T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Prehistorya Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Trakya'da Toptepe Kültürünün Tanımlanması

Kemal Mehmet Karauçak

2501050074

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Özdoğan

İstanbul 2008

ÖZ

1989 yılında yapılan Toptepe Höyüğü kurtarma kazısında, o güne dek yalnızca Alpullu Höyüğü ve kimi yüzey buluntuları ile tanınan, Doğu Trakya'nın Marmara kıyılarına özgü Son Neolitik Çağ buluntu topluluğu tabakalanmış dolgular içerisinde saptanmıştır. Toptepe buluntularının kronolojik yeri ve çevre kültürlerle ilişkisinin 1993 yılında başlanan Aşağı Pınar kazısı ile birlikte daha iyi anlaşılması mümkün olmuştur. Bu çalışmada ele alınan temel sorun Toptepe kültürü olarak adlandırdığımız buluntu topluluğunun, Toptepe evre 2-4 buluntularına dayanarak tanımının yapılması ve özellikle Aşağı Pınar yerleşmesinin 2. ve 3. tabakalarının da göz önünde bulundurularak bölgesel ve kronolojik yerinin aydınlatılmasıdır.

ABSTRACT

A Late Neolithic cultural entity, exclusive to the Marmara coast of Eastern Thrace which has been known limitedly from the prehistoric mound of Alpullu and a number of surface finds was encountered in stratified deposits during the 1989 salvage excavations of Toptepe. The geographical and chronological position of Toptepe finds were better understood with Aşağı Pınar excavations, started in 1993. The main focus of this research is to establish a cultural definition based on phase 2-4 finds of Toptepe and to shed a light on the geographical and chronological position of the culture considering the layers 2 and 3 of Aşağı Pınar.

ÖNSÖZ

Türkiye Trakyası ülkemizde tarihöncesi araştırmalarının en az yoğunlaştığı bölgelerin başında gelmektedir. Bu durumun başta gelen nedeni Trakya'daki arkeolojik kalıntıların Anadolu'daki görkemi yansıtmamasıdır. 1979 yılında Mehmet Özdoğan tarafından başlatılan yüzey araştırmalarına kadar Trakya'da tarihöncesi araştrmaların yapıldığı merkezlerin sayısı yalnızca dörttür. Bunların içerisinde geniş bir kazı ile araştırılmış ve belgelenmiş tek örnek ise Eceabat'daki Karaağaçtepedir.

Toptepe kazısının yapıldığı 1989 yılında, burada karşılan buluntu topluluğunun bezerleri yalnızca kısıtlı bir kazı ile araştırılmış olan Alpullu höyüğü ve bölgede yapılan yüzey araştırmaları sırasında karşılan kimi buluntu yerlerinden biliniyordu. Toptepe Höyüğü'nde gerçekleşen tahribat nedeniyle söz konusu buluntu topluluğunun öncülleri ve ardıllarını izlenememesi, kültürün kronolojik yerinin tam olarak anlaşılmasını mümkün olmamıştır. Toptepe buluntu topluluğunun Balkan kültürleri ile sağlam bir eşleştirmesinin yapılması ancak 1993 yılında başlanan Aşağı Pınar kazılarının ardından mümkün olmuştur. Aşağı Pınar, Toptepe buluntu topluluğunu Balkanlar'dan tanıdığımız diğer buluntu toplulukları ile birarada yansıtması bakımından buradaki kültürün anlaşılması için son derece önemlidir.

Bu çalışmada öncelikli olarak Toptepe evre 2-4 buluntularına dayalı olarak bir kültürel tanımın oluşturulması amaçlanmaktadır. Ancak Toptepe'de gerçekleştirilen kazı, bir kurtarma kazısı niteliğindedir ve oldukça sınırlıdır. Bu nedenle Toptepe buluntuları, çanak çömlek haricinde bir kültüre ait unsurları tam olarak yansıtmamaktadır. Özellikle yerleşme düzeni, mimari gibi sosyal hayatı anlamamız için son derece önemli öğeler Toptepe'de izlenemektedir. Bu nokta da, oldukça geniş olarak açılmış ve benzer bir buluntu topluluğunu yansıtan Aşağı Pınar yerleşmesi, Toptepe kültürü ile ilgili bazı boşlukların doldurulmasında yararlı olacaktır.

Bu tezin[1] hazırlanmasında şüphesiz en büyük desteği gördüğüm kişi, danışmanım Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'dır. Tanımların ve kavramların arasına sıkıştığım her anda bana geniş bir bakış açısı ve değerlendirme imkanı sağladığı, ihtiyaç duyduğum her konuda bilgisi ve birikiminden yararlanmama izin verdiği için kendisine teşekkür borçluyum. Arkeoloji eğitimimin en başından itibaren bilgi, beceri ve tecrübelerini benimle paylaşan, bir anlamda ağabeylik yapan hocam Doç. Dr. Necmi Karul'a da sonsuz teşekkür ederim. Malzeme ve özellikle Aşağı Pınar ile olan ilişkiler üzerine verdiği fikirlerden dolayı Prof. Dr. Hermann Parzinger'e, çanak çömlek ve küçük buluntuların çizimleri için İlknur Türkoğlu Arı'ya, en sıkışık zamanında olmasına rağmen iskelet buluntularının analizini yapmayı kabul ettiği için de Yasemin Yılmaz'a teşekkür ederim. Son olarak bana gösterdiği sonsuz sabır, anlayış ve yardımlarından dolayı Hande Özyarkent'e, bana olan inançlarını asla yitirmedikleri ve desteklerini esirgemedikleri için sevgili aileme teşekkür ederim.

İstanbul 2008

[1] Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu'nca 1080 proje no.'su ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

Öz (Abstract)…….……iii
Önsöz…….iv
Levha Listesi……...…….ix
Tablo Listesi……...……x
Şekil Listesi…….....x
Harita Listesi…….…x
Plan Listesi……xi
Resim Listesi……xi
Kısaltma Listesi…….…...xii
Katalog……...113

Giriş……...1
1. KONUNUN TANITIMI VE ELE ALINAN SORUN……2
1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntem……...2
1.2. Ele Alınan Bölge……...6
2. TOPTEPE HÖYÜĞÜ……8
2.1. Yerleşmenin Konumu, Çevresel Özellikleri ve Tanımı……8
2.2. 1989 Yılı Toptepe Höyüğü Kurtarma Kazısı……9
2.3. Tabakalanma…….……...10
2.3.1. Kazı Tabakalanması…….……11
2.3.2. Evreler…….……...15
2.4. Mimari…….……16
2.5. Küçük Buluntular…….……....19
2.6. Tarihleme……23
3. TOPTEPE HÖYÜĞÜ ÇANAK ÇÖMLEK BULUNTULARI…….....24
3.1. Genel Bilgiler…….…..24
3.2. Evre 1…….……..25

3.2.1. Evre 1 Malı (İnce Mal – Mal 1)……..……....26
3.2.2. Evre 1 Malı Biçimsel Sınıflandırma……..…….27
3.2.3. Evre 1 Malı Bezemeler……..…….28
3.3. Evre 2-4……..……...29
3.3.1. Mal Grupları……..…….30
3.3.1.1.Donuk Yüzeyli, Mika Astarlı Mallar……..……..…..30
3.3.1.2.Parlak Açkılı Mallar……..……...…31
3.3.1.3.Orta İncelikteki Mallar……..……...32
3.3.1.4.Yüzeyi Kabalaştırılmış Mallar.....33
3.3.1.5.Kaba Mallar.....34
3.3.1.6.Bitkisel Matkılı Mallar.....35
3.3.1.7.Ayrışık Mallar.....36
3.3.2. Biçimsel Sınıflandırma.....36
3.3.2.1.Kap Formları.....36
3.3.2.1.1. Kaseler.....37
3.3.2.1.2. Basit Kıvrımlı Küresel Formlar.....39
3.3.2.1.3. Omurgalı Formlar.....40
3.3.2.1.3.1.Boyunsuz Omrgalı Formlar.....41
3.3.2.1.3.2.Boyunlu Kapla.....41
3.3.2.2.Kulplar.....43
3.3.2.3.Dipler.....44
3.3.2.4.Bezemeler.....45
3.4. Mal Gruplarının Tabakalara Göre Dağılımı.....48
3.5. Malzeme ile İlgili Genel Değerlendirme.....50
3.5.1. Evre 1.....51
3.5.2. Evre 2-3.....52
3.5.3. Evre 4.....54

4. TOPTEPE BULUNTU TOPLULUĞUNUN DİĞER KÜLTÜRLERLE KARŞILAŞTIRILMASI.....56
4.1. Karşılaştırma Sırasında Kullanılacak Yöntem.....56
4.2. Aşağı Pınar.....58
4.2.1. Araştırma Tarihçesi.....58
4.2.2. Doğal Çevre.....59
4.2.3. Tabakalanma ve Buluntu Topluluğu.....60
4.3. Alpullu.....73
4.4. Yarımburgaz.....74
4.5. Meriç Nehri'nin Doğusunda Yer Alan Diğer Buluntu Yerleri.....76
4.6. Bölgesel karşılaştırmalar.....76
4.6.1. Karanovo IV Kültürü.....76
4.6.2. Paradimi Kültürü.....80
4.6.3. Tisza Kültürü ile İlişkiler.....82
4.6.4. Kuzeybatı Anadolu.....88
4.7. Değerlendirme.....89
4.7.1. Kültürel Tanım.....89
4.7.2. Bölgesel Sonuç.....93
4.7.3. Kronolojik Değerlendirme.....94
Sonuç.....96
1. Evre 1.....96
2. Evre 2-4.....98

LEVHA LİSTESİ

LEVHA 1…….....136
LEVHA 2…….137
LEVHA 3…….138
LEVHA 4…….139
LEVHA 5…….140
LEVHA 6…….141
LEVHA 7…….142
LEVHA 8…….143
LEVHA 9…….144
LEVHA 10……...145
LEVHA 11……...146
LEVHA 12……...147
LEVHA 13……...148
LEVHA 14……...149
LEVHA 15……...150
LEVHA 16……...151
LEVHA 17……...152
LEVHA 18……...153
LEVHA 19……...154
LEVHA 20……...155
LEVHA 21……...156
LEVHA 22……...157
LEVHA 23……...158

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: Toptepe, Aşağı Pınar ve Karanovo karşılaştırmalı kronoloji…....….159
TABLO 2: Toptepe mal gruplarının tabakalara göre dağılımı…….....160
TABLO 3: Formların tüm malzeme ve kendi içlerindeki oranları…….....161
TABLO 4: Tabakalara göre form sayımı…….....162

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1: Evre 1 formlar…….....163
ŞEKİL 2: Evre 2-4 formlar…….....164
ŞEKİL 3: Evre 2-4 kaseler…….....165
ŞEKİL 4: Evre 2-4 küresel formlar…….....166
ŞEKİL 5: Evre 2-4 omurgalı formlar…….....167
ŞEKİL 6: Evre 2-4 kulplar…….....168
ŞEKİL 7: Evre 2-4 dipler…….....169
ŞEKİL 8: Evre 2-4 çizi bezeme…….....170
ŞEKİL 9: "Yüzey kabalaştırma" bezeme grubu…….....171

HARİTA LİSTESİ

HARİTA 1: Anadolu ve Balkanlar'ın uydu görüntüsü…….....172
HARİTA 2: Metinde geçen başlıca yerleşmeler …….....173
HARİTA 3: Balkanlar fiziki harita…….....174

PLAN LİSTESİ

PLAN 1: Toptepe 1989 yılı kazısı açmalar…….....175
PLAN 2: Evre 1 çukurlar…….....176
PLAN 3: 5.1 Yapısı…….....177

RESİM LİSTESİ

RESİM 1: Gazino inşaatından kazı alanının genel görünümü……...178
RESİM 2: Gazino inşaatından B ve C açmaları……179
RESİM 3: Höyüğün dozerle tahrip edilişi……..180
RESİM 4: 5.1 yapısı içerisinde bulunan insan biçimli kap……181
RESİM 5: İnsan biçimli kabın ön yüzündeki bezemelerin detaylı görünümü…...182
RESİM 6: Toptepe'de bulunan tüm kaplar……183
RESİM 7: Tüm kap……184
RESİM 8: Tüm kap……185
RESİM 9: Tüm kap……186
RESİM 10: Tüm kap……..187
RESİM 11: Tüm kap……..188
RESİM 12: Tüm kap……..189
RESİM 13: Mal 1 (İnce mallar) açık renkli örnekler……..190
RESİM 14: Mal 1 (İnce mallar) koyu renkli örnekler……191
RESİM 15: Mal 2 (Donuk yüzeyli mika astarlı mallar)……192
RESİM 16: Mal 3 (Parlak açkılı mallar)……193
RESİM 17: Mal 4 (Orta incelikteki mallar)……194
RESİM 18: Mal 5 (Yüzeyi kabalaştırılmış mallar)……195
RESİM 19: Mal 6 (Kaba mallar)……196
RESİM 20: Mal 7 (Bitkisel katkılı mallar)……197
RESİM 21: Boyunlu 2a tipi altıgen gövdeli kap……198

RESİM 22: Hasır izli dip…….199
RESİM 23: Çizi bezeme ile oluşturulmuş "M" biçimli motif…….200
RESİM 24: Grafit boya bezeme ile oluşturulmuş dairesel motifler……201
RESİM 25: Küresel gövdeli yüzeyi kabalaştırılmış mal örneği……..202
RESİM 26: Toptepe yassı balta buluntuları……203
RESİM 27: Boynuz sapı ile birlikte bulunmuş bir yassı balta……....204
RESİM 28: Dalgalı olarak biçimlendirilmiş, saplı kemik nesne…….205
RESİM 29: Dalgalı olarak biçimlendirilmiş bir kemik nesneye ait parça……...206
RESİM 30: Yiv bezemeli kil nesne…….207
RESİM 31: Delikli deniz kabukları…….208
RESİM 32: Her iki kenarı da düzeltili çakmaktaşı dilgi…….209
RESİM 33: Kemik bızlar…….210
RESİM 34: Kemik bızlar…….211
RESİM 35: A.5.0 biriminde bulunan insan kalıntıları…….212
RESİM 36: Alpullu kazısında bulunan bir tüm kap (İstanbul Arkeoloji Müzesi)…213
RESİM 37: Alpullu kazısında bulunan bir tüm kap (İstanbul Arkeoloji Müzesi)…214

KISALTMA LİSTESİ

Bakınız .....Bkz.:
Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler .....vd.
Editör .....Ed.
Eserin içinde yukarıya atıf .....bkz.: yuk.
Eserin içinde aşağıya atıf .....bkz.: aş.
İsa'dan Önce .....İ.Ö.
İsa'dan Sonra .....İ.Ö.
Sayfa/Sayfalar .....s.
Yazarın notu .....y.n.
Yüzyıl.....yy.

Giriş

Toptepe kültürü olarak adlandırdığımız buluntu topluluğu, her ne kadar ilk olarak Arif Müfit Mansel'in 1936 yılında gerçekleştirdiği Alpullu kazısında karşılaşılmış olsa da bu buluntu topluluğunun Son Neolitik Çağ içerisinde, özellikle Doğu Trakya'nın Marmara kıyılarına özgü yerel bir kültürü yansıttığı ancak Toptepe ve Aşağı Pınar kazıları ile bölgede yapılan uzun soluklu yüzey araştırmalarının ardından anlaşılmıştır. Toptepe kazılarının sonrasında dahi malzemenin tarihlendirilmesi ve yakın çevre dışında ilişkilendirilebilmesinde önemli sorunlarla karşılaşılmış, kültürün bölgesel ve zamansal konumunun net bir şekilde anlaşılabilmesi ancak Aşağı Pınar kazılarının ardından mümkün olabilmiştir. Aşağı Pınar kazısının ardından Toptepe buluntu topluluğu, Toptepe'de göremediğimiz ya da çok sınırlı olarak görebildiğimiz, mimari, yerleşme düzeni ya da küçük buluntular gibi bir çok öğeyi de kapsayacak biçimde yeniden tanımlanabilmiş, ve buluntu topluluğunun kronolojik yeri tam olarak anlaşılabilmiştir.

1. KONUNUN TANITIMI VE ELE ALINAN SORUN

1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntem

Bu çalışmada ele alınan ana sorun, ilk kez Arif Müfit Mansel'in Alpullu kazısı ile Mehmet Özdoğan'ın Trakya yüzey araştırmasında karşılaşılan ve Toptepe yerleşmesinde tanımlanan, Güneydoğu Avrupa kronolojisi ile Son Neolitik Çağ'a tarihlenen kültürün yerleşme özelinde tanımlanması ve aynı dönemde yakın coğrafyada yeralan diğer kültürel oluşumlarla karşılaştırılarak ilişkilerinin sorgulanmasıdır.

20. yüzyıl boyunca Trakya'nın Bulgaristan sınırları içerisinde kalan kesiminde pek çok arkeolojik çalışma yapılırken Türkiye Trakyası, ülkemizdeki araştırmaların Anadolu odaklı olması nedeniyle bilinmeyen bir bölge olarak kalmıştır. Bu durumun önde gelen nedenlerinden biri Trakya'daki kalıntıların Anadolu'daki benzerleri gibi görkemli olmaması, hatta kimi zaman araştırmacıların gözünden kaçacak kadar tanımsız olmasıdır. Türkiye Trakyası'nda gerçekleştirilen ilk tarihöncesi çalışma, 1926 yılında Demangel'in Gelibolu'daki Karaağaçtepe kazısıdır. Karaağaçtepe, Demangel'in öncesinde Heinrich Schliemann'ın da ilgisini çekmiş ve Protesilaos'un mezarının bu alanda olabileceği öne sürülmüştür. Demangel'in kazılarının ardından höyüğün bir mezar tepesi değil, İlk ve Orta Tunç Çağı'na ait bir yerleşme olduğu anlaşılmıştır.

Arif Müfit Mansel'in Trakya'da Alpullu Höyüğü'nde ve tümülüslerde yaptığı kazılar, araştırmanın doğrudan Trakya'nın kültür tarihine odaklı olması nedeniyle bölge için bir anlamda öncü niteliğindedir. Yine de Mansel'in çalışmaları Klasik Çağ odaklıdır ve Alpullu Höyüğü'nde tarihöncesi kültür katlarına rastlanması tamamen bir tesadüf eseri olarak gerçekleşmiştir. Tıpkı Karaağaçtepe'de olduğu gibi Alpullu Höyüğü'de kazılmadan önce bir tümülüs olarak tanımlanmış ve bu doğrultuda başlatılan kazılar sırasında tarihöncesi kültür katlarına ulaşılmıştır.

1980 yılında Mehmet Özdoğan tarafından sistemli yüzey araştırmaları ile başlatılan, ardından küçük çaplı bir dizi kazı ve sonrasında Kırklareli kent merkezinin hemen güneyinde Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit mevkilerinde geniş çaplı kazılar ile devam eden Trakya araştırmaları, bölgenin neredeyse hiç bilinmeyen tarihöncesi kültür sürecinde birçok boşluğun doldurulmasını sağlamıştır. Yüzey araştırması sırasında ve sonrasında yapılan Yarımburgaz, Toptepe, Tilkiburnu, Taşlıcabayır ve Hoca Çeşme gibi kazılar ile Doğu Trakya'da tarihöncesi süreci yansıtan kronolojik bir tablo oluşturulmuştur. Bu çalışmaların ardından gelen Aşağı Pınar kazısı, bölgenin Neolitik kültürlerinin geniş alanda açılarak buluntu topluluklarının anlaşılmasını sağlamıştır.

Bu çalışmanın kapsamı, aynı zamanda Aşağı Pınar 2 ve 3. tabakalardan tanıdığımız Toptepe kültürüdür. Toptepe Höyüğü'ndeki kurtarma kazıları 1989 yılında, Trakya'nın tarihöncesi ile ilgili bilgilerimizin son derece kısıtlı olduğu bir dönemde, oldukça zor şartlar altında gerçekleştirilmiştir. Kazı sırasında karşılaşılan kültür, Türkiye Trakyası'nda yalnızca Alpullu Höyüğü ve münferit buluntu yerlerinden tanınmakta ancak Balkanlar'ın daha batısında ve özellikle Orta Tuna Havzası'nda Son Neolitik Çağ'a tarihlenen bazı kültürler ile kısmen benzeşmekteydi. Tuna Havzası'ndaki bu benzerliğe karşın, belirgin öğelerin Bulgaristan'da görülmemesi ancak kaba parçaların ilişkilendirilebilmesi sorun yaratmış ve kültürün tarihlemesi 14C analizleri ile mümkün olmuştur. Yine de Toptepe kültürünün, Trakya'nın tarihöncesi sürecindeki yerinin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlaşılması Aşağı Pınar kazısı ile mümkün olmuştur. Aşağı Pınar yerleşmesinin 2. ve 3. tabakalarında Toptepe tipi çanak çömleğin görülmesi önceden yapılan tarihlemenin doğrulanmasını sağladığı gibi aynı tabakalarda daha batıdan tanıdığımız Karanovo IV ve Proto-Meriç kültürlerine ait çanak çömleğin de birarada bulunması yeni soruları beraberinde getirmiş ve malzemenin yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kapsadığı bölgenin ve zaman diliminin tanımlanmasının ardından ikinci bölümde Toptepe yerleşmesi ile ilgili temel bilgiler sunulacaktır. Üçüncü

bölümde ise Toptepe Höyüğü çanak çömlek topluluğu tanıtılacak, mal grupları, biçimsel sınıflandırma ve sayısal verilere yer verilecektir. Bu bölümde malzeme, yalnızca Toptepe kültürün tanımlanmasında rol oynanayan belirli bazı öğeleri ile değil bütünüyle değerlendirilecektir. Böylelikle bu bölümde yapılacak genel bir değerlendirme ile kültürün tanımlanması bir sonraki bölümde çağdaşları ile karşılaştırılması ve kültürel ilişkilerin sorgulanması için bir altlık hazırlanmış olacaktır. Toptepe'nin oldukça sınırlı bir alanda kazılmış olması, çanak çömleğin dışında, başta çakmaktaşı olmak üzere diğer malzeme üzerinden istatistiki veriler elde edilmesini engellemiştir. Bu nedenle kültürün bu öğeleri için gerekli görülen yerlerde Aşağı Pınar 2 ve 3. tabakalar referans alınacaktır.

Çanak çömleğin sınıflandırılmasının ardından dördüncü bölümde Trakya'da Toptepe kültürü olarak tanmladığımız kültür, çanak çömleğin yanısıra mimari ve diğer buluntu topluluğu ile birlikte ele alınarak bütüncül bir değerlendirme yapılacaktır. Yine de çanak çömlek, buluntu topluluğu içerisinde en belirgin unsur olduğu için değerlendirme esası bu noktaya dayalı olacaktır. Bu bölümde buluntu topluluğundan yola çıkılarak bölge ölçeğinde sınırlar belirlenerek kültürel bir tanım oluşturulacak ve gerek benzer gerek farklı kültürlerin görüldüğü yerleşmeler ile karşılaştırmalara yer verilecektir. Bu noktada karşımıza çıkan en önemli sorun birçok kazının sınırlı alanda yapılmış olması ve yayınlanırken seçici bir gözle değerlendirilmiş olmasıdır. Bu bölümde Toptepe'ye en yakın ve oldukça geniş bir alanda kazılmış, aynı zamanda en güvenilir veri kaynaklarından biri olan Aşağı Pınar yerleşmesi değerlendirmenin esasını oluşturarak Doğu Trakya'da Toptepe kültürünü anlamamızı sağlayacaktır. Balkan coğrafyası ile karşılaştırma yapılırken, bölge kronolojisinin esasını oluşturan Karanovo ve Drama gibi yerleşmelere ağırlık verilerek buradan elde edilen sonuçların ışığında birçok farklı yerleşme de ele alınacaktır. Bu karşılaştırmaların yapılması, Toptepe kültürünün yayılım alanı ve diğer kültürlerle olan ilişkilerin saptanmasına katkıda bulunarak bir anlamda Toptepe kültürünün Son Neolitik Çağ Balkan kültür çevresi içerisindeki yerini bulmasını sağlayacaktır.

Her ne kadar çalışmanın esasını Toptepe kültürü olarak tanımladığımız, Aşağı Pınar 2 ve 3. tabakalarda görülen buluntu topluluğu oluştursa da Toptepe Evre 1'de görülen ve esasen Toptepe kültüründen farklı özellikler taşıyan buluntu topluluğuna da yer verilecektir. Söz konusu buluntu topluluğunu oluşturan, Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen Evre 1 buluntularına yerleşmenin bilinmeyen, tahrip olmuş tabakalarından inen çukurların içerisinde rastlanmıştır. Evre 1 buluntu topluluğu, Kuzey Balkanlar'dan tanınan Gumelnitsa kültürü ile benzeşmektedir. Söz konusu kültür, Balkanlar'da çok kalın dolgularla temsil edilen ve görkemli buluntularla tanınan Kodjadermen-Gumelnitsa-Karanovo VI (KGK VI) (Todorova, 1982:1) evresi olarak bilinmektedir. Bulgaristan ve Romanya'nın aksine Doğu Trakya'da Toptepe, Kanlıgeçit ve Tilkiburnu (Özdoğan, 1982:1) yerleşmelerinde görüldüğü gibi malzemenin tümü çukurlardan gelmektedir. Kanlıgeçit'te İlk Tunç Çağı yerleşmesinin yaklaşık 100 metre güneyinde çukurlar içerisinde ele geçen kaplar da oluşturdukları buluntu topluluğu olarak, Toptepe'dekilerle tam olarak benzer niteliktedir.

Toptepe'nin Evre 1 çukurlarından toplanan malzemenin oldukça sınırlı olması detaylı biçimsel ve sayısal analizlerin yapılmasını imkansız hale getirmiş ve bu nedenle malzeme üzerine sağlıklı yorumlar yapılmasını oldukça güçleştirmiştir. Yine de bu çalışmada ana sorunun yanı sıra yerleşmenin Son Kalkolitik Çağ çanak çömleği de tanıtılarak, Türkiye Trakyasında yalnızca çukurlardan tanınan bu kültür de bir yan sorun olarak ele alınarak katkıda bulunmaya çalışılacaktır.

Yukarıda da kısaca değinildiği gibi Doğu Trakya'nın tarihöncesi ile ilgili bilgilerimiz oldukça sınırlıdır ve sürecin yalnızca bir bölümü Aşağı Pınar kazıları ile kapsamlı olarak ortaya çıkarılmıştır. Yine de Aşağı Pınar sonuçlarının başka geniş kapsamlı kazılarla desteklenmemiş olması, Doğu Trakya'nın coğrafi konumundan beklenen Anadolu-Balkan kültür bölgelerinin ilişkisini sağlam bir biçimde yorumlamaya imkan vermemektedir. Marmara Denizi'nin Anadolu kıyılarında karşılaştırma yapılabilecek buluntu yerlerinin olmamasından ötürü Toptepe kültürü olarak tanımladığımız buluntu

topluluğu ister istemez yalnızca Balkan kültürleri ve buluntu yerleri ile karşılaştırılabilmiştir. Bu durumun gerçeği ne denli yansıttığı, Toptepe kültürünün Anadolu'da benzerlerinin olup olmadığı sorusu araştırmaların eksikliği nedeniyle yanıtsız kalmıştır. Aynı durum Evre 1 buluntu topluluğu için de geçerlidir. Söz konusu kültürü, özellikle Orta Karadeniz Bölgesi (İkiztepe) ile olası benzerliği dışında Anadolu Yarımadası ile karşılaştırmak mümkün olmamıştır.

1.2. Ele Alınan Bölge

Bu çalışmanın odağındaki Toptepe kültürü Doğu Trakya'nın güney kısmında özellikle Marmara kıyılarından tanınmaktadır. Ancak kültürün ilişkilendirileceği çevre başta Doğu Trakya'nın tümü olmak üzere Balkan Yarımadası'nın büyük bir kısmını ve Orta Tuna Havzası'ndaki Tisza Nehri'ne dek oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu nedenle ele alınan bölgenin coğrafi özellikleri tanıtılırken Toptepe kültürünün ana yayılım alanı olan Trakya'nın güney kesimi ve Marmara kıyıları daha detaylı olarak, ilişki kuralacak olan daha uzak bölgeler ise genel topoğrafya ve bunun yanısıra doğal geçitler ve diğer bazı önemli noktalar düzeyinde ele alınacaktır (bkz. Harita 1 ve 3).

Balkan Yarımadası, doğusunda Karadeniz, güneyinde Ege ve Marmara ile batısında Adriyatik olmak üzere üç tarafından denizlerle çevrilidir. Yarımada, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan dağ sıraları ile bölünür. Bu dağ sıralarından en önemlileri Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek topraklarını kateden Dinar Alpleri, Arnavutluk ve Makedonya'daki Pindus Dağları ile Bulgaristan'daki Balkan Dağları ve Rodoplar'dır. Bölgenin topoğrafyasına bakıldığında dağ sıralarının ters bir "S" harfi biçiminde yer aldığı görülür. Bu oluşum kuzeyde Romanya'daki Karpat Dağları ile başlayarak Balkan Dağları ve güneyde Dinar Alp'leri ve Rodop Dağları ile biter. Dağ sıralarının en önemli etkisi Balkanlar'ı doğal bariyerler ve geçitler oluşturarak birbirinden izole ya da ilişkili pek çok alt bölgeye ayırmasıdır. Yine bu bölgelerin herbiri farklı bir ekolojik ortamı yansıtarak bölgenin kültürel oluşumlarını etkilemiştir.

Bölge, uzun kuzey sınırını oluşturan Sava ve Tuna nehirleri haricinde de birçok kısa erimli nehir tarafından sulanır. Bunların en önemlileri Balkan Dağları'ndan doğan Meriç Nehri, Meriç'in kolları olan Tunca, Arda ve Ergene ile daha batıdaki Struma, Nestos, kuzeyde Kamcija, Tuna'nın kolları olan Jantra ve İsker nehirleridir.

Bölgenin dağlık topoğrafyası nedeniyle iç kesimlerin önemli bir bölümü ormanlarla kaplıdır ve bu kısımlarda karasal bir iklim görülür. Dağların sıklığı nedeniyle kıyılardaki Ilıman denizsel iklim iç kesimlere doğru etkisini yitirir.

2. TOPTEPE HÖYÜĞÜ

2.1. Yerleşmenin Konumu, Çevresel Özellikleri ve Tanımı

Toptepe Höyüğü, Tekirdağ il sınırları içerisinde, Marmara Ereğlisi'nin yaklaşık 4 km kadar batısında Marmara Denizi'nin hemen kıyısında yeralan oldukça büyük boyutlu bir kıyı yerleşmesidir (bkz. Harita 2). İstanbul-Tekirdağ karayolundan yaklaşık 300 metre güneyde Marmara Denizi'ne çıkıntı yapan kayalık bir burnun üzerindedir. Höyüğün yükseldiği kayalık burnun her iki yanında dar birer kumsal ve bu kumsalların da gerisinde Marmara Denizi'nin alçak kıyı taraçaları yeralır. Yerleşmenin üzerinde bulunduğu kayalık, 50x70 metre ölçülerinde, 8-9 metre yüksekliğinde katmanlaşmış kumtaşıdır ve kuzeye doğru alçalarak kıyıdaki dalgalı sırtların arasında belirgin bir çukurluk oluşturur. Kumtaşı kayalıklar, denizsel aşındırmaya dirençsiz oldukları için olasılıkla zaman içinde aşındırılmıştır. Yapılan kazılar sırasında da deniz yönünde herhangi bir akıntı ya da teraslama izine rastlanmaması bu olasılığı desteklemektedir (Özdoğan ve Dede, 1991:4).

Toptepe Höyüğü 1988-89 yıllarında yapılaşma faaliyetleri nedeniyle küçük, blok halinde bir parça dışında tümüyle ortadan kalkmıştır. Höyük konisinin zarar görmemiş çok küçük bir kısmı, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın Tekirdağ Müzesi adına yaptığı kurtarma kazısı ile araştırılmış ve belgelenmiştir (Özdoğan, 1990b:351) (bkz. Resim 1 ve 2). Höyük, ilk kez David French tarafından 1966 yılında yayınlanmıştır. 1988 yılına kadar yüzey araştırmaları sırasında pek çok kez ziyaret edilen ve yüzey toplaması yapılan höyük ve çevresinde Osmanlı-Bizans dönemine ait bir yerleşme ve yarımadanın dışında kalan bir ayazma, yarımadanın tamamını kaplayan ve çevre sırtlara da yayılan 32.000 m²'lik oldukça büyük boyutlu bir Hellenistik Çağ yerleşmesi ile İlk Tunç Çağı, Kumtepe Ib ve Troia 1 dönemlerine tarihlenen büyük ve önemli bir yerleşmenin [2] olduğu bilinmektedir (Özdoğan, 1990b:351-352). 1989 yılında yaşanan tahribatın ardından

[2] Toptepe Höyüğü İlk Tunç Çağı çanak çömleği ile ilgili detaylı bilgi için bkz. French, 1966:49-52.

kurtarma kazısına başlandığında ise Osmanlı-Bizans, Hellenistik Çağ ve İlk Tunç Çağı tabakaları tamamen ortadan kalkmış, açmalarda doğrudan doğruya Kalkolitik Çağ çukurları ve Son Neolitik Çağ tabakaları ile karşılaşılmıştır.

2.2. 1989 Yılı Toptepe Höyüğü Kurtarma Kazısı

Yüzey araştırmaları sırasında hemen her yıl ziyaret edilen höyüğe 1988 yılında çeşitli nedenlerden ötürü gidilmemiş, bir yıl sonrasında ise tescilsiz olan höyükte bir tatil sitesi inşaatının tamamlanma aşamasında olduğu ve höyük konisinin küçük bir parçası haricinde tümüyle ortadan kalktığı öğrenilmiştir (bkz. Resim 3). Kültür Bakanlığı'ndan kurtarma kazısı izninin alınmasının ardından proje için herhangi bir ödenek bulunamaması nedeniyle kazı, gönüllü öğrencilerin katılımıyla işçisiz olarak gerçekleştirilmiştir.

Toptepe Höyüğü kurtarma kazısı, 11 Haziran 1989 tarihinde başlamış ve aralıksız bir ay boyunca sürmüştür[3]. Doğuda, deniz tarafından aşındırılmış kesit boyunca 1 x 5 metre ölçülerinde P açması, P açmasının hemen doğusunda 5 x 5 metre ölçülerinde A açması, A açmasının da batısında 4 x 2,5 metre ölçülerinde B açması ile bunların kuzeydoğusunda 3 x 4 metre ölçülerinde C açması açılmıştır (bkz. Plan 1). Tüm bu açmalarla aralarda 1'er metrelik arabayolları bırakılarak 52 m²'lik bir alan kazılmış ve batıdaki kesitin 11 metrelik yüzü tümüyle sıyrılmıştır. P açmasında 3.5 metre kotunda ana kayaya ulaşılmış, A açması 2 metre, B açması 2,5 metre derinliğe dek kazılmış, C açması ise 85 cm derinlikte bırakılmıştır (Özdoğan, 1990b:353). Höyükde yapılan kurtarma kazısı sırasında dolgu kalınlığı yaklaşık 3.80 metre olarak saptanmıştır ancak höyük üzerindeki yapılaşma faaliyetine bağlı tahribattan önce dolgu kalınlığının 10-12 metre dolaylarında olduğu bilinmektedir (Özdoğan, 1990b:351). İnşaat çalışmalarının ardından bozulmadan kalabilen 3.80 metrelik kültür dolgusu ise yalnızca 60

[3] 1989 yılında yapılan kurtarma kazısı önceden planlanmamış bir çalışmadır ve bu nedenle kazı süresince pek çok sorunla karşılaşılmıştır. Maddi sorunların yanı sıra ekibin de giderek küçülmesi kazı süresinin kısıtlanmasını zorunlu kılmıştır.

metrekarelik bir alanı kaplamaktadır (Özdoğan, 1990b:352). Tüm bu çalışmaya rağmen kurumsal desteğin olmaması ve inşaat sahibinin baskısı nedeniyle kazı yarım bırakılmış, 5. tabaka yapısının kaldırılması imkansız hale geldiği için en alt tabakalar tam olarak anlaşılamamıştır.

Kazı sırasında malzeme ve buluntuların kaldırılması, mimari elemanların ve kazılan birimlerin belgelemesi amacıyla açmalar izafi olarak 1 m²'lik karelere bölünmüş ve bu kareler batıdan doğuya harfler ve kuzeyden güneye rakamlar ile kodlanmıştır (örneğin 5 x 5 metre ölçülerindeki A açması 1-5/a-e plankarelerinden oluşmaktadır). Ayrıca birimlerin kotları da kaydedilerek yatay ve dikey konumları belgelenmiştir. Kazı alanında toplanan malzeme (çanak çömlek, kemik ve çakmaktaşı) çift, küçük buluntular (yassı balta, kemik alet, tümlenebilir kap, C14 örneği vb.) ise üç haneli bir kodlama ile etiketlendirilmiştir. Bu kodlama, başta açma adı verilerek sırasıyla tabaka numarası, buluntu topluluğu numarası ve varsa küçük buluntu numarasından oluşmaktadır (örneğin A.2.5.1). Bu kodlamanın yanısıra malzeme ve küçük buluntuların kot ve karelaj bilgileri de kaydedilmiştir (Karul, 2000a:248-249). Kazı esnasında açmaların günlük planları, açmaların o günkü durumunu ve buluntularını yansıtacak şekilde milimetrik kağıda 1/50 ölçekli çizilmiştir. Mimari birimlerin detaylı çizimleri 1/20 ölçekli olarak, kimi buluntuların da 1/10'luk detay çizimleri ostofan üzerine yapılmıştır. Profiller de 1/20 ölçekli çizilerek belgelenmiştir (Karul, 2000a:250).

2.3. Tabakalanma

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi kazı öncesinde inşaat faaliyetlerine bağlı tahribattan dolayı höyük konisinin büyük kısmı ortadan kalkmıştır. Tahribattan önce toplanan yüzey buluntuları höyükte İlk Tunç Çağı Troia I kültürünün varlığına işaret etmektedir. Ancak kazıya başlandığı sırada İlk Tunç Çağı tabakalarının tamamen ortadan kalktığı hatta açılan düzlemin Tunç Çağı çukurlarının ineceği seviyenin de altında olduğu görülmüş ve bu döneme ait tek bir çanak kırığı dahi ele geçmemiştir.

Kazıya başlanan kottan, anakayaya dek 14 katman[4] izlenmiş ve kazı sırasındaki gözlemlere göre dört ana evre saptanmıştır. Kazıya başlanan ilk düzlemi oluşturan 1. tabaka içerisinde daha üst tabakalardan inen çukurlar 1 evre, 1-4. tabakalar 2. evre, 5-7. tabakalar 3. evre, 8-12. tabakalar ise 4. evre olarak tanımlanmıştır (Özdoğan, 1990b:353-356).

2.3.1. Kazı Tabakalanması

0. Tabaka:

0. tabaka, höyüğün tahrip olmuş tabakalarından inen altı çukur (birim no: A.0.1, A.0.2, A.0.3, B.0.1, P.0.2 ve P.0.3) ile temsil edilmektedir (Özdoğan, 1990b:354) (bkz. Plan 2). Genellikle düzgün kenarlı ve oldukça derin olan çukurların içerisinde çok sayıda büyük çanak kırığına ve yanmış kerpiç parçalarına rastlanmıştır. Tüm çukurların dolgusu yoğun küllü ve yanıklıdır (Özdoğan ve Dede, 1991:8). Çukurların tamamı daha üstteki tabakalarda başlamıştır ancak kazının başlangıç düzlemi 0 tabakası olduğu için bu tabakadan numara almışlardır. Çukurların bir kısmı 4. tabakaya dek inmektedir ancak 5. tabakaya gelindiğinde çukurların tamamının bittiği görülür. Çukurlardan toplanan malzeme, Toptepe yerleşmesinin Son Neolitik Çağ çanak çömlek topluluğundan oldukça farklıdır ve Güneydoğu Avrupa'nın iç kesimlerinden tanıdığımız Kalkolitik Çağ'ın sonuna tarihlenen Kodjadermen-Gumelnitsa-Karanovo VI (KGK VI) kültürü ile benzerlik sergilemektedir.

1. Tabaka:

Tüm açmalarda izlenebilen, paletli inşaat makineleri ile çiğnendiği için tahrip olmuş sert ve sıkı bir dolgudur. 1. tabaka boyunca yer yer kerpiç izleri görülmüş ancak tabakanın

[4] Kazı esnasında, kültür dolguları ve doğal birikimlerden oluşan bu katmanlar 1-14 olarak numaralandırılmış ve malzeme de bu numaralarla toplanmıştır.

tahribatı nedeniyle tanımlanamamıştır (Özdoğan vd., 1991:76). Tabakanın kalınlığı yer yer 5 – 20 cm arasında değişmektedir (Özdoğan ve Dede, 1991:8).

2. Tabaka:

2. tabaka, kalınlığı yer yer 20 - 25 cm arasında değişen, güney yönünde denize doğru hafif bir eğimle alçalan sert, kilin yanısıra az miktarda deniz kabuğu, kum ve mil içeren, kendi içerisinde katmanlaşmamış bir dolgudur (Özdoğan ve Dede, 1991:8). Çukurlar tarafından çok tahrip olmuş bu tabakada altı tane oval planlı, sert açkılı tabanlı büyük ocak ya da fırın kalıntısı ile karşılaşılmıştır (Özdoğan, 1990b:354). Benzerlerini Aşağı Pınar 2. ve 3. tabakalardan tanıdığımız ocakların tabanarı eğimli, sert ve kalın sıvalıdır. Tabanların belirgin kenar yapıları yoktur ve daha çok geçici ateş yeri izlenimi vermektedir. Bu tabaka da yer yer sarımsı renkli kerpiç topanları ya da çanak kırıklarının yoğunlaştığı kimi alanlar ile bir taş sırası dışında tanımlı birimlere rastlanmamıştır (Özdoğan ve Dede, 1991:10).

3. Tabaka:

Toplam dolgu kalınlığı yer yer 5 – 70 cm arasında değişen, mimari kalıntı vermeyen, kimi kısımlarda yalnızca deniz kabuklarından oluşan çok sayıda katmandan oluşur. Tabaka, kazı alanının dışından denize doğru eğimle alçalarak ilerlediğinden dolayı, bu tabakanın yerleşme alanı olasılıkla denize daha uzak kalan, kazı alanı dışındaki bir noktada başlamaktadır (Özdoğan, 1990b:354). Dolgu içerisinde dördü sürekli olmak üzere pek çok ara katman ve cep vardır. Bu ara katman ve ceplerin bir kısmı yalnızca deniz kabuklarından, bazıları ise farklı oranları deniz kabuğu, kül ve sarı topraktan oluşmaktadır. Özellikle küllü olan damarlarda yoğun miktarda hayvan kemiğinin bulunması dikkat çekicidir (Özdoğan ve Dede, 1991:11). Söz konusu küllü cepler, alanın doğusunda yoğunlaşmakta, batı kesimde kaybolmaktadır. Bu tabakada görülen tek mimari birim A açmasının güney kısmındaki bir kil kutudur. Kil kutunun hemen

yanında da altı köşeli ilginç bir kabın parçası[5] bulunmuştur (Özdoğan vd., 1991:77). Dolgu 0. tabakadan inen çukurlar tarafından yer yer kesilmiştir.

4. Tabaka:

3. tabakada izlenen deniz kabuklu dolgu ile 5. tabakanın üst kotundaki yapı molozu arasında geçiş niteliğinde bir tabakadır (Özdoğan, 1990b:354). Güneye doğru denize yaklaştıkça incelir ve tamamen kaybolur. Genel olarak yumuşak ve küllü olan 4. tabaka dolgusu oldukça ince yaklaşık 1 - 2 cm kalınlığında ince damarlardan oluşur. A açmasının kuzey ve doğu kesimlerinde yatay olarak uzanan ufak kömür taneleri ile yer yer beyaz ya da gri küllü, yanık kerpiç ve sarı toprak topanları içeren katman olasılıkla bir yaşam düzlemi olabilir. Çanak kırıklarının miktarında da bu katman şle birlikte önemli miktarda artış gözlenir (Özdoğan ve Dede, 1991:11). 0. tabakadan gelen çukurlar bu tabakada biter.

5. Tabaka:

4. tabakanın geçiş niteliğindeki dolgusunun ardından **5.1**[6] yapısının üst döküntüsü ile 5. tabaka başlar. Yangın geçirerek 5. tabakada terk edilen yapı üst yapı molozunun altında buluntu topluluğu ile birlikte korunmuştur.

Yalnızca A ve P açmalarında izlenen yapı, kazı sırasında 5a ve 5b olarak toplanmıştır. 5a ve 5b tabakaları tek bir yapı katını temsil eder ancak malzemenin daha sağlıklı değerlendirilmesi amacıyla yapının üst döküntüsü 5a, taban düzlemi ise 5b olarak toplanmıştır. Yapının batı duvarı, kesitin dışında grayder tarafından tahrip edilen alanda kalmış, geri kalanı ise tümüyle kazı alanı içerisinde kalmış ve açılmıştır. B açmasında 5. tabaka yapısı görülmediği gibi yapının daha eski evreleri olan 6. ve 7. tabakalara ait bir

[5] Bkz. Levha 14:4 ve Resim 21.
[6] **5.1** yapısı ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: aş. 17.

ize de rastlanmamıştır. Bu alanda 3. ve 8. tabakaların yoğun deniz kabuklu dolgularının dik bir eğimle birleşmesi, yapının ilk olarak 7. tabakada bu dolguların arasına oturtulduğu ihtimalini akla getirmektedir (Özdoğan ve Dede, 1991:12).

6. Tabaka:

5.1 yapısının daha eski evreleri 6. ve 7. tabakalarda izlenir. 6. tabaka yalnızca P açmasında görülen, **5.1** yapısı tarafından bozulmuş, bol miktarda kerpiç topanı içeren sert ve sarı renkli bir dolgu ile temsil edilir (Özdoğan ve Dede, 1991:13).

7. Tabaka:

7. tabaka, yalnızca P açmasının kesitinde izlenmiştir. Kesitte 5. tabaka yapısı ile benzer özellikler sergileyen yanık bir yapı görülmektedir. A açmasının güneyinde görülen yanık alan da olasılıkla bu tabakaya aittir (Özdoğan ve Dede, 1991:13).

8. Tabaka:

5.1 yapısı kaldırılamadığı için daha eski tabakalara yalnızca B ve P açmaları ile bina tabanında açılan küçük bir sondajda ulaşılmıştır. 8. tabaka da tıpkı 3. tabaka gibi doğuya doğru eğimle yükselen yoğun deniz kabuklu bir dolgudur (Özdoğan, 1990b:357). Oldukça kalın ve yoğun deniz kabuğu içeren dolgu kazı alanının kuzey kesiminde A, B ve P açmalarında izlenir. Doğuda B açmasında 3. tabaka ile birleşirerek 2. tabakaya dek yükselirken kazı alanının güneyine doğru incelerek yokolur. A ve P açmalarında 5., 6., ve 7. tabakalar tarafından kesilir. Dolgu çoğu yerde yalnızca deniz kabuğu kırıklarında oluşur ve içerisindeki çanak çömlek miktarı son derece azdır (Özdoğan ve Dede, 1991:14). Toptepe Höyüğü'nün 4. ve 8. tabakalarında izlenen deniz kabuklu dolgular yoğun olarak kavkı içermektedir. Dolgunun içerdiği kavkıların tek tip olması, bu dolguların denizsel oluşumlar değil, çöplük alanı niteliğinde olduğunu

düşündürmektedir. **5.1** yapısı 4. ve 8. tabakaların dolgularını keserek araya oturmaktadır.

9. Tabaka:

9. tabaka yalnızca B açmasında izlenmiştir. Dolgunun üst seviyesinde kumlu ince bir katman bu katmanın hemen altında yanık bir taban görülür. Kazı alanının en doğusunda tabanın üzerinde sarı renkli kerpiçten kuzey-güney doğrultulu bir duvar yer alır. Yine bu alanda tabana ait yenileme izleri görülmüştür. Bu tabakanın mimarisi olasılıkla kazı alanının daha doğusunda kalmıştır (Özdoğan ve Dede, 1991:15).

10-11-12. Tabakalar:

Kazı alanın en doğusunda doğu-batı yönünde eğimli kum ve kerpiç katmanları görülmüştür ancak kazılan alan bu dolguların niteliğini anlamaya yetmeyecek kadar kısıtlıdır (Özdoğan ve Dede, 1991:15).

2.3.2. Evreler

Kazı sırasında gözlemlenen ve belgelenen tabakalanmanın dışında Toptepe Höyüğü'ndeki yerleşme süreci buluntulara ve izlenen tabakaların birbirleri ile ilişkilerine dayanarak dört ana evrede özetlenmiştir.

Kazıya başlanan düzlemde kaşılaşılan ve tahrip olmuş üst tabakalardan inen Son Kalkolitik Çağ çukurlarına ait dolgular 1. Evre olarak tanımlanmıştır. 2-4 tabakaları arasındaki, çukurlar tarafından bozulan dolgular 2. Evre, 5. tabaka yapısı ve söz konusu yapınn daha erken evrelerinin izlendiği 5-7 tabakaları 3. Evre olarak adlandırılmıştır. **5.1** yapısının kaldırılamaması nedeniyle yalnızca P açmasındaki kesitte ve yapı tabanının altında küçük bir sondajda izlenebilen 8-12. tabakalar ise 4. Evre olarak alınmıştır.

Toptepe çanak çömleğine bakıldığında 2 ve 3. evreler arasında bir farklılık görülmemektedir bu nedenle malzeme üçüncü bölümde yukarıda kısaca özetlenen evrelere göre tanıtılacak ancak değerlendirme yapılırken dört yerine üç evre halinde toplanacaktır.

2.4. Mimari

Yerleşmenin 1. tabakası kazılan alanda 0. tabaka çukurları tarafından nedeniyle tamaman tahrip olmuş, bu nedenle bu tabakaya ait herhangi bir mimari birime rastlanmamıştır. Yine de bu tabakada da bir takım kerpiç lekeleri görülmüş ancak bunların niteliği anlaşılamamıştır. 2. tabakanın nispeten daha iyi korunmuş olan sert dolgusunda 6 adet ocağın tabanına rastlanmıştır. Oval planlı ve sert tabanlı ocaklar, Aşağı Pınar yerleşmesindeki 3. tabaka ocakları ile benzerlik sergilemektedir (Karul, 2000a: 251). 5. tabakada yeralan yapının haricinde 9. tabakada da bir yapıya ait taban ve bir duvar kısmen açığa çıkarılmıştır. Kazılan alanın en doğu kısmında kuzey-güney doğrultulu kerpiç bir duvara rastlanmıştır. Bu duvarı çevresinde de birkaç yenileme evresi olan bir taban görülmüş ancak yapıya ait kalıntıların kazı alanının çok küçük bir kısmında yeralması nedeniyle bu birimin niteliği anlaşılamamıştır.

A ve P açmalarında **5.1** yapısı kaldırılamadığı için daha erken tabakalara yapı tabanında açılan küçük bir sondaj ile ulaşılmıştır, bu nedenle elimizde daha erken tabakaların mimarisi ile ilgli veri yoktur. Mimari verilerin kısıtlı olmasının bir diğer nedeni de 4 ve 8. tabakalarda izlenen deniz kabuklu dolgunun olaslılıkla deniz tarafına doğru eğim yapan olası bir yerleşme atığına ait olmasıdır. Atık dolgularının açmaların tümünda izlenmesi, bu dönemlerde yerleşmenin büyük bir olasılıkla kazı alanın daha kuzeyindeki bir noktada bittiğini düşündürmektedir.

5.1 Yapısı:

5. tabakada açılan yapı[7], A ve P açmalarında yeralır. Kuzey,kuzeydoğu-güney,güneybatı doğrultulu yapı dörtgen planlıdır ve 23.25 m2'lik bir alanı kaplar (bkz. Plan 3). Uzun bir plana sahip olan yapı iki odalıdır. Yapının kuzey ve güney duvarları önceden kazılmış temel hendeklerinin içerisinde inşa edilmiş ve yaklaşık 30 cm yüksekliğinde korunmuştur (Karul, 2000a:254-255).

Kazı sırasında yapıya ait ilk bulgu olarak tavan molozu ile karşılaşılmıştır. Yangın sırasında içeri doğru çöken tavan molozu içerisinde çatının ahşap konstrüksiyonunun negatif izlerini taşıyan birçok kerpiç parçasına rastlanmıştır. Tavan molozunun kaldırılmasının ardından, birçok öğesi ile korunmuş oldukça zengin bir mekan içi buluntu topluluğu ile karşılaşılmıştır. Binanın oldukça zengin bir buluntu topluluğu ile birlikte korunmuş olmasına karşın mekan içerisinde insan iskeletine rastlanmamış olması, binanın olasılıkla yangın öncesinde ya da sırasında tahliye edildiğini düşündürmektedir.
Yapının kuzey ve güney duvarlarının iç yüzleri oldukça net biçimde izlenmiş ancak dış yüzleri görülememiştir. Yapının kuzey duvarının hemen dışında 8. tabaka olarak tanımlanan yoğun deniz kabuklu dolgu başlamakta ve yapının altına doğru saplanmaktadır. Yapının taban düzlemi altına açılan sondajda da aynı dolgu izlenmiştir. Bu durum olasılıkla 8. tabaka dolgusunun kesilerek yapının hazırlanmış bir düzleme oturtulduğuna ve bu nedenle duvarın dış yüzlerinin olmadığına işaret etmektedir (Özdoğan ve Dede, 1991:12).

Yapının kuzey ve güney, uzun duvarları A ve P açmalarında izlenmiş ancak doğu duvarına ait bir ize rastlanmamıştır. Doğu duvarı olasılıkla A ve B açmalarının arasında yer alan profilin altındadır. Batı duvarına ise P açmasının grayder tarafından tahrip

[7] Kazı esnasında yapı herhangi bir numara ya da isim almamıştır. Ancak yapı sonradan Necmi Karul'un çalışmasında Aşağı Pınar ve Hoca Çeşme kazılarında kullanılan yöntemle **5.1** yapısı (5. tabaka 1 yapısı) olarak adlandırılmıştır (bkz. Karul, 2000:254).

edilen batı kesiminde yeraldığı için ulaşılamamıştır. Kuzey ve güney duvarları yaklaşık olarak 35 cm kalınlığındadır. Yapının kuzeyde ve doğuda başka bir eklentisi ya da odası olmadığı kesindir ancak tahribat nedeniyle batıda nasıl bittiği bilinmemektedir ancak P açmasında yeralan yapıya ait bir ocağın arka kısmının batıya dönük olması yapının batıya doğru devam etmediğini düşündürmektedir. Duvarlar, yaklaşık 30 cm derinliğinde kazılan hendeklerin içine oturtulan taşıyıcı direkler ve bu direklerin çevresine doldurulan sarı renkli bir kerpiç toprağı ile oluşturulmuştur (Özdoğan ve Dede, 1991:12). Yapı ile ilgili bir diğer dikkat çekici unsurda güney duvarının iç sıvalarının yer yer boya bezemeli olmasıdır.

Batıda yeralan ana mekanın doğusunda ahşap bir bölme duvarı ile ayrılmış ikinci bir oda yeralır. Bu ikinci odanın güneyinde yeralan sekide büyük yassı bir taş ile bir adet tüm kap bulunmuştur. Batıdaki büyük odanın tabanı kille sıvanmış ve açkılanmıştır. Bu kil tabanın yedi kez yenilendiği görülmüştür. Ana mekanın içerisinde bulunan bazı kırmızı boyalı sıva parçaları duvarların en azından bir bölümünde duvar resimlerinin olabileceğini düşündürmektedir. Sıva parçalarının oldukça kötü korunmuş olması nedeniyle üzerlerindeki desenler tam olarak anlaşılamamış ancak iki düz çizgi ve bir daire görülebilmiştir (Özdoğan ve Dede, 1998:147). Bu odanın batı ucunda, P açmasında kalan kesimde 0.8 x 1 metre boyutlarında oval planlı, kubbeli, büyük bir fırın yeralır. Fırının hemen önünde 30 cm çapında, 50 cm derinliğinde, kil sıvalı bir çukur bulunur. Büyük odanın doğu kesiminde kuzey duvarına bitişik olarak yapılmış bir de platform vardır. Tabandan yaklaşık 15 cm kadar yükseltilmiş 1.2 x 1.1 metre boyutlarındaki platform olasılıkla bir işlik alanı olarak kullanılmıştır. Platformun 20 cm kadar doğusunda, güneye doğru sol tarafı üzerine devrilmiş insan biçimli bir kap ve yine insan yüzlü bir kabın boyun parçası bulunmuştur[8]. Yapı tavanının yangın sırasında içeri çökmüş olması mekan içerisindeki tüm buluntuların *in situ* olarak korunmasını sağlamıştır. Yine bu kabın hemen doğusunda yoğun bitkisel katkılı pişmemiş kilden yapılmış bir diğer büyük depolama kabına daha rastlanmıştır. Kabın yüksekliğinin

[8] İnsan yüzlü kap parçası için bkz. Levha 13:1.

yaklaşık 1 metre olduğu tahmin edilmektedir ancak parçaların çok küçük olması nedeniyle kap restore edilememiştir. Benzer parçalara mekanın orta kısmında da rastlanması yapı içerisinde bu tip depolama kaplarından daha fazla olabileceğini düşündürmüştür (Özdoğan ve Dede, 1998:148).

2.5. Küçük Buluntular

Oldukça kısıtlı bir alanda kazılmasına rağmen Toptepe yerleşmesinde şaşırtıcı olarak nitelendirilebilecek bir takım buluntularla karşılaşılmıştır. Buluntu envanterinin önemli bir bölümünü oluşturan kemik alet ve yassı balta gibi nesnelerin yanısıra benzerlerini Orta Avrupa'nın Son Neolitik Çağ Tisza[9] kültüründen tanıdığımız insan biçimli bir kap ve bu kabın hemen altından gelen insan yüzlü bir kaba ait boyun parçası Toptepe kültürünün sıradışı öğelerindendir. Söz konusu insan biçimli kap[10], yukarıda tanıtılan **5.1** yapısının içerisinde taban üzerinde yeralmaktadır. Yapının tahrip olduğu yangın sırasında kap yan devrilmiştir (Özdoğan ve Dede, 1991:13).

Kap, bol miktarda bitkisel katkı ile pişmemiş kerpiç toprağından yapılmıştır. Ağırlığından dolayı kap olasılıkla güneşte kurutulmasının ardında odaya getirilip yerine yerleştirilmiş ve bir daha da hareket ettirilmemiştir (Özdoğan ve Dede, 1998:148). 100 x 39 x 39 cm ölçülerindeki dörtgen biçimli kap dört adet silindirik ayağın üzerinde yükseltilmiştir. Düz olan kenarlar omuz kısmında hafif bir meyille yataylaşarak silindirik biçimli baş kısmı ile birleşir. Kabın ön yüzünde kabartma olarak iki göğüs ve bu göğüslerin altında bükülerek birleştirilmiş iki kol yeralır (bkz. Resim5). Baş kısmında da gözler ve burun kabartma olarak betimlenmiş, kulakların olması gereken yerde ise birer küçük delik açılmıştır. Ön ve yan yüzlerde kalın olarak sürülmüş kırmızı boya ile dalgalı saçlar ve giysi betimlenmiştir[11] (Özdoğan ve Dede, 1991:13).

[9] Tisza kültürü için bkz. Raczky, 1987
[10] Bkz. Levha 23 ve Resim 4.
[11] İnsan biçimli kap ile ilgili daha detaylı bilgi ve yorum için bkz. Hansen, 2001.

Kabın yapım tekniği ilgili bazı detaylar restorasyon sırasında farkedilmiştir. Kab oldukça kaba, yoğun taşcıklı ve saman katkılı bir kilden yapılmıştır. Dip kısmında ve ayaklarda sarımsı-pembe bir astar uygulanmış kabın yüzeyi sıvazlanmıştır. Koyu kızıl renkli boya yangın sırasında solduğu için özellikle göğüs kısmındaki desenleri tanımlamak daha zor olmuştur. Kabın yan devrilmesi de yüzeylerin zarar görmesine neden olmuştur ancak tüm bu tahribata rağmen kabın yine de görece iyi korunduğu ve desenlerin hemen her kısımda tanımlanabildiği söylenebilir (Özdoğan ve Dede, 1998:149).

Kabın kaldırımasının hemen ardından bu kabın altında insan yüzlü bir kabın parçasına rastlanmıştır. Söz konusu parça bir öncekinin aksine fırınlanmış, oldukça nitelikli yapım bir kaba aittir. Yalnızca boyun kısmından yarıya yakın bir parçası elimizde olan bu kabın da ön yüzünde kabartma bezeme ile bir insan yüzü betimlenmiştir. Yapının tabanının tümüyle açılarak temizlenmiş olmasına karşın kabın diğer parçalarına rastlanmaması, akla kabın bilinçli olarak kırılmış ve yalnızca bir parçasının saklanmış olabileceği ihtimalini getirmektedir.

Yukarıda değinilen iki sıradışı buluntunun yanısıra Toptepe yerleşmesinde yassı balta, kemik alet ve boncuk gibi çeşitli buluntulara da rastlanmıştır. Özellikle kemik aletler gerek çeşit gerekse sayı bakımından oldukça fazladır (bkz. Resim 33-34 ve Levha 22). Bu aletlerin içerisinde mablaklar, delici ve bızlar ile yassı baltalarla birlikte kullanılan boynuz saplar (bkz. Resim 27) sayılabilir. Kemik aletlerin neredeyse tümü koyun, keçi ve sığır kemiğinden yapılmıştır. Bu örneklerin yanı sıra az sayıda da olsa alageyik ve domuz kemiğinden aletler de vardır. Aletlerin arasında bız ve deliciler önemli yer tutar. Bunların dışında bir adet bilezik parçası, tüp biçimli boncuk ve olasılıkla kaşık ya da spatül olabilecek nesneye de rastlanmıştır. Kemik boncukların dışında olasılıkla takı olarak kullanılmış olan delikli deniz kabukları da görülür (bkz. Resim 31).

Yukarıda özetlenen kemik buluntuların haricinde biri tüm biri de parça olmak üzere iki adet dalgalı kemik nesne de Toptepe'nin sıradışı buluntuları arasındadır (bkz. Resim 28 ve 29). 11 cm uzunluğunda, 0.4 cm kalınlığındadır. Kalın bir kaburga kemiğinden sap ve gövde olmak üzere iki kısımlı olarak özenle biçimlendirilmiştir. Sap kısmı gövdeden biraz daha kalın, dörtgen kesitli ve düzgün parlak yüzeyledir. Sapın arkaya yakın kısmına her iki yüzeyden çalışılarak bir delik açılmıştır. Gövde ise yassı ve dörtgen kesitli olarak biçimlendirilimiş, her iki yanda simetrik olarak dört adet "V" kesitli çentik çılmıştır. Sap, iki yan, çentikler ve üst yüzey oldukça özenli bir biçimde işlenmiş ve parlatılmıştır. Daha donuk olan alt yüzeyde ve ön kısımda hafif bir aşınma görülmektedir. Yukarı da sözü edilen diğer örnek de ise nesne kırılmış ve çentiklerle oluşturulan boğumlardan yalnızca biri kazı alanında bulunabilmiştir (bkz Levha 21). İşlevleri tam olarak bilinmese de üzerlerinde herhangi bir kullanım izine rastlanmaması ve gerek yüzeylerin gerekse yan yüzdeki çentiklerin oldukça özenli olarak biçimlendirilerek, açkılanması, nesnelerin bir takı ya da benzeri süs eşyası olarak kullanılmış olabileceğini işaret etmektedir. Yine de bu tür aletleren Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'dan itibaren sayıca çok az da olsa geniş bir coğrafyada uzun bir zaman dilimi içerisinde görülmesi bu tür nesnelerin sembolik bir niteliği olduğunu ve olasılıkla bir yılanı betimlediği düşündürmektedir. Daha erken dönemlerde seyrek olan bu aletlerin bu dönemle birlikte batı da ve Balkanlar'da çoğaldığı görülmektedir[12].

Sürtme taş aletler arasında yassı baltalar en önemli yeri tutar (bkz. Resim 26). Çeşitli boy ve biçimlerde rastlanan yassı baltalar genellikle siyahımsı koyu kurşuni renkli ince taneli bir taştan özenli bi şekilde işlenmiştir. Tam olarak işlenmiş ve bitirilmiş örneklerin yanı sıra bitirilmemiş bir yassı baltaya da rastlanmıştır (bkz Levha 21). Yerleşme de yassı baltaların dışında öğütme taşları ya da taş boncuklar gibi çeşitli sürtme taş buluntular da vardır.

[12] Mehmet Özdoğan ile kişisel görüşme.

Toptepe'nin bir diğer önemli buluntusu da Karanovo III-IV kültürü için oldukça tipik sayılabilecek silindir başlı bir figürindir. Karanovo III kültürü ile birlikte Güneydoğu Avrupa'da oldukça standart olarak biçimlendirilmiş figürinler ortaya çıkar. Bu tip figürinlerin en belirgin özellikleri dik duran keman biçimli stilize gövdeleri, iki bacağın altında yeralan şematik ayaklar ve üstte uzun, silindirik bir boyun-baş kısmıdır (Hansen, 2007:170). Toptepe yerleşmesinde, yalnızca baş kısmı bulunan kil figürin de bu tip figürinlerle benzer nitelikte bir örnektir. 3.5 cm uzunluğunda ve 1.1 cm kalınlığında olan baş kısmı, uzun bir boyun ile birlikte, silindir şeklinde biçimlendirilmiştir (bkz Levha 21). Her iki yanda kulak olarak düşünülebilecek iki çıkıntı ve önde ince uzun bir burun ile yüz oluşturulmuştur. Bu örneğin dışında yerleşmede başka bir kil figürine rastlanmamıştır.

Kazı sırasında oldukça az sayıda çakmaktaşına rastlanmıştır. Çakmaktaşlarının büyük bir çoğunluğu da Aşağı Pınar yerleşmesinin 2. ve 3. tabakalarında da sıkça görülen her iki kenarı düzeltili ufak dilgilerdir (bkz Levha Levha 21 ve Resim 32).

Yerleşmede bunların haricinde bir de olasılıkla bir çanak kırığından biçimlendirilmiş olan, kabaca eşkenar dörtgen biçimli, yaklaşık 5x3.5 cm boyutlu, üzerinde üç adet dikey yiv bulunan bir nesne bulunmuştur (bkz. Resim 30).

Toptepe kazılarında 2. tabaka, A.5.0 biriminde, tanımsız dolguda açığa çıkarılan insan kalıntısı, Yasemin Yılmaz tarafından çalışılarak değerlendirilmiştir. İskeletin gömüt ortamı ve yatırılış pozisonu hakkında bilgi verecek fotoğraf ya da çizim gibi herhangi bir belgeleme bulunmamaktadır. Yapılan antropolojik incelemede iskeletin doğumdan önce ölen bir bebeğe ait olduğu tespit edilmiştir. Ölüm yaşının belirlenmesinde; korunan alt ve üst çeneden alınan ölçüler, süt dişlerinin[13] gelişimi ve diafiz boyları tüm olarak korunan sağ üst kol (humerus), alt kol (ulna) ve sol uyluk (femur) kemiklerinden alınan

[13] Süt dişlerinin gelişim durumu için Ubelaker, 1978 referans olarak kullanılmıştır.

ölçüler kullanılmıştır[14]. Bu ölçümlerin sonuçlarına göre insan kalıntısının 8,5-9 aylık iken ölmüş bir bebeğe ait olduğu belirlenmiştir (bkz. Resim 35).

Kazının oldukça güç koşullar altında yapılmış olması, bitki kalıntılarına ait örneklerin toplanmasını imkansız hale getirmiştir ve bu nedenle elimizde yerleşme ile ilgili arkeobotanik veri bulunmamaktadır. Arkeobotanik örneklemenin yanı sıra, kazının kimyasal analizlerin maliyetini karşılayabilecek maddi olanakları olmaması nedeniyle toprak örnekleri üzerine de herhangi bir analiz yapılamamıştır.

2.6. Tarihleme

Toptepe yerleşmesi için elimizde sekiz adet mutlak tarih vardır. Bunlardan beşi **5.1** yapısının mekan içinden, ikisi 3. tabakanın deniz kabuklu dolgusundan, diğeri ise 4. tabakanın küllü dolgusundan, elde edilmiştir (Özdoğan vd., 1991:82/Özdoğan ve Dede, 1998:153).

Örnek no:	**Tabaka:**	**Birim:**	**Uyarlanmamış 14C Tarih:**	**Uyarlanmış 14C Tarih:**
HD 13591-13339	4	A.13.2	G.Ö.6410±180	İ.Ö.5540-5520
HD 13590-13235	5	A.16.45	G.Ö.6095±40	İ.Ö.5070-4945
HD 13589-13321	5	A.16.45	G.Ö.6155±40	İ.Ö.5180-5065
GrN-18740	5	P.12.19	G.Ö.6160±70	İ.Ö.5070
GrN-18741	5	A.16.43	G.Ö.6200±50	İ.Ö.5206-5086
GrN-16476	5	A.16.39	G.Ö.6290±25	İ.Ö.5253
GrN-18742	3	A.15.31	G.Ö.6060±110	İ.Ö.4940
GrN-18743	3	A.15.31	G.Ö.6220±70	İ.Ö.5210-5140

[14] Diafiz boylarından yaşın belirlenmesinde Fazekas ve Kosa' nın ölçümleri kullanılmıştır (Scheueur&Black, 2000).

3. TOPTEPE HÖYÜĞÜ ÇANAK ÇÖMLEK BULUNTULARI

3.1. Genel Bilgiler

1989 yılı Toptepe kurtarma kazısı sırasında toplanan çanak çömlek buluntuları bu çalışmadanın temel verisini oluşturmaktadır. Kazı sırasında toplanan çanak çömlek parçalarının tümü çalışılmış, öncelikle tabakalarına göre düzenlenip evrelerine göre ayrılarak 3514[15] parça üzerinden mal grupları tanımlanmıştır. Biçimsel sınıflandırma ise 3514 parça içerisinde kap formu verebilecek nitelikte olan 313 ağız parçasından yola çıkılarak oluşturulmuştur[16]. Malzemenin sınıflandırılması sırasında tüm mal, biçim ve bezeme grupları birer kelime, rakam ve harf ile kodlanmış (örneğin **mal 5** ya da **küresel 1a**), kodlanan malzemenin sayımı yapılmış ve bu sayımlar istatistiki verilere dönüştürülmüştür. Malzeme sayımları istatistiki verilere dönüştürülürken seçici davranılarak tutarlı sonuçlar vermeyecek kadar kısıtlı [17] sayımlar, istatistiğe çevrilmemiştir. Sayısal veriler değerlendirilirken malzemenin oldukça kısıtlı sayıda olması önemli bir sorun oluşturmuş, bu nedenle sadece geniş örneklemeler üzerinden ulaşılan sayısal veriler çalışma kapsamına alınmıştır.

Bu çalışmada değerlendirilen Toptepe Son Neolitik ve Son Kalkolitik Çağ çanak çömleğinin tümü el yapımıdır. Malzeme sınıflandırılırken sırasıyla evre, mal grubu ve biçimsel özellikleri dikkate alınmıştır. Mal grupları sınıflandırılırken hamur tipi, katkının çeşidi ve miktarı, yüzey rengi ve yüzey işlemleri, kenar kalınlıkları, fırınlama gibi bir dizi özellik dikkate alınmış, malzeme ortak paydalarına ve farklılıklarına göre yedi ana mal grubu ve ayrışık mallar olarak ayrılmıştır. Gerek mal gruplarının sınıflandırılmasında gerek biçimsel sınıflandırmanın oluşturulmasında görsel inceleme

[15] 7 adet ayrışık mal ile birlikte çalışılan toplam parça sayısı 3521'dir.
[16] Dip, kulp, omurga ya da boyun gibi ağız harici form veren parçalar bu 313 parçaya dahil değildir.
[17] Örnek vermek gerekirse, kulp ve diplerin çok düşük sayıda olması, istatistik sonuçlarda tutarsızlığa neden olmuş, dolayısıyla bu ve benzeri gruplarla ilgili istatistik veriler çalışma kapsamından çıkarılmıştır.

esas alınmış bunun yanı sıra herhangi bir fiziksel ya da kimyasal analiz yöntemi uygulanmamıştır.

3.2.Evre 1

Son Kalkolitik Çağ'ın başlarına tarihlenen 1. evre malzemesi Son Neolitik Çağ'a tarihlenen 2, 3 ve 4. evre malzemesinden çok farklı özelliklere sahip olduğu ve Toptepe kültürü ile tam olarak benzeşmediğinden bağımsız olarak sınıflandırılmıştır. 0. tabaka çukurları ve çukurların çevresindeki dolguya karışmış olan ince mallar 1. evre malzemesi olarak ele alınmış ve daha erken evrelerin malzemesi ile arada uzun bir dönemsel boşluk olması nedeniyle ayrı çalışılmıştır.

Evre 1 çanak çömleği, gerek hamur ve yüzey işlemleri, gerek biçimsel özellikleri ile erken evrelerin malzemesinden kolaylıkla ayırt edilir. Tanımlayıcı özelliklerinin başında iz bırakan bir alet yardımıyla oldukça parlak olarak açkılanmış yüzeyleri ve kimi örneklerde görülen donuk gri renkli grafit boya bezeme sayılabilir (bkz. Resim 24). Kaplar her zaman oldukça ince kenarlı ve nitelikli yapımdır.

Malzemenin yalnızca çukurlardan toplanmış olması nedeniyle mal ve biçim çeşitliliği son derece kısıtlıdır. 1. Evre malzemesinin tümünü ince mallar (Mal 1) oluşturur. İnce mallara ait örneklerin sayıca sınırlı olması malzeme üzerinde bir sınıflandırma yapmayı oldukça güçleştirmiş ve sonuçta ortaya çıkan biçimsel sınıflandırmanın kısıtlı kalmasına neden olmuştur. Yine de ortaya, Toptepe Höyüğü'nde kurtarma kazısının öncesinde tahrip olmuş Son Kalkolitik Çağ kültür katları ile ilgili fikir veren bir tablo ortaya çıkmıştır.

3.2.1. Evre 1 Malı (İnce Mal – Mal 1)

Evre 1 malzemesinin tümü, 247 parça ile tanınan ince mallardan oluşur. İnce malların, Toptepe'nin daha erken evrelerinde görülen çanak çömlekten en önemli farkı, ince kenarları ve kendine özgü, izli, oldukça parlak açkısıdır (bkz. Resim 13 ve 14). Yalnızca bu mal grubunda görülen grafit boya bezeme ve açkı bezeme de malzemenin diğer evrelerden kolaylıkla ayırt edilmesini sağlar. Yalnızca üst tabakalardaki çukurlar ve çukurların çevresindeki dolguda karışık olarak görülen bu mal grubunun iki farklı alt grubu vardır; koyu yüzlüler ve açık renk yüzeyliler. Her iki tip de oldukça ince profilli, az katkılı ve sıkı kamurludur. Yüzeyler genellikle çok parlak ve özenli bir açkı ile bitirilir. Koyu yüzlü ve açık renk yüzeyli ince mallar birbirlerinden yalnızca hamur ve yüzey rengi olarak ayrılırlar. Bu iki tip arasındaki renk farkı, astar ya da benzeri bir yüzey işleminden değil fırınlamadaki farklılıktan ileri gelmektedir. Açık renkli kaplar gerek yüzey gerekse hamur rengi olarak açık kahverengi ve kırmızımsı açık kahverengi tonları arasında değişir. Açık renk yüzey ve hamur, kapların okside bir ortamda fırınlandığını düşündürmektedir. Koyu yüzlülerin ise koyu kahverengi ile siyah tonları arasında olması kapların karbonize ortamda fırınlandığını göstermektedir.

Malzeme, temiz bir kilden az miktarda mineral katkı ile üretilmiştir. Yaygın görülen katkı türleri kum, az miktarda küçük taşçık ve nadiren mikadır. Katkı oldukça homojen olarak uygulanmıştır ve kapların tamamında neredeyse eşit bir dağılım gösterir. Kum ve küçük taşçık katkılar malzemenin neredeyse tamamında uygulanmıştır ancak uygulanan taşçığın miktarı çok sınırlıdır. Aynı şekilde mika katkı da çok ender olarak uygulanmıştır ve uygulandığı örneklerde miktar oldukça sınırlıdır.

İnce mallar (Evre 1 malı) arasında en sık karşılaşılan form grubu yarım küresel gövdeli **(1)** kaselerdir. Yarım küresel gövdeli kaseler arasında baskın olan tip **1a**'dır. **1b** ve **1c**, **1a** kadar yaygın olmasa da diğer tüm formlardan daha fazla sayıda örneğe sahiptir. Omurgalı kapların yoğunluğu yarım küresel gövdeli kaselerin yarısına dahi ulaşmamakla

beraber çömleklerden fazladır. Omurgalı kaselerin her üç tipi de aynı yoğunluktadır. Çömlekler ise yalnızca birkaç parça ile temsil edilmektedir

Kaplar genellikle bezemesiz ve yalındır. Dış yüzeylerde çok ender olarak çizgisel ya da zig zag motifler halinde grafit boya bezeme, ince yatay ve dikey bantlar halinde açkı bezeme, ender olarak da çizi ve oluk bezemeye rastlanır.

3.2.2. Evre 1 Malı Biçimsel Sınıflandırma

İnce mallar arasında en yaygın form grubunu yarım küresel gövdeli ve omurgalı olmak üzere iki farklı tipi olan kaseler oluşturur. Kaseler haricinde bir diğer tip de oldukça az sayıda örnekten oluşan daralan kenarlı çömlek tipi kaplardır (bkz Şekil 1).

Yarım küresel gövdeli kaseler (1): Yarım küresel gövdeli, omurgasız, geniş ağızlı kaplardır. Ender olarak çok küçük örneklerine rastlansa da ağız çapları genellikle 15-30 cm arasında değişen geniş ve büyük kaselerdir. Örneklerin tümünde kenar dipten ağza doğru geniş bir açıyla dışbükey olarak yükselir. Düz dudaklı, kıvrımsız standart bir tipin **(1a)** yanı sıra inceltilmiş dudaklı **(1b)** ve içe dönen ağızlı kaseler **(1c)** olmak üzere üç alt grubu vardır. Evre 1 malzemesinin büyük çoğunluğunu yarım küresel gövdeli kaseler oluşturur.

Omurgalı Kaseler (2): Yarım küresel gövdeli kaseler kadar yaygın olmayan bir diğer kase tipi de omurgalı kaselerdir. Gövdeler düz, dışbükey ya da kimi örneklerde içbükey kenarlıdır. Ağız kısmı ise gövdeden keskin ya da yuvarlatılmış bir omurga ile içe doğru döner. Keskin omurgalı kaseler **(2a)**, omurgası içten yuvarlatılmış kaseler **(2b)** ve her iki yüzden yuvarlatılmış omurgalı kaseler **(2c)** olmak üzere üç alt grubu vardır.

Çömlekler (3): Çömlek tipi daralan kenarlı kaplar oldukça az sayıda örnekle tanınırlar. Çömlekler içerisinde üç ayrı alt grup tanımlanmıştır. Bunların ilki **3a** olarak adlandırılan

omuz ve boyun arasında keskin bir dönüşü olan içbükey boyunlu, dibe doğru daralan tiptir. İkinci tip olan **3b**'de ise omuz-boyun dönüşü bir önceki tipe nazaran daha yumuşaktır ve boyun daha düz gelir. Üçüncü tip olan **3c** ise omurgalı, çift konik bir kaptır.

Kap formları dışında 1. evre malzemesi ile ilgili dikkat çekici bir diğer unsurda üçgen ya da yuvarlak biçimli ortası delik tutamaklardır (bkz Levha 4:4-5). Tutamaklar genellikle yarım küresel gövdeli kaselerin üst kısmında ya da çömlek tipi kapların omuz kısmında yer alır. Omurgalı kaselerde bu tip tutamaklara rastlanmamıştır. Tutamakların haricinde az sayıda yassı-geniş kesitli dikey kulba da rastlanmıştır.

3.2.3. Evre 1 Malı Bezemeler

Grafit boya bezeme: Yalnızca 1. evrenin ince mallarında görülen bir bezeme tipidir. Kap yüzeyinde doğal bir madde olan grafitin çizgisel motifler halinde uygulanması ile oluşturulur. Kap yüzeyine uygulanan grimsi beyaz renkli grafit, donuk bir pırıltı bırakır. Genellikle kapların iç ve dış yüzlerinde iç içe geçen zig zag, üçgen ya da halkalardan oluşur. Kimi örneklerde omurgalı kaselerin iç yüzlerinde omurga boyunca düz çizgi halinde görülür.

Toptepe evre 1 çanak çömleğinde grafit boya bezemenin yalnızca pozitif motifler halinde uygulanan çeşidi izlenir. Balkanlar'ın daha kuzey ve batı bölgelerinden tanıdığımız diğer Son Kalkolitik Çağ yerleşmelerinde görülen ve yalnızca motifin boş bırakılarak, kap yüzeyinin tamamına grafit uygulanarak oluşturulan negatif grafit boya bezeme Toptepe'de görülmeyen bir bezeme tipidir. Ancak bu nokta da evre 1 malzemesinin çok kısıtlı bir örneklemeye sahip olduğu ve söz konusu evrenin buluntu topluluğunun tamamını yansıtmadığı unutulmamalıdır.

Grafit boya bezeme, yalnızca 1. evreye özgü bir bezeme çeşididir, 2, 3 ve 4. evrelerde tek bir örneğine dahi rastlanmaz.

Açkı bezeme: Kap yüzeyinde yalnızca belli kısımların parlak bir şekilde açkılanması ile oluşturulan motiflerdir. Kabın açkılanan kısmı, parlaklığı ile yüzeyin diğer kesimlerinden ayrılarak öne çıkarılır. Açkı bezeme, genellikle yatay ve dikey bantlar halinde ya da her ikisinin birarada kullanılması ile oluşturulur. Evre 1'e özgü izli açkı tekniği, açkı bezemeli kaplarda da izlenir.

Az sayıdaki örneklerin tümü 1. evreye aittir. 2. ve daha erken evrelerde yalnızca belirli kısımları açkılanan kaplara rastlanır ancak bunların hiçbiri açkı bezeme değildir. Özellikle yüzeyi kabalaştırılmış mallarda görülen bu durumda kabın gövdesi haricinde yalnızca ağız kısmı açkılanmıştır. Bu örneklerin hiçbirinde açkı ile belirli bir motif oluşturulmamıştır ve bu nedenle bu örnekler açkı bezeme olarak ele alınmamıştır.

3.3.Evre 2-4

Evre 2-4 malzemesi "Toptepe kültürü" olarak adlandırılan buluntu topluluğunu tüm özellikleri ile yansıtmaktadır; esasen söz konusu kültür adını bu malzeme grubundan ve özellikle bu grubun donuk yüzeyli mika astarlı malları, sığ çizi bezemesi ve kendine özgü omurgalı, uzun boyunlu ve dikey kulplu testileri gibi bazı tipik öğelerinden almaktadır. Bu üç evre içinde ana çizgileri ile mal ve biçim anlayışı bakımından kendi içerisinde tutarlı bir bütünlük vardır ancak yine de malzemenin içinde ufak da olsa kimi farklılıklar izlenebilir. Aşağıda da ayrıntılı olarak tanımlanacağı gibi malzemenin kabadan özenliye doğru bir çeşitlemesi bulunmaktadır. Yine de kültürün tanımlanması sırasında yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve donuk yüzeyli mika astarlı mallar öne çıkmaktadır.

3.3.1. Mal Grupları

3.3.1.1. Donuk Yüzeyli, Mika Astarlı Mallar (Mal 2)

Donuk yüzeyli mika astarlı mallar, Toptepe kültürü için belirleyici unsurlardan biridir (bkz Resim 15). Yerleşmenin 1. evre (0. tabaka) haricinde tüm evreleri boyunca neredeyse hiç değişmeden oldukça yüksek oranlarda görülür (bkz. Tablo 2). Az da olsa kalın kenarlı kaba örnekleri görülse de malzeme genellikle standart bir biçimde oldukça niteliklidir.

Donuk yüzeyli, mika astarlı mallar, 827 parça ile Toptepe yerleşmesinde tüm çanak çömlek topluluğu arasında en yüksek oranda görülen mal gruplarından biridir ve aynı zamanda yerleşmenin en özgün çanak çömlek grubunu oluşturur. Bu mal grubunun en belirgin özelliği yoğun mika katkılı astar ve donuk bir açkı ile oluşturulan, donuk madeni bir pırıltıya sahip grimsi kahverengi yüzeyleri ve bu yüzeye tezat oluşturan kırımızımsı, tuğla rengindeki hamurlarıdır.

Yüzey renkleri oldukça standart bir şekilde grimsi kahverengi olup az miktarda örnek de aynı rengin daha açık ya da koyu tonundadır. Hamur genellikle kırmızımsı renkli, iyi fırınlanmış ve oldukça sıkıdır, bazı parçalarda gri renkli belli belirsiz bir öz görülür. Katkı olarak bitkisel katkı neredeyse hiç kullanılmamıştır, buna karşılık hamur bazı parçalarda az, bazı parçalarda ise orta derecede kum ve küçük boyutlu taşcık katkılıdır. Astar ise tüm örnekler de bol miktarda, ince taneli beyaz mika katkılıdır. Mika astar ve donuk bir açkı ile bitirilen kapların yüzeyinde madeni bir pırıltı elde edilmiştir. Kenarlar ince ya da orta kalınlıktadır.

Donuk yüzeyli, mika astarlı mal grubunun **(mal 2)** en yaygın formu omurgalı ve uzun boyunlu, tek kulplu testi tipi **(Boyunlu 2a)** kaplardır. Bu tip kapların büyük çoğunluğu donuk yüzeyli mika astarlı mal grubuna aittir. Uzun boyunlu testilerin yanı sıra ağızdan

çıkan kulplu, omurgalı, boyunsuz kaplar **(Omurgalı 1a)** ve basit, hafif dışbükey gövdeli **(Kase 1a** ve **1b)** kaseler de vardır. **Kase 2a, 2b** ve **4** tipi örnekler az da olsa görülür ancak bu mal grubundan **Kase 3a** ve **3b** ile basit kıvrımlı küresel formlara ait tek bir örnek yoktur. Küresel formlar gibi **Boyunsuz omurgalı 1b, 2a** ve **2b** tipi kaplar da bu mal grubunda asla görülmeyen formlardır. **Boyunlu** formların içerisinde yalnızca **2a** ve **2b** tipi örneklere rastlanır.

Kapların hemen hepsinde düz, dalgalı ya da zig zag çizi bezeme görülür. Bezemeler, kapların ağız çevresinde, boyun kısmında, boynun gövde ile birleştiği kısımda ve omurga ile boyun arasında yoğunlaşır.

3.3.1.2. Parlak Açkılı Mallar (Mal 3)

167 parça ile tanınan parlak açkılı mallar, donuk yüzeyli mika astarlı mallara oldukça yakın bir mal grubudur (bkz Resim 16). İki mal grubunu birbirinden ayıran en önemli özellik parlak açkılı malların kimi zaman yalnızca dış yüzeyinde, kimi zaman her iki yüzeyinde de görülen oldukça parlak ve özenli açkıdır. Bir diğer fark da parlak açkılı malların bazı örneklerinde mika katkılı astarın görülmemesidir. Parlak açkılı malların yüzey rengi genellikle kırmızımsı, açık ya da koyu kahverengi tonları ile ender de olsa siyah arasında değişiklik gösterir. Yine bazı örneklerin yüzey rengi bir önceki mal grubu gibi grimsi kahverengidir.

Yüzeyler fırınlamadan dolayı genellikle alacalıdır. Hamur özellikleri, donuk yüzeyli mika astarlı mal ile benzerlik gösterir. Hamur genellikle kırmızımsı renkli, oldukça iyi fırınlanmış ve sıkıdır. Temiz bir kilden üretilmiş ve neredeyse hiç bitkisel katkı kullanılmamıştır. Parçaların hemen hepsinde az miktarda kum ve ender olarak küçük taşcık katkı görülür. Bazı örneklerde belli belirsiz gri renkli bir öz vardır. Parçaların tümü ince ya da çok ince profillidir, orta kalınlıkta ya da kalın profilli örneklere rastlanmamıştır.

Parlak açkılı malların form çeşitlemesi, bir önceki mal grubu olan donuk yüzeyli mika astarlı malların neredeyse aynısıdır. Bu mal grubunda da hakim formlar omurgalı ve uzun boyunlu testiler **(Boyunlu 2a)** ile **Omurgalı 1a** tipi kaplardır. **Kase 1a** ve **1b** de parlak açkılı malların sık karşılaşılan formlarıdır. Bir önceki mal grubunda da olduğu gibi küresel formlara, **Boyunsuz omurgalı 1b**, **2a** ve **2b** ile **Boyunlu 1a** ve **1b** gibi formlara rastlanmaz.

Kapların tümünün dış yüzeyi, bir kısmının da her iki yüzeyi oldukça parlak açkılıdır. Bazı örneklerde omurganın alt kısmının daha donuk açkılandığı da görülür. Örneklerin hemen hepsinin dış yüzeyinde düz, dalgalı ya da zig zag çizi bezeme görülür. Bezemeler, bir önceki mal grubunda olduğu gibi kapların ağız çevresinde, boyun kısmında, boynun gövde ile birleştiği kısımda ve omurga ile boyun arasında yoğunlaşır.

3.3.1.3. Orta İncelikteki Mallar (Mal 4)

769 parça ile tanınan orta incelikteki malların en belirgin özelliği, orta kalınlıktaki kenarları, yoğun ya da orta yoğunluktaki mineral katkılı hamurlarıdır (bkz. Resim 17). Koyu renk ve açık renk yüzeyli iki farklı tip vardır. Her iki tip de astarsız ve genellikle donuk açkılı ya da açkısız düzgün yüzeyli olup az sayıda parlak açkılı örnek de görülür. İç yüzeyler, dış yüzeylere nazaran daha özensiz bitirilmiştir. Koyu yüzlü örneklerde yüzey rengi siyah ya da koyu kahverengi tonlarındayken açık renkli örneklerde yüzey rengi kırmızımsı kahverengi ile açık kahverengi arasında değişir. Açık renkli parçaların bir çoğunda gri renkli bir öz görülür.

Her iki tip de yoğun mineral katkılıdır. Katkı, kum ve irili ufaklı taşçıklar ile kimi zaman mikadan oluşur. Katkı oldukça homojendir. Bitkisel katkı üst tabakalarda neredeyse hiç görülmezken 8. tabaka ve altında az da olsa kullanıldığı dikkat çeker.

Orta incelikteki mallar form çeşitlemesi en geniş olan mal grubudur. Kaselerin ve küresel formların hemen her tipine ait örnekler vardır. Bu mal grubunda görülmeyen tek biçim boyunlu kaplardır. Form çeşitlemesi içerisinde en büyük pay kaselere aittir ve kaselerin büyük çoğunluğu bu mal grubuna dahildir. Kaseler haricinde yaygın olan diğer kap tipleri **Küresel 4a**, **4b** ve **Boyunsuz omurgalı 1a**'dır.

Parçalar genellikle yalındır. Bezemeli örnekler oldukça azdır ancak çizi, oluk, kabartma ya da yumrucuk bezemeli örnekler de vardır.

3.3.1.4. Yüzeyi Kabalaştırılmış Mallar (Mal 5)

1274 parça ile tanınan yüzeyi kabalaştırılmış mallar Toptepe çanak çömleğinin en baskın mal grubudur (bkz Resim 18). Açık renk yüzeyli ve koyu yüzlü iki farklı tipi bulunur. Yüzey rengi siyah ya da grimsi koyu kahverengi olan koyu yüzlüler çoğunluktadır. Açık renk yüzeyliler ise kırmızımsı kahverengi ya da açık kahverengi tonlarındadır. Yüzeyi kabalaştırılmış malların en belirgin özelliği düzgün hatta kimi örneklerde parlak açkılı iç yüzeylerine karşılık, açkılanmadan hatta düzeltilmeden kaba bırakılmış, hatta kabaca çizilerek, parça eklenerek, sivri uçlu bir aletle baskı ve noktalar yapılarak ya da barbotin tekniği ile bilinçli olarak kabalaştırılmış dış yüzeyleridir. Ender olarak bazı örneklerde ağız çevresinin de kabın iç kısmı gibi açkılandığı ve kabalaştırılmış olan dış yüzle tezat oluşturulduğu görülür.

Oldukça yoğun mineral katkılı bir malzemedir. Bol miktarda kum, irili ufaklı taşçıklar ve yoğun mika ile nadiren küçük kalker tanecikleri ya da deniz kabuğu kırıkları ile katkılıdır. Üst tabakalarda bitkisel katkı neredeyse hiç görülmezken özellikle 8. tabakadan itibaren bu tip katkının miktarı da gözle görülür biçimde artar.

Yüzeyi kabalaştırılmış mallar içerisinde küresel formlar önemli yer tutar. Küresel formların tüm tipleri bu mal grubunda görülür. Küresel formların haricinde sık

karşılaşılan diğer biçimler ise **Kase 3a** ve **3b** ile **Boyunsuz omurgalı 1b**, **2a** ve **2b**'dir. Boyunlu formlar ve yukarıda belirtilen tipler dışında diğer kase tipleri görülmez.

Yüzey kabalaştırma amacıyla uygulanan kaba çizi bezeme, nokta/baskı, yumrucuk/barbotin ve kabartma bezeme nedeniyle örneklerin tümü bezemeli parçalar olarak ele alınmıştır (bkz Resim 25). Bu bezeme tipleri arasında da düzensiz ve kaba çizi bezeme en yaygın olanıdır. Yatay ya da dikey sıralar halinde nokta ve baskı bezeme, yumrucuk/barbotin ile ağız çevresinde hatta kimi zaman gövde üzerinde kabartma bezeme de oldukça sık görülür.

3.3.1.5. Kaba Mallar (Mal 6)

219 parça ile tanınan kaba malların da koyu ve açık renkliler olmak üzere iki farklı tipi vardır (bkz Resim 19). Her iki gruptaki kaplar da oldukça kalın profilli ve büyük boyutludur. Koyu renkli kaba mallar, siyah ya da grimsi koyu kahverengi tonlarında, açık renkliler ise genellikle açık kahverengi yüzeylidir. Bu mal grubundan üretilen kapların genellikle büyük boyutlu küpler olması nedeniyle küp malı olarak da adlandırılabilir.

Hamur hemen her örnekte çok yoğun olarak kum, irili ufaklı taşcık, mika, kalker ve deniz kabuğu katkılıdır. Yoğun katkıya rağmen hamur, yüksek ısıda fırınlanmasından dolayı oldukça sıkıdır.

Kaba malların tamamını büyük boyutlu depolama kapları oluşturur. **Boyunlu 1a** ve **1b** tipi büyük boyutlu depolama kapları dışında herhangi bir diğer form görülmez.

Yüzey işlemi olarak genellikle donuk bir açkı uygulanmıştır ancak pek çok örnekte bu açkılı dış yüzey, yoğun kum katkı nedeniyle ufalanarak dökülmüştür. Bezemeler

genellikle gövde üzerine uygulanır. Yaygın bezeme türleri kabartma bezeme ve bu mal grubuna özgü olan "parmak" sıvazlamadır.

3.3.1.6. Bitkisel Katkılı Mallar (Mal 7)

Yalnızca 11 parça ile tanınan bitkisel katkılı mal grubu Toptepe yerleşmesinin yalnızca 4. evresinde görülür ve diğer mal gruplarından içerdiği yoğun bitkisel katkı ile ayrılır (bkz. Resim 20). Genellikle koyu kahverengi, yer yer açık kahverengi alacalı yüzeyli bir malzemedir. Parçaların her iki yüzeyinde ve kesitlerde yoğun bitkisel katkının neden olduğu negatif izleri görmek mümkündür. Profillerin kalın ya da orta kalınlıkta olması, yüzey işlemlerinin özensiz olması ve içerdiği yoğun katkı nedeniyle kaba bir mal tipi olduğu söylenebilir. Gerek yüzey işlemleri, gerekse bezemeler nedeniyle yüzeyi kabalaştırılmış malların bir çeşitlemesi gibi gözükse de bulunduğu alt tabakalarda mineral katkılı gerçek yüzeyi kabalaştırılmış mallara da rastlanması nedeniyle ayrı bir grup olarak ele alınmıştır.

Bitkisel katkılı malda, diğer gruplarda sık görülen kum katkı yoktur. Mika katkı da neredeyse hiç kullanılmamıştır. Az miktarda da olsa taşçık katkı görülür. Buna karşılık oldukça yoğun olarak irili ufaklı bitkisel katkı kullanıldığı dikkati çeker.

Yalnızca 4. evrede (8. ve daha erken tabakalar) görülmesi nedeniyle örnek sayısı son derece kısıtlıdır[18]. Az sayıda örneğin her iki yüzeyinin de donuk ve özensiz bir şekilde açkılandığı görülmüş ve çizi bezemeli bir kulp haricinde bezemeli hiçbir parçaya rastlanmamıştır.

Yalnızca birkaç örnekle tanıdığımız bitkisel katkılı malların form tipleri ile ilgili bir sonuca varmak oldukça güçtür. Ele geçen 11 parça içerisinde form verebilecek nitelikte

[18] Bitkisel mal grubuna ait örnekler yalnızca 8, 9 ve 10. tabakalarda ele geçen 10 parça ile sınırlıdır.

olanların sayısı iki ile sınırlıdır. Bu parçalardan birisi **Küresel 1a**, diğeri ise **düz dip** örneğidir.

3.3.1.7. Ayrışık Mallar

Mal grupları sınıflandırılırken, tanımlı gruplara dahil edilemeyen 7 parça ile karşılaşılmıştır. Yukarıda tanımlanan yedi mal grubu haricinde tekil örnekler halinde karşılaşılan ve hiçbir mal grubuna dahil edilemeyen bu yedi parça ayrışık mallar olarak ele alınmıştır. Ayrışık mallar mal grupları ile ilgili istatistiklere dahil değildir.

3.3.2. Biçimsel Sınıflandırma

3.3.2.1. Kap Formları

Toptepe çanak çömleğinin biçimsel sınıflandırması yapılırken yerleşmede bulunan tüm kaplar önemli bir referans oluşturmuştur (bkz. Resim 6-12). Bu tüm kapların yanı sıra Aşağı Pınar yerleşmesinin 2. ve 3. tabakalarında[19] izlenen çanak çömlek topluluğu kap biçimlerinin anlaşılmasında yardımcı olmuştur.

Toptepe çanak çömleğinin öne çıkan öğeleri arasında uzun boyunlu, alttan omurgalı, tek kulplu testiler, düz ya da düze yakın yarı küresel gövdeli kaseler sayılabilir. Malzemenin geneline bakıldığında form çeşitlemesinin kısıtlı olduğu ve tanımlanan biçimlerin oldukça standart biçimde tekrar ettiği dikkati çeker (bkz. Tablo 3-4 ve Şekil 2).

[19] Aşağı Pınar çanak çömleği ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Parzinger vd., 2005.

3.3.2.1.1. Kaseler

155 parça ile tanınan, dipten ağza doğru açılan geniş ağızlı kaplar kaseler grubunda incelenmiştir (bkz. Şekil 3). Kaselerde ağız genişliği her zaman kabın yüksekliğinden daha fazladır. Kaselerin diğer form gruplarına nazaran daha geniş bir çeşitlemesi olduğu söylenebilir. Alt ayrımlar yapılırken kenar tipi, dip, dudak biçimi ve kap boyutuna dikkat edilmiştir. Kaseler biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılırken **Kase 4** grubu haricindeki gruplar ağız biçimlerine göre tanımlanmıştır. Yalnızca **Kase 4** grubu kaideli dip biçimine göre ayrılmıştır.

Kase 1: Yarı küresel gövdeli, dışbükey kenarlı kaseler. Bu gruptaki kaselerin ortak özelliği kenarların ağızdan dibe doğru hafif dışbükey bir hareketle inmesidir. Kendi içerisinde dudak tiplerine göre üç ayrı alt grupta toplanır.

> ***Kase 1a:*** Yarı küresel gövdeli, dışbükey kenarlı kaselerin düz bir dudakla biten çeşitlemesidir. Ağız kısmı hareketsizdir, düz ya da düze yakın hafifçe yuvarlatılmış bir dudakla biter. 37 örnek üzerinden tanımlanmıştır.
>
> ***Kase 1b:*** Yarı küresel gövdeli, dışbükey kenarlı kaselerin içten inceltilmiş bir dudakla biten çeşitlemesidir. Dudak kısmı, iç yüzeyde aşağıdan yukarıya doğru inceltilmiştir. 41 örnek üzerinden tanımlanmıştır.
>
> ***Kase 1c:*** Yarı küresel gövdeli, dışbükey kenarlı kaselerin içten kalınlaştırılmış dudaklı bir çeşitlemesidir. Dudak kısmı iç yüzeyde kalınlaştırılarak geniş bir düzlem oluşturulur. 5 örnek üzerinden çalışılmıştır.

Kase 2: Düz kenarlı kaseler. Bu gruptaki kaselerin ayırt edici özelliği gövdelerin herhangi bir kıvrım yapmadan, dipten ağza doğru düz olarak yükselmesidir. Kendi içerisinde dudak tiplerine göre iki alt gruba ayrılır.

Kase 2a: Düz kenarlı kaselerin düz dudaklı çeşitlemesidir. Ağız kısmı hareketsizdir, genellikle düz ya da çok hafifçe yuvarlatılmış bir dudakla biter. 30 örnek üzerinden çalışılmıştır.

Kase 2b: Düz kenarlı kaselerin içten inceltilmiş bir dudakla biten çeşitlemesidir. Dudak kısmı, iç yüzeyde aşağıdan yukarıya doğru inceltilmiştir. 3 örnek üzerinden çalışılmıştır.

Kase 3: Dikleşen kenarlı kaseler. Bu tip kaselerin belirgin özelliği dipten yukarıda omurgalı bir dönüşle ağza doğru dikey olarak yükselmeleridir. Kendi içerisinde ağız çapının genişliğine göre iki alt gruba ayrılır.

Kase 3a: Küçük boyutlu, ağız çapı 12 cm ya da daha dar olan dikleşen kenarlı kaseler. Bu grubun örneklemesi 22 parçadan oluşmaktadır.

Kase 3b: Büyük boyutlu, ağız çapı 12 cm'den daha geniş olan dikleşen kenarlı kaseler. Bu grubun örneklemesi 20 parçadan oluşmaktadır.

Kase 4: Dip kısmında üç ya da dört kaide (bkz. Levha 20) üzerinde yükseltilmiş kaseler. Kaideli kaseler, üst kısımda genellikle **Kase 2a** ya da **Kase 1a** gruplarından farksız olsa da ayırt edici özellikleri düz ya da aşağıya doğru genişleyen kaideleridir. Kaideler, genellikle üst kısımda birleşerek kap gövdesine tek parça halinde eklenmiştir. Kaidelerin, alt kısımda nasıl bittiğini gösterebilecek bir örnek olmadığı için bu konuda bir şey söylemek güçtür. Ancak Aşağı Pınar gibi çağdaş yerleşmelere bakıldığında kaidelerin kimi örneklerde birleşerek tek parça, kimi örneklerde ise birbirlerine bağlanmadan ayrı ayrı sonlandığı söylenebilir[20]. Kaideli kaseler 14 örnek[21] üzerinden çalışılmıştır.

[20] Bkz. Parzinger vd., 2005:14

[21] Dip dönüşü vermeyen kaide parçaları bu 14 parçaya dahil değildir.

3.3.2.1.2. Basit Kıvrımlı Küresel Formlar

Dışbükey gövdeli, basit kıvrımlı, omurgası gibi keskin dönüşleri olmayan kaplardır (bkz Şekil 4). Gövdeler çoğunlukla küresel ya da "fıçı" biçimli daha dikey hatlara sahiptir. Kimi örneklerin ağıza doğru hafif bir dönüşle "S" biçimli bir kenar hareketi yaptığı görülür. Alt ayrımlar yapılırken, kenar hareketleri, kap boyutu ve dudak tipleri dikkate alınmıştır. Bu gruptaki kaplar 163 örnek üzerinden çalışılmıştır.

Küresel 1: Ağız çapı 12 cm ya da daha dar olan, kenarlarda içe ya da dışa doğru bir dönüş izlenmeyen oldukça basit kıvrımlı, küresel gövdeli kaplar. Kendi içerisinde dudak tipine göre iki alt grubu vardır.

> ***Küresel 1a:*** Düz dudaklı, küçük boyutlu, küresel gövdeli kaplar. Bu gruptaki kaplar, 25 parçalık bir örneklemeye sahiptir.
> ***Küresel 1b:*** Dışa doğru kalınlaştırılmış dudaklı, küçük boyutlu, küresel gövdeli kaplar. Bu gruptaki kaplar, 16 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Küresel 2: Ağız çapları 12 cm ya da dar olan, küresel gövdeli, ağız kısmında dışa doğru hafif bir "S" kıvrımı ile biten küçük boyutlu kaplar. Kendi içerisinde dudak tipine göre iki alt grubu vardır.

> ***Küresel 2a:*** Düz dudaklı, küresel gövdeli, hafif "S" kıvrımlı biten kaplar. Bu gruptaki kaplar 20 parçalık bir örneklemeye sahiptir.
> ***Küresel 2b:*** Dudağı dıştan kalınlaştırılmış, küresel gövdeli, hafif "S" kıvrımlı biten kaplar. Bu gruptaki kaplar 20 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Küresel 3: Ağız çapı 12 cm ya da daha geniş olan, kenarlarda içe ya da dışa doğru bir dönüş izlenmeyen oldukça basit kıvrımlı, küresel gövdeli kaplar. Kendi içerisinde dudak tipine göre iki alt grubu vardır.

Küresel 3a: Düz dudaklı, büyük boyutlu küresel gövdeli kaplar. Bu gruptaki kaplar 22 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Küresel 3b: Dudağı dıştan kalınlaştırılmış, büyük boyutlu küresel gövdeli kaplar. Bu gruptaki kaplar 20 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Küresel 4: Hafif dışbükey kenarlı ancak küresel bir dönüş vermeyen daha dik kenarlı, "fıçı" biçimli kaplar.

Küresel 4a: Düz dudaklı, "fıçı" biçimli, dik kenarlı kaplar. Bu gruptaki kaplar, 47 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Küresel 4b: Dudağı dıştan kalınlaştırılmış, "fıçı" biçimli, dik kenarlı kaplar. Bu gruptaki kaplar 6 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

3.3.2.1.3. Omurgalı Formlar

163 parça üzerinden çalışılan bu gruptaki kapların ortak özelliği, gövde üzerindeki omurgu ile keskin bir dönüş yapmalarıdır (bkz Şekil 5). Toptepe 2-4 evrelerinde omurgalı kapların dikkat çekici bir ortak noktası, omurganın daima gövdenin alt kısmında, dibe yakın olarak yer almasıdır. Aynı döneme tarihlenen yerleşmelerin çoğunda omurga, kabın ağıza yakın olan üst kısmında yer alır ve alçak omurgalar oldukça ender olarak görülür[22]. Bu nedenle alçak omurgalı kapların Toptepe kültürüne özgü bir biçimsel özellik olduğu söylenebilir. Omurgalı kapların boyunlu ve boyunsuz omurgalı kaplar olmak üzere iki alt grubu vardır.

[22] Bkz. Parzinger vd., 2005:10-11; Kancev ve Gizdova, 2000:127; Nikolov, 1999:39-44; Perniceva, 2002:280-285.

3.3.2.1.3.1. Boyunsuz Omurgalı Formlar

43 parçalık örneklemeye sahip olan boyunsuz omurgalı kapların tümünde gövdenin alt kısmında omurga ile keskin bir dönüş izlenir. Bu gruptaki kaplar, ağız çaplarına ve dudak tiplerine göre de bir alt sınıflandırmaya sahiptir.

Boyunsuz omurgalı 1: Ağız çapı 12 cm ya da daha dar olan boyunsuz omurgalı kaplar.

> ***Boyunsuz omurgalı 1a:*** Ağız çapı 12 cm ya da daha dar olan düz dudaklı omurgalı kaplar. Bu grup 12 parçalık bir örneklemeye sahiptir.
>
> ***Boyunsuz omurgalı 1b:*** Ağız çapı 12 cm ya da daha dar olan dıştan kalınlaştırılmış dudaklı boyunsuz omurgalı kaplar. Bu grup 4 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Boyunsuz omurgalı 2: Ağız çapı 12 cm'den daha geniş olan boyunsuz omurgalı kaplar.

> ***Boyunsuz omurgalı 2a:*** Ağız çapı 12 cm'den daha geniş olan düz dudaklı omurgalı kaplar. Bu tip kaplar 19 parçalık bir örneklemeye sahiptir.
>
> ***Boyunsuz omurgalı 2b:*** Ağız çapı 12 cm'den daha geniş olan dıştan kalınlaştırılmış dudaklı omurgalı kaplar. Bu tip kaplar 8 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

3.3.2.1.3.2. Boyunlu Kaplar

53 parçalık bir örneklemeye sahip olan boyunlu kaplar arasında iki ana tipi, kaba maldan yapılan büyük boyutlu depolama kapları ile omurgalı ve boyunlu, tek kulplu testiler oluşturmaktadır.

Boyunlu 1: Kısa boyunlu, kalın kenarlı, oldukça büyük boyutlu, depolama kapları. Kapların ağız çapları ortalama 25 cm genişliğindedir. Boyunlar kısa, geniş ve silindiriktir. Boyun kenarı yükselirken içe ya da dışa doğru bir kıvrım yapmadan düz olarak ilerler. Bu tip kaplar omuz dönüşlerine göre iki ayrı alt grupta incelenirler.

> ***Boyunlu 1a:*** Kısa boyunlu, kalın kenarlı, büyük boyutlu, omurganın üstünde düz, kıvrımsız bir omuzla yükselen depolama kapları. Bu tip kaplar 14 parçalık bir örneklemeye sahiptir.
>
> ***Boyunlu 1b:*** Kısa boyunlu, kalın kenarlı, büyük boyutlu, omurganın üstünde küresel, dışbükey kıvrımlı bir omuzla yükselen depolama kapları. Bu tip kaplar 11 parçalık bir örneklemeye sahiptir.

Boyunlu 2: Uzun, hafif içbükey, silindirik boyunlu, omurgalı, testi tipi kaplar. Bu tip omurgalı testi tipi kaplarında kendi içerisinde kap boyutu ve boyun biçimine göre iki alt grubu vardır. Kapların birçoğunda boyunda başlayan ve üst gövdenin orta kısmında kapla birleşen tek bir dikey kulp vardır. Boyunlu kaplar 95 parçalık bir örnekleme üzerinden çalışılmıştır.

> ***Boyunlu 2a:*** Uzun boyunlu, omurgalı, tek kulplu testi tipi kaplar. Boyun, alt kısımda geniş başlar ve orta kısımda daralarak üst kısımda tekrar dışa açılır ve bu sayede oldukça hareketli içbükey bir kenar oluşturur. Gövdenin üst kısmı dışbükey-yarı küresel, buna karşın omurgadan alttaki kısım içbükey kıvrımlı olarak biçimlendirilmiştir. Dudaklar her zaman düzdür, kalınlaştırılmış ya da inceltilmiş dudaklar görülmez. Omurga, diğer tüm omurgalı kaplarda olduğu gibi oldukça alçak, kabın dibine yakın bir kısımdan döndürülmüştür. Genellikle oldukça nitelikli yapım kaplardır ve iyi fırınlanmışlardır.
>
> ***Boyunlu 2b:*** Uzun boyunlu, omurgalı, küçük boyutlu testi tipi kaplar. Bir önceki grubun aksine boyundaki içbükey kıvrım daha belirsizdir ve kaplar daha küçük boyutludur. Yine boyunda olduğu gibi üst ve alt gövdedeki kıvrımlar da daha

belirsizdir. Bu nedenle kaplar bir önceki gruba nazaran daha düz ve hareketsiz hatlara sahiptir.

3.3.2.2. Kulplar

Toptepe Son Neolitik Çağ çanak çömleği içerisinde görülen kulpların tümü geniş kıvrımlı, kap gövdesine dikey olarak yerleştirilmiş kulplardır (bkz. Şekil 6). Yatay kulplar ve tutamaklara ait herhangi bir örneğe rastlanmamıştır. Kulplar arasında iki farklı biçimsel özelliğe göre ayrım yapmak mümkündür. Bu niteliklerden birincisi kesit biçimi, ikincisi de kulp üzerindeki çıkıntı, eklenti vb. biçimsel farklılıklardır. Kulpların büyük bir çoğunluğunda bu tip eklentiler görülmediği için ana ayrım keside göre yapılmıştır.

Yassı-geniş kesitli kulplar (1): Kesidinin eni, boyundan uzun olan sade biçimli kulplar. Yassı-geniş kesitli kulplar kaba mallar haricinde her mal grubundan olabileceği gibi hemen her türlü kap tipi üzerinde de görülebilir. Bu tip kulplar, Toptepe'nin en yaygın kulp çeşidini oluşturmaktadır.

Yuvarlak kesitli kulplar (2): Kesidi yuvarlak olan sade biçimli kulplar. Bir önceki grupkadar yaygın olmasa da yuvarlak kesitli kulplar da hemen her mal grubunda ve birçok kap tipi üzerinde görülebilir

Bu ayrımın haricinde Toptepe'de görülen bir diğer kulp tipi de Karanovo IV kültürünün tipik özelliklerinden biri olan dirsekli kulplardır **(1)** (bkz. Levha 17:5 ve Levha 18:3-5). Dirsekli kulplar üst kısımlarında yer alan dirsek benzeri küçük bir çıkıntı ile rahatlıkla tanınırlar. Bu çıkıntı genellikle kulpun orta kısmında ya da orta kısmın biraz yukarısında, üstte yer alır. Kulpun üzerindeki çıkıntının yeri ve biçimine dayanarak dirsekli kulplar arasında üç alt gruptan oluşan bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Dirseğin, kulpun orta kısmında yer aldığı ve belli belirsiz bir çıkıntı oluşturduğu tip **1a**,

kap gövdesine yakın olduğu ve belirgin bir çıkıntı yaptığı örnekler **1b**, orta kısımda olup yüksek ve geniş bir çıkıntı yaptığı örnekler **1c** olarak tanımlanmıştır. Dirsekli kulpların yassı-geniş kesitli ya da yuvarlak kesitli örnekleri vardır.

Toptepe'de dirsekli kulpların yanı sıra, özellikle Karanovo III dönemi için tipik sayılan, mahmuzlu kulplara **(2)** ait bir örneğe de rastlanmıştır (bkz. Levha18:6). Mahmuzlu kulplar, üst kısımlarında yer alan uzun bir yükselti ve genellikle bu yükseltinin üzerinde duran yuvarlak ya da oval biçimli yassı bir baş kısmı ile tanınırlar. Toptepe'de mahmuzlu kulplara ait olabilecek yalnızca tek bir örneğe rastlanmıştır; bu örneğin üst ve alt kısımları kırık olmasına rağmen her iki yöne doğru uzayarak devam etmesi nedeniyle parça, mahmuzlu bir kulp olarak yorumlanmıştır.

3.3.2.3. Dipler

Toptepe evre 2-4 çanak çömleğinde sınırlı bir dip çeşitlemesi görülür (bkz. Şekil 7). Düz, yastıklı, içbükey ve kaideli dipler olmak üzere dört ayrı grup tanımlanmıştır. Bunların arasında sırasıyla en yaygın olanlar düz ve içbükey diplerdir.

Düz dip (1): Kap gövdesi ile düz ya da hafif dışbükey birleşen dipler. Bu tip dipler, omurgalı biçimler ya da **kase 4** grubu dışında hemen her form grubu ile birlikte görülebilir.

Yastıklı dip (2): Kap gövdesine dışbükey ya da düz olarak ilerleyen ancak dip dönüşüne yakın bir kısımda açı yaparak dik ya da dike yakın biten dipler. Bu tip dipler de bir önceki grup gibi omurgalı biçimler ve **kase 4** grubu dışında hemen her form grubu ile birlikte görülse de **düz dipler** kadar yaygın değildir.

İçbükey dip (3): Özellikle **Boyunlu 2a**, **2b** ve **Boyunsuz Omurgalı** formlara özgü, omurganın altından içbükey olarak alçalan dipler. **İçbükey dipler**, Toptepe çanak çömleğinin belirleyici öğelerinden biridir.

Kaideli dip (4): Karanovo IV dönemi için tipik sayılabilecek öğelerden biri de **kaideli dipler**dir. Bu tip dipler yalnızca **Kase 4** tipi kaplarla birlikte görülür. Kap genellikle üç ya da dört adet yüksek kaidenin üzerine oturtulur. Kaideler bezemesiz ve yalın olabilecekleri gibi, kenarlardan çentiklerle ya da ön yüzdeki çizi bezeme ile hareketlendirilmiş de olabilirler.

3.3.2.4. Bezemeler

Toptepe çanak çömleği içerisinde bezemeli kapların oranı oldukça yüksektir ve istisnalar dışında iki büyük bezeme grubu göze çarpar. Bunlardan ilki, donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallarda görülen sığ çizi bezeme, diğeri ise yüzeyi kabalaştırılmış mallarda görülen bilinçli olarak yüzeyin çizilmesi, parça eklenmesi, barbotin olarak bilinen yöntemle yumrucuklar oluşturulması gibi pek çok farklı bezeme tekniğinin tek başına ya da birarada kullanılması ile yüzeyin kabalaştırılmasıdır. Bunların yanı sıra daha seyrek olarak oluk bezeme de görülür.

Çizi bezeme: Toptepe çanak çömleğinin en özgün özelliklerinden biri ince uçlu bir alet yardımıyla yapılmış olan sığ çizi bezemedir (bkz. Şekil 8). Olasılıkla ince, sivri uçlu bir alet yardımıyla yapılan çizgisel bir bezemedir ve genellikle çizi bezemeli alanda beyaz renkli bir dolgu görülür. Çizi bezeme özellikle donuk yüzeyli, mika astarlı mal ile parlak açkılı malda yaygındır Demetler, genellikle kapların üst gövdesi ya da boynun gövde ile birleştiği kısımda yoğunlaşır. Kaselerin iç yüzeylerinde ışınsal olarak yükselen ve ağız boyunca yatay olarak devam eden çizi bezeme yaygındır (bkz. Levha 5:1-2, 4 ve Levha 6:1). Kap gövdesi üzerinde ikili, üçlü, dörtlü hatta kimi zaman beşli demetler halinde düz, zig zag ya da dalgalı motifler halinde görülür. Aşağı doğru açılarak inen demetler, bunların bileşimi ile oluşan alt kenarı açık üçgenler, genel olarak boyun ve ağız kenarlarında birbirine koşut olan çizgiler dalgalı, düz ya da daha ender olarak düz çizgi halinde görülür (bkz. Levha 12:1-2, 7 ve Levha 14:4). Yaygın olan bu motiflerin yanı sıra tek bir örnekte (bkz. Resim 23 ve Levha15:4) sığ çizi olarak yapılmış, parça kırık

olduğundan tam olarak anlaşılamayan "M" biçimli bir motif ile insan yüzlü kabın (bkz. Levha 13:1) arka kısmında kap eksenine dik olarak uzanan üçlü bir çizgi grubu görülmüştür. Bu örnekte çizi bezeme ile olasılıkla kapta betimlenen yüzün saçları oluşturulmak istenmiş olabilir.

Oluk bezeme: Olasılıkla yuvarlak ya da sivri olmayan küt uçlu bir alet yardımıyla kap yüzeyinde sığ kanalların açılması ile oluşturulan bir bezeme tipidir. Genellikle kap yüzeyini yatay kullanarak oluşturulan iç içe halkalar veya çoklu dikey bantlar halinde uygulanmıştır. Oluk bezeme genellikle ayrışık malların ve çok az sayıda orta incelikteki malların üzerinde görülür (bkz Levha 8:4 ve 19:7-8). Toptepe'ye özgü mal gruplarında çok ender olarak görülmesi ve buna karşılık ayrışık mallarda yoğunlaşması nedeniyle bu bezeme tipinin olasılıkla yerleşmeye dışarıdan girmiş olabileceği ihtimali düşünülmektedir.

"Parmak" sıvazlama: "Parmak" sıvazlama, kaba mallara özgü bir bezeme çeşididir. Kap gövdesinin elin yatay ya da dikey hareketiyle sıvazlanması ve bu işlem sonucunda parmakların sığ bir şekilde iz bırakması ile oluşur (bkz Levha 16). Ancak bu işlemin gerçekten bir bezeme unsuru mu yoksa kabın yapım tekniğinden ileri gelen bir özellik mi olduğu belirsizdir. Yine de kap yüzeyinde belirgin ve birçok örnekte tekrar eden bir iz bıraktığı için burada bir bezeme olarak kabul edilmiştir. Kaba mallara ait neredeyse tüm örneklerde boyun kısmı hariç gövdenin tamamında görülür. Kaba malların yanı sıra yüzeyi kabalaştırılmış mallarda da ender olarak uygulanmıştır.

"Yüzey kabalaştırma" bezeme grubu: Yüzeyi kabalaştırılmış mallara özgü **kaba çizi bezeme, nokta/baskı bezeme, yumrucuk/barbotin** ve **kabartma bezeme** tek bir grupta ele alınmıştır (bkz. Şekil 9). Sözü edilen bezeme tipleri kap yüzeyinde tek başlarına kullanılabilecekleri gibi birçok örnekte de bunların iki ya da daha fazlasının birarada kullanıldığı görülmüştür ve bu nedenle tüm bu bezeme teknikleri tek bir üst başlık altında sınıflandırılmıştır.

Kaba çizi bezeme: Çizi bezemenin yüzeyi kabalaştırılmış mallar üzerinde görülen kaba bir çeşitlemesidir. Çizi bezemeye nazaran daha küt uçlu bir aletle derin, düzensiz ve kaba olarak işlenmiştir. Bir önceki benzeri gibi düz, zig zag ya da dalgalı motifler (bkz. Levha 9:1-2,4) halinde olabileceği gibi kesik kesik de olabilir. Kısa aralıklarla uygulanan kesik çizi bezeme genellikle çoklu sıralardan oluşan yatay ve dikey bantlar halinde uygulanır (bkz Levha 10:6). Yine sıkça görülen bir diğer uygulama biçimi de dikey bir çizgiyi ortalayarak alt alta sıralanan ters "V" motifleridir (bkz. Levha 8:1, 11:1 ve 10:5). Belirgin motifler oluşturmayacak şekilde rasgele kullanıldığı ya da aynı kap üzerinde kaba çizi bezemenin farklı türlerinin görüldüğü örnekler de vardır. Çizi bezeme de görülen beyaz dolgu yoktur.

Nokta/baskı bezeme: Farklı biçimlerde uçlarla kap yüzeyine bastırılarak yapılmış bir bezeme grubudur. Yuvarlak ya da yuvarlağa yakın düzgün biçimli baskılar **nokta bezeme** olarak adlandırılmıştır (bkz. Levha 10:3-4 ve Levha 11:3). Nokta bezemenin yanısıra oval biçimli, üçgen biçimli, "su damlası" biçimli ya da "hilal" biçimli baskı bezeme tipleri de vardır. Çoğunlukla birden fazla sıradan oluşan yatay ve dikey bantlar halinde kabın dış yüzünde ağız boyunca ya da kimi örneklerde kabın gövdesinde görülür. Donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallarda da nadiren görülen bir bezeme tipidir (bkz Levha 5:3). Nokta ve baskı bezeme diğer mal gruplarında da ender olarak görülür ancak en yaygın olduğu grup yüzeyi kabalaştırılmış mallardır.

Yumrucuk/barbotin: Yumrucuk bezeme, kap yüzeyinde kabaca biçimlendirilmiş yuvarlak ya da oval biçimli, kimi zaman sivri ya da yuvarlak uçlu alçak çıkıntılardır (bkz. Levha 10:5-6). Barbotin ise sıvı haldeki kilin kap yüzeyinde belirli bir noktaya üst üste damlatılması ya da akıtılması yoluyla oluşturulan kaba, yumrucuk benzeri çıkıntılardır. Örneklerin bir çoğunda iki tekniği birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Yine de barbotin tekniği ile yapılan yumrucukların, elde biçimlendirildikten sonra kap yüzeyine eklenen

yumrucuklara nazaran daha şekilsiz ve pürüzlü olduğu söylenebilir. Yumrucuk ve barbotin bezeme yüzeyi kabalaştırılmış mallara özgü bir bezemedir.

Kabartma bezeme: Kabartma bezeme, kap yüzeyine eklenen çoğu zaman özensiz olarak biçimlendirilmiş parmak baskılı şeritler (bkz. Levha 7:5-6, Levha 9:3, Levha 10:7 ve Levha 11:6), kap yüzeyinde belirgin bir yükselti oluşturan bantlar ya da halka benzeri eklentilerden oluşur. Özellikle ağız boyunca yerleştirilmiş parmak baskılı şeritler yaygındır. Genellikle kaba ve yüzeyi kabalaştırılmış mallar ile çok ender olarak orta incelikteki mallar ve kaba mallar üzerinde görülür. Kabartma bezemenin oldukça sıra dışı olan bir örneğinde parlak açkılı mal üzerinde çizi bezeme ve kabartma bezeme yardımıyla stilize bir insan yüzü (bkz. Levha 13:1) oluşturulmuştur.

3.4. Mal Gruplarının Tabakalara Göre Dağılımı

İnce mallar Toptepe yerleşmesinin yalnızca 0, 1, 2, 3 ve 4. tabakalarında görülür. Her ne kadar 4. tabakaya dek görülse de ince mallar, 0. tabaka çukurlarının mal grubudur. Kazı sırasında bu malzemenin görüldüğü altı çukur saptanmıştır. Daha alt tabakalara da karışmış olmasının nedeni kazı sırasında bazı çukurların fark edilememiş olmasıdır. İnce mallara daha alt tabakaların sağlam konteksterinde rastlanmamış olması ve malzemenin yalnızca karışık dolgulardan gelmesi de bu ihtimali güçlendirmektedir. Bu mal grubuna ait 247 parça vardır ve çalışılan malzemenin tümüne oranı 7%'dir. En yoğun olarak görüldüğü 0. tabakada oranı 23% iken 1. tabakada 7.5%, 2. tabakada 10.2%, 3. tabakada 1.7% ve görüldüğü son düzlem olan 4. tabakada 1.5%'dir. 4. tabakadan daha aşağıda ince mal grubuna ait bir örnek yoktur. Görüldüğü tüm tabakalarda diğer malzeme ile karışıktır ve yerleşmenin kazısı yapılan hiçbir evresinde sağlam bir konteks içerisinde görülmez. Olasılıkla yerleşmenin tahribi sırasında yok edilmiş bir tabakanın çukurlarından kazısı yapılan daha erken tabakalara dek sızmıştır.

827 parça ile tanınan donuk yüzeyli mika astarlı mallar Toptepe çanak çömleğinin belirleyici unsurudur. Yerleşmenin tüm evrelerinde görülür ve tüm malzeme arasında oranı 23.7%'dir. Bu oran özellikle yerleşmenin 3, 4, 5, ve 6. tabakalarında oldukça yüksekken (6. tabakada oran 39%'dur) daha alt tabakalarda oran gözle görülür biçimde düşer ancak yine de her tabakada görülür.[23] Yine alt tabakalarda bu mal grubunun kalitesinde de yukarıda özetlenen mal oranları ile doğru orantılı bir düşüş gözlenir. Bu durum malzemenin en alt tabakalardan itibaren kullanıldığını ancak üst tabakalara doğru malzemenin oranındaki artışa koşut olarak kalitenin de artması şeklinde özetlenebilir.

Toplam parça adedi 167 olan parlak açkılı mallar Toptepe çanak çömlek buluntularının 4.7%'sini oluşturur. 7, 10, 11 ve 12. tabakalarda parlak açkılı mala rastlanmazken en önemli yoğunluk 4. ve 5. tabakalarda (sırasıyla 7.6% ve 6.3%) göze çarpar. 4. ve 5. tabakalar haricinde 2. tabakada da 6.1%'lik oranla yoğun olduğu söylenebilir. Alt tabakalarda parlak açkılı mala rastlanmamış olması, bu tabakalara oldukça sınırlı alanlarda ulaşılmış olmasından kaynaklanmış olabileceği gibi bu mal grubunun belli bir aşamadan sonra kullanıma girmiş olmasından da ileri geliyor olabilir. Ancak eldeki veriler bu noktayı aydınlatmak için yeterli değildir.

Orta incelikteki mallar 769 örnek Toptepe yerleşmesindeki çanak çömlek buluntularının 21.8%'ini oluşturur. Oranı sabit değildir; bazı tabakalarda 30%'ları bulurken bazı tabakalarda 16%'ya dek düşer. Yalnızca 1., 2. ve 3. tabakalarda tutarlılık gösterir (sırasıyla 16.9%, 18.8% ve 16.3%). En yoğun olduğu tabaka 41.1%'lik oranıyla 10. tabakadır.

1274 parça ve 36.1%'lik oranı yüzeyi kabalaştırılmış mallar Toptepe yerleşmesinde tüm çanak çömlek topluluğu arasında en yaygın olan grubu oluşturmaktadır. Üst tabakalarda oranı 40%'ların altında seyrederken 6. tabakadan itibaren belirgin bir artış göstererek

[23] Yalnıza 10. tabakada bu mal grubuna ait hiçbir parçaya rastlanmamıştır ancak yerleşmenin 7. ve daha erken tabakalarına çok kısıtlı alanlarda ulaşıldığı için bu tabaka ve daha alt tabakalara ait mal oranları çok tutarlı değildir. 10. tabakadan sonra 11 ve 12. tabakalarda donuk yüzeyli, mika astarlı mal görülür.

kimi tabakalarda 50%'nin üzerine çıkar. En düşük oranı 10% ile 11. tabaka iken 7. tabaka da oranı 86.8%'dir. Yüzeyi kabalaştırılmış malların tüm Karanovo IV dönemi yerleşmelerinde oldukça yüksek oranlarda görüldüğü düşünülürse Toptepe'deki durumun da bir istisna değil dönemin genel havasını yansıtan bir tablo olduğu görülür.

Kaba mallar 219 parça ile çalışılan malzemenin 6.2%'sini oluşturmaktadır. Bu oran tabakalar arasında çok büyük bir değişiklik göstermez ancak alt tabakalarda kaba mallar tamamen ortadan kalkar[24]. Bu durum da olasılıkla alt tabakaların kısıtlı alanlarda izlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Bitkisel katkılı mallar yalnızca 8. tabakadan itibaren yerleşmenin 4. ve en eski evresinde ortaya çıkar. Alt tabakalarda görülen bu mal grubuna ait yalnızca 11 örnek saptanmıştır ve oranı tüm malzeme içerisine sadece 0.3%'dür. Malzemenin bu derece kısıtlı sayıda olması nedeniyle sağlıklı yorumlar yapmak imkansızdır.

3.5. Malzeme ile İlgili Genel Değerlendirme

Toptepe Höyüğü çanak çömlek buluntuları ile ilgili genel bir değerlendirmede ilk olarak ele alınması gereken nokta, 1. evre ile daha erken evreler arasında bir kopukluğun var oluşu ve bu nedenle malzemede bir sürekliliğin izlenememesidir. Kazı esnasında 1. evre çanak çömleği, önceden tahrip olmuş ve ortadan kalkmış kültür dolgularından daha alt tabakalara devam eden çukurların içerisinden toplanmıştır ve bu nedenle malzemede daha erken evrelerle bir devamlılıktan söz edilemez. Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta da evre 2-3-4 olarak tanımlanan buluntu topluluğunun görüldüğü tabakaların da aslında kazıya başlanan düzlemden daha yukarıda başladığıdır. Kazıya başlandığı

[24] Kaba mallar 9. tabakadan itibaren ortadan kalkar ancak 5. tabaka yapısının yerleşmenin daha eski evrelerine ulaşmayı imkansız hale getirdiği ve daha aşağıdaki tabakalara çok kısıtlı alanlarda ulaşıldığı unutulmamalıdır. Aynı durum yerleşmenin yalnızca en eski evresinde görülen bitkisel katkılı mallar için de geçerlidir.

sırada kültür dolgusunun önemli bir bölümü zaten ortadan kalkmıştır ve söz konusu evrelerin gerçekten başladığı seviyeden değil, içerisinde bir noktadan girilmiştir.

Yerleşmenin 2, 3 ve 4. evrelerine bir bütün olarak bakıldığında malzemede bir süreklilikten ve nitelik olarak üst tabakalara doğru bir gelişimden bahsedilebilir. En alt tabakalarda yaygın olarak uygulanan bitkisel katkının giderek yerini mineral katkılara bırakması, kenarların giderek incelmesi bu durumun kanıtları olarak kabul edilebilir. Parlak açkılı malların oranının üst tabakalara doğru artması, yüzeyi kabalaştırılmış malların oranının hemen hemen sabit kalması ancak daha iyi nitelikli örneklerin ortaya çıkması da bu görüşü desteklemektedir. Yerleşmenin 1. evresi haricinde form çeşitlemesi hep aynı kalmıştır ancak malların kalitesine bağlı olarak nitelik ve kalite olarak en iyi kap örnekleri üst tabakalarda, özellikle 2. evrede ele geçmiştir. Aşağıda daha detaylı olarak ele alınacağı gibi bu evrede özellikle Toptepe tipi testilerin, sığ çizi bezemenin ve Toptepe çanak çömleğinin diğer özgün öğelerinin en kaliteli ve gelişkin öğeleri ortaya çıkmıştır.

Malzeme ile ilgili öne çıkan bir diğer nokta da mallar, kap formlar ve bezemeler arasındaki standart ilişkidir. Özellikle donuk yüzeyli mika astarlı mallar, parlak açkılı mallar ve yüzeyi kabalaştırılmış mallar, kendilerine özgü bir form ve bezeme çeşitlemesi gösterirler. Bu durumun en belirgin örnekleri olarak mal 2 ve 3'e özgü olan omurgalı testiler, bu mallara özgü çizi bezeme ya da yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve küresel formların ilişkisi gösterilebilir.

3.5.1. Evre 1

Evre 1 malzemesinin tamamı ince mallardan oluşmaktadır. İnce maldan **1a**, **1b** ve **1c** tipi kaseler çoğunluktadır, diğer formlar ise az sayıda örnekle temsil edilir. Malzemenin neredeyse tümü oldukça ince kenarlı, her iki yüzeyi parlak açkılı ve nitelikli kaplardır. Bezemeler ender olarak görülür, kaplar genellikle sadedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi 1. evre malzemesinin büyük bir çoğunluğunu yarım küresel gövdeli kaseler oluşturmaktadır. Üç farklı alt grubu olan omurgalı kaseler ise oldukça az sayıdadır ve bu alt gruplardan herhangi birinin daha baskın olduğunu söylemek güçtür. Yine üç alt grubu olan çömleklerin ise her bir tipi için yalnızca bir ya da iki örnek mevcuttur.

Evre 1 malzemesi ile ilgili belirtilmesi gereken bir diğer nokta da çeyrek ya da yarıma yakın büyük kırıkların oldukça sayıca fazlalığı ve kenar kırıklarının oldukça temiz, neredeyse yeni kırık gibi olmasıdır. Bu durum büyük bir olasılıkla malzemenin işlevini yitirmiş ve çukura atılmış olmasından ileri gelmektedir.

3.5.2. Evre 2-3

Yerleşmede Toptepe kültürü olarak tanımlanan Evre 2-4 buluntu topluluğu da kendi içerisinde ikiye ayrılır. Evre 2-3 çanak çömleğine bakıldığında, kapların çok daha özenli olduğu, bitkisel katkının bazı tekil örnekler dışında neredeyse hiç kullanılmadığı, buna karşılık Evre 4 ile birlikte malzemede belirgin bir kabalaşma, bitkisel katkının kullanımında ciddi oranda bir artış ve yeni bir mal grubunun görülmesi dikkati çeker. Bu nedenle genel değerlendirmede Evre 2-3 çanak çömleği birarada, Evre 4 çanak çömleği ise ayrıca ele alınacaktır.

Son Neolitik Çağ'a tarihlenen 2. ve 3. evre malzemesine bakıldığında, 1. evreye nazaran çok daha geniş bir form, mal ve bezeme çeşitlemesi görülür. Bu grubun kazı alanında daha uzun bir tabakalanmaya sahip olması malzemenin miktarına ve çeşitliliğine doğrudan yansımaktadır.

Evre 2 malzemesi içerisinde en yaygın olan mal grupları sırasıyla yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve donuk yüzeyli mika astarlı mallardır. Bu evrede 0. tabaka çukurlarından

sızmalar nedeniyle az miktarda ince mal da görülmektedir. Parlak açkılı mallar ve kaba mallar düşük bir orandayken orta incelikteki mallar daha yaygındır. Kap formlarına bakıldığında hemen her tip kabın olduğu ancak yüzeyi kabalaştırılmış malların ağırlıkta olmasına bağlı olarak küresel formların diğerlerine nazaran daha yoğun olduğu görülür. Toptepe tipi testilerin ve çizi bezemenin en nitelikli örnekleri bu evrede karşımıza çıkar.

Evre 3 malzemesinde de durum Evre 2'den farklı değildir. Bu evrede 0. tabakasından sızmalar biter ve ince mallar tamamen ortadan kalkar. Yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve donuk yüzeyli mika astarlı mallar yine ağırlıktadır. Orta incelikteki mallarda bir önceki evreye nazaran ufak bir artış gözlenirken kaba mallarda bir azalma söz konusudur. Parlak açkılı malların oranı ise hemen hemen aynıdır. Bir önceki evrede olduğu gibi Evre 3'de de hemen her kap formu görülür ancak yüzeyi kabalaştırılmış malların burada da hakim olması nedeniyle küresel formlar daha yaygındır.

Evre 2-3 çanak çömleğine genel çizgileri ile bakıldığında ilk dikkati çeken öğeler, Toptepe'ye özgü donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallar ile bu mal grupları ile birlikte görülen form ve bezeme çeşitlemesidir. Daha detaylı olarak belirtmek gerekirse sözü edilen mal gruplarının daima birarada görüldüğü **kase 1a-1b** ile **omurgalı 1a** ve **boyunlu 2a-2b** grubu, sığ çizi bezeme ile Toptepe kültürünün belirleyici çanak çömlek grubunu oluşturmaktadır. Donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallar Toptepe çanak çömleğinin yaklaşık 30%'unu oluşturmaktadır. Yine benzer bir durum, yukarıda sözü edilen form grupları içinde geçerlidir. Bu mal grubunun Güneydoğu Avrupa'nın içlerine doğru ne kadar yayıldığı sorusu halen yanıtsızdır ancak şu an için rahatlıkla kuzeyde Aşağı Pınar'a dek ulaştığını söyleyebiliriz.

Toptepe çanak çömleği içerisinde Toptepe kültürüne özgü öğelerin bu denli geniş yer tutmasına rağmen yerleşmede en baskın grubun, Güneydoğu Avrupa'da Orta Neolitik Çağ'dan itibaren görülmeye başlayan ve oldukça uzun bir süre boyunca da kullanımını

sürdüren yüzeyi kabalaştırılmış mallar olduğu unutulmamalıdır. Bu mal grubu neredeyse 40%'ı bulan oranıyla Toptepe çanak çömleği içinde de en hakim gruptur.

Yukarıda özetlenen verilerden yola çıkarak Toptepe evre 2-3 çanak çömleğinin Son Neolitik Çağ içerisine tarihlendiğini ve 14C analizlerinin de bu tarihlemeyi doğruladığını söyleyebiliriz. Toptepe çanak çömleği kendine özgü pek çok öğe ile dikkat çekse de içerisinde Karanovo IV – Kalojanovec kültüründen de önemli unsurları barındırdığı unutulmamalıdır. Özellikle yüzeyi kabalaştırılmış mallar, bu mal tipi ile birlikte gelen bezeme unsurları, dirsekli kulplar gibi öğelerin görülmesi fakat omurgalı kaseler, yine bu kaseler ile birlikte oldukça geniş bir motif çeşitlemesi olan oluk bezeme, beyaz dolgulu derin çizi bezemeli Proto-Meriç malları ve benzeri tipik öğelerin Toptepe'de izlenmemesi iki farklı kültürel oluşumun birbirinden kopuk değil, birbirleri ile temas eden hatta iç içe geçen bir yapıda olduğunu düşündürmektedir. Daha kuzeyde ve batıda yeralan Aşağı Pınar'ın 2. ve 3. tabakalarında ise tüm bu öğelerin birarada iç içe harmanlanmış olarak görülmesi batıya doğru Karanovo IV etkisinin güçlendiğini hissettirmektedir.

3.5.3. Evre 4

Evre 4'e gelindiğinde malzemenin genelinde bir kabalaşma ve yeni bir mal grubunun ortaya çıkması dikkati çeker. Bu evrede ortaya çıkan bitkisel katkılı mallar haricinde yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve kaba mallarda da belli bir miktar bitkisel katkının kullanıldığı görülür. Bu evrede parlak açkılı mallar gitgide azalarak en alt tabakalarda tamamen ortadan kalkarken, donuk yüzeyli mika astarlı mallar da belirgin bir şekilde kabalaşır. Önceki evrelerin çok az katkılı, ince profilli mika astarlı malları yerine hamur ve yüzey rengi olarak aynı nitelikte olan ancak daha yoğun katkılı ve daha kalın profilli bir çeşit görülür.

Evre 4'ün kap formları hakkında bir yorum yapmak malzemenin sayıca çok az olması nedeniyle oldukça güçtür. Yine de Evre 2-3 kap formlarının birçoğunun bu evrede de devam ettiği görülür. **Kase 2b**, **3a**, **3b**, **Küresel 4b**, **Omurgalı 1a**, **1b** ve **2b** tipi malzemeye bu evrede rastlanmamıştır ancak bu durumun Evre 4 malzemesinin oldukça kısıtlı sayıda olmasından kaynaklandığı da düşünülebilir.

4. TOPTEPE BULUNTU TOPLULUĞUNUN DİĞER KÜLTÜRLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Karşılaştırma Sırasında Kullanılacak Yöntem

Balkanlar'ın tümünde bugüne dek pek çok kazı ve yüzey araştırması yapılmasına karşılık Toptepe kültürü olarak tanımladığımız buluntu topluluğu yalnızca Doğu Trakya'da karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bölgesel karşılaştırmalar yapılırken ağırlık Toptepe buluntu topluluğunu gelişim süreci ile birlikte yansıtan ve bölge için en geniş açılan kazı niteliğini taşıyan Aşağı Pınar üzerinde olacaktır.Aşağı Pınar'ın Toptepe'nin aksine Balkanlar'da Karanovo III-IV dönemi olarak adlandırılan evreyi de yansıtması Toptepe kültürünün coğrafi ve zamansal yerinin anlaşılmasını sağlar. Her ne kadar aşağıda daha detaylı olarak ele alınacaksa da Aşağı Pınar 2. ve 3. tabakalar, Toptepe kültürünün ve Karanovo IV kültürünün bir arada görüldüğü bir buluntu topluluğuna sahiptir. Aşağı Pınar yerleşmesi ele alınırken öncelikle tabakalanma ardından da daha detaylı olarak Toptepe özelliklerinin görüldüğü tabakalar üzerinde durulacaktır.

Bu verilerin ışığında Toptepe kültürünün Doğu Trakya'nın orta kesimlerine doğru etkisini kaybettiği ve Meriç Nehri'nden itibaren yerini tamamen Karanovo IV kültürüne bıraktığı söylenebilir. Toptepe kültürü bazı unsurları ile bu kültürden farklı da olsa bir takım mal ve biçim özellikleri ile çok aykırı değildir. Özellikle yüzeyi kabalaştırılmış mallar gibi bir takım ortak unsurlar vardır ancak Aşağı Pınar'da her iki kültürün de aynı tabaka da gözükmesi bu iki kültürün aslında farklı bir yapıda olduğunu ve farklı bir yayılım alanına sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Karanovo IV buluntu topluluğu ele alınırken Aşağı Pınar yerleşmesine de sık sık göndermeler yapılacak ve ayrıntılı karşılaştırmanın temeli de Aşağı Pınar'a dayanacaktır.

Karanovo IV ve Toptepe kültürü arasındaki ilişkinin bir benzeri de Rodop Dağları'nın güneyinde yer alan bölge ve Ege kıyıları için geçerlidir. Bu bölgedeki Son Neolitik Çağ

Paradimi kültürü, kendine özgü özellikleri olsa da Karanovo III-IV kültürünün yerel bir çeşitlemesini görünümündedir. Paradimi, Sitogroi ve Dikili Tash gibi yerleşmelerden tanınan kültürün ayrıca bir kıyı kültürü olması nedeniyle de Toptepe ile paralellikler gösterdiği düşünülebilir.

Balkanlar'da tanıtacağımız buluntu toplulukları öncelikle farklı ve benzer noktalar öne çıkarılacak şekilde ele alınacaktır.Burada amacımız farklı buluntu topluluklarını tüm detaylarıyla incelemek değil Toptepe özelliklerinin nasıl bir coğrafyada yayılım gösterdiğini belirlemeye çalışarak bir kültür bölgesi tanımlamaktır.

Bölgesel karşılaştırma yapılırken karşımıza çıkan ilginç bir sorun da Toptepe ile bazı benzerlikler gösteren Orta Tuna Havzası'ndaki Tisza kültürüdür. Toptepe ve Tisza ilişkisi de ayrı bir başlık altında buluntu topluluklarının karşılaştırılması yoluyla sorgulanacaktır.

Yukarıda kısaca özetlendiği gibi Toptepe kültürünün coğrafi ve kronolojik konumunun tartışılmasında Aşağı Pınar yerleşmesi çıkış noktasını oluşturmaktadır. Aşağı Pınar, Toptepe ve Karanovo tabakalanmasının eşleştirilmesi olanağını tanımasınının yanı sıra bölgede en geniş alanda açılan ve en iyi belgelenen kazı yeri olması nedeniyle de sağlıklı bir karşılaştırma yapılmasına imkan verecek durumdadır. Ayrıca malzemeyi birebir görme olanağımız oluşu da karşılaştırmanın, Karanovo ve Paradimi örneklerinin aksine yalnızca yayınlarla sınırlı kalmasının önüne geçmektedir.

4.2. Aşağı Pınar

4.2.1. Araştırma Tarihçesi

Kırklareli ilinin hemen güneyinde yeralan Aşağı Pınar yerleşmesi, ilk kez 1980 yılında Mehmet Özdoğan tarafından başlatılan Trakya yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. Alanın 50 metre kuzeybatısında yeralan mezbaha nedeniyle yerleşme Salhane Höyük[25] olarak kayda geçirilmiştir. Ancak kazıların başlandığı 1993 yılında höyüğün önceden Arif Müfit Mansel tarafında Aşağı Pınar olarak adlandırıldığı görülmüş ve bu nedenle ismi değiştirilimiştir (Karul vd., 2003:14).

Aşağı Pınar yerleşmesinde 1993 yılında DAI ve İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı ortaklığıyla, Hermann Parzinger, Mehmet Özdoğan ve Necmi Karul yönetiminde geniş ölçekli bir kazıya başlanmıştır. Aşağı Pınar yerleşmesinde böylesine geniş ölçekli bir projeye başlanmasının önde gelen nedenleri arasında yerleşmenin yüzey buluntuları arasında Karanovo IV evresinden daha geç bir döneme tarihlenen malzemeye rastlanmamış olması, bu nedenle neolitik tabakaların yüzeyin hemen altında rahatlıkla ulaşılabilecek durumda olduğunun düşünülmesi, yine yüzey toplaması sırasında çok sayıda yanık kerpiç parçasına rastlanması, Asilbeyli yolunun höyüğü kestiği noktada oluşan kesitte 2 metrelik bir dolgu kalınlığının saptanması, alanın kente yakın olmasının sağladığı lojistik ve yerleşmenin Marmara Denizi ve Bulgaristan'da kazılan yerleşmelere eşit uzaklıkta konumlanmış olması sayılabilir (Karul vd., 2003:14-15).

[25] Yüzey araştırması sırasında yerleşme, B5/13 kodu ile numaralandırılmıştır.

4.2.2. Doğal Çevre

Yerleşme, yaklaşık 1000 metre yüksekliğindeki Istranca Dağları'nın güneyinde deniz seviyesinden 185 metre yükseklikte yeralır. Yerleşmenin bulunduğu alan kuzeyden Karadeniz'in etkisindedir. Bölgede Karadeniz'in de etkisiye Güney Marmara'ya nazaranan daha soğuk ve yağışlı bir kış ve daha serin bir yaz mevsimi yaşanmaktadır. Yerleşme kuzeyindeki ormanlık Istranca Dağları'nın güneye doğru alçalarak oluşturduğu platonun güneydeki step bölgesi ile birleştiği alanda yer alır (Karul vd., 2003:15).

Istranca Dağları'nın güneyinde yer alan düzlükler Meriç Nehri'nin kolu olan Ergene tarafından sulanır. Yerleşmenin yeraldığı alanda Haydardere adlı doğu-batı yönünde uzanan küçük bir akarsu ile yerleşmeye adını veren tatlı su kaynağı bulunur (Karul vd., 2003:15). Bölgede dağlardan güneye doğru, birbirine paralel olarak inen çok sayıda akarsu ve tatlı su kaynağı vardır.

Yerleşmenin paleocoğrafyasını tam olarak bilmek mümkün olmasa da ilk yerleşmenin, Erken Neolitik Çağ'da olasılıkla Haydardere'ye bağlı olarak kurulduğu, tatlı su kaynağının etrafında küçük bir göletin olduğu düşünülebilir (Karul vd., 2003:15). Yerleşme daha sonra güneye doğru kayarak dereden biraz daha uzaklaşmıştır.

Aşağı Pınar, konum olarak Toptepe'nin de yer aldığı Doğu Trakya platformunun en kuzey ucunda, dağlık-ormanlık kuşağın sınırında bulunmaktadır. İki farklı doğal çevre ortamının kesiştiği bir noktada yer alması gerek ormanlık bölgenin gerekse step bölgesinin olanaklarından yararlanmasını sağlamıştır.

4.2.3. Tabakalanma ve Buluntu Topluluğu

Aşağı Pınar yerleşmesinde halen devam etmekte olan kazıların sonucunda yerleşmede gerek çanak çömlek gerekse mimari gelenekte süreklilik gösteren 8 tabaka saptanmıştır (bkz. Tablo 1). Bu tabakalar, Güneydoğu Avrupa kronolojisi ile İlk Neolitik Çağ'a tarihlenen Karanovo II döneminden Son Neolitik Çağ'a tarihlenen Karanovo IV döneminin sonuna dek olan süreci arada boşluklar olmaksızın, bir süreklilik ile yansıtmaktadır. Ayrıca son yıllarda yapılan çalışmalar, alanda yerleşme sürecinin daha da eskiye giderek Karanovo I dönemini ve hatta bu dönemin de öncesine uzanan, Balkanlar için oldukça tartışmalı bir dönem olan monokrom evreyi de kapsadığını düşündürmektedir.

Aşağı Pınar yerleşmesinin Karanovo III ve IV dönemlerine tarihlenen 2-5 tabakaları çanak çömleği, kazıların bu tabakalar üzerinde yoğunlaştığı 1993-98 yılları buluntuları üzerinden çalışılmış ve yayınlanmıştır[26]. Değerlendirme ağız, dip, kulp ve bezemeli gövde parçaları gibi tanımlı parçalar üzerinden yapılmış, bu parçalardan yola çıkılarak mal, biçim ve bezeme sınıflandırmasını içeren yaklaşık 50.000 parçalık bir veritabanı oluşturulmuştur. Bu veritabanında parçaların mal, biçim ve bezeme gibi özellikleri detaylı bir şekilde tanımlanarak kodlanmıştır. Malzeme üzerinden elde edilen veriler, Aşağı Pınar tabakalanmasına göre yeniden değerlendirilmiş ve bu değerlendirmenin sonunda yerleşmenin tüm evreleri boyunca malzemenin bir gelişim çizgisi ve buna bağlı olarak belirli öğelerin süreklilik gösterdiği ve takalar arasında çanak çömleğin belli başlı öğeleri ile ayrımlar yapılamayacağı, ayrımların oranlara dayalı olarak tanımlanması gerektiği anlaşılmıştır (Parzinger vd., 2005:1-2).

Yerleşmenin 6. tabakasından daha eski dolgularına ait çalışmalar halen sürmektedir ve bu nedenle en erken tabakaların bir değerlendirmesini burada özetlemek mümkün değildir. Aşağı Pınar 6. tabakasında izlenen Erken Neolitik Çağ kültür özellikleri

[26] Bkz. Parzinger vd., 2005.

Toptepe ile bağlantılı olmadığından dolayı Aşağı Pınar 5. tabakası ile başlayan ve Karanovo III-IV evresini yansıtan Aşağı Pınar 2-5 tabakaları burada daha detaylı olarak ele alınacaktır. Özellikle Toptepe özelliklerinin görülmeye başlandığı 3. tabaka ve bu özelliklerin tam olarak izlenebildiği 2. tabaka buluntuları Toptepe buluntu topluluğunun anlaşılması için en önemli karşılaştırma malzemesini oluşturmaktadır.

Aşağı Pınar 6:

Yerleşmenin geniş bir alanda açılmış olan en erken evresi 6. tabakadır. Aşağı Pınar 6. tabaka buluntuları tüm özellikleri ile Erken Neolitik Çağ Karanovo II kültürünü yansıtmaktadır. Yerleşmenin altlığını oluşturan bu süreç Orta ve Son Neolitik kültür katlarından tüm özellikleri ile farklıdır.

Bu dönemin mimarisi kazı alanın kuzeyinde yer alan, birbirine bitişik dörtgen planlı odalardan olaşan ve bir yay biçiminde uzanan yapı dizisi ile temsil edilmektedir (Karul vd., 2003:113). Radyal planda yanyana dizilen bu yapıların hemen güneyinde daha erken bir evreye tarihlenen kil sıvalı hendek yer alır (Özdoğan vd., 2006:257).

Bu tabakanın hakim mal grupları kırmızı ya da bej astarlı mallar ve bunların beyaz boya bezemeli çeşitlemesidir. Genel özellikleri ile bu dönemin çanak çömleğine bakıldığında "torba" biçimli, küresel gövdeli, boyunlu kaplar, yarım-küresel gövdeli kaplar, kaideli kaplar, lale biçimli kaplar ve şerit kulplar gibi bu dönem için oldukça tipik sayılabilecek öğeler dikkati çeker. Orta ve Son Neolitik Çağ tabakalarında görülen omurgalı kaplar henüz bu dönemde ortaya çıkmamıştır. Mal özellikleri de sonraki evrelerden oldukça farklıdır. Kırmızı astarlı ve kimi örneklerde kırmızı üzerine beyaz boyalı mal hakimdir (Parzinger vd., 2005:40-41).

Yangınla tahrip olan yapı dizisi oldukça zengin buluntuları ile birlikte korunmuştur. Yerleşmenin en özenli işlenmiş kemik aletleri ve yassı baltaları bu yapının içerisinde

bulunmuştur. Bu tabakada figürin geleneği yoktur. Yapı içerisinde dört ayaklı, uzun boyunlu olasılıkla tütsü kabı olabilcek buluntulara da rastlanmıştır.

Aşağı Pınar 5-6:

Aşağı Pınar 5-6 tabakalar arasındaki geçiş dolgusunun ayrı bir tabaka olduğu 2005 yılında anlaşılmış ancak önceden yayınlanan tabakalanma ile ilgili karışıklıklara yol açmaması için 5-6 geçiş tabakası olarak adlandırılmıştır. 5-6 geçiş tabakası Balkanlar'da oldukça tartışmalı bir konu olan İlk-Orta Neolitik Çağ geçiş sürecini yansıtır.

Yerleşmenin bu evresinde mimarinin gerek önceki gerekse sonraki dönemlere nazaran oldukça farklı olduğu gözlenir. 5-6 geçiş tabakasında yerleşme oval planlıi hafifçe çukurlaştırılmış tabanlı ahşap kulübelerden oluşmaktadır.

Bu evrede 6. tabakanın açık renk yüzeyli mallarının yerini koyu yüzlü mallar almaya başlamıştır. Kap formlarında da küresel gövdeli kapların giderek yerini omurgalı kaplara bıraktığı, dikey kulpların ortaya çıktığı görülür. Oluk, çizi ve baskı bezemenin öncüleri de bu tabakada ortaya çıkar.

Aşağı Pınar 5:

5. tabaka ile mimari ve yerleşme düzeninde önceki evrelere göre keskin değişimler izlenir. Bu evre de yapıların doğrultusu kuzeydoğu-güneybatı (AP 6) yönünden kuzeybatı-güneydoğu yönüne kaymıştır (Karul vd., 2003:113). Bir diğer önemli farklılık da bir önceki evrenin bitişik yapılarının aksine bu evrede yapıların ayrık olarak inşa edilmiş olmasıdır.

5. tabaka yapıları yanmamış olduğu için bu evrenin inşa teknikleri ile ilgili veriler diğer evrelere göre daha sınırlıdır. Genellikle 6x5 metre ölçülerinde olan yapılar dal örgü

ahşap iskelet üzerinde karpiç sıvanarak inşa edilmiş, yine bazı yapıların kalkerle de sıvandığı görülmüştür. Tabanlar kum ve küçük taşcık katkılı killi bir toprak ile yapılmıştır. Yapıların içinde kuzey duvarlarına bitişik olarak dörtgen biçimli (yaklaşık 1.30x1.50 metre ölçülerinde) birer ocak yeralır (Karul vd., 2003:116). Yapılar inşa tekniği olarak Aşağı Pınar 6'nın büyük direkli yapılarından tamamen farklıdır ve 2. tabakaya dek izlenecek olan dal örgü yapı tekniği bu tabaka ile birlikte başlar.

Orta Neolitik Çağ'a tarihlenen 5. tabakada malzemede oldukça keskin bir değişim göze çarpar. 6. tabakanın kırmızı astarlı malları bu evrede ortadan kalkarak yerini Karanovo III dönemi için tipik olan koyu yüzlü mallara bırakır. Bu dönemde ağırlıklı görülen mallar gri renk yüzeyli ve koyu kahverengi yüzeyli mallardır. Yüzeyi kabalaştırılmış mallar da bu dönemde oldukça yaygındır (Parzinger vd., 2005:40).

Kap formları da bir önceki evreye nazaran oldukça farklıdır. Bir önceki evrenin "torba" biçimli, küresel gövdeli kapları yerine bu evrede omurgalı formlar görülür. Kaseler arasında en yaygın olan tip omurgalı kaselerdir. Kap formları içerisinde 5. tabakayı daha geç tabakalardan ayıracak belirgin bir özellik yoktur ancak kaide üzerinde yükseltilmiş kapların bu dönemde sonraki evrelere nazaran daha çok olduğu söylenebilir. Yine bu evrede mahmuzlu kulpları yüksek çıkıntılı olanları yaygındır (Parzinger vd., 2005:40).

Bu evrenin bir diğer dikkat çekici özelliği de oluk bezemenin sonraki evrelere nazaran daha az kullanılmış olması ve daha sığ, geniş oluklar halinde uygulanmasıdır. Bu dönemde yüzeyi kabalaştırılmış malların yoğunluğuna bağlı olarak baskı, çentik ve kabartma bezemenin sonraki evrelere nazaran daha fazla görüldüğü söylenebilir (Parzinger vd., 2005:40).

Aşağı Pınar 5. tabaka bir anlamda daha sonraki evrelerin hazırlayıcısıdır. Özellikle 4. tabakanın buluntu topluluğu bu evre ile birlikte oluşmaya başlar. Ayrıca Son Neolitik

Çağ'ın tipik özellikleri olan küçük dilgiler ve figürin geleneği de bu tabaka ile birlikte ortaya çıkar.

Aşağı Pınar 4:

Aşağı Pınar 4. tabakasının mimari özelliklerine bakıldığında 5. tabakadaki geleneğin plan tipi ve yapım tekniğindeki bazı değişimler haricinde korunduğu söylenebilir. Bu iki evrenin yapıları aynı noktalarda üst üste bulunmuştur. Bu evrede yapıların büyüdüğü, iki odalı bir plana sahip oldukları görülür. Yapılar yine 3-4 metrelik aralarla düzenli bir dağılım gösterirler. Yapıların arasında kalan açık alanlarda işlikler ve benzeri günlük kullanım alanları yeralır (Karul vd., 2003:116).

Yapılar kerpiç toprağı ve ahşap kullanılarak dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Yapıların içlerinde olasıkla kubbeli olan ocaklar ve fırınlar, işlik amaçlı sekileri, ve depolama amacıyla kullanılmış silolar vardır (Karul vd., 2003:116-117).

4. tabaka malzemesi bir anlamda 5. tabaka buluntu topluluğunun daha gelişmiş ve çeşitlenmiş halidir. Bu evrede de koyu yüzlü mallar ağırlıktadır. Bu evrenin hakim mal grubu siyah yüzeyli ince mallardır (Parzinger vd., 2005:39).

Bu evrede Aşağı Pınar 2-3 evrelerinde yoğun olarak görülen düz ya da yarı küresel gövdeli kaselerin oldukça azaldığı, buna karşılık omurgalı kaselerin miktarının arttığı gözlenir. Bu evrede Toptepe tipi boyunlu kaplar (**omurgalı 2a** ve **2b**) oldukça enderdir ve bunlar da çift konik gövdeleri ve silindirik yüksek boyunları ile 2. ve 3. tabakalarda görülen ve Toptepe'deki benzerleri ile tam olarak örtüşen örneklerden biraz daha farklıdır. Mahmuzlu kulplara bu evrede de rastlanır ancak bunların da üst kısımlarındaki çıkıntının 5. tabakadaki örneklere nazaran kısaldığı görülür (Parzinger vd., 2005:39-40).

4. tabakada oluk bezemenin oranında ve çeşitlemesinde artış gözlenir. Yine bu evrenin özgün bezeme türleri arasında baskı ve çentik bezeme ile özellikle kase tipi kapların genellikle iç yüzeyine uygulanan kırmızı astar bezeme sayılabilir (Parzinger vd., 2005:40).

Silindirik başlı figürinler bu tabakada oldukça yaygınlaşır. Yine bu tabaka da yerleşmenin sonraki evrelerinde de kullanımı devam eden bir malahit işliği bulunur. Bu işlik ve çevresinde oldukça çok sayıda işlenmiş ve işlenmemiş malahite, bunların yanı sıra kemiki malahit ve deniz kabuğu boncuklardan oluşturulmuş takılara rastlanmıştır. Çakmaktaşı endüstrisinde küçük dilgiler hakimdir.

Aşağı Pınar 3:

3. tabaka yapıları, 4. tabaka dolgusunun düzeltilmiş yüzeyine inşa edilmiştir. Yapılar 4. evre yapıları ile benzer niteliktedir ve yer yer 4. tabaka yapılarının bulunduğu noktalarda yer alırlar bu nedenle yerleşme de yine bir süreklilikten bahsedilebilir. Yapılar bu evrede de ahşap ve kerpiç kullanılarak dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir ancak bu evrenin getirdiği bir yenilik yapıların dar olan uçlarının apsis oluşturacak şekilde dönüşlü olmasıdır. Bir önceki evrenin aksine yapıların içindeki ocak, fırın, işlik sekisi ya da silo gibi öğelerin yerleri sabit değil değişkendir ve bazı yapıların içerisinde bunların bir ya da daha fazlasının bulunmadığı görülür. Tabanlar bol miktarda kum ve kireç katkılı bir kil ile sıvanmış ve kimi örneklerde bu tabanın 3-4 kez yenilendiği saptanmışıtır. Yine bir yapının (AP 3.8 yapısı[27]) tabanında ahşap döşeme izlerine rastlanmıştır (Karul vd., 2003:117-120).

Aşağı Pınar 3. tabakası Toptepe kültürünün, Toptepe yerleşmesinde izleyemediğimiz gelişim sürecini yansıtması bakımından oldukça önemlidir. İlk bölümde de üzerinde durulduğu gibi Toptepe yerleşmesinde 5. tabakanın altındaki dolgular çok kısıtlı

[27] bkz. Karul vd., 2003:79-80

alanlarda açılmıştır ve bu nedenle erken tabakalara ait örnekleme son derece kısıtlıdır. Bu nedenle Toptepe'den elde edilen veriler buluntu topluluğunun erken evrelerinin ve gelişim sürecinin anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır. Aşağı Pınar 3. tabaka bu noktada Toptepe özelliklerinin ortaya çıkışını ve gelişim çizgisini yansıtmakta olduğu için tamamlayıcı niteliktedir.

Toptepe tipi donuk yüzlü mika astarlı mal ve parlak açkılı malın ilk örnekleri 4. ve 5. tabakalarda da görülse bu malın yaygınlık kazanması 3. tabaka ile birlikte başlar. Toptepe'nin aksine Aşağı Pınar'da parlak açkılı olan tip çok daha yoğun olarak görülür ve yüzeyler daha alacalıdır. Ancak genel olarak yoğun mika katkı, grimsi yüzey ve kırmızımsı hamur rengi ile Aşağı Pınar **A9** siyah-kahverengi kırmızı özlü mal (Schwarz-braun im Kern rötlich) (Parzinger vd., 2005:3), Toptepe **2** ve **3** mallarıyla aynı niteliktedir.

Toptepe tipi testilerin (**Omurgalı 2a**) ilk örnekleri bu tabakada görülmeye başlar ancak 2. tabaka ya da Toptepe buluntuları ile karşılaştırıldığında kendi içerisinde daha geniş bir çeşitlemesinin olduğu görülür (Parzinger vd., 2005:37). Bunun en önemli nedeni 4. tabakadaki boyunlu testilerin bazı özelliklerinin halen korunmasıdır. İçbükey dönüşlü dipler vardır ancak kimi örneklerde bunların 4. tabakada olduğu gibi yüksek olduğu, gövdenin alt kısmında değil orta kısmına yakın olduğu görülür. Yine kimi örneklerde omurga dibe yakındır ancak içbükey bir dönüş izlenmez. Bazı testilerin çizi yerine oluk bezeme ile bezenmesi bu durumun örnekleridir. 3. tabaka ile birlikte omurgalı kaselerin oranında bir düşüş ve yarım küresel gövdeli kaselerin oranında bir artış gözlenir (Parzinger vd., 2005:37). Bu kaseler de Toptepe **Kase 1a**, **1b**, **1c** ve **2a**, **2b** tipleri ile tam olarak benzer niteliktedir. Bu kaselerin de bir kısmında ağız boyunca iç kısımda düz, dalgalı ya da zig zag çizi bezeme görülür.

Toptepe buluntu topluluğunun belirgin özelliği olan dalgalı ya da zig zag motifler halinde görülen çizi bezeme de bu evre ile birlikte ortaya çıkar. Çizi bezeme de henüz 2.

tabaka ve Toptepe buluntularında görülen standart halini almamıştır ve motifler çok daha çeşitlidir. Yanyana sıralanan içi taralı üçgenler, alt alta sıralanan "M" motifleri, alt alta yer alan içi taralı baklava motifler, Toptepe buluntuları arasında karşılaşmadığımız çeşitlerdir. Bunların dışında Toptepe ve Aşağı Pınar 2. tabakada görebileceğimiz tüm motifleri burada da görmek mümkündür.

Aşağı Pınar 3. tabaka buluntu topluluğu Karanovo IV kültürünü de oldukça iyi yansıtır. Dışarı doğru açılan dudaklı tabak ve kaseler, ağız boyunca oluk bezemeli kaseler, üst kısmı çapraz bir şekilde sığ oluk bezemeli kaseler ve Proto-Meriç tipi beyaz dolgulu çizi bezeme ile hem içten hem de dıştan bezenmiş düz kenarlı kaseler bu evre de ortaya çıkar. 4. ve 5. tabakalarda yaygın olan mahmuzlu kulplar bu evre de görülür ancak bunların boyları öncekilere nazrana daha kısadır. 2. tabakada yaygınlaşacak olan dirsekli kulplar da bu evrede ortaya çıkar (Parzinger vd., 2005:37).

Kaba yapım çanak çömleğe bakıldığında Toptepe ve Karanovo IV'den tanıdığımız ki daha önce de belirtildiği gibi özellikle yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve bu mal grubundan yapılan kaplar bu iki kültürde de ortakdır, küçük ve büyük boyutlu, omurgalı ya da küresel gövdeli pek çok kap tipi görülür. Toptepe'de görülen tüm küresel formlar, **omurgalı 1b**, **2a**, **2b**, **kase 3a**, **3b** ile **boyunlu 1a**, **1b** gibi yüzeyi kabalaştırılmış mallar ve kaba mallara özgü formlar burada da vardır. Aşağı Pınar'da bu formların yanı sıra yine bu mal tipleri ile birlikte görülen dışa açılan boyunlu büyük depolama kapları (**G1a**), üst kısma doğru genişleyen küçük çömlekler (**Tk2**) (Parzinger vd., 2005:12) gibi Toptepe'de izleyemediğimiz bazı formlar da vardır.

Aşağı Pınar yerleşmesinde Toptepe tipi malzeme ilk kez bu tabaka ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu anlamda yerleşmenin 3. tabakası 4. ve 2. evreler arasında bir geçiş niteliğindedir. 2. tabaka da görülecek olan standartlaşmış Toptepe özellikleri burada geniş bir çeşitlemenin içerisinde dağılmış durumdadır. Ancak bu özellikler bu evrenin ardından bir şekilde elenerek 2. tabakada görülen standart halini alacaktır.

3. tabakadaki bu yeni öğelerin (Toptepe tipi boyunlu kaplar, dalgalı çizi bezeme vd.), yerleşmeye dışarıdan gelen bir etkiyle mi girdiği yoksa burada yaşanan yerel bir değişimin mi sonucu olduğunu söylemek oldukça güçtür. Malzemenin daha eski evrelerde görülen özellikleri de halen koruyor olması ikinci ihtimali güçlendirmektedir. Özellikle boyunlu kaplara bakıldığında 4. tabakadan gelen bir gelişim çizgisi izlenir. Kapların omurgası giderek dibe yaklaşmış, üst kısımdaki hatlar yuvarlaklaşarak dış bükey bir kenar oluşmuş, omurganın alt kısmı ise iç bükey dönüşlü hale gelmiştir. Ancak bezemede daha keskin bir değişim gerçekleşmiştir. Bu tabaka ile birlikte boyunlu kaplarda oluk bezemenin yerini çizi bezeme almıştır. Oluk bezeme kaseler gibi kap tiplerinde halen yaygın olarak görülse de boyunlu kaplarda yalnızca çizi bezeme kullanılmaya başlanmıştır.

3. tabaka, yerleşmede Toptepe ve Karanovo IV etkilerinin gözükmeye başladığı ancak her ikisinin de tam anlamıylı standartlaşmadığı bir geçiş evresi niteliğindedir. 2. tabaka ile birlikte bu iki kültürün özellikleri yaygınlaşacak ve 4. tabakadan gelen erken gelenek yerini tamamen Karanovo IV ve Toptepe kültürünü yansıtan standart bir buluntu topluluğuna bırakacaktır.

Aşağı Pınar 2:

Aşağı Pınar 2. tabakada hem Toptepe kültürü hemde Karanovo IV kültürünü tüm özellikleri ile izlemek mümkündür. Bu evrede 3. tabaka ile başlayan Toptepe özelliklerinin standart bir hal aldığı görülür. Aşağı Pınar 2. tabakayı batıdaki çağdaşlarından ayıran tek özelliğin Toptepe malzemesi olduğunu söyleyebiliriz. 3. tabaka ile görülmeye başlanan Toptepe etkisi bu tabakada artar ve Toptepe tipi mal, biçim ve bezemeler standartlaşır.

Aşağı Pınar 2 tabakası 2514 m2'lik bir alanda açılmıştır (Karul vd., 2003:120). Bu evrede yapıların hepsinin dörtgen planlı, iki odalıdır. Yapıların dal örgü iskelet üzerine

kerpiç sıvalı duvarları 30-40 cm genişliğinde hendeklere oturtularak inşa edilmiştir (Karul vd., 2003:125). Aşağı Pınar'ın bu evresinde anahatları ile yerleşme düzenine bakıldığında ince uzun, dörtgen planlı yapıların kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda kısa aralıklarla uzandığı ve bu yapıları doğusunda yerleşmeyi bu kesimde sınırlandıran taş çevre duvarı görülür. Çevre duvarı yerleşmenin bir önceki evresinde inşa edilmiş ancak bu evrede de işlevini sürdürmüştür (Karul vd., 2003:125).

Bu evrede Toptepe çanak çömleğinin belirleyici özelliklerinden biri olan Toptepe **2** ve **3** mallarına (Aşağı Pınar **A9** malı) yoğun olarak rastlanır. Bunların yanı sıra koyu yüzlü mallar, özellikle de siyah yüzeyli mallar da yaygın olarak görülür (Parzinger vd., 2005:37).

Aşağı Pınar 2'de sıklıkla rastlanan kap formları arasında büyük ve küçük çömlekler, dışbükey kenarlı kaseler, Toptepe tipi testiler (**omurgalı 2a**) sayılabilir. Bu tür kapların boyunsuz çeşitleri de (**omurgalı 1a**) oldukça yaygındır. Bir önceki evrenin aksine 2. tabaka da bu tip kapların çeşitlemesi daha kısıtlıdır ve biçimler daha standarttır. Bu tip kaplar Toptepe'de görülen örnekleri ile biçimsel olarak tamamen aynıdır. 3. evrede oranı artmaya başlayan dışbükey gövdeli kaseler (**kase 1a**, **1b**, **1c** ve **2a**, **2b**) ağırlıktadır, buna karşılık omurgalı kaselerin oranı iyice düşer. 5. tabakadan itibaren görülen kaideli kaplar (**kase 4**) bu evrede de devam eder.

Aşağı Pınar 2. tabaka çanak çömleği Toptepe'den tanıdığımız formların yanı sıra Karanovo IV kültürünü yansıtan özellikleri de barındırır. Bunların arasında, ilk kez 3. tabaka da ortaya çıkan, iç ve dış yüzde Proto-Meriç tipi beyaz dolgulu çizi bezeme ile ayırt edilen düz ya da hafifçe içbükey kenarlı kaseler dikkati çeker. Omurgalı küçük ve büyük kaseler de vardır. Omurganın üstünde, dış yüzde çapraz sığ oluklarla bezeli büyük kaseler Karanovo IV kültürü için tipiktir ve Aşağı Pınar 2. tabakada da çok sayıda örnekle temsil edilir. 3. tabakada azalan mahmuzlu kulpların yerini de bu tabakada dirsekli kulplar alır.

Bu evrede Toptepe tipi düzensiz çizi bezeme de oldukça yaygındır. 3. evrenin aksine bu tabakada çizi bezemenin çeşitlemesinde azalma motiflerde standartlaşma gözlenir. En yaygın motifler aşağı doğru açılarak inen demetler ve bunların bileşimi ile oluşan alt kenarı açık üçgenler ile yatay ya da dikey uzanan dalgalı motiflerdir. Bir önceki evrede görülen içi taralı yanyana sıralı üçgen ya da baklava motifler bu evrede ortadan kaybolur. Aşağı Pınar'ın daha alt evrelerinde oldukça sık karşılaşılan oluk bezemenin de bazı değişimler gösterdiği ve Karanovo IV dönemi için tipik sayılan sığ oluklar şeklinde uygulandığı görülür.

Kaba ve yüzeyi kabalaştırılmış mallarda görülen formlar 3. evreden aynı şekilde devam eder. Gerek mal özellikleri gerekse bu mal tiplerinde görülen formlar Toptepe ve Karanovo IV çanak çömleğinden farksızdır. Ancak 3. tabakada olduğu gibi burada da form çeşitlemesi Toptepe'ye nazaran daha genişdir.Toptepe'de görülen tüm küresel formlar ve **omurgalı 1b**, **2a**, **2b**, **kase 3a**, **3b** ile **boyunlu 1a**, **1b** gibi burada da görülürken, Aşağı Pınar'da dışa açılan boyunlu, büyük depolama kapları (**G1a**), üst kısma doğru genişleyen küçük çömlekler (**Tk2**) (Parzinger vd., 2005:12) gibi farklı bazı formlar da bulunur.

Toptepe 2-4 evreleri ile çağdaş olan Aşağı Pınar 2 tabakası, yukarıda da kısaca özetlendiği gibi buluntu topluluğu içerisinde hem Toptepe kültürünün öğelerini hem de Karanovo IV kültürünün tipik özelliklerini barındırmaktadır. İki yerleşme arasında en iyi karşılaştırma malzemesini veren konteksler ise Toptepe **5.1** yapısı ile Aşağı Pınar **2.3** ve **2.4** yapılarıdır.

İkinci bölümde mimari özellikleri ve buluntu topluluğu ile birlikte tanıtılan Toptepe **5.1** yapısı Aşağı Pınar **2.3** yapısı ile önemli ölçüde benzerlikler sergilemektedir. Yüzey toprağının yalnızca 20 cm altında yeralan yapı, çukurlar tarafından tahrip edilmiş olmasına karşın Aşağı Pınar 2. tabaka mimarisi ile ilgili oldukça önemli bilgiler elde

edilmesini sağlamıştır. Kuzeydoğu – güneybatı doğrultulu yapı, dikdörtgen planlıdır ve 39 m²'lik alanı kaplar (Karul vd., 2003:93-94).

Aşağı Pınar 2. tabaka yapıları, duvarları ve tabanları ile birlikte korunmadığı için yapının sınırları yanık kerpiç döküntüsünün ve buluntuların alandaki dağılımından yola çıkılarak belirlenmiştir. Yaklaşık 9 x 5 metre ölçülerinde olan yapının orta kısmında yer alan ve olasılıkla bir bölme duvarına ait olan yanık kerpiç döküntüsü, yapıyı kabaca aynı ölçülerde (yaklaşık 4.8 x 3.5 metre) iki bölüme ayırır. Yapı içerisinde Toptepe **5.1** yapısında olduğu gibi pek çok dal izli kerpiç parçasına rastlanmıştır. Yine bu topanlardan birinde kerpiçin sıvanmasını gösteren bir el izi görülmüştür (Karul vd., 2003:94).

Her iki yapı da ince uzun dikdörtgen plan anlayışı ve iki odalı iç mekanları ile genel anlamda benzer niteliklidir. Yapıların mekan içi öğelerine bakıldığında bazı benzerlikler ve farklılıklar dikkati çeker. Toptepe **5.1** yapısındaki ocak, oval planlı ve olasılıkla kubbelidir. Aşağı Pınar **2.3** yapısında ise mekanın ortasında olasılıkla bölme duvarına bitişik olarak yer alan ocak, dörtgen planlıdır. Her iki yapının da içinde, mekanın en ucunda, birer çalışma sekisi ya da platformun varlığı söz konusudur. Aşağı Pınar örneğinde sekinin yapının batı ucunda, Toptepe örneğinde ise yapının doğu ucunda konumlandığı görülür. Bu iki yapı arasındaki en önemli farklılık ise Aşağı Pınar **2.3** yapısının içerisinde görülen depolama birimlerine (silo ve kutular) Toptepe örneğinde rastlanmamasıdır. Toptepe **5.1** yapısında depolama işlemi için silolar yerine dörtgen formlu, kerpiç toprağından yapılmış büyük boyutlu bir kabın kullanıldığı görülür.

Her iki yapının bir diğer ortak noktası da buluntu topluluğu içerisindeki sıradışı öğelerdir. Aşağıda daha detaylı olarak tanıtılacak insan biçimli kabın bir benzeri de Aşağı Pınar **2.3** yapısı içerisinde bulunmuştur. Söz konusu kap, iskemleye oturan bir insan biçimindedir. Toptepe örneğine nazaran daha küçük boyutlu olsa da genel kap anlayışı olarak dört ayağın üzerinde yükselen dikdörtgen gövde ile oldukça yakın bir

buluntudur. Kap gerek form anlayışı gerekse yüzeyinde çizi bezeme ile oluşturulmuş sık taramalar ile Tisza kültüründeki kapları çağrıştırmaktadır.

Aşağı Pınar **2.3** yapısının hemen güneybatısında ona paralel olarak uzanan **2.4** yapısı da Toptepe **5.1** yapısı ile benzer bir yapıdır. 39 m²'lik alanı kaplayan yapı kuzeydoğu-güneybatı doğrultuludur ve ince uzun dikdörtgen plan anlayışı ile Toptepe **5.1** yapısına oldukça benzerdir. Bu yapıda da **2.3** yapısında olduğu gibi duvarlar ve taban korunmamış, yapının sınırları mekan içi öğeleri ve buluntuların dağılımı ile saptanmıştır. Bu yapı da iki odalıdır, kuzey odada neredeyse hiçbir buluntuya rastlanmamış, yalnızca orta kısımda bir sekinin parçaları görülmüştür. Yine bu odada güneydoğu duvarına bitişik bir kil kutu yeralır. Yapının güney odasında bölme duvarına bitişik olarak dörtgen biçimli kil duvarlı bir tekne vardır (Karul vd., 2003:95-96).

Bu yapıyı Toptepe **5.1** yapısı ile benzer kılan en önemli öğe, yapı içerisindeki kil teknenin hemen doğusunda bulunan çift gövdeli, insan biçimli kaptır[28]. 80 cm yüksekliğindeki kap üst üste bindirilmiş iki gövdeden oluşmaktadır ve üstteki gövdeden yukarı doğru daralan, insan yüzlü bir boyun yükseltilmiştir. Boyun üzerindeki insan yüzü kabartma bezeme ile oluşturulmuştur. Üst gövdede yine kabartma ile iki kol ve göğüs uçları oluşturulmuş ve arka kısıma kabartma bir insan figürü yerleştirilmiştir. Alt gövdede de iki adet kabartma insan figürü görülür.

Tüm bu verilerin de gösterdiği gibi Aşağı Pınar 2 tabakası ve Toptepe 2-4 evreleri arasındaki benzerlik çanak çömleğin ötesinde mimari, küçük buluntular ve bu buluntuların oluşturduğu kontekslerde de izlenebilir. Aşağı Pınar yerleşmesinde Toptepe etkisi 3. tabaka ile birlikte başlamıştır ve 2. tabaka ile birlikte bu etkilerin yaygınlaşarak Toptepe kültürünü tamamen yansıtır hale geldiği görülür. Aşağı Pınar'ın 2. ve 3. tabakaları, Toptepe kültürünün yanı sıra Karanovo IV buluntu topluluğunu da bütünüyle yansıtmakta ve her iki kültürün temasını açıkça göstermektedir.

[28] Bkz. Parzinger vd., 2005:77/108.

4.3. Alpullu

Alpullu Höyüğü, Kırklareli'nin Babaeski ilçesine bağlı Alpullu kasabasındaki Alpullu Şeker Fabrikası'nın kuzeyindeki sırtlarda yer alır. Höyük, 1936 yılında Arif Müfit Mansel tarafından kazılmıştır. Höyüğün yüksekliği 7 metre, genişliği ise 50 metredir (Mansel, 1940:89).

Kazılara başlanmadan önce höyüküğün bir tümülüs olduğu düşünülmüş ancak herhangi bir mezar odasına rastlanmamıştır. Kazı sırasında höyüğün altında ova seviyesinin 25-30 cm kadar altına yanık kerpiç döküntüleri ile karşılaşılmıştır. Yanık kerpiç döküntülerinin bulunduğu alanda el yapımı, monokrom bir çanak çömlek görülmüştür. En yaygın görülen kap formları uzun boyunlu, tek kulplu testilerdir (Mansel, 1940:89) (bkz. Resim 35-36).

Alpullu çanak çömleği kazının yapıldığı dönemde Arif Müfit Mansel tarafından İlk Tunç Çağı'na tarihlenmiş ve özellikle Orta Avrupa ve Macaristan'da görülen Töszeg A ve Aunjetitz[29] kültürleriyle olan benzerliğine dikkat çekilmiştir (Mansel, 1938:22-23 ve Mansel, 1940:90).

Alpullu malzemesi, Toptepe'den tanıdığımız Evre 2-4 çanak çömleğinin oldukça yakın bir benzeridir[30]. Yukarıda sözü edilen, Alpullu'da sıklıkla karşılaşılan uzun boyunlu tek kulplu testiler, Toptepe'de tanımlanan **boyunlu 2a** tipi testilerdendir. Bu testiler üzerinde görülen dalgalı çizi bezemelerde Toptepe'de gördüğümüzü çizi bezeme ile tamamen uyuşmaktadır. Bu iki unsur dışında Alpullu yerleşmesinde yüzeyi kabalaştırılmış mallar (**mal 5**) ve orta incelikteki malları da (**mal 4**) Toptepe'de tanımlanan tüm özellikleri ile görmek mümkündür.

[29] Töszeg ve Aunjetitz kültürleri için bkz. Childe, 1929 ve Childe, 1930.
[30] Alpullu çanak çömleği 2008 yılı içerisinde tekrar çalışılacak ve bu çalışmadan ayrı olarak yayınlanacaktır.

4.4. Yarımburgaz Mağarası

Yarımburgaz Mağarası, İstanbul kent merkezinin 20 km kadar batısında, Küçük Çekmece Gölü'nün kuzey ucunda yer alır. Mağaranın hemen önünde geniş bir vadi bulunur ve bu vadiden Sazlıdere akar. Yine aynı alanda, vadide bir tatlı su kaynağı da vardır (Özdoğan ve Koyunlu, 1986:5).

Yarımburgaz Mağarası'nda ilk sondajlar 1927 yılında Prof. Hovasse tarafından yapılmıştır. Bu ilk araştırmaların ardından 1964 yılında mağara Şevket Aziz Kansu tarafından kazılmış, bir yıl sonra bu çalışmalara K. Kökten ve N. Dolunay'da katılmıştır (Özdoğan ve Koyunlu, 1986:5). 1986 yılında mağarada Mehmet Özdoğan tarafından kazılar yapılmış, son dönem çalışmaları ise 1989 yılında Güven Arsebük tarafından Paleolitik Çağ dolgularına odaklı olarak yapılmıştır.

Mağaranın tabakalanması Alt Paleolitik Çağ'dan başlayarak Orta Çağ'a dek uzanan oldukça uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Ancak burada Toptepe kültürünün izlerinin görülmeye başlandığı 0. tabaka ve bu kültürün hemen öncesine tarihlenen 2. ve 3. tabakalar ele alınacaktır.

Mağaranın 3. tabakasında en dikkat çekici mal grubu siyah açkılı ince mallardır. Bu mal grubunun orta incelikte olan çeşitlemesi ve taşcıklı mallar da yaygın olarak görülür. Bu evrede en sık görülen biçimler küresel gövdeli kaplar ve hafif omurgalı kaplardır. Tek kulplu ya da kulpsuz kısa boyunlu kaplar da görülür. Kulpların genellikle mahmuzlu kulp benzeri ancak daha küçük çıkıntıları vardır. Bu tabakanın en belirgin özelliği ise genellikle yatay bantlar halinde görülen, şevron ya da ya da eğrisel motifler oluşturan derin çizi bezemedir. Bu bezeme Orta Tuna Bölgesi'nin Bükk kültüründe görülen, "Notenkopf" olarak adlandırılan bezeme türü ile oldukça benzerdir (Özdoğan vd., 1991:71-72).

2. tabakaya gelindiğinde orta incelikteki malların oranında bir düşüş görülürken ince ve kaba mallar artış gösterir. Yine omurgalı kaseler de bir önceki evreye nazaran önemli ölçüde artar. Boyunlu kaplar bu evrede de görülür. 3. tabakanın bezeme anlayışı ise bu evre ile birlikte tamamen ortadan kalkar. Bu evre ile genellikle zig zag motifler halinde görülen beyaz dolgulu, derin bir çizi bezeme gelir (Özdoğan vd., 1991:73).

0. tabakanın varlığı kazı sırasında saptanamamıştır. Ancak yüzey malzemesi içerisinde görülen ve kazısı yapılan tabakaların hiçbirinde görülemeyen bazı öğeler 0. tabaka olarak adlandırılmıştır (Özdoğan vd., 1991:74). Bu öğelerin içerisinde özellikle Toptepe'deki örneklerle birebir örtüşen donuk yüzeyli mika astarlı mallara rastlanması, olasılıkla tahrip olmuş tabakalarda Toptepe ile çağdaş dolguların olabileceğini düşündürmektedir. Yine 0. tabaka çanak çömleği içinde yüzeyi kabalaştırılmış malların oldukça yoğun olması da Karanovo III-IV dönemlerine işaret etmektedir.

Yarımburgaz Mağarası, Toptepe özellikerinin görüldüğü bölgenin doğu sınırını oluşturmaktadır. Bu noktanın doğusunda, özellikle İstanbul'un Anadolu yakasında Toptepe tipi malzeme veren herhangi bir buluntu yerine rastlanmamıştır. Her nekadar burada Toptepe evresi tabakalanmış dolgu içerisinde tespit edilememişse de 0. tabakadaki mal özellikleri Toptepe çanak çömleğinin bu bölgeye dek yayıldığını göstermektedir.

Yarımburgaz Mağarası ile ilgili bir diğer önemli nokta ise 3. tabaka buluntu topluluğunun Orta Tuna Havzası kültürleri ile olan benzerliğidir. Toptepe kültürünün batıdaki kültürlerle karşılaştırılması sırasında da karşımıza bu sorun çıkmaktadır. Aşağıda, Marmara Bölgesi ve Orta Tuna Bölgesi arasındaki kültürel ilişkiler daha detaylı olarak ele alınacaktır (bkz.:aş. 83).

4.5. Meriç Nehri'nin doğusunda yer alan diğer buluntu yerleri

Doğu Trakya'nın Türkiye sınırı içerisinde kalan kesiminde yapılan yüzey araştırmaları[31] ve kazılar sırasında pek çok buluntu yerinde Toptepe tipi malzemeye rastlanmıştır. Bu buluntu yerlerinin önemli bir kısmı Trakya'nın güney kesiminde Marmara kıyı şeridinde toplanmaktadır. Tekirdağ/ Menekşe Çatağı, Tekirdağ/ Kumbağ Çevresi ve Tekirdağ/ Altı Evler Sitesi bunların bazılardır. İstanbul'da son dönemde yapılan Yenikapı kazılarında da bazı şüpheli örnekler görülmüştür. Kıyıdan kuzeye doğru çıkıldığında Çorlu çevresindeki buluntu yerlerinin bazılarında (Karatepe) Toptepe tipi mallar görülür.

Daha kuzey kesimde, Istrancalar'ın güneyinde kalan eşik bölgesinde ise Aşağı Pınar örneğinde olduğu gibi Toptepe tipi mallar genellikle Karanovo IV malzemesi ile birlikte görülür. Bu buluntu yerleri arasında en dikkat çekici olanı Kırklareli'ndeki İkilik ve Topmeşe mevkiileridir. Her iki buluntu yerinde de önemli oranda Toptepe tipi malzemeye rastlanmıştır. Yine bu iki buluntu yeri gibi Kırklareli/ Kaynarca Höyüğü'nde de Toptepe tipi malzeme ve Karanovo IV malları birarada görülür.

Marmara Denizi'nin güney kıyılarında ve İstanbul'un doğu yakasında Toptepe tipi malzeme veren herhangi bir buluntu yerine rastlanmamış olması, Bu kültürün yalnızca Doğu Trakya'ya özgü olduğunu ve Anadolu'nun batı kesimlerine ulaşmadığını düşündürmektedir. Şu anki veriler göz önünde bulundurulduğunda Toptepe kültürünün yayılım alanının güneyde, Trakya'nın Marmara kıyılarından başlayarak, kuzeyde Istranca Dağları'na dek uzandığı, batıda Meriç Nehri ile birlikte yerini tamamen Karanovo IV kültürüne bıraktığı söylenebilir. Doğuda ise kesin olarak bilinen en son nokta Yarımburgaz Mağarası olmakla beraber, son dönemde Yenikapı kazılarında da birkaç parça şüpheli örneğe rastlanması, bu kesimde sınırın İstanbul'un batı yakası içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

[31] Marmara Bölgesi'nde Mehmet Özdoğan tarafında 1981 yılında başlanan yüzey araştırması ve sonuçları için bkz. Özdoğan, 1985 ve Özdoğan, 1990.

4.6. Bölgesel Karşılaştırmalar

4.6.1. Karanovo IV Kültürü

Balkanlar'da Son Neolitik Çağ'ı en iyi temsil eden buluntu topluluğu Karanovo Höyüğü'nde açıldığı için Karanovo IV kültürü olarak adlandırılmıştır. Stara Zagora (Eski Zağra) Ovası'nda yer alan Karanovo höyüğünde ilk dönem kazıları 1930'larda Vassil Mikov tarafından gerçekleştirilmiştir. Yerleşmede kazılar halen Stefan Hiller ve Vassil Nikolov yönetiminde devam etmektedir.

Karanovo Höyüğü, Erken Neolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'na dek uzanan tabakalanması ile Balkanlar'ın tarihöncesi için anahtar yerleşme konumundadır (bkz. Tablo 1). Ancak bu çalışmada, Toptepe 2-4 ve Aşağı Pınar 2-3. tabakaları ile çağdaş olan Karanovo IV-Kalojanovec evresi ele alınacaktır.

Karanovo IV kültürünü yansıtan buluntu toplulukları, Drama (Lichardus vd., 2000), Kapitan Dimitrievo (Nikolov, 1999), Kalugarevo (Kancev ve Gizdova, 2000) gibi Doğu Trakya'da birçok yerleşmede belgelenmiş ve çalışılmış olmasına karşın en detaylı veriler kültürün ilk kez tanımlandığı yerleşme olan Karanovo'dan gelmektedir ve bu nedenle bu çalışmada da Karanovo IV kültürü ele alınırken ağırlık Karanovo buluntularına verilecektir.

Karanovo IV kültürü için basamaklı bir gelişim önerilmiştir. Vassil Nikolov, Karanovo IV kültürünü kendi içinde Karanovo III-IV ve Karanovo IV olarak iki evrede ele alırken (Nikolov, 1993), Jan Lichardus Karanovo IVa-b-c evreleri olarak (Lichardus vd., 2002) tanımlamıştır. Aşağı Pınar 2-3 tabakaları Karanovo IV (Nikolov'un ayrımı) ve Karanovo IVc (Lichardus'un ayrımı) evrelerine tarihlenmektedir. Bu nedenle burada Karanovo IV/ IVc evresi ele alınacaktır.

Karanovo III ile başlayan ve İlk Neolitik Çağ kültürlerinin neredeyse tüm buluntu topluluğunun değişimi Karanovo IV ile birlikte daha sabit ve standart bir kültüre dönüşür. İlk Neolitik Çağ içerisinde Anadolu ve Balkanlar arasında izlenebilen etkileşimin Karanovo III kültürü ile bir kesintiye uğramasının ardından Karanovo IV kültürü ile birlikte her iki kültür bölgesinin birbirinden daha kopuk bir gelişim gösterdiği söylenebilir.

Karanovo IV kültürünün yayılımı Son Neolitik Çağ boyunca Trakya ve Balkanlar'da oldukça geniş bir alanda izlenmektedir. Tanımlandığı ve tüm özellikleri ile birlikte gözlemlendiği çekirdek alan Stara Zagora (Eski Zağra) ve Nova Zagora (Yeni Zağra) ovaları olsa da buluntu topluluğu içerisindeki pek çok öğe Tuna Nehri ve Ege arasındaki geniş coğrafyada takip edilebilmektedir (Bozilov, 2000:109). Türkiye Trakyasında Meriç Nehri boyunca pek çok yerleşme de saptanmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi Aşağı Pınar 2. ve 3. tabakalarda Karanovo IV çanak çömleği Toptepe malzemesi ile birarada bulunmuştur bu nedenle de yayılım alanının Istrancalar'ın güneyindeki düzlüklere kadar uzandığı ancak bu bölgede Toptepe etkisinin de ortaya çıktığı ve güneye doğru Karanovo IV'ün yerini aldığı söylenebilir (Bozilov, 2000:110).

Karanovo IV kültürü buluntu topluluğunu temsil eden öğeler arasında keskin omurgalı kaseler, içte ve dışta çizi ya da beyaz dolgulu çizi bezemeli küçük boyutlu konik kaseler (white incrusted), omurgalı ve boyunlu testi tipi kaplar sayılabilir (Bozilov, 2000:109; Nikolov, 2000:13). Karanovo III döneminin tipik formlarından kalınlaştırılmış dudak tabaklar, "fıçı" biçimli dik kenarlı kaseler de bu dönemin buluntu topluluğu içerisinde azalan oranlarla görülebilmektedir (Bozilov, 2000:109).

Karanovo IV çanak çömleği üzerine yapılan çalışmada beş farklı mal grubu tanımlanmıştır. Bu mal gruplarından ilk dördü açkılı mallar, diğer grup ise açkısız mal ve yüzeyi kabalaştırılmış mallardır (Bozilov, 2002:83; Nikolov, 1997:105-110). Açkılı malların kırmızı-siyah (red-topped), gri-siyah, kahverengi ve gri-kahverengi mal olmak

üzere dört çeşidi var. Yüzeyi kabalaştırılmış malların dış yüzeyleri bilinçli olarak kabalaştırılmış ya da kil eklenerek bozuk bir yüzey elde edilmiştir buna karşın kapların iç yüzleri açkılıdır. Yine bazı kapların ağız çevrelerinin de açkılandığı görülür. Kimi örneklerde barbotin tekniği de kullanılmıştır (Bozilov, 2002:83-84). Yüzeyi kabalaştırılmş mallar, iri taneli ve yoğun kum, taşçık ile kimi örneklerde bitkisel katkı içerir. Yüzeylerde çoğu zaman, çizi, baskı ve kabartma bezeme görülür (Bozilov, 2002:85).

Karanovo IV kültürü çanak çömleği keskin omurgalı kaseler, iç ve dış yüzden beyaz dolgulu çizi bezemeli konik gövdeli kaseler (Proto Meriç tipi bezeme), kısa boyunlu, üst gövdesi küresel, omurgalı testi tipi kaplar, dört adet kaide üzerinde yükselen kase tipi kaplar, dirsekli ya da benzer çıkıntılı kulplar ile tanınır. Karanovo III ve III-IV evrelerinin testi ya da kalınlaştırılmış dudaklı tabak tipi kapları bazı değişiklikler gösterek bu evrede de görülürler (Bozilov, 2000:109; Nikolov, 2000:13). Uzun boyunlu, omurgalı testi tipi kaplar bu dönemin en tipik özelliklerinden biridir. Bu tip kaplar Karanovo IV buluntu topluluğunu tam olarak yansıtmayan ancak bu kültürün yerel özellikler gösteren benzerlerinde de izlenebilen belirgin öğelerdir. Bu tip kapları Marmara'nın kuzey kıyılarında Toptepe'de görebildiğimiz gibi Tuna'nın kuzeyinde Vadastra ve Boian Bolinteneanu kültürlerinde, Dobruca çevresinde Hamangia kültüründe ya da Makedonya'da Paradimi, Sitagroi yerleşmelerinde de görebiliriz (Nikolov, 1997:146).

Karanovo IV kültürü çanak çömleği Bulgaristan'ın doğusunda Meriç Nehri boyunca pek çok yerleşmede saptanmıştır[32]. Bunların arasında Hauza, Hisarja, Dana Bunar, Turskoto, Starata Eesma, Kozlarite ve Maldzata sayılabilir (Leshtakov, 2000:142-144). Bu yerleşmelere Aşağı Pınar buluntularıda eklendiğine Karanovo IV kültürünün Doğu Trakya'da oldukça geniş bir yayılım alanı olduğu söylenebilir.

[32] Meriç Nehri Yüzey Araştırması hakkında detaylı bilgi için bkz. Leshtakov, 1997.

Karanovo IV kültürü kuzeye ve batıya doğru bazı değişimler gösterse de bu bölgelerde görülen kültürlerin temel özellikleri ile Karanovo IV'ün çeşitlemeleri olduğu düşünülebilir. Batıda yer alan Vinca B-C kültürü [33] ve kuzeyde Boian-Giuleşti, Hamangia, Vadastra[34] gibi buluntu toplulukları Karanovo IV ile benzer niteliktedir. Bu kültürler, Toptepe ile herhangi paralellik taşımadıkları için burada ele alınmayacaktır.

4.6.2. Paradimi Kültürü

Son Neolitik Çağ'da Toptepe kültürü ile paralelliklerden söz edilebilecek bir diğer bölge de Yunanistan'ın kuzeybatısında ve Makedonya'nın güneyinde Ege kıyıları ve Rodop Dağları arasında kalan alçak düzlüklerdir. Yerleşmeler genellikle Struma ve Nestos Nehirleri'nin vadileri ve bu iki vadinin arasında yer alan kıyı düzlüklerinde yer alır.

Buluntu topluluğu ilk bakışta Karanovo IV ile oldukça benzer görünse de yerel özellikler ve detaylardaki bazı farklar bu bölgeyi Karanovo IV kültür bölgesinden ayırmaktadır. Bir kıyı kültürü olan ve baskın özellikleri ile Karanovo IV'den ayrılan Toptepe kültürü ile bu anlamda önemli bi paralellik gösterir. Yine buluntu topluluğu içerisindeki bazı detaylar da (boyunlu testilerin yüksek oranda olması, Proto-Meriç tipi bezemeye nadiren rastlanması gibi) bu iki bölgenin, Trakya'nın Marmara kıyıları ve Rodoplar'ın güneyindeki Ege kıyılarının Son Neolitik Çağ'da benzer bir gelişim çizgisine sahip olduğunu düşündürmektedir.

Bölgede yapılan çok sayıda kazı ve yüzey araştırması ile bölgenin kronolojisi ve buluntu topluluğu sağlam bir şekilde tanımlanmıştır. Özellikle Paradimi, Sitagroi, Dikili Tash gibi kazılar bölgenin buluntu topluluğunun anlaşılmasında ve bölgesel sorunların anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Karanovo IV kültürünün izleri Haskovo ve Krumovgrad buluntuları ile Doğu Rodoplar'a kadar izlenebilmektedir (Bozilov,

[33] Vinca kültürü için bakınız: Vasic, 1932/1936; Chapman, 1981; Schier, 1991; Schier, 2000.
[34] Boian-Giuleşti, Vadastra ve Hamangia kültürleri için bakınız: Berciu, 1966; Berciu, 1969.

2000:110). Ancak dağ sıralarının güneyinde Paradimi gibi yerleşmelerde Karanovo IV kültürü özellikleri görülse de bazı yerel özelliklerin öne çıktığı dikkati çekmektedir. Yine bölgenin batısı ve doğusu arasında da birtakım küçük farklılıklar görülür.

Batı Trakya'nın Son Neolitik Çağ buluntularının içerisinde en iyi örneklemelerden birini Paradimi yerleşmesinin III. evresi oluşturmaktadır. Rodoplar'ın güneyinde Komotini kentinin 5 km kadar batısında kalan buluntu yeri, ilk olarak 1929-30 yıllarında Stilpon Kyriakidis ve Eustratios Pelekidis tarafından kazılmıştır. 1965 yılında ise höyükte Georgios Bakalakis ve Agni Sakellariou tarafından tekrar çalışılmıştır (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:11). Erken-Orta Neolitik'den Eneolitik Çağ'a (Kalkolitik Çağ) kadar İlk Tunç Çağı haricinde dört evreli bir yerleşme süreci olan Paradimi'de (I-IV) buluntu topluğunda bir süreklilik ve gelişim çizgisinden söz edilebilir. Yerleşmenin tüm evrelerinde taş ve kemik aletler hemen hiç değişmeden devam etmektedir (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:25). Çanak çömlekte ise değişmeden devam eden bazı özellikler, kullanılan kilin kalitesi, form grupları ve bezemeler arasındaki ilişki (belli bezeme tiplerin daima ilişkili formlar üzerinde olması), dört ayaklı kaseler, omurgalı kaplar ile dirsekli ve mahmuzlu kulplardır. Ana mal grupları siyah açkılı mallar, kırmızımsı ya da kahverengi yüzeyi yukarı doğru koyulaşan "black-topped" mallar, baskı bezemeli (impresso) mallar ve kaba mallardır. Grafit boya bezemeli kaplar ise yalnızca üst evrelerde (Paradimi IV) görülür (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:25-26).

Paradimi yerleşmesinde toplanan Neolitik Çağ malzemesinin tümü iyi kalitede bir kilden üretilmiştir. Siyah açkılı mallar, üst kısıma doğru koyulaşan "black-topped" mallar, üst kısıma doğru kırmızı renkli "red-topped" mallar, açık kahverengi yüzeyli ve üst kısma doğru koyu kahverengi-siyah renk alan "brown-black topped" mallar başlıca mal gruplarıdır (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:27).

Formlar arasında ilk olarak dikkati çeken öğeler dışbükey kenarlı kaseler, omurgalı kaseler, karşılıklı iki kulbu olan omurgalı çömlekler, tek kulplu ve silindirik boyunlu

testiler, iki ya da dört kulplu, omurgalı derin çömlekler ile mahmuzlu ve dirsekli kulplardır. Dört ayaklı kaseler yerleşmenin tüm evrelerinde görülen ortak bir formdur (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:27).

Her ne kadar yerleşmenin III. evresi Karanovo III dönemine tarihlense de (Bakallakis ve Sakellariou, 1981:33) buluntu topluluğu içerisinde Karanovo IV dönemine işaret eden bazı özellikler görülmektedir. Bu evre de görülen "red-topped" keramik (Bozilov, 2002:83) olarak adlandırılan koyu yüzlü, üst kısma doğru ve özellikle ağız çevresinde kırmızılaşan yüzeyli mallar Karanovo IV döneminin belirgin özelliklerinden biridir. Yine silindirik boyunlu, kulplu testilerin miktarı, dirsekli kulplar, çizi bezeme gibi özellikler de bu durumu doğrulamaktadır. Bu nedenle Paradimi III evresini Karanovo III-IV ya da IV kültürü ile birlikte değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Yukarıda kısaca özetlendiği gibi Paradimi buluntuları, tıpkı Toptepe gibi birçok yönden Karanovo IV ile benzer niteliktedir. Yerel özellikleri ile ayrı bir kültür olarak tanımlanan Toptepe buluntu topluluğunun Aşağı Pınar yerleşmesinde Karanovo IV öğeleri ile birarada görülmesi bu iki kültürün arasındaki ilişkiye değerlendirirken son derece önemlidir. Rodop Dağları'nın güneyinde görülen kültür için de benzer bir yöntem uygulanabilir. Struma Nehri'nin akış yönüne göre yukarıda Bulgaristan'ın güneybatı kesiminde yer alan Balgarcevo'da Karanovo IV ve Makedonya bölgesinin özellikleri bir arada görülebilir.

Balgarcevo III evresi malzemesi ince mallar ve kaba mallar olmak üzere iki ana grupta toplanır. Kaba ya da ince grupların ayrımındaki kriter, kil kalitesi ve fırınlamadan ziyade katkı ve yüzey işlemleridir (Perniceva, 2002:290). Büyük boyutlu depolama kaplarının yüzeyi genellikle siyah-kahverengi alacalıdır ve barbotin tekniği ile kabalaştırılmıştır. İnce mallar arasında ise Paradimi gibi Makedonya yerleşmelerinde de tanıdığımız "black-topped" mallar, alacalı mallar ve kırmızı açkılı mallar yer alır (Perniceva, 2002:291). Belli başlı formlar omurgalı ve omurgasız kaseler, küresel kaplar, çömlekler,

kaideli kaplar ve büyük depolama kaplarıdır. Dirsekli ve mahmuzlu kulplar görülür (Perniceva, 2002:291). Oluk bezeme açkılı ince mallar arasında olukça yaygındır. Oluk bezeme dışında nokta bezeme, çizi bezeme, kabartma bezeme ve az da olsa grafit boya bezeme görülür (Perniceva, 2002:291).

Balgarcevo III malzemesi Trakya'nın Ege kıyıları ile benzerlikler gösterir. Özellikle Sitagroi II, Dikilitash I evreleri ile paralellikler vardır ve ana hatlarıyla Vinca kültürü[35] özellikleri gösterir (Perniceva, 2002:300). Bu nokta da Balgarcevo'nun iki farklı kültürün temasını göstermesi açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Tıpkı Aşağı Pınar 2-3 tabakaları gibi burada da geniş bir coğrafyada izlenen Karanovo IV kültürü ile olasılıkla onun yerel bir çeşitlemesi olan Makedonya bölgesi Son Neolitik Çağ kültürü birarada görülmektedir.

4.6.3. Tisza Kültürü ile İlişkiler

Her ne kadar Toptepe kültürünün yayılım alanı olan Trakya'nın Marmara kıyıları ile Tisza kültürünün oluşum bölgesi olan Orta Tuna Havzası birbirlerinden çok uzak coğrafyalarda olsalar da iki bölgenin Son Neolitik Çağ buluntularına bakıldığında bazı şaşırtıcı benzerlik göze çarpar. Bu paralellik muhtemelen Son Neolitik Çağ'ında öncesinde başlamıştır. Özellikle Trans-Tuna ya da Bükk kültürü olarak da adlandırılan Zselis evresi çanak çömleği (Kalicz, 1980:38) ile Yarımburgaz 3. tabakada rastlanan malzeme mal, biçim ve özellikle de Notenkopf bezeme ile önemli benzerlikler taşımaktadır (Özdoğan vd., 1991:72-73; Özdoğan ve Koyunlu, 1986:14). Bu nokta da elimizdeki veriler çok kısıtlı da olsa, her iki bölgenin arasındaki benzerliğin paralel bir gelişmeden mi yoksa henüz tanımlanamayan bir bağlantıdan mı kaynaklandığı sorusu üzerinde durmaya değerdir. Yine bu benzerliklerin iki bölgenin arasında kalan geniş coğrafyada izlenememesi de sorunun önemli bir parçasıdır.

[35] Bu çalışmada Vinca B-C evreleri de Karanovo IV bölgesine dahil olarak ele alınmıştır.

Marmara Bölgesi ile Orta Tuna Havzası kültürleri arasındaki benzerlikler pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş ancak iki bölgenin olası ilişkileri, özellikle Marmara Bölgesi'ndeki araştırmaların yetersizliği nedeniyle kanıtlanamamış ve bir anlamda genel kabul görmeyen spekülatif yorumlar olarak kalmıştır [36]. Özellikle Yarımburgaz kazılarının ardından, Mehmet Özdoğan tarafından Yarımburgaz 2-3 ve Bükk kültürü arasındaki benzerlik vurgulanmış (Özdoğan vd., 1991:73), Marmara Bölgesi ve Erken Linear Band Keramik kültürünün ilişkili olabileceği önerilmiş ancak verilerin tek bir buluntu yeri ile sınırlı olması tartışmaların daha ileri gitmesini engellemiştir. Toptepe ve Aşağı Pınar 2-3. tabaka buluntularının da Orta Tuna Havzası ile bazı benzerlikler taşıması nedeniyle iki bölge arasındaki olası ilişkiler burada yeniden sorgulanacaktır.

Özellikle Alföld Ovası'nda tanımlanan Neolitik süreç pek çok kazı ve yüzey araştırması ile araştırılmış ve oldukça iyi yayınlanmıştır. Bölgede Neolitik süreç Starçevo-Kris evresi ve ardından Alföld Ovası'na özgü Linear Band Keramik kültürleri ile devam eder. Orta Neolitik Çağ Bükk kültürünün ardından Son Neolitik Çağ ile birlikte kısa süren Szakalhat evresi ve bunu takip eden Tisza kültürü gelir (Kalicz, 1980:40). Buluntu topluluğuna bakıldığında özellikle doğudaki çağdaşlarından oldukça farklı özellikler sergileyen Tisza kültürünün şüphesiz en çarpıcı öğelerinden biri "venüs" (Kalicz ve Rackzky, 1987:22) olarak da adlandırılan insan biçimli kaplardır. İnsan biçimli kapların yanı sıra ayrı bir grupta değerlendirilen benzer bir buluntu tipi de genellikle uzun boyunlu ve boyun üzerinde bir insan yüzünün betimlendiği kaplardır (Kalicz ve Rackzky, 1987:22). İnsan figürinlerinin oldukça az sayıda olmasına karşılık kapların üzerine insan biçimli bir kabartma bezemenin uygulanması yaygındır (Kalicz ve Rackzky, 1987:23).

Tisza çanak çömeleğinin en belirgin özelliği kabın tüm yüzeyini kaplayan, birbirinden düz çizgilerle ayrılmış genellikle meander motifli çizi bezemedir. Aynı bezeklerin kabın yüzeyi henüz ıslakken yerleştirilen uygun boyutlarda kesilmiş ince sap ve saman

[36] Bkz. Mansel, 1938-1940; Özdoğan ve Dede, 1991-1998; Özdoğan vd., 1991.

parçalarıyla da uygulandığı görülür. Malzeme nadiren açkılanır ve genellikle açık kırmızımsı tonlardadır (Kalicz ve Rackzky, 1987:20).

Tisza kültürü buluntu topluluğunu bir yerleşme ile örneklemek gerekirse, doğudaki kültürlerle de bir takım bağlantıların izlenebildiği Gorzsa'da yerleşmenin erken evrelerinde sarımsı koyu gri ya da siyah tonlarında bir çanak çömleğin yaygın olduğu görülür. Malzeme genellikle yumrucuklarla ya da Tisza kültürünün tipik öğesi olan ve tekstil dokusunu çağrıştırdığı sanılan meander çizi bezeme ile bezenmiştir. Yumrucuk bezeme daha çok ince yapım küçük kaseler silindirik boyunlu testiler ve yüksek kaideli kaselerde yaygınken, çizi bezemenin daha geniş bir kap çeşitlemesinde uygulandığı görülür. Çizi bezemenin uygulandığı kap formları arasında sığ, yarı küresel gövdeli kaseler, dörtgen gövdeli "collared vessels" olarak adlandırılan derin kaplar ve kaideli kaseler sayılabilir. Dış yüzeyde yer alan çizi bezeme genellikle kırmızı bir boya ile vurgulanır. Yerleşmede görülen diğer formların bazıları uzun boyunlu, omurgalı testiler, mahmuz ya da dirsek benzeri çıkıntısı olan kulplu sığ kaseler ve büyük boyutlu depolama kaplarıdır. Küçük ve orta boyutlu kaplarda kum ve mika ağırlıklı mineral katkı yaygınken büyük boyutlu kaplarda bunların yanısıra ezilerek ufalanmış çanak çömlek artıklarının da katkı olarak kullanıldığı görülür (Horvath, 1987:40).

Yukarı da kısaca özetlenen Tisza buluntu topluluğunun en belirgin özelliği, düz çizgilerle sınırlandırılmış alanların içerisine uygulanan, kap yüzeyininin tümüne ya da bir kısmına bantlar halinde yayılan, genellikle meander biçimli motifler halinde görülen derin çizi bezemedir. Bu bezeme türü Orta Tuna Havzası'nda Tisza kültüründe görüldüğü gibi Bulgaristan'ın batısında Gradeshnitsa kültürüne dek izlenebilmektedir (Horvath, 2000:359). Her ne kadar Karanovo IV'ün Proto-Meriç tipi beyaz dolgulu derin çizi bezemesiyle paralellikler gösterse de Batı Bulgaristan bu bezemenin tipik örneklerinin görülebildiği en doğu bölgedir.

Tisza kültürünün kendine has çanak çömleği dışında tanımlayısı özelliklerinde biri de insan biçimli kaplarıdır. Orta Avrupa'da oldukça geniş bir bölge de standart özellikler gösteren bu kaplar iki ana grupta incelenir. Bunlardan ilki tümüyle bir insan vücudunu yansıtacak şekilde yapılmış kapları, diğeri ise insan vücudunun yalnızca belli parçalarının kap gövdesinde bezeme biçiminde yer aldığı kaplardır. Bu ikinci tipin önemli bir bölümünü insan yüzlü kaplar oluşturmaktadır.[37]

Szegvar-Tuzköves yerleşmesinde birinci tip olan insan biçimli kaplardan dört adet bulunmuştur. "Heykelcik I" olarak adlandırılan örnek, üçgen yüzlü oturan bir erkek figürünü temsil etmektedir. Cinsiyeti belirten herhangi bir unsur olmasa da belindeki geniş kuşaktan sarkan silah benzeri bir nesne ve elinde omuzuna atmış şekilde tuttuğu kıvrık kama benzeri nesneden yola çıkılarak bir heykelciğin bir erkek figürü olduğu kanısına varılmıştır[38]. "Heykelcik II" ise yine oturur durumda olan bir kadın figürüdür. Heykelciğin ön kısmındaki iki küçük çıkıntı göğüs olarak yorumlanmıştır. Göğüslerin altındaki kısım tümüyle çizi bezeme ile bezenmiştir. III numaralı örnek de bir önceki gibi oturur durumda bir kadın figürünü temsil eder. "Heykelcik IV"'de ise hem erkek hemde kadın cinsiyitini belirten öğeler bir arada görülür. Ellerini kavuşturduğu karın kısmının üzerinde iki adet göğüs biçimli çıkıntı vardır ancak yine heykelin üzerinde orta kısmından kırılmış bir biçimde penis de görülmektedir (Korek, 1987:56).

İnsan biçimli kapların diğer grubu da insan yüzlü kaplardır. Bu kaplarda insan vücudu betimlenmezken yalnızca yüz çeşitli bezeme teknikleri ile kap yüzeyinde betimlenir. Bu tür kapların bir türevi insan yüzünün, uzun boyunlu testilerin boyun kısmında betimlendiği örneklerdir. Bir diğer tür ise daha çok Szakalhat kültüründe görülen ancak Tisza kültüründe de devam eden insan yüzünün "M" biçimli bir motifin üzerinde yer aldığı büyük boyutlu depolama kaplarıdır (Kalicz ve Raczky, 1987:22).

[37] Bkz. Virag, 2000; Kalicz, 1980.
[38] Heykelciğin omuzuna asılı duran nesne başka kaynaklarda bir orak olarak da yorumlanmıştır, bkz. Kalicz, 1980: levha32-33.

Toptepe ve Tisza buluntu toplulukları, ilk bakışda çanak çömlek gibi belirgin unsurlarla birbirlerinden ayrılsa birtakım ortak özellikler dikkati çekmektedir. Bu benzerliklerin başında insan biçimli kaplar gelir. Tisza kültüründe hemen her yerleşmede karşımıza çıkan insan biçimli kaplar ve Toptepe yerleşmesinde bulunmuş olan insan biçimli kap oldukça benzer niteliktedir. Tisza kaplarında görülen çizi bezemenin yerini Toptepe örneğinde kırmızı boya bezeme almıştır. Boya bezemeyle oluşturulan motiferin düz çizgilerle sınırlandırılmış alanlarda yer alması da Tisza kapları ile karşılaştırıldığında oldukça yakın bir uygulama olarak dikkati çeker. Genellikle oturur durumda görülen Tisza kaplarına karşılık Toptepe örneğinde vücudun alt kısımdaki parçaları belirtilmemiştir ve kap dört adet silindirik ayağın üzerine oturtulmuştur. Özellikle gözlerin ince uzun şekilde betimlenmesi ve ağızın betimlenmemesi de göze çarpan ortak noktalardır. Toptepe örneğinin yanısıra Aşağı Pınar 2. tabakada bulunan insan biçimli kaplarda Tisza kaplarıyla benzer niteliktedir. Aşağı Pınar **2.3** yapısının içerisinde bulunan ve iskemleye oturan bir insanı temsil ettiği düşünülen kap bezeme özellikleriyle de Tisza kaplarına oldukça yakın bir örnektir. Kabın tüm yüzeyi kumaş bir giysiyi çağrıştıracak biçimde çizi bezeme ile kaplanmıştır. Yine Aşağı Pınar'dan gelen bir diğer örnek de **2.4** yapısındaki çift gövdeli insan yüzlü kaptır. Kabın boyun kısmında kabartma bezeme ile betimlenmiş olan insan yüzü haricinde alt gövdede görülen iki adet insan kabartması da Tisza kültüründe sıkça karşılaşılan bir bezeme unsurudur.

Tüm bu buluntular ışığında Toptepe ve Tisza kültürlerinin ilişkili olduğu ve ortak özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Ancak benzerliğin günlük kullanım eşyalarından çok inanç sistemi ile bağlantılı buluntularda izlenmesi dikkat çekicidir. Her iki bölgenin konumu, aradaki mesafe ve benzer öğelerin aradaki geniş coğrafyada izlenemiyor olması da göz önünde bulundurulduğunda sorun iyice karmaşık bir hal almaktadır, bu nedenle Tisza ve Toptepe kültürleri arasındaki ilişkinin niteliğinin ve bu ilişkinin hangi yollarla, nasıl sağlandığının anlaşılması şu an için oldukça zordur.

4.6.4. Kuzeybatı Anadolu

Toptepe kültürü ve Kuzeybatı Anadolu ilişkileri hakkında söylenebilecekler, özellikle bu bölgenin Marmara kıyıları ile ilgili verilerin eksikliği nedeniyle son derece azdır. Toptepe buluntu topluluğunu tarihlediğimiz Balkan Son Neolitik Çağı'nın bu bölgedeki karşılığı Orta Kalkolitik Çağ'dır. Burada karşımıza çıkan en önemli sorun, Toptepe ile olası benzerlikler gösterebilecek kıyı yerleşmelerinin bilinmemesidir.

Anadolu Orta Kalkolitik Çağı, Balkanlar'da İlk-Orta Neolitik Çağ geçişinde gözlenen dönüşümün bir benzerini yansıtmaktadır. Bu bölgede İlk Kalkolitik Çağ boyunca görülen kırmızı astarlı, beyaz boya bezemeli çanak çömlek, Orta Kalkolitik Çağ ile birlikte koyu yüzlü mallara bırakır. Koyu yüzlü mallar ile birlikte keskin dönüşlü, omurgalı formlar, basit küresel kıvrımlı çanak çömleğin yerini alır. Balkanlar'la aynı anda Anadolu'da da izlenen bu değişimin nedenleri ve nasıl gerçekleştiği ya da bu değişimin hangi bölgede daha önce başladığı sorusu şu an için yanıtsızdır.

Her nekadar elimizdeki veriler kısıtlı da olsa Anadolu Orta Kalkolitik Çağı'nın sonlarında iki bölgenin ilişkilerinde bir kesintinin olduğu söylenebilir. Trakya ve Balkanlar'da Karanovo IVb-c dönemi ile birlikte ortaya çıkan öğeler Anadolu Yarımadası'nın batısında görülmemektedir. Karanovo III ve IVa dönemlerinde Anadolu-Balkan ilişkileri, iç kesimlerdeki Orman Fidanlığı ya da Ilıpınar[39] gibi yerleşmelerde izlenebilirken, Karanovo IVb-c dönemi ile birlikte ortaya çıkan yeni buluntu toplulukları (Toptepe kültürü ya da Proto-Meriç gibi) Kuzeybatı Anadolu'da şu an için bilinmemektedir.

[39] Orman Fidenlığı için bkz. Efe, 2001; Ilıpınar için bkz. Roodenberg, 1995; Roodenberg ve Thissen, 2001.

4.7.Değerlendirme

4.7.1. Kültürel Tanım

Toptepe Höyüğü'nde yapılan kurtarma kazısı ile bölgede önceden çok kısıtlı miktarda veri ile bilinen bir buluntu topluluğu hakkında ilk kez yeni bir kültürün tanımlanması için yeterli veriye ulaşılmıştır. Toptepe kazısı ile ortaya çıkan bulutu topluluğu, Marmara'nın kuzey kıyılarına özgü bu kültürün İ.Ö. 5. binyılda Balkanlar'da geniş bir coğrafya ile hatta Orta Tuna Havzası'na dek uzak mesafeler içinde ilişkiler kurduğunu düşündürmektedir. Ancak Toptepe kazısının kurtarma amaçlı olması, açılan alanın ve dolayısıyla temsil edilen kültürün az sayıda buluntu ile izlenmesine neden olmuştur. Bu eksikliği gidermek ancak 1993 yılında başlanan Aşağı Pınar kazısı ile mümkün olmuştur. Aşağı Pınar kazısı Toptepe buluntu topluluğunu daha geniş bir örnekleme ile yansıtmanın yanı sıra Karanovo IV kültürü ile ilişkileri de ortaya koyarak soruna yeni bir boyut kazandırmıştır.

Bu çalışma, Toptepe kültürünün gerek Toptepe gerekse Aşağı Pınar buluntularından yola çıkılarak ayrıntılı bir tanımının yapılmasını ve çevre kültürlerle ilişkilerin saptanmasını hedeflemektedir. Çalışmanın buraya kadar olan kısmında Toptepe buluntu topluluğu bu bağlamda ele alınarak, çanak çömlek ve çanak çömleğin içindeki belirleyici özellikler başta olmak üzere tanımlanmış ve bu verilerden yola çıkılarak yakın sayılabilecek bir coğrafyada yer alan çağdaş kültürlerle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu nokta da Toptepe buluntu topluluğundaki belli başlı öğelerin bir kültürel tanım oluşturulabilecek çerçevede tekrar özetlenmesi yararlı olacaktır.

Daha önce de birçok kez vurgulandığı gibi Toptepe Höyüğü'nde kazılan alan, özellikle yerleşme dokusunun anlaşılmasını sağlayacak veriler açısından çok yetersizdir. Buna karşılık bu eksikliği gidermek konusunda aynı kültürü yansıtan Aşağı Pınar önemli bir kazanım sağlamıştır. Oldukça uzun ve kesintisiz bir süreci yansıtan Aşağı Pınar'daki

süreç ani kültürel değişimlerin olmadığını, buluntu topluluğunun zaman içerisinde uzun ve yavaş bir değişim geçirdiğini göstermektedir. Toptepe 2-4 evreleri ile çağdaş olan Aşağı Pınar 2. tabaka yerleşme düzeni açısından önceki evreler ile banzerlik göstersede yapı planları bakımından farklılıklar içerir. Bu tabakada yaklaşık 9x5 metre boyutlarında, dalörgü yapıların kısa mesafelerde ardısıra dizildikleri ve yerleşmenin en azından doğuda taş bir çevre duvarı ile sınırlandığı görülür (bkz.: yuk. 68). Yapıların dizilişi ve ortak bir plan anlayışına sahip olmaları yerleşme düzenini önceden tasarlandığı görüşünü destekler (Karul vd., 2003:123-125).

Toptepe'nin Aşağı Pınar 2. tabakası ile çağdaş 5. tabakasında benzeri bir yerleşme düzeni olup olmadığını söylemek için yeterli veri bulunmamaktadır. Oldukça dar bir alanda açığa çıkarılan 5. tabakada tek bir yapı kalıntısı (5.1 yapısı) bulunmaktadır. Yapım teknikleri ve yapı malzemesi açısından ele alındığında her iki yerlemede de benzerlikler görmek mümkündür. Buna göre Toptepe'de de bağımsız, dörtgen planlı yapılardan sözetmek mümkün olduğu gibi, duvarlarda ahşap ve kerpiçin birlikte kullanıldığı ve olasılıkla yine dalörgü tekniğinin tercih edildiği görülmektedir.

Artık Toptepe kültürü olarak tanımlayabileceğimiz buluntu topluluğunun en belirgin unsuru özgün çanak çömleği ve özellikle belirli mal, biçim ve bezeme öğeleri ile bu öğelerin ilişkisidir. Bu topluluk içerisinde **Mal 2** ve **Mal 3** olarak adlandırılan donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallar ile bunların kendilerine özgü biçimler öne çıkar. Yine bu mal gruplarında ayırd edici biçimler **Omurgalı 1a** ve **Boyunlu 2a-b** tipleridir. Sözkonusu mal ve biçim eşlemesi, Aşağı Pınar 2. ve 3. tabaka çanak çömleği ile karşılaştırıldığında, burada çok daha büyük bir örnekleme içerisinde daha geniş bir mal ve biçim çeşitlemesi olmasına rağmen, aynıdır.

Mal 2-3 ve **omurgalı 1a**, **boyunlu 2a-b** eşleşmesine özellikle dahil edilmesi gereken bir diğer öge ise; Toptepe'nin kendine özgü, dalgalı ya da zig zag motifler halinde görülen çizi bezemedir. Aşağı Pınar 2. ve 3. tabaka çanak çömleğinde de doğrulandığı gibi, bu

tip çizi bezeme yalnızca donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallar ile bu mal gruplarına özgü biçimlerde görülür.

Tüm bu verilerden hareketle Toptepe kültürünün en belirgin unsurlarının, yukarıda eşleştirmesi yapılan **Mal 2-3**, **omurgalı 1a** ve **boyunlu 2a-b** ile bu kapların üzerinde görülen çizi bezeme olduğu söylenebilir. Tanımlanan bu üçlü eşleşme, burada Toptepe'nin çağdaşı ve benzeri olarak ele aldığımız Aşağı Pınar 2. ve 3. tabakalar ve Alpullu çanak çömleği için de geçerlidir.

Yüzeyi kabalaştırılmış mallar, biçimsel farklılıkları olmasına karşın omurgalı kapların varlığı ve yüksek oranda görülmesi, kaideli kaplar, az da olsa oluk bezemeli örnekler ve dirsekli kulplar gibi belli başlı öğeler, kültürün Karanovo IV kültürü ile birlikte ele alınması gerektiğini gösterir. Toptepe 2-4 evreleri, Karanovo IV çanak çömleği ile karşılaştırıldığında, kaba malların ve kaba mallara özgü biçimlerin birebir örtüştüğü görülür (Nikolov, 1997:110). Buna karşın iki buluntu topluluğu, ince mallar ve bu mal tiplerine özgü biçimler ile birbirinden ayrılmaktadır. Aynı durum bezemeler için de sözkonusudur; kaba mal çeşitleri ile birlikte görülen bezemeler Karanovo IV çanak çömleği ile örtüşürken, ince malların bezeme tipleri ve motifleri tamamen farklılık göstermektedir (Nikolov, 1997:110).

Toptepe kültürünün belirleyici özelliği olarak tanımladığımız üçlü, mal-biçim-bezeme eşleşmesi, Meriç Nehri'nin batısında Karanovo IV özellikleri gösteren yerleşmelerde ise gözükmemektedir. Buna karşın Karanovo IV kültürü için belirleyici sayılan "black-topped" mallar, Proto-Meriç tipi bezeme ve oluk bezemeli omurgalı kaseler gibi pek çok öğe Meriç Nehri'nin doğusunda Istrancalar'ın güneyine dek ulaşmakta ancak Toptepe özelliklerinin ağırlık kazandığı Marmara kıyılarında görülmemektedir (bkz Leshtakov, 1997;2000).

Toptepe buluntu topluluğunun en sıra dış öğesi **5.1** yapısının içinde bulunan ve Toptepe kültürünün uzak coğrafyalarla ilişkilerinin sorgulanması gereğini doğuran insan biçimli kaptır (bkz.: yuk. 19). Her ne kadar bazı ayrıntılarda farklı da olsa "kavramsal" olarak aynı özelliklere sahip olan buluntuların Aşağı Pınar'ın 2. tabakasında da, benzeri ortamlarda görülmesi (bkz.: yuk. 19), bu tip insan biçimli kapların buluntu topluluğu içerisinde karşılaşılan tekil örneklerden ziyade belirli bir geleneğin ya da düşünce sisteminin belirleyici öğeleri olduğunu düşündürmektedir. Toptepe ve Aşağı Pınar yerleşmelerinde görülen insan biçimli kapların en yakın benzerlerinin oldukça uzak sayılabilecek bir coğrafyada, Orta Tuna Havzası'nda görülmesi (Özdoğan, 1991:19; Kalicz, 1980:46; Kalicz-Raczky, 1987:22-23) ve iki bölgenin arasında bağlantıyı sağlayabilecek noktaların henüz bilinmemesi ise bu sorunun şu an için yanıtlanmasını zorlaştırmaktadır.

Küçük buluntular bakımından Toptepe'de aykırı buluntulara rastlanmaz; diğer bir deyiş ile çağdaş pek çok yerleşme de görülebilecek buluntulardan söz edilebilir. Kemik aletler, yassı baltalar ve bu baltaların birlikte kullanıldığı saplar, öğütme taşları Toptepe'deki küçük buluntuları oluşturur. Yerleşmenin tek figürin buluntusu silindirik başlı ince uzun gövdelidir ve bu özellikleri ile Karanovo III-IV örneklerine yakından benzer (Hansen, 2007:170).

Buluntu topluluğu içerisindeki öğeler, kısmen Karanovo IV kültür grubu gibi, Balkanlar'dan tanıdığımız Son Neolitik Çağ kültürleri ile örtüşmektedir. Yine de Toptepe kültürü, yukarıda sayılan özgün mal, biçim ve bezeme özellikleri ile çağdaşlarından ayrılmakta ve ayrı bir kültür olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Toptepe kültürünün, Marmara kıyılarına özgü, kısıtlı bir yayılım alanı olan yerel bir oluşum olduğu söylenebilir.

4.7.2. Bölgesel Sonuç

Toptepe kültürü, Balkanlar'ın en doğu kesiminde, özellikle Trakya'nın Marmara kıyılarını oluşturan güney kesiminde yer almaktadır. Ana yayılım alanı, Marmara kıyılarından başlayarak kuzeye doğru Istranca Dağları'nın eteklerine dek uzanmaktadır. Bu bölgede Toptepe kültürü, Aşağı Pınar örneğinde olduğu gibi Karanovo IV özelliklerinin de görüldüğü karma buluntu toplulukları halinde izlenmekte ve daha batıda, özellikle Meriç Nehri'nin batısında etkisini kaybederek yerini Karanovo IV kültürüne bırakmaktadır (Leshtakov, 2000:141; Bozilov 2000:109-110). Istranca Dağları'nın güneyinde kalan eşik bölgesinde yer alan Aşağı Pınar (bkz. Parzinger vd., 2005) ve çevresinde yüzey araştırmalarından tanıdığımız Son Neolitik Çağ yerleşmelerinde (bkz. Özdoğan, 1985) Karanovo IV ve Toptepe kültürünün tüm özellikleri ile yansıtıldığı karma buluntu toplulukları görülür.

Toptepe kültürünün yayılım alanı güneyde ve doğuda Marmara Denizi ile sonlanır. Marmara Denizi'nin Anadolu kıyılarına geçildiği anda Toptepe kültürünün etkisinin tamamen kaybolduğu ve yerini Kuzeybatı Anadolu'ya özgü Orman Fidanlığı (bkz. Efe, 2001) ya da Ilıpınar (bkz. Roodenberg-Thissen, 2001) gibi buluntu topluluklarına bıraktığı izlenir. Toptepe benzeri çanak çömleğin bilindiği en doğu nokta Yarımburgaz Mağarası'dır; daha doğuda, İstanbul'un Anadolu yakasında Toptepe kültürünün görüldüğü buluntu yerlerine rastlanmamıştır. Aynı durum Marmara Denizi'nin güney kıyıları için de geçerlidir. Şu anda elimizde olan verilerle Toptepe kültürünün doğu sınırının İstanbul'un batı yakasında olduğunu ve kültürün Anadolu kıyıları ile etkileşim içinde olmadığını söyleyebiliriz. Her ne kadar Marmara Bölgesi'nin güney kıyılarından yerleşmeler bilinmiyorsa da daha iç kesimlerden elde edilen veriler, Son Neolitik Çağ ile birlikte Marmara Denizi'nin Anadolu ve Balkan kültür bölgelerini birbirinden ayıran doğal bir sınır halini aldığını ve Neolitik Çağ'dan bu döneme kadar süregelen Anadolu-Balkan kültür bölgesi tanımının çözülmeye başladığını, bu kopukluğun İlk Tunç Çağı başlarına dek devam ettiğini göstermektedir (Özdoğan 1991:117-118).

Kültürün batı sınırını belirlemek ise daha güçtür. Toptepe kültürünün izleri, Meriç Nehri'nin doğusunda kalan kesimde izlenirken batıda bu öğeler tamamen kaybolur ve yerini Karanovo IV kültürüne bırakır. Her nekadar Karanovo IV kültürünün yayılım alanı Stara Zagora ve Nova Zagora ovaları olsa da (Bozilov, 2000:109) bu kültüre ait pek çok öğeye daha batıda ve kuzeyde de rastlanabilir. Özellikle Vinca kültürünün görüldüğü daha batı kesimlerde Karanovo IV kültürüne özgü öğeler benzerlik gösterir ve Toptepe özelliklerinin bu bölgeye ulaşmadığı rahatlıkla söylenebilir. Kuzeyde görülen, Vadastra, Hamangia ve Boian Giuleşti gibi yerel olarak tanımlanmış kültürlerin de Toptepe ile ilişkili olmadıkları, bu kesimde etkileşimin daha çok Karadeniz'in kuzey kıyıları ile gerçekleştiği düşünülmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi Toptepe kültüründe gördüğümüz bazı öğelerin en yakın benzerlerinin Orta Tuna Havzası'ndaki Tisza kültüründe karşımıza çıkması ise yanıtlaması daha güç olan bir sorudur. Bu nokta da en önemli sorun ise iki bölge arasındaki olası bağlantıların izlenememesidir. Toptepe kültürünü tanımlayan öğelerin Meriç Nehri'nin batısında takip edilememesi, Tisza kültürünün etkisinin ise en doğuda, Kuzeybatı Bulgaristan'daki Gradeshnitsa'da (bkz. Nikolov, 1974; Horvath, 2000: 359) görülmesi ve bu noktadan sonra kaybolmaması, her iki kültür arasında görülen benzerliklerin nasıl oluştuğu sorusunu yanıtlamamızı şimdilik imkansız hale getirmektedir.

4.7.3. Kronolojik Değerlendirme

Toptepe yerleşmesinin 2-4 evrelerinin tarihlenmesinde en önemli sorun bu evrelerin arasındaki boşluk ve buluntu topluluğunun gelişim çizgisinin izlenebileceği daha erken tabakalara ulaşılamamasıdır. Her ne kadar buluntu topluluğunun gelişim çizgisi Aşağı Pınar 3 ve 4. tabakalarda izlenebilse de bölgede Toptepe 1 ve 2. evreler arasındaki boşluğu doldurabilecek bir veri bulunmamaktadır. Aşağı Pınar'ın 1 ve 2. tabakaları

Toptepe kültürünü yansıtsa da yerleşme bu dönemden sonra terk edilmiş ve Kalkolitik Çağ boyunca iskan görmemiştir (Karul vd., 2003:38).

Toptepe yerleşmesi 3, 4, ve 5. tabaka buluntuları üzerinden elde edilen radyo karbon tarihleri İ.Ö. 6. binyılın sonu ile 5. binyılın başı arasındaki döneme işaret etmektedir (bkz.: yuk. 23). Toptepe 2-4 evrelerini tam olarak eşleştirdiğimiz Aşağı Pınar 2. tabakasından elde edilen mutlak tarihler olmamasına karşılık yerleşmede benzer özelliklerin görülmeye başlandığı 3. tabaka tarihleri de Toptepe'den elde edilen tarihler ile örtüşmektedir. Aşağı Pınar 3. tabakaya ait en eski uyarlanmış tarih İ.Ö. 5360-5350 iken en yeni uyarlanmış tarih İ.Ö. 5090-5080'dir. Aşağı Pınar yerleşmesinden elde edilen bu tarihlerle birlikte Toptepe kültürünün İ.Ö. 6. binyılın sonu ya da 5. binyılın başlarına, Son Neolitik Çağ'ın ikinci kısmına tarihlendiği söylenebilir.

Toptepe ve Aşağı Pınar'dan elde edilen tarihlerden yola çıkılarak Toptepe kültürünün, Balkan kronolojisi ile Karanovo IV döneminin Karanovo IVc evresine (Lichardus vd., 2002) tarihlendiği, burada ele alınan Paradimi III, Balgarcevo III, Dikili Tash I, Tisza gibi buluntu toplulukları ile çağdaş olduğu söylenebilir. Radyokarbon tarihlerinin yanı sıra buluntu topluluklarındaki benzer öğeler de bu eşleşmeyi doğrulamaktadır.

Her ne kadar Toptepe kültürü ile Anadolu'daki buluntu topluluklarını karşılaştırmak güç de olsa, Aşağı Pınar ve Toptepe'den elde edilen tarihlerin yardımıyla Toptepe kültürünün Anadolu Orta Kalkolitik Çağ'ı ile çağdaş olduğu söylenebilir.

Sonuç

Toptepe yerleşmesinde kazısı yapılan dolguda dört evreli bir yerleşme süreci olduğu anlaşılmaktadır. Bu evrelerden 1. ve 2 evreler arasında zamansal bir kesinti vardır. Kazıya başlanan düzlem, 2. evreye tarihlenmektedir ancak burada daha üst tabakalardan devam eden çukurların olduğu görülmüş ve bu çukurlar bilinmeyen bir düzlemden indikleri için 0. tabaka (1. evre) olarak adlandırılmıştır. 2-4. evreler arasında ise böyle bir kesinti olmayıp süreklilik izlenmektedir. 1. evrenin 2-4. evrelerden tamamen farklı bir buluntu topluluğunu yansıtması nedeniyle bu noktada 1. evrenin ve 2-4. evrelerin ayrı ayrı ele alınmasında yarar vardır.

1. Evre 1

Yerleşmenin 1. evresini temsil eden 0. tabaka, kazı alanı içerisinde yalnızca altı çukur olarak saptanabilmiştir ve bu nedenle çok kısıtlı bir buluntu topluluğu ile tanınmaktadır. Her nekadar malzeme çok sınırlı da olsa 2-4. evrelere nazaran çok belirgin farklılıklar taşıması nedeniyle arada bir kesintinin olduğu rahatlıkla anlaşılabilmiştir. Bu çalışmanın ana sorunu evre 2-4 buluntuları ve bu buluntulardan hareketle Toptepe kültürünün tanımlanması da olsa evre 1 malzemesine de ayrıca yer verilmiştir.

Evre 1 malzemesinin tümüne bir buluntu topluluğu olarak bakıldığında, malzemenin yalnızca birkaç çukurdan gelmesine bağlı olarak çok kısıtlı bir mal ve form çeşitlemesi göze çarpar. Bu dönemin çanak çömleği herşeyden önce Toptepe kültürü olarak tanımladığımız 2-4 evrelerinden kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Evre 1 çanak çömleğinin en belirgin özellikleri yarım küresel gövdeli kaseler, büyük boyutlu omurgalı kaseler, ve grafit boya bezemedir. Özellikle yarım küresel gövdeli kaseler sayıca çok fazladır ve diğer formlara nazaran daha baskındır. Ancak malzemenin sadece çukurlardan geldiği ve bu nedenle oranların, evrenin asıl buluntu topluluğunu yansıtmayacağı unutulmamalıdır (bkz. yuk. 52).

Kanlıgeçit yerleşmesinin kazı sırasında bazı çukurlarda saptanan Son Kalkolitik Çağ malzemesi de Toptepe'de gördüğümüz örneklerle birebir örtüşmektedir. Burada görülen hakim mal grubu Toptepe'de tanımladığımız ince malların (**Mal 1**), koyu yüzlü örnekleri ile aynı niteliktedir. Açık renk yüzeyli örnekler olsa da hakim mal grubu koyu yüzlülerdir. Burada görülen biçimler de ağırlıklı olarak yarım küresel gövdeli ve omurgalı kaselerdir.

Evre 1 çanak çömleği ilk bakışta Balkanlar'ın iç kesimlerinden tanınan Kodjadermen-Gumelnitsa-Karanovo VI kültürünün erken evresi ile önemli benzerlikler sergilemektedir. Bulgaristan kronolojisinde Son Eneolitik Çağ (Todorova, 1982:1) olarak adlandırılan bu dönem, Balkanlar'da oldukça zengin buluntuları ile yoğun bir ilgi uyandırmış ve üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Doğu Trakya'nın Türkiye sınırında kalan kesiminde ise yalnızca yüzey buluntuları ve birkaç kazıdan elde edilen az sayıda buluntu ile izlenen bu dönem oldukça tanımsızdır. Helvacı Şaban ya da Kocatepe evresi olarak bilinen bu dönemde, Türkiye Trakyası'nda Balkanlar'ın aksine büyük höyük yerleşmeleri görülmez. Yerleşmeler, büyük olasılıkla göçebe grupların kısa dönemler için kullandığı geçici kamp alanları niteliğindedir (bkz. Özdoğan, 1982;1991;1999b)

Şu an için Türkiye Trakyası'nda Son Kalkolitik Çağ ile ilgili bildiklerimiz yalnızca birkaç yüzey buluntusu ve kazılarda karşılaşılmış sınırlı sayıda dağınık buluntudan ibarettir. Bölgede Karanovo V-VI kültürlerinin tanındığı buluntu yerleri arasında, başta Kocatepe ve Helvacı Şaban olmak üzere, Manastır Mevkii, Kaynarca (bkz. Özdoğan, 1985) ile kazısı yapılan Toptepe, Tilkiburnu ve Kanlıgeçit sayılabilir. Toptepe, Tilkiburnu ve Kanlıgeçit kazılarında bu dönem saptanmasına karşın malzeme yalnızca çukurlarda görülmüş ve bu evrelere ait yerleşmenin niteliği hakkında veriler elde edilememiştir.

Toptepe yerleşmesinin 1. evresi hakkında söyleyebileceklerimiz gerek malzemenin çok kısıtlı olması gerekse dönemin bu bölgede yeteri kadar bilinmemesinden ötürü Balkanlar'daki benzerlerine dayanarak önerdiğimiz bir tarihlemenin ötesine geçmemektedir.

2. Evre 2-4

Toptepe 2-4 evreleri arasında gerek kazı tabakalanmasında gerekse malzemede devamlılık görülür. 2 ve 3. evreler arasında malzemede herhangi bir değişim gözlenmezken, 4. evrede, çok kısıtlı miktarda bir örnekleme ile tanınmasına rağmen bazı farklılıklar göze çarpar. 2 ve 3. evrelerin çanak çömleğinde bitkisel katkıya neredeyse hiç rastlanmazken, 4. evrede yoğun bitkisel katkısı ile tanınan yeni bir mal grubu görülür. Ancak her üç evrede de ana mal, form ve bezeme unsurlarının aynı olması nedeniyle, Toptepe 2-4 evrelerinin tek bir kültürün kendi içerisindeki gelişim aşamalarını yansıttığı düşünülmektedir. Her ne kadar 4. evreyi temsil eden tabakalara yalnızca küçük sondajlarda ulaşıldıysa da eldeki malzemenin tamamen farklı bir buluntu topluluğunu değil, 2 ve 3. evrelerden tanıdığımız kültürün bir alt evresini oluşturabilecek nitelikte olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu bölümde Toptepe 2-4 evreleri tek bir başlık altında ele alınacaktır.

Toptepe 2-4 evreleri, 1. evrenin aksine oldukça tanımlı bir buluntu topluluğu ile temsil edilmektedir. Evre 2-4 buluntuları, bir önceki bölümün sonundaki değerlendirme kısmında ele alındığı gibi (bkz.: yuk. 89) barındırdığı kendine özgü öğeleri ile kültürel bir tanım altında incelenmeyi gerekli kılmaktadır. Bu nedenle çanak çömlek buluntuları değerlendirilirken bir takım öğelerin ayıklanmasını ve buna karşılık benzerlikleri ve farklılıkları yansıtan öğelerin vurgulanmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda çanak çömlek içerisinde öne çıkan öğeler donuk yüzeyli mika astarlı mallar, parlak açkılı mallar ve yüzeyi kabalaştırılmış mallar ile bu mal grupları ile birlikte görülen form ve bezeme unsurlarıdır. Toptepe kültürünün kendine has özellikleri, donuk yüzeyli mika astarlı

mallar ve parlak açkılı mallar olarak gözlenirken, kültürün daha geniş bir coğrafya ile ilişkili olduğunu düşünmemize neden olan etken bu dönemde Balkanlar'ın tamamında genel bir moda anlayışını yansıtan yüzeyi kabalaştırılmış mallardır.

Toptepe buluntuları değerlendirilirken neredeyse tüm aşamalarda Aşağı Pınar 2. ve 3. tabaka buluntuları da referans olarak alınmıştır. Aşağı Pınar'ın özellikle iki noktada, Toptepe'de göremediğimiz gelişim sürecini anlamakta ve Karanovo IV kültürü ile kronolojik eşleşmeyi sağlamakta katkısı olmuştur. Burada sözü edilen kronolojik eşleşme Aşağı Pınar 2-3. tabakaların Toptepe ve Karanovo IV unsurlarını birarada barındıran karma bir buluntu topluluğunu yansıtması yardımıyla sağlanmıştır.

Aşağı Pınar yerleşmesinin 3. tabakasında ilk kez görülmeye başlanan Toptepe özellikleri 2. tabaka da görülen standartlıkdan uzaktır. Bu evrede Toptepe malzemesi daha önceki tabakalarda görülen bir çok özellik ile (örneğin yüksek omurgalar, mahmuzlu kulplar ve daha kısa boyunlar gibi) birlikte görülmektedir (Parzinger vd., 2005:37). Yine bu tabaka ile birlikte yerleşmede Karanovo IV kültürünün son evresini (Karanovo IVc) temsil eden özellikler de görülmeye başlanmıştır. Aşağı Pınar 2. tabaka ile birlikte gerek Toptepe gerekse Karanovo IVc kültürüne ait belirleyici mal, form ve bezeme unsurlarının standartlaştığı görülür (Parzinger vd., 2005:36).

Aşağı Pınar dışarıda tutularak Toptepe ve Karanovo IVc buluntu toplulukları karşılaştırıldığında en önemli ortak noktanın yüzeyi kabalaştırılmış mallar olduğu dikkati çeker. Her iki buluntu topluluğunda da omurgalı kaplar önemli bir yer tutmasına karşılık arada önemli biçimsel farklılıklar vardır. Bunun yanı sıra Karanovo IVc kültürünün en tipik öğesi olan Proto Meriç tipi bezemeli kaseler de Toptepe'de görülmeyen bir unsurdur. Yüzeyi kabalaştırılmış malların Son Neolitik Çağ'da Balkanlar'ın genelinde görülen bir malzeme grubu olması, Toptepe buluntularının bu bölgenin genelinden bağımsız olarak düşünülmemesini gerektirmektedir. Yüzeyi

kabalaştırılmış mallar haricinde özellikle kaideli kaplar ve dirsekli kulplar da Toptepe ve Karanovo IV kültüründe görülen ortak özelliklerdir.

Toptepe kültürü her nekadar Balkanlar'ın genelinde izleyebildiğimiz bazı özellikleri barındırsa da kendine özgü malları ve mal grupları ile ilişkili form ve bezeme özellikleri ile yerel bir oluşum görüntüsü vermektedir. Donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı malların ana yayılım alanının Marmara kıyıları olması, belirli oranlarda kuzeye doğru yayılması ancak Meriç Nehri'nin batısında izlenememesi kültürün bu sınırlı coğrafyada geliştiğini düşündürmektedir.

Toptepe kültürünün çekirdek bölgesinin Doğu Trakya içinde tam olarak nerede olduğu sorusunu yanıtlamak oldukça güçtür. Toptepe Höyüğü'nde yapılan kazının sınırlı olması nedeniyle burada kültürün gelişim çizgisi izlenememektedir. Kazı yapılan tabakalar kültürün gelişim çizgisini anlamamız için yeterli değildir ve kısa bir zaman dilimi içerisinde, önemli değişimler geçirmeyen bir buluntu topluluğunu yansıtmaktadır. Bu nedenle Marmara kıyılarında kültürün gelişim süreci şu an için bilinmemektedir. Buna karşılık daha kuzeyde, iç kesimde Aşağı Pınar yerleşmesinin tabakalanması içerisinde kültürün gelişim çizgisi rahatlıkla izlenebilmektedir. Buradaki sorun ise Toptepe özelliklerinin karma bir buluntu topluluğu içerisinde yer almasıdır. Aşağı Pınar'da iki farklı kültürün bir arada görülmesi nedeniyle, buluntu topluluğunun yerel bir gelişimden ziyade iki farklı bölgede gelişen özelliklerin birbirleriyle temas ettikleri düşünülmektedir. Marmara kıyılarında ise Toptepe özelliklerinin daha "açık" olarak izlenmesi kültürün asıl çıkış noktasının burada yer aldığını düşündürmektedir. Yine kıyı bölgesinde kültürün gelişim çizgisini izleyemediğimiz için bu konuda net bir yargıya varmak imkansızdır.

Yukarıda özetlenen durumun bir benzeri de aynı dönemde Rodoplar'ın güneyindeki Ege kıyıları için geçerlidir. Bu bölgede yer alan Paradimi ve Dikili Tash gibi yerleşmelerin Son Neolitik Çağ tabakalarında da Karanovo IV özelliklerinin yanı sıra bölgeye özgü bir

takım mal ve form özellikleri gözlenmektedir (bkz. Bakallakis-Sakellariou 1981; Deshayes 1972; Perniceva 2002). Ancak iç bölgelere doğru gidildikçe özellikle Rodoplar'ın iç bölgelere açılan doğal geçitlerinde karma buluntu topluluklarına rastlanmakta ve tıpkı bizim bölgemizde olduğu gibi iki kültür bölgesi arasında "yumuşak" bir geçiş gözlenmektedir.

Toptepe kültürünün görüldüğü Marmara kıyıları ve Rodoplar'ın güneyinde kalan kıyı kesiminde benzer bir durumun görülmesi bu dönemde kıyı bölgelerinde farklı kültürel özelliklerin geliştiğini düşündürmektedir. Her iki bölge de iç kesimlerde görülen bazı mal ve form özelliklerini yansıtmakta ancak kendilerine özgü bir takım özelliklerle ayrılmaktadır. Her iki bölge içinde iç kesimlerle teması açıkca gösteren Aşağı Pınar ya da Balgarcevo gibi örnekler verilebilir ancak kıyılara doğru inildikçe Karanovo IV özellikleri asgari düzeye inmektedir. Bu nedenle Son Neolitik Çağ içerisinde kıyı bölgelerde Toptepe gibi yerel kültürlerin geliştiği ancak bunların iç kesimlerle devamlı temas halinde oldukları söylenebilir.

Toptepe kültürünün şüphesiz en ilginç yönlerinden biri de Orta Tuna Havzası'ndaki Tisza kültürü ile bazı benzerlikler göstermesidir. Her iki kültür arasındaki benzerlik özellikle insan tasvirlerinden ileri gelmektedir. Gerek Toptepe gerekse Tisza kültüründe insan biçimli kapların varlığı ve bu kapların birbirlerine biçimsel olarak da benzemesi, iki bölge arasında henüz ne şekilde gerçekleştiğini ve nedenlerini açıklayamadığımız bir bağlantının olduğunu düşündürmektedir.

Özellikle Aşağı Pınar kazısının ardından Toptepe kültürü ile ilgili bir çok sorunun yanıtlanması mümkün olmuştur. Aşağı Pınar buluntuları ile kültürün Toptepe'de izleyemediğimiz yerleşme düzeni, mimari, çanak çömlek gelişimi gibi unsurlarını görme ve değerlendirme şansı elde edilmiştir. Toptepe evre 2-4 buluntu topluluğu Aşağı Pınar 2 ve 3. tabakalarla birlikte değerlendirildiğinde, Doğu Trakya'nın Marmara kıyılarının, Son Neolitik Çağ'da Balkanlar'ın iç kesimlerine nazaran farklı bir gelişim gösterdiği,

oluşan bu yerel kültürün kısmen de olsa iç kesimlere etki ettiği ancak kıyılardan uzaklaştıkça yerini Karanovo IV kültürüne bıraktığı gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

Bakalakis, G.
Sakellariou, A.

1981 **Paradimi**, Milojcic, V. (ed), Heidelberger Akademie der Wissenschaften Internationale Interakamedische Komission für die Erforschung der Vorgeschichte des Balkans, Verlag Philip von Zabern, Mainz-Rhein.

Berciu, D.

1966 **Cultura Hamangia**, Bucureşti.

1969 **Contributii la Problemele Neoliticului in Romania in Lumina Nailor Cercetari**, Bucureşti.

Bozilov, V.

2002 "Keramik komplex aus dem Horizont II-I (Schichtenfolge Karanovo IV)", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band II**, Phoibos Verlag, Wien, s. 83-117.

2000 "The Karanovo IV Culture Area", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 109-113.

Chapman, J.

1981 **The Vinca Culture of the Southeastern Europe**, BAR International Series 117, Oxford.

Childe, G.

1929 **The Danube in Prehistory**, Clarendon Press, Oxford.

1930 **The Bronze Age**, Cambridge University Press, Cambridge.

Deshayes, J.

1972 "Dikili Tash and the Origins of Troadic Culture", **Archaeology 25/3**, Philedelphia, s. 198-207.

Efe, T.

2001 **The Salvage Excavations Orman Fidanlığı, A Chalcolithic Site in Inland Northwestern Anatolia**, İstanbul.

French, D.

1966 "Recent Archaeological Research in Turkey: Toptepe", **Anatolian Studies XVI**, s. 49-52.

Hansen, S.

2001 "Fruchtbarkeit? Zur Interpretation Neolitischer und Chalkolitischer Figural Plastik", **Mitteilungen der Anthropologischen Gesselschaft in Wien Band 130/131**, Wien, s. 93-106.

2007 **Bilder vom Menschen der Steinzeit, Untersuchungen zur antropomorphen Plastik der Jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa**, Archaeologie in Eurasien Band 20, Verlag Philip von Zabern, Mainz.

Horvath, F.

1987 "Hodmezövasarhely-Gorzsa A Settlement of the Tisza Culture", Raczsky, P. (ed.), **The Late Neolithic of the Tisza Region**, Szolnok, s. 31-46.

2000 "Gorzsa and Gradeshnitsa: South Meets North in the Maros and Tisza Valley", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 359-373.

Kalicz, N.

1980 **Clay Gods, The Neolithic Period and the Copper Age in Hungary**, Hereditas, Budapest.

Kalicz, N.
Raczky, P.

1987 "The Late Neolithic of the Tisza Region: A Survey of Recent Archeological Research", Raczky, P. (ed.), **The Late Neolithic of the Tisza Region**, Szolnok, s. 11-30.

Kancev, K.
Gizdova, N.

2000 "The Kalugerovo Late Neolithic Pottery Complex", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 125-129.

Karul, N.

2000a "Gebaude aus Flechtwerk: Die Archaeologischen Befunde aus den Neolitisch – Chalkolitisch Siedlungschichten von Hoca Çeşme, Aşağı Pınar und Toptepe", Inaugural Dissertion zur Erlangung des Doktorgrades der Freien Universitat Berlin (yayınlanmamış doktora tezi), Berlin.

Karul, N.
Eres, Z.
Özdoğan, M.
Parzinger, H.

2003 **Aşağı Pınar I, Einführung, Forschungsgeshichte, Stratigrapfie und Architektur**, Archaeologie in Eurasien Band 15, Verlag Philip von Zabern, Mainz-Rhein.

Korek, J.

1987 "Szegvar-Tuzköves A Settlement of the Tisza Culture", Raczky, P. (ed.), **The Late Neolithic of the Tisza Region**, Szolnok, s. 47-60.

Lichardus, J.
Fol, A.
Getov, L.
Bertemes, F.
Echt, R.
Katincaroc, R.
Iliev, I. K.

2000 **Forschungen in der Mikroregion von Drama (Südost Bulgarien), Zusammenfassung der Hauptergebnisse der bulgarisch-deutschen Grabungen in den 1983-1999**, Bonn.

Lichardus, J.
Iliev, I. K.
Christov, C. J.

2002 "Die Karanovo I-IV Perioden an der unteren Tundza und ihre chronologische Stellung zu den benachbarten Gebieten", Lichardur-Itten, M., Lichardus, J., Nikolov, V. (ed.), **Beitrage zu jungsteinzeitlichen Forschungen in Bulgarien, Saarbrücker Beitrage zur Altertumskunde 74**, Bonn, s. 325-410.

Leshtakov, K.

1997 **Maritsa Project Vol. 1, Rescue Excavations along Maritsa Motor Way in South Bulgaria**, Leshtakov, K. (ed.), Sofia.

2000 "New Data for the Karanovo III-IV Sites in the Maritsa Valley and the Western Sakar Region", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 141-154.

Mansel, A. M.

1938 **Trakya'nın Kültür ve Tarihi**, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları No: 5, Edirne.

1940 "Trakya Hafriyatı", **Belleten IV/13 II. Kanun**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 89-115.

Nikolov, V.

1974 **Gradesnica**, Sofia.

1993 "Spatneolitische Siedlungen in Thrakien, Das Probleme Karanovo IV", **Saarbrücker Studien und Materielien zur Altertumskunde**, Saarbrucken, s. 157-190.

1997 "Die Neolitische Keramik", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band I**, Phoibos Verlag, Wien, s. 105-146.

1999 **Tell Kapitan Dimitrievo, Ausgrabungen 1998-1999**, Nikolov, V. (ed.), Sofia-Pestera.

2000 "Neolitische Keramikkomplexe in Thrakien", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 11-20.

Özdoğan, E.
Schwarzberg, H.
Özdoğan, M.

2006 "Kırklareli Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları", **28. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt**, Ankara, s.253-268.

Özdoğan, M.
Miyake, Y.
Dede, N. Ö.

1991 "An interim report on excavations at Yarımburgaz and Toptepe in Eastern Thrace", **Anatolica XVII**, Leiden, s. 59-121.

Özdoğan, M.
Dede, N.Ö.

1991 "1989 yılı Toptepe kurtarma kazısı", **Arkeoloji ve Sanat 46**, İstanbul, s. 3-23.

Özdoğan, M.
Dede, Y.

1998 "An Antropomorphic Vessel from Toptepe-Eastern Thrace", Stefanovich, M., Todorova, H., Hauptmann, H., (ed.) **James Harvey Gaul in Memoriam**, Sofia, s.143-155.

Özdoğan, M.
Koyunlu, A.

1986 "Yarımburgaz Mağarası 1986 Yılı Çalışmalarının İlk Sonuçları ve Bazı Gözlemler", **Arkeoloji ve Sanat 32**, İstanbul, s. 4-16.

Özdoğan, M.

1982 "Tilkiburnu, a Late Chalcolithic Site in Eastern Thrace", **Anatolica IX**, Leiden, s. 1-26.

1985 "A Surface Survey for Prehistoric and Early Historic Sites in Northwestern Turkey", **National Geographic Research for 1979**, s. 517-541.

1990 "1989 Yılı Marmara Bölgesi Araştırmaları ve Toptepe Kazısı", **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 345-376.

1991 "Eastern Thrace Before the Beginning of Troy I – an Archaeological Dilemma", Lichardus, J. (ed.), **Die Kupferzeit als Historische Epoche**, Saarbrucker Beitrage zur Altertumskunde, Bonn, s. 217-225.

1999a "Northwestern Turkey: Neolithic Cultures in Between the Balkans and Anatolia", Özdoğan, M. (ed), **Neolithic in Turkey**, İstanbul, s.203-224.

1999b "Anadolu'dan Avrupa'ya Açılan Kapı Trakya", **Arkeoloji ve Sanat 90**, İstanbul, s.2-29.

Parzinger, H.

1993 **Studien zur Chronologie und Kulturgeshichte der Jungstein-, Kupfer- und Frühbronzezeit zwichen Karpaten und Mittlerem Taurus**, Römisch-Germanische Forschungen 52, Mainz.

Parzinger, H.
Schwarzberg, H.

2005 **Aşağı Pınar II, Die mittel- und spatneolitische Keramik**, Archaeologie in Eurasien Band 18, Verlag Philip von Zabern, Mainz.

Perniceva, L.

2002 "Die Prahistoriche Siedlung Balgarcevo, Kreis Blagoevgrad", Lichardus-Itten, M., Lichardus, J., Nikolov, V. (ed.), **Saarbrucker Beitrage zur Altertumskunde Band 74**, Bonn, s. 271-344.

Raczky, P.

1987 "Öcsöd-Kovashalom A Settlement of the Tisza Culture", Raczky, P. (ed.), **The Late Neolithic of the Tisza Region**, Szolnok, s. 61-84.

Roodenberg, J.

1995 **The Ilıpınar Excavations I, Five Seasons of Fieldwork in Northwestern Anatolia 1987-91**, İstanbul.

Roodenberg, J.
Thissen, L.

2001 **The Ilıpınar Excavations II**, Leiden.

Schier, W.

1991 "Untersuchungen zur Keramik von Vinca-Belo Brdo", **Banatica**, Reşita, s.133-140.

2000 "Karanovo und Vinca. Möglichkeiten und Grenzen eines stratigraphischen Vergleichs", Hiller, S., Nikolov, V. (ed), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 349-359.

Vasic, M. M.

1932 **Preistorijska Vinca I**, Belgrad.

1936 **Preistorijska Vinca II-IV**, Belgrad.

Virag, Z.

2000 "Anthropomorphic Vessels of Transdanubian Linear Pottery Culture", Hiller, S., Nikolov, V. (ed.), **Karanovo Band III**, Phoibos Verlag, Wien, s. 389-403.

KATALOG

LEVHA 1:

1:

Parça No: 3001 Açma/Birim: A.3.0 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 3a

Kırmızımsı kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Gövde üzerinde yatay ve yuvarlak bir tutamak var. Ağız çapı 12 cm.

2:

Parça No: 0011 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 3a

Sarımsı açık kahverengi, yer yer koyu kahverengi alacalı yüzeyli ince mal. Hamur çok az miktarda ufak taşcık ve mika katkılı, sıkı, çok iyi fırınlanmış. Her iki yüzeyde parlak açkılı.

3:

Parça No: 0019 Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre: 1 Mal: 1 Form: 3c

Siyah renkli, parlak açkılı ince mal. Hamur çok az miktarda kum ve mika katkılı, oldukça sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 10 cm.

4:

Parça No: 0023 Açma/Birim: A.2.7.8 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı ve pembemsi renkli. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 22 cm.

5:

Parça No: 0022b Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı ve sıkı, fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 24 cm.

6:

Parça No: 0030 Açma/Birim: A.2.7.A Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, grimsi koyu kahverengi ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 24 cm.

7:

Parça No: 0029 Açma/Birim: A.2.7.A Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur çok az miktarda kum katkılı, sıkı, fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 22 cm.

8:

Parça No: 3024 Açma/Birim: A.2.7.B Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 28 cm.

LEVHA 2:

1:

Parça No: 3021 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı ve sıkı, fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 28 cm.

2:

Parça No: 3311 Açma/Birim: P.2.5 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1b

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı ve kırmızımsı koyu kahverengi. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 22 cm.

3:

Parça No: 3321 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1b

Siyah renkli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı ve siyahımsı koyu gri. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 24 cm.

4:

Parça No: 3331 Açma/Birim: A.12.13 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1b

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı, koyu kahverengi. Fırınlama iyi. Her iki yüzde parlak açkılı. Ağız çapı 28 cm.

5:

Parça No: 0024 Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre:1 Mal: 1 Form: 1b

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı, fırınlama iyi. Her iki yüzeyde donuk açkılı. Ağız çapı 28 cm.

6:

Parça No: 3005 Açma/Birim: P.2.5 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1a

Grimsi açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde donuk açkılı ancak dış yüzde, ağız boyunca yatay ve gövde üzerinde aralıklı olarak dikey açkı bezeme var. Ağız çapı 28 cm.

7:

Parça No: 3041 Açma/Birim: B.2.0 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1b

Kırmızımsı kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur kum ve az miktarda bitkisel katkılı, koyu gri özlü. Fırınlama iyi. Dış yüzey parlak, iç yüzey donuk açkılı. Dış yüzde kabın gövdesine dikey olarak açılmış oluk bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

8:

Parça No: 3006 Açma/Birim: A.0.0.2 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: Ayrışık Form: ?

Yer yer koyu kırmızımsı yer yer kahverengi alacalı yüzeyli, pembemsi açık renk hamurlu ayrışık mal. Hamur kum katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Dış yüzde birbirine paralel, kap yüzeyinde çapraz ilerleyen üç çizgi halinde beyaz boya bezeme var.

LEVHA 3:

1:

Parça No: 0016aAçma/Birim: yüzey Tabaka: ? Evre 1: Mal: 1 Form: 2c

Yüzeyler siyah renkli parlak açkılı. Hamur çok az miktarda kum ve ufak taşcık katkılı, iyi fırınlanmış. Ağız çapı 32 cm.

2:

Parça No: 3026 Açma/Birim: A.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 2c

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum katkılı, sıkı ve siyahımsı koyu kahverengi. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 32 cm.

3:

Parça No: 3082 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: 1 Mal: 1 Form: 2c

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum ve ufak taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 16 cm.

4:

Parça No: 0016b Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre: 1 Mal: 1 Form: 2b

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum ve ufak taşcık katkılı, açık gri renkli. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 28 cm.

5:

Parça No: 3080 Açma/Birim: P.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: 2a

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Kabın iç yüzünde omurganın dönüş kısmında ince bir çizgi halinde grafit boya bezeme var. Ağız çapı 24 cm.

6:

Parça No: 0018 Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre: 1 Mal: 1 Form: 2a

Yüzeyler alacalı, yer yer grimsi kahverengi ve kırmızımsı kahverengi. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 18 cm.

LEVHA 4:

1:

Parça No: 3016 Açma/Birim: A.0.1.3 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 1 Form: İçbükey dip

Siyah yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Hem iç hem de dış yüzeyde iç içe halkalar halinde grafit boya bezeme var.

2:

Parça No: 3010 Açma/Birim: A.3.0 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 1a

Siyah yüzeyli ince mal. Yüzey rengi ağız kısmına doğru açılıyor. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı kahverengi. Fırınlama iyi. Dış yüzeyde ağızdan başlayarak iç içe iki sıra halinde zig zag grafit boya bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

3:

Parça No: 3081 Açma/Birim: P.2.9 Tabaka: 2 Evre: 1 Mal: 1 Form: 3b

Açık kahverengi yüzeyli ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Dış yüzde boynun dönüş yaptığı kısımda yatay bir çizgi halinde ve bu yatay çizgiye teğet biçimde gövde üzerinde iç içe üç adet üçgen şeklinde grafit boya bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

4:

Parça No: 3060aAçma/Birim: A.2.0 Tabaka: 1 Evre: 1 Mal: 1 Form: Üçgen tutamak

Açık kahverengi ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı, sıkı ve grimsi koyu kahverengi. Fırınlama iyi. Parlak açkılı.

5:

Parça No: 0017 Açma/Birim: A.2.0 Tabaka: 1 Evre: 1 Mal: 1 Form: Üçgen tutamak

Koyu kahverengi, parlak açkılı ince mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı, açık kahverengi. Fırınlama iyi.

6:

Parça No: 0022aAçma/Birim: A.0.1.3 Tabaka: ? Evre: 1 Mal: 4 Form: Delikli kap

Siyahımsı koyu kahverengi orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı. Orta derecede fırınlanmış. Dış yüzey açkılı. Gövde boyunca kabaca eşit aralıklarla delikler açılmış.

LEVHA 5:

1:

Parça No: 0034 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 3 Form: Kase 1a

Grimsi kahverengi, yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur, az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. İç yüz parlak açkılı, dış yüz yalnızca düzeltilmiş. Ağız boyunca düzensiz dalgalı çizi bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

2:

Parça No: 0036 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 3 Form: Kase 1b

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Koyu kahverengi bir öz var. İç yüz parlak açkılı, dış yüz yalnızca düzeltilmiş. İç yüzde ağız boyunca zig zag çizi bezeme var. Ağız çapı 20 cm.

3:

Parça No: 0038 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Kase 1a

Siyahımsı koyu kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Koyu renk siyaha yakın astarlı. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Dış yüzde dokuzarlı gruplar halinde nokta bezeme var. Ağız çapı 22 cm.

4:

Parça No: 3054 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 4 Form: Kase 1a

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur çok yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, siyah, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz parlak açkılı, dış yüz yalnızca düzeltilmiş. İç yüzde ağız boyunca iki sıra çizi bezeme var. Ağız çapı 26 cm.

LEVHA 6:

1:

Parça No: 3272 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Kase 1a

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve mika katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. İç yüzey parlak açkılı, dış yüzey yalnızca düzeltilmiş. İç yüzde ağız boyunca dalgalı çizi bezeme var. Ağız çapı 22 cm.

2:

Parça No: 3157 Açma/Birim: B.13.15 Tabaka: 9 Evre: 4 Mal: 4 Form: Kase 1b

Grimsi açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak iri mika taneleri, kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Açık renk özlü. İç yüz parlak, dış yüz özensiz açkılı. İç yüzde oluk bezeme. Ağız çapı 24 cm.

3:

Parça No: 3186 Açma/Birim: A.8.0 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 3 Form: Kase 1c

Kırmızımsı, yer yer kahverengi alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 30 cm.

4:

Parça No: 3154 Açma/Birim: B.3.4 Tabaka: 8 Evre: 4 Mal: 4 Form: Kase 1c

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve mika katkılı, koyu gri. Orta derecede fırınlanmış. Her iki yüzeyde özensiz bir şekilde açkılanmış. Ağız çapı 24 cm.

5:

Parça No: 3268aAçma/Birim: P.12.19 Tabaka: 5b Evre: 3 Mal: 4 Form: Kase 1b

Grimsi koyu kahverengi yer yer açık kahverengi alacalı yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda kum, küçük taşcık ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz parlak, dış yüz donuk açkılı. Ağız çapı 25 cm.

6:

Parça No: 3156 Açma/Birim: A.8.0 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 4 Form: Kase 1a

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda kum ve irili ufaklı taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde özensiz bir şekilde açkılanmış. Ağız çapı 20 cm.

7:

Parça No: 0020 Açma/Birim: P.7.12 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 3 Form: Kase 1a

Siyah yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, gevşek. Orta derecede fırınlanmış. Her iki yüzeyde parlak açkılı. İç yüzde ağız boyunca düzensiz olarak yapılmış zig zag çizi bezeme var. Ağız çapı 24 cm.

8:

Parça No: 1001 Açma/Birim: P.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 4 Form: Kase 1a

Koyu gri yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur kum ve az miktarda küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Açık gri özlü. Yüzeyler düzgün ancak açkısız. Ağız çapı 24 cm.

LEVHA 7:

1:

Parça No: 3282 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 4 Form: Kase 1c

Siyaha yakın grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika katkılı, açık gri. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız boyunca çapraz oluk bezeme. Ağız çapı 16 cm.

2:

Parça No: 3284 Açma/Birim: A.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 4 Form: Kase 2b

Siyaha yakın grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur kum ve taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz parlak, dış yüz özensiz açkılı. Ağız boyunca düz çizi bezeme var. Ağız çapı 24 cm.

3:

Parça No: 3288 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 4 Form: Kase 2a

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum katkılı, açık kahverengi ve sıkı. Fırınlama iyi. Yüzeyler açkısız yalnızca düzeltilmiş. Ağız çapı 30 cm.

4:

Parça No: 3000 Açma/Birim: A.3.0 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 4 Form: Kase 3b

Kırmızımsı açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda kum ve orta yoğunlukta küçük taşcık katkılı. Fırınlama iyi. Yüzeyler düzgün ancak açkısız. Ağız boyunca üçlü zig zag çizi bezeme var. Ağız çapı 26 cm.

5:

Parça No: 3059 Açma/Birim: P.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 5 Form: Kase 3a

Grimsi kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve az miktarda küçük taşcık katkılı, kırmızımsı. Fırınlama iyi. İç yüz açkılanmadan düzeltilmiş, dış yüz kaba. Dış yüzde kabartma ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 12 cm.

6:

Parça No: 0052 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 4 Form: Kase 3b

Kırmızımsı açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda küçük taşcık ve mika katkılı, çok sıkı. Çok yüksek ısıda fırınlanmış. Yüzeyler düzeltilmiş ancak açkılanmadan bırakılmış. Ağız çapı 36 cm.

7:

Parça No: 0040 Açma/Birim: A.2.7.A Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 4 Form: Kase 3b

Kırmızımsı açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Yüzeyler açkılanmadan düzeltilmiş. Dış yüzde ağız boyunca üç sıra halinde zig zag çizi bezeme var.

LEVHA 8:

1:

Parça No: 3009 Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre: ? Mal: 7 Form: Küresel 1a

Koyu kahverengi, yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli bitkisel katkılı mal. Hamur yoğun olarak bitkisel, daha az miktarda irili ufaklı taşcık katkılı. Fırınlama iyi. İç yüz özensiz olarak açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 6 cm.

2:

Parça No: 0054 Açma/Birim: A.12.13 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 1a

Açık kahverengi yer yer koyu gri alacalı tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika katkılı. Fırınlama iyi. Yüzeyler kaba. Dış yüzde baskı ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 12 cm.

3:

Parça No: 3217 Açma/Birim: P.0.3 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 5 Form: Küresel 1a

Koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve çok az miktarda kalker katkılı. Fırınlama iyi. İç yüz açkılanmadan düzeltilmiş, dış yüz kaba. Dış yüzde nokta ve düz kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 9 cm.

4:

Parça No: 0042 Açma/Birim: A.14.30 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: Küresel 1a

Grimsi açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur az miktarda kum katkılı, koyu gri özlü kırmızımsı hamur. Fırınlama iyi. Dış yüz parlak iç yüz donuk açkılı. Dış yüzde oluk ve nokta bezeme var.

5:

Parça No: 0051 Açma/Birim: A.7.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 1b

Siyah-koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum, küçük taşcık ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz donuk açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 10 cm.

6:

Parça No: 3148 Açma/Birim: B.? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Küresel 1b

Kırmızımsı açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı. Orta derecede fırınlanmış. Siyah özlü. İç yüz özensiz açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde yumrucuk ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 9 cm.

7:

Parça No: 3127 Açma/Birim: B.4.6 Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Küresel 1b

Siyahımsı koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika ile az miktarda küçük taşcık katkılı, siyah. Fırınlama iyi. İç yüz özensiz açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde nokta ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 11 cm.

LEVHA 9:

1:

Parça No: 3135 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 3a

Grimsi koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve mika katkılı. Orta derecede fırınlanmış. İç yüz düzeltilmiş dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi ve baskı bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

2:

Parça No: 3201 Açma/Birim: A.16.42.45 Tabaka: 5b Evre: 3 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Grimsi açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve az miktarda küçük taşcık katkılı. Fırınlama iyi. İç yüzey donuk açkılı, dış yüzey açkısız. Dış yüzde dalgalı kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

3:

Parça No: 3128 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Grimsi açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz açkılı, dış yüz kaba. Ağız çapı 20 cm.

4:

Parça No: 3035 Açma/Birim: A.3.6 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Siyahımsı koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum katkılı ve sıkı. İç yüz açkılanmadan düzeltilmiş, dış yüz kaba. Dış yüzde çizi bezeme var. Ağız çapı 14 cm.

LEVHA 10:

1:

Parça No: 0015 Açma/Birim: A.16.45 Tabaka: 5b Evre: 3 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Grimsi açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve az miktarda mika katkılı. Fırınlama iyi. İç yüz özensiz olarak açkılanmış, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 20 cm.

2:

Parça No: 3150 Açma/Birim: B.4.6 Tabaka: 8 Evre: 4 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Siyah özlü. İç yüz özensiz açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var.

3:

Parça No: 3129 Açma/Birim: A.15.31 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 3b

Grimsi açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz özensiz açkılı, dış yüzde ağız çevresi parlak açkılı, geri kalanı kaba. Dış yüzde nokta ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 16 cm.

4:

Parça No: 3298 Açma/Birim: B.? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Küresel 4a

Siyaha yakın koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde kaba. Dış yüzde nokta ve kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 16 cm.

5:

Parça No: 3114 Açma/Birim: B.1.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 4a

Siyahımsı koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve mika katkılı, siyah, sıkı. Orta derecede fırınlanmış. İç yüz düzeltilmiş, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi ve yumrucuk bezeme var. Ağız çapı 20 cm.

6:

Parça No: 3034 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 4a

Kırmızımsı açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. İç yüz donuk açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme ve yumrucuk bezeme var. Ağız çapı 14 cm.

7:

Parça No: 3003 Açma/Birim: P.2.5 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 4 Form: Küresel 4b

Kırmızımsı açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, çok sıkı. Çok iyi fırınlanmış. Yüzeyler düzgün ancak açkısız. Dış yüzde kabartma bezeme var. Ağız çapı 30 cm.

LEVHA 11:

1:

Parça No: 3053 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Küresel 3a

Siyahımsı koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve mika katkılı, siyah, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde çizi bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

2:

Parça No: 0047 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Omurgalı, boyunsuz 1b

Siyah-koyu gri tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük taşcık ve az miktarda mika katkılı. Orta derecede fırınlanmış. İç yüz açkılanmadan düzeltilmiş, dış yüz kaba. Dış yüzde baskı ve kaba, düz çizi bezeme var. Ağız çapı 11 cm.

3:

Parça No: 3325 Açma/Birim: A.6.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 1a

Siyaha yakın koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve irili ufaklı taşcık katkılı. Fırınlama iyi. İç yüz parlak açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde nokta bezeme var. Ağız çapı 13 cm.

4:

Parça No: 3131 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 1b

Grimsi kahverengi yer yer kırmızımsı alacalı tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, koyu gri, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz düzeltilmiş dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 10 cm.

5:

Parça No: 3117 Açma/Birim: B.2.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 2b

Koyu kahverengi yer yer kırmızımsı alacalı tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, irili ufaklı taşcık ve mika katkılı, kırmızımsı. Orta derecede fırınlanmış. İç yüz donuk açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 14 cm.

6:

Parça No: 3037 Açma/Birim: B.1.0.2 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 2b

Kırmızımsı açık kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika katkılı, orta sıkılıkta. Orta derecede fırınlanmış. Kırmızımsı özlü. İç yüz donuk açkılı, dış yüz kaba. Dış yüzde kabartma ve kaba cizi bezeme var. Ağız çapı 16 cm.

7:

Parça No: 3132 Açma/Birim: A.2.5 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 2b

Grimsi koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve az miktarda küçük taşçık ile mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İç yüz düzeltilmiş, dış yüz kaba. Ağız çapı 18 cm.

LEVHA 12:

1:

Parça No: 0041 Açma/Birim: Yüzey Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Boyunsuz omurgalı 1a

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Dış yüzde ağız boyunca üç sıra halinde yatay, gövde üzerinde dört sıra halinde dikey dalgalı çizi bezeme var. Ağız çapı 8 cm.

2:

Parça No: 0031 Açma/Birim: A.2.5 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: 2 Form: Boyunsuz Omurgalı 1a

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Dış yüz donuk, iç yüz parlak açkılı. Ağız boyunca üç sıra halinde düz çizi bezeme var. Ağız çapı 10 cm.

3:

Parça No: 3268b Açma/Birim: A.11.18 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 5 Form: Boyunsuz omurgalı 1a

Açık gri tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum katkılı, koyu gri ve sıkı. Yüzeyler açkısız ancak düzgün. Dış yüzde baskı ve düz kaba çizi bezeme var. Ağız çapı 10 cm.

4:

Parça No: 0059 Açma/Birim: A.2.5 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: Omurgalı boyunsuz 1a

Kırmızımsı açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Siyahımsı koyu gri özlü. Yüzeyler parlak açkılı. Ağız çapı 10 cm.

5:

Parça No: 0043 Açma/Birim: A.14.30 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: ?

Grimsi açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur kum, az miktarda mika ve kalker katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Dış yüz parlak, iç yüz donuk açkılı. Dış yüzde ağız boyunca iki sıra halinde dalgalı çizi bezeme var. Ağız çapı 18 cm.

6:

Parça No: 0003 Açma/Birim: A.15.31 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: Boyunsuz omurgalı 1a

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde donuk açkılı. Dış yüzde iki paralel dikey çizgi halinde çizi bezeme var. Ağzın hemen altında yassı, geniş kesitli bir kulp başlıyor. Ağız çapı 10 cm.

7:

Parça No: 3297 Açma/Birim: A.6.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: Boyunsuz omurgalı 1a

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde donuk açkılı. Dış yüzde dalgalı çizi bezeme var. Ağzın hemen altında yuvarlak kesitli bir kulp başlıyor.

8:

Parça No: 0048 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Omurgalı, boyunsuz 1a

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı, siyah. Fırınlama iyi. Her iki yüzde parlak açkılı. Dış yüzde dalgalı çizi bezeme var. Ağız çapı 8 cm.

LEVHA 13:

1:

Parça No: 3052 Açma/Birim: A.16.45 Tabaka: 5b Evre: 3 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a (Antropomorfik kap)

Koyu kahverengi, yer yer açık kahverengi alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. Her iki yüzde parlak açkılı. Dış yüzde kabartma ve çizi bezeme ile stilize bir insan yüzü oluşturulmuş. Ağız çapı 8.5 cm.

2:

Parça No: 0001 Açma/Birim: P.12.24 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Yer yer koyu kahverengi, yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda mika ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 11 cm.

3:

Parça No: 3266 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum, küçük taşcık ve mika katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Dış yüzde çizi bezeme var. Ağız çapı 8 cm.

LEVHA 14:

1:

Parça No: 3260 Açma/Birim: B.2.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Grimsi koyu kahverengi, yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum ve mika katkılı, kırmızımsı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 8cm.

2:

Parça No: 0037 Açma/Birim: A.14.30 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Grimsi kahverengi yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağız çapı 12 cm.

3:

Parça No: 0044 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Grimsi kahverengi yer yer kırmızımsı alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Dış yüz parlak iç yüz donuk açkılı. Ağız çapı 9 cm.

4:

Parça No: 3055 Açma/Birim: A.10.16.38 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 2 Form: Boyunlu 2a (Altıgen gövdeli ayrışık form)

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar yoğun mika katkılı. Yüzeyler donuk açkılı. Dış yüzde dalgalı çizi bezeme var.

LEVHA 15:

1:

Parça No: 0055 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 2 Form: Omurga

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum ve küçük taşcık katkılı, kırmızımsı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde donuk açkılı. Dış yüzde düz çizi bezeme var. Omurga çapı 22 cm.

2:

Parça No: 0057 Açma/Birim: A.5.0 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 2 Form: Omurga

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, siyah. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde donuk açkılı. Dış yüzde dalgalı çizi bezeme var.

3:

Parça No: 0033 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Siyah renkli bir öz var. Astar mika katkılı. Dış yüz parlak, iç yüz donuk açkılı. Boynun bittiği kısımda yatay olarak dalgalı, daha aşağıda ise üç sıra dikey düz çizi bezeme var.

4:

Parça No: 0039 Açma/Birim: P.5.6 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 3 Form: Boyunlu 2a

Siyah yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur katkısız, açık gri ve çok sıkı. Çok iyi fırınlanmış. Siyah renk astarlı. Dış yüz parlak açkılı, iç yüz donuk açkılı. Dış yüzde dalgalı ve düz çizi bezeme var. Üstte çizi bezeme ile "M" biçimli bir motif oluşturulmuş.

5:

Parça No: 0045 Açma/Birim: A.2.7 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 2 Form: Omurga

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzde donuk açkılı. Dış yüzde dalgalı ve düz çizi bezeme var.

6:

Parça No: 0027 Açma/Birim: A.14.30 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 3 Form: Omurga

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Omurganın üst kısmında dikey olarak düz çizi bezeme var.

LEVHA 16:

1:

Parça No: 0005 Açma/Birim: A.14.28 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 6 Form: Boyunlu 1a

Açık kahverengi yüzeyli kaba mal. Hamur yoğun olarak kum, taşcık, deniz kabuğu ve mika katkılı. Fırınlama iyi. Boyun ve iç yüzey özensiz olarak açkılanmış, dış yüzey kaba. Omuz kısmında kalın halkalar halinde kabartma bezeme ve gövde boyunca dikey "parmak" sıvazlama bezeme var. Ağız çapı 22 cm. Ölçek: ½.

2:

Parça No: 0006 Açma/Birim: P.0.5 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 6 Form: Boyunlu 1b

Açık kahverengi yüzeyli kaba mal. Hamur yoğun olarak kum, taşcık, deniz kabuğu ve mika katkılı. Fırınlama iyi. Boyun ve iç yüzey özensiz olarak açkılanmış, dış yüzey kaba. Omuz kısmı boyunca yatay üç sıra halinde baskı bezeme, kabın gövdesi boyunca dikey "parmak" sıvazlama bezeme var. Ağız çapı 34 cm. Ölçek ½.

LEVHA 17:

1:

Parça No: 0035 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 4 Form:Boyunsuz omurgalı 1a

Grimsi koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve az miktarda küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Her iki yüzeyde parlak açkılı. Ağızdan çıkan yuvarlak kesitli bir kulp var. Ağız çapı 8 cm.

2:

Parça No: 0062 Açma/Birim: A.5.0 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 2 Form: Yassı-geniş kesitli kulp

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler donuk açkılı.

3:

Parça No: 0071 Açma/Birim: A.16.31 Tabaka: 5 Evre: 3 Mal: 3 Form: Yassı-geniş kesitli kulp

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Dış yüz parlak açkılı, iç yüz açkısız. Dış yüzde dalgalı çizi bezeme var.

4:

Parça No: 0061 Açma/Birim: A.14.30 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: Yassı-geniş kesitli kulp

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler donuk açkılı. Dış yüzde düz çizi bezeme var.

5:

Parça No: 3004 Açma/Birim: A.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 2 Form: Dirsekli kulp

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. Astar mika katkılı. Her iki yüzde donuk açkılı.

LEVHA 18:

1:

Parça No: 0032 Açma/Birim: B.13.24 Tabaka: 9 Evre: 4 Mal: 7 Form: Yassı/geniş kesitli kulp

Koyu kahverengi, yer yer açık kahverengi alacalı yüzeyli bitkisel katkılı mal. Hamur yoğun olarak bitkisel ve taşcık katkılı, siyahımsı koyu kahverengi ve gevşek. Orta ya da düşük ısıda fırınlanmış. Yüzeyler açkısız. Dışta derin ve kaba çizi bezeme var.

2:

Parça No: 0056 Açma/Birim: A.12.19 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 3 Form: Yassı-geniş kesitli kulp

Grimsi kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzey parlak açkılı. Kulp üzerinde yatay olarak dalgalı çizi bezeme var.

3:

Parça No: 3051 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 3 Form: Dirsekli kulp

Yer yer koyu yer yer açık kahverengi alacalı yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, gri ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzey parlak açkılı.

4:

Parça No: 3012 Açma/Birim: A.0.0 Tabaka: 0 Evre: 1 Mal: 3 Form: Dirsekli kulp

Açık kahverengi yüzeyli parlak açkılı mal. Hamur az miktarda küçük taşcık katkılı, açık gri ve sıkı. Fırınlama iyi. Parlak açkılı.

5:

Parça No: 0060 Açma/Birim: A.5.0 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: 2 Form: Dirsekli kulp

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler donuk açkılı.

6:

Parça No: 3013 Açma/Birim: P.2.5 Tabaka: 2 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: Mahmuzlu kulp

Sarımsı açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, siyah, sıkı. Fırınlama iyi. Yüzey parlak açkılı.

LEVHA 19:

1:

Parça No: 0063 Açma/Birim: B.13.19 Tabaka: 8 Evre: 4 Mal: 4 Form: Düz dip

Koyu gri yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Dış yüz parlak açkılı, iç yüz donuk açkılı. Dip çapı 10 cm.

2:

Parça No: 0067 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Düz dip

Grimsi kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve irili ufaklı taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Yüzeyler kaba. Dip yüzeyinin tamamında hasır izi görülüyor. Dip çapı 12 cm.

3:

Parça No: 0065 Açma/Birim: B.2.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: İçbükey dip

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler donuk açkılı. Dip çapı 11 cm.

4:

Parça No: 0064 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Yastıklı dip

Siyah yakın koyu gri tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı. Fırınlama iyi. Yüzeyler kaba. Dip çapı 8 cm.

5:

Parça No: 0002 Açma/Birim: A.12.26 Tabaka: 4 Evre: 2 Mal: 5 Form: Düz dip

Koyu kahverenegi yer yer kırmızımsı alacalı tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum, küçük ve orta boy taşcık ile mika katkılı, gevşek. Fırınlama orta. İç yüz özensiz bir şekilde açkılanmış, dış yüz ise kaba bırakılmış. Dip yüzeyinin tamamında hasır izi görülüyor. Dip çapı 14 cm.

6:

Parça No: 0066 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Düz dip

Siyah-koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur kum, küçük taşcık ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. İnce kırmızı özlü. Dip yüzeyinin tamamında hasır izi görülüyor. Dip çapı 16 cm.

7:

Parça No: 3103 Açma/Birim: A.2.5 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: Düz dip

Grimsi açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur sıkı ve koyu gri. Fırınlama iyi. Dış yüz parlak, iç yüz donuk açkılı. Dış yüzde oluk bezeme var. Dip çapı 8 cm.

8:

Parça No: 3105 Açma/Birim: C.2.0 Tabaka: 1 Evre: 2 Mal: Ayrışık Form: Düz dip

Grimsi açık kahverengi yüzeyli ayrışık mal. Hamur az miktarda kum katkılı ve sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. Dış yüz parlak, iç yüz donuk açkılı. Dış yüzde oluk bezeme var.

LEVHA 20:

1:

Parça No: 0069 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 4 Form: Kaideli dip

Açık gri yüzeyli orta incelikteki mal. Fırınlama iyi. Yüzeyler düzgün ancak açkısız.

2:

Parça No: 0068 Açma/Birim: ? Tabaka: ? Evre: ? Mal: 5 Form: Kaideli dip

Siyah-koyu kahverengi tonda yüzeyi kabalaştırılmış mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük/orta boy taşcık katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Yüzeyler kaba.

3:

Parça No: 0058 Açma/Birim: A.6.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 4 Form: Kaide

Koyu kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve mika katkılı, sıkı. Fırınlama iyi. Yüzeyler düzeltilmiş ancak açkılanmadan bırakılmış.

4:

Parça No: 3096 Açma/Birim: P.7.12 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: Kaide

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler düzgün ancak açkısız.

5:

Parça No: 3048 Açma/Birim: A.16.45 Tabaka: 5 Evre: 3 Mal: 4 Form: Kaide

Açık kahverengi yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur kum ve az miktarda bitkisel katkılı. Fırınlama iyi. Yüzeyler düzgün ancak açkısız.

6:

Parça No: 3047 Açma/Birim: A.16.37 Tabaka: 5b Evre: 3 Mal: 3 Form: Kaide

Grimsi kahverengi, yer yer kırmızımsı alacalı parlak açkılı mal. Hamur çok az miktarda kum ve mika katkılı, kırmızımsı ve oldukça sıkı. Çok yüksek ısıda fırınlanmış. Yüzeyler parlak açkılı.

7:

Parça No: 3046 Açma/Birim: B.3.0 Tabaka: 3 Evre: 2 Mal: 2 Form: Kaide

Grimsi kahverengi tonda donuk yüzeyli mika astarlı mal. Hamur az miktarda kum katkılı, kırmızımsı ve sıkı. Fırınlama iyi. Astar mika katkılı. Yüzeyler düzeltilmiş ancak açkılanmamış.

8:

Parça No: 3044 Açma/Birim: B.13.0 Tabaka: 9 Evre: 4 Mal Grubu: 4 Form: Kaide

Siyah yüzeyli orta incelikteki mal. Hamur yoğun olarak kum ve küçük taşcık katkılı, açık grimsi kahverengi, sıkı. Fırınlama iyi. Koyu gri özlü. Yüzeyler parlak açkılı. Dış yüzde düz çizi bezeme var.

LEVHA 21:

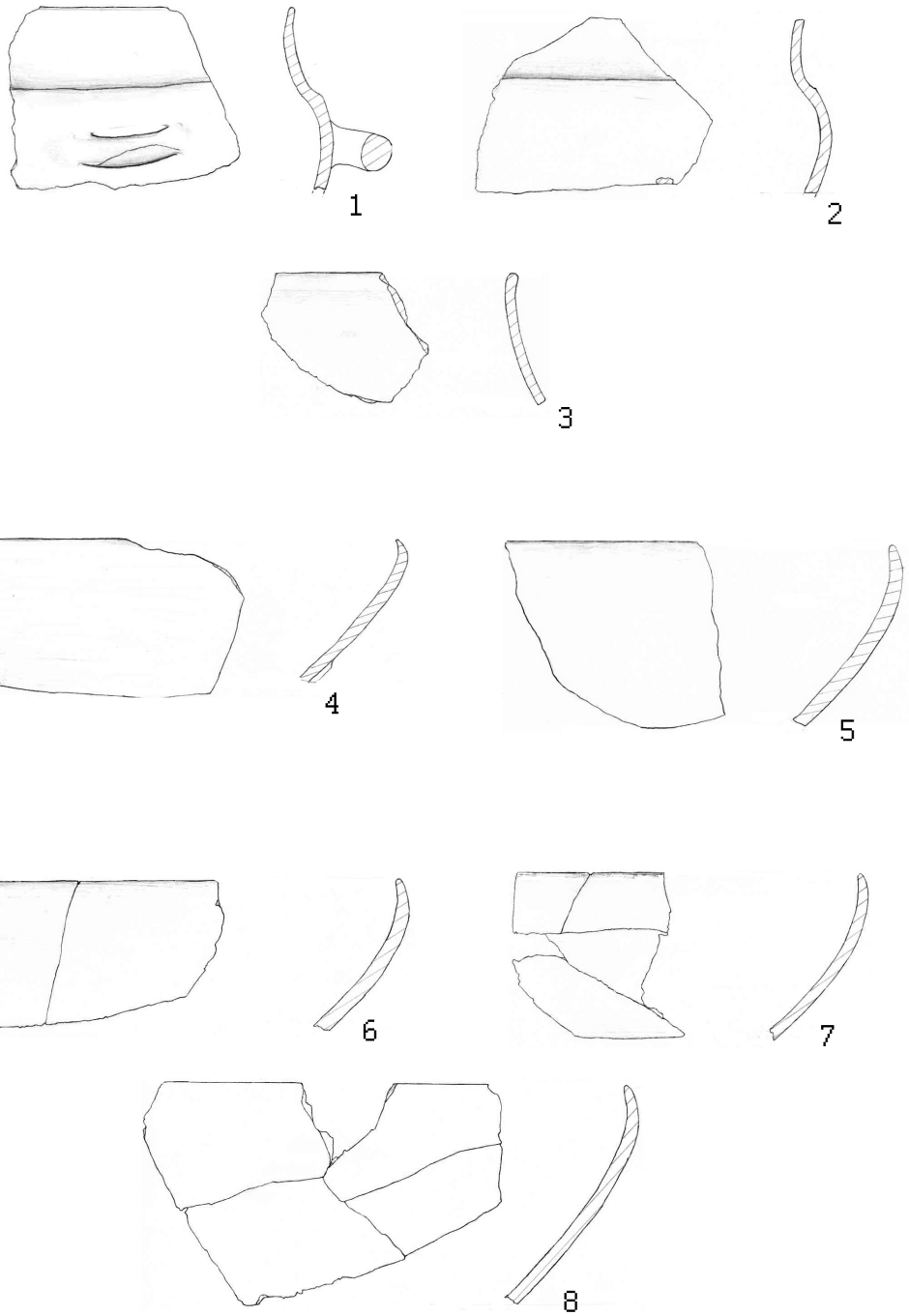
Çakmaktaşı alet, kil, kemik ve taş nesneler, figürin ve delikli deniz kabukları.

LEVHA 22:

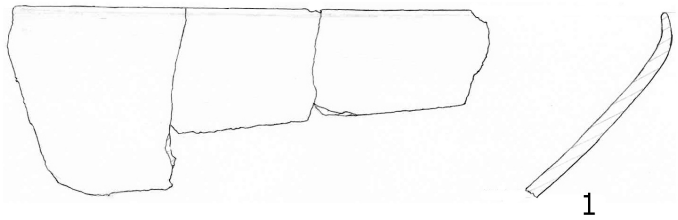
Kemik aletler.

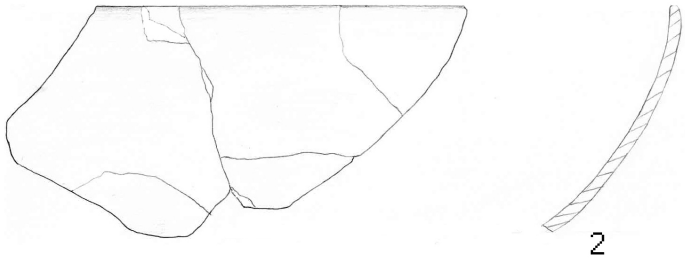
LEVHA 23:

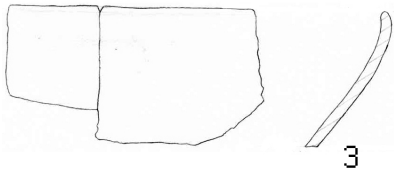
İnsan biçimli kap.

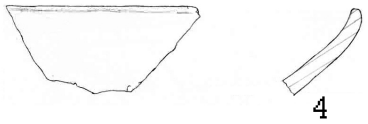

LEVHA 1

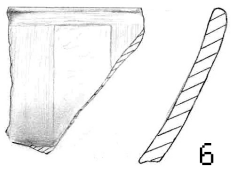

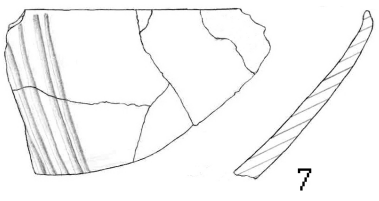

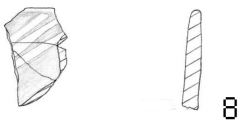

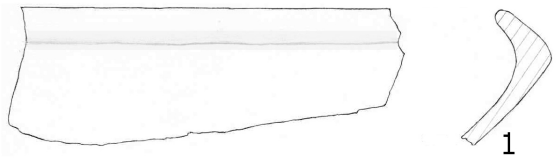

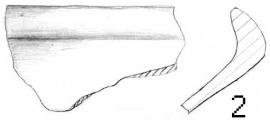

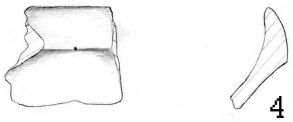

LEVHA 2

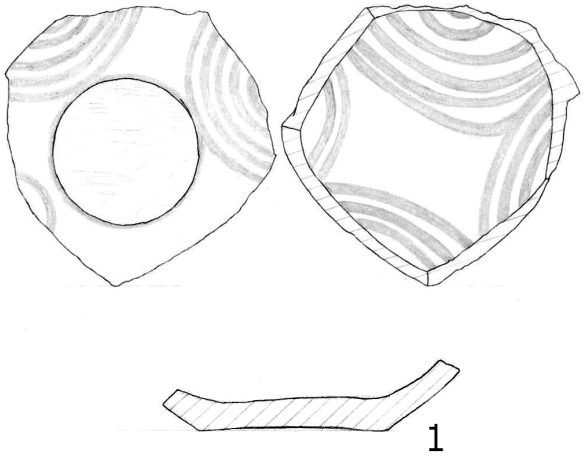

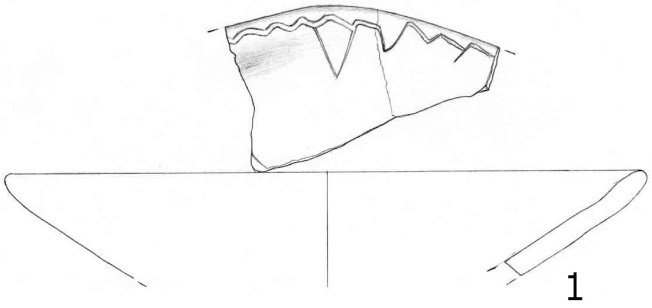

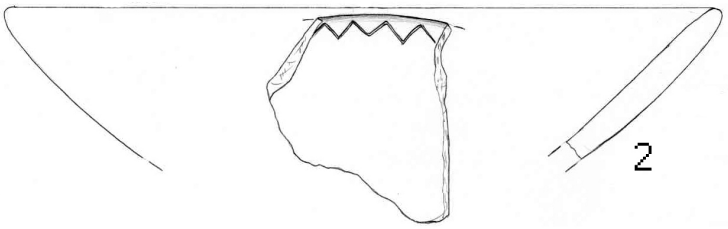

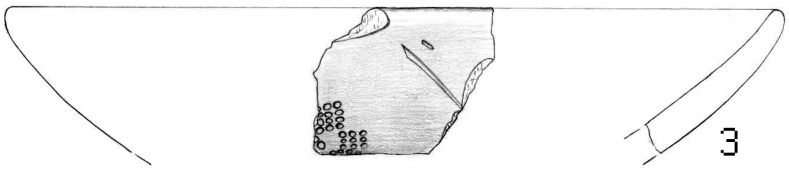
LEVHA 3

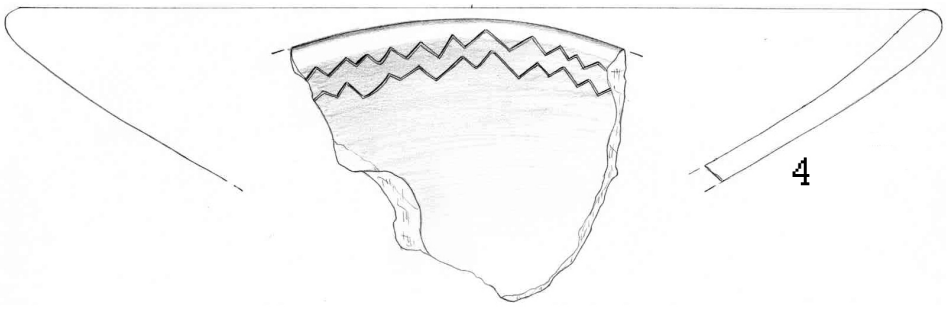

LEVHA 4

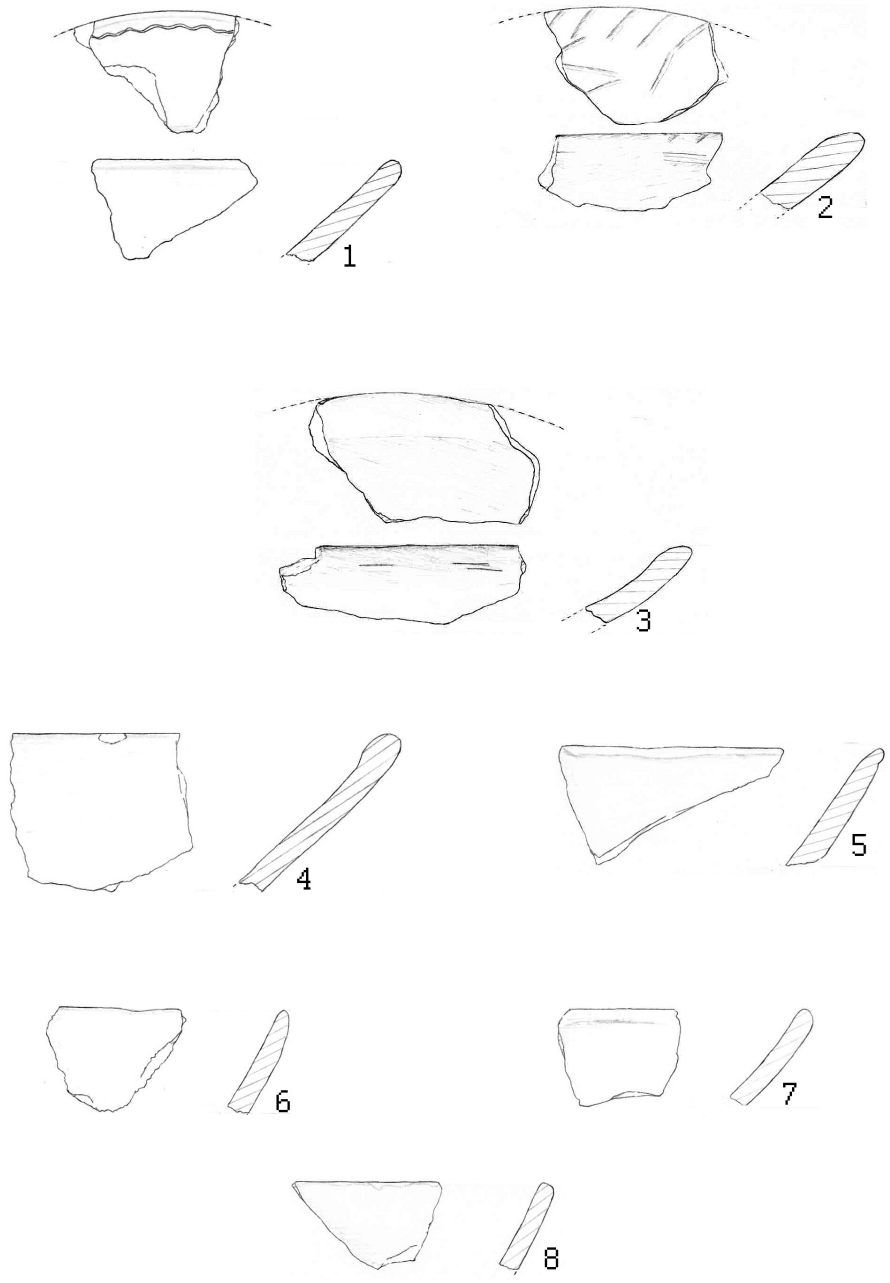

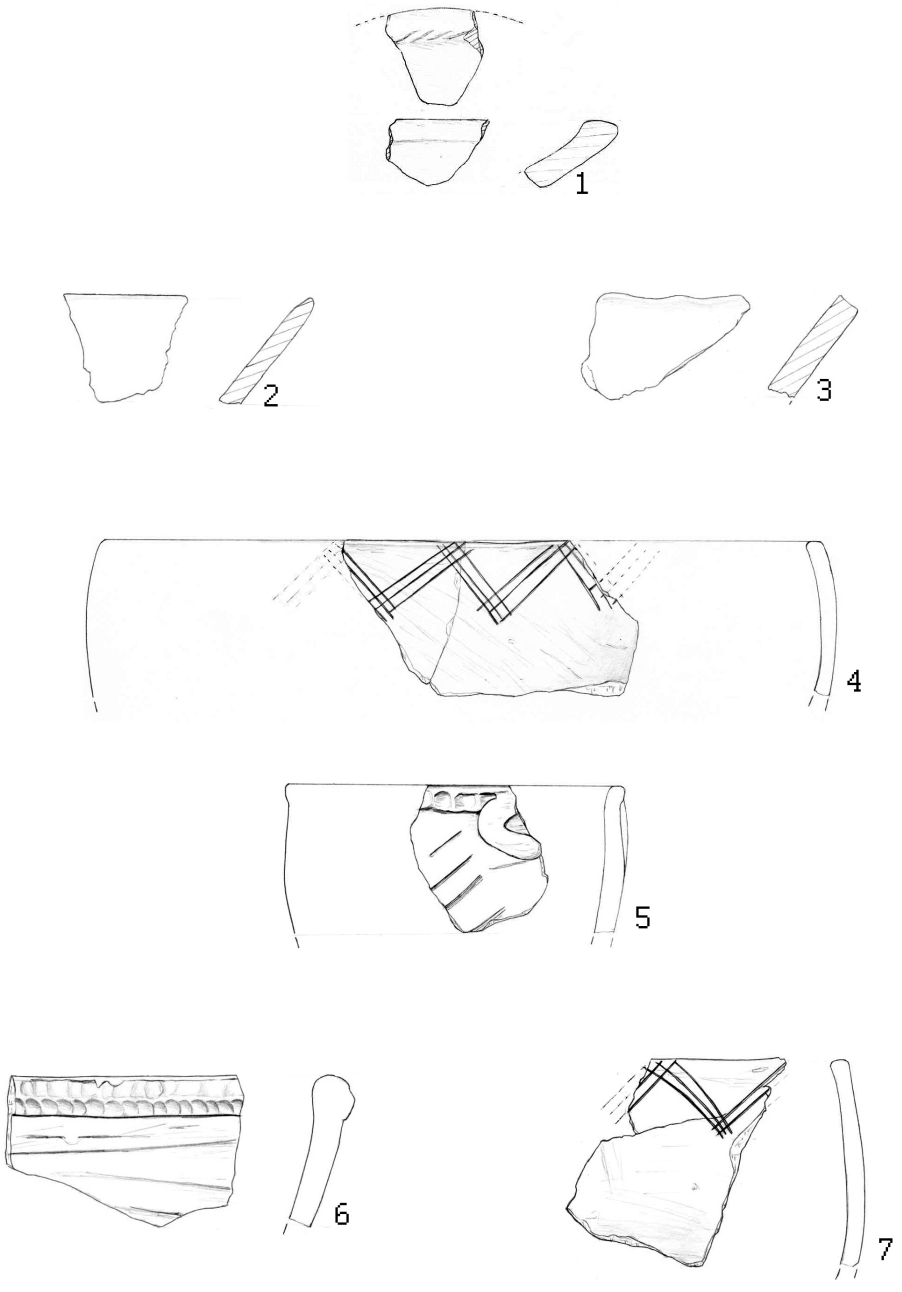

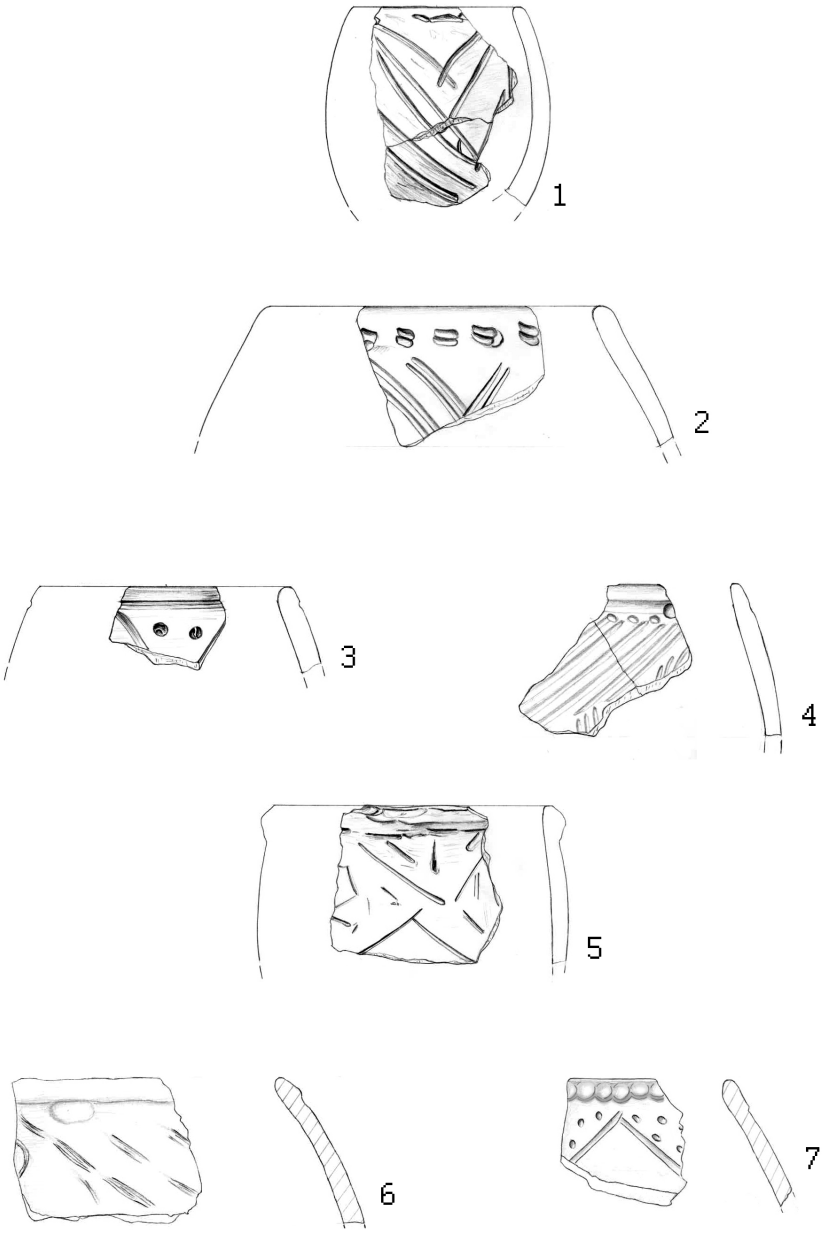
LEVHA 5

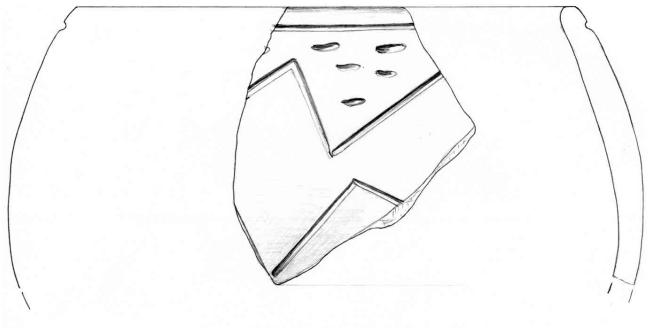
LEVHA 6

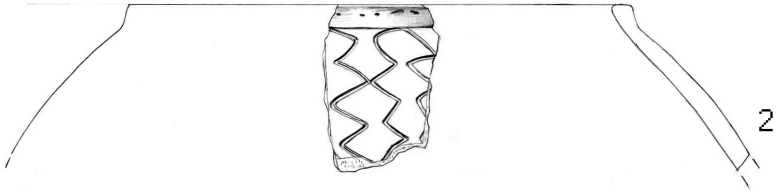

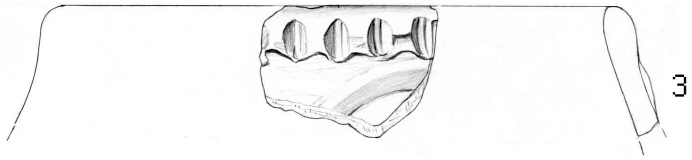
LEVHA 7

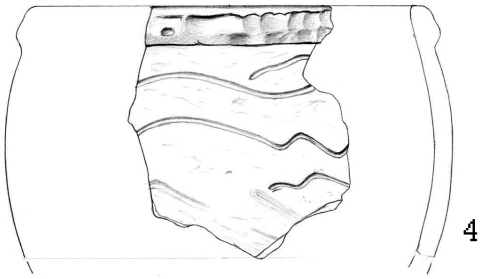

LEVHA 8

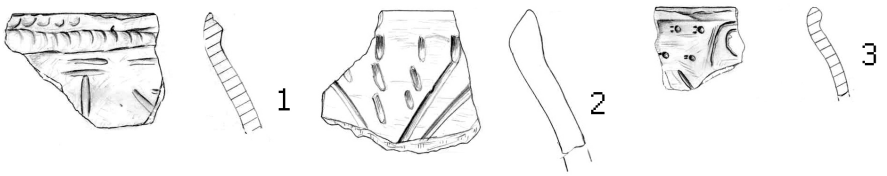

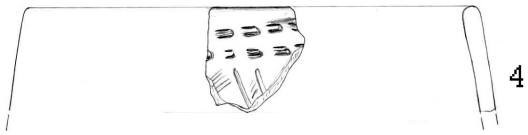

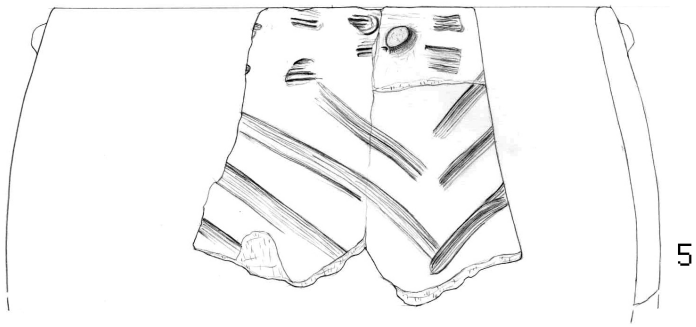

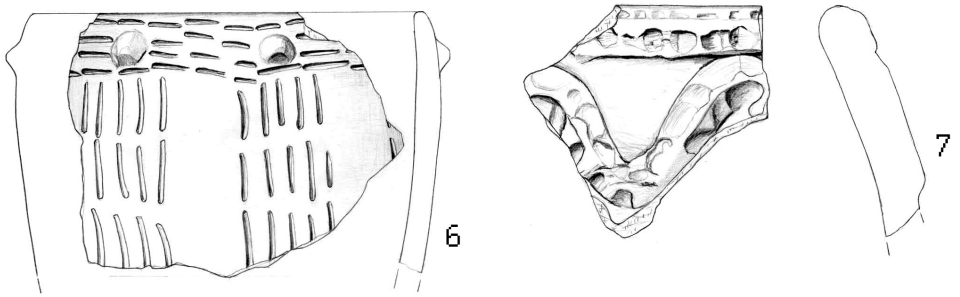

LEVHA 9

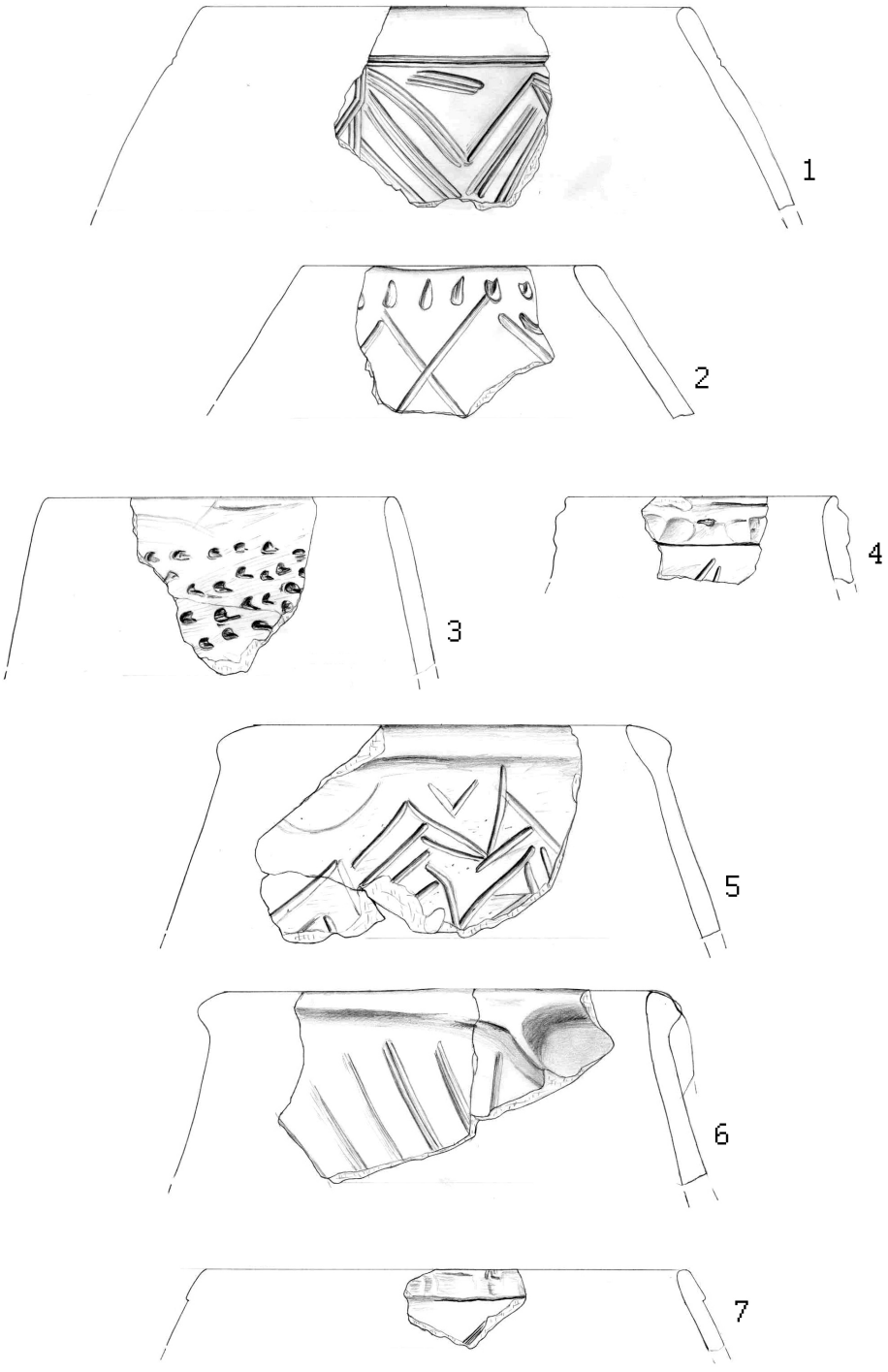

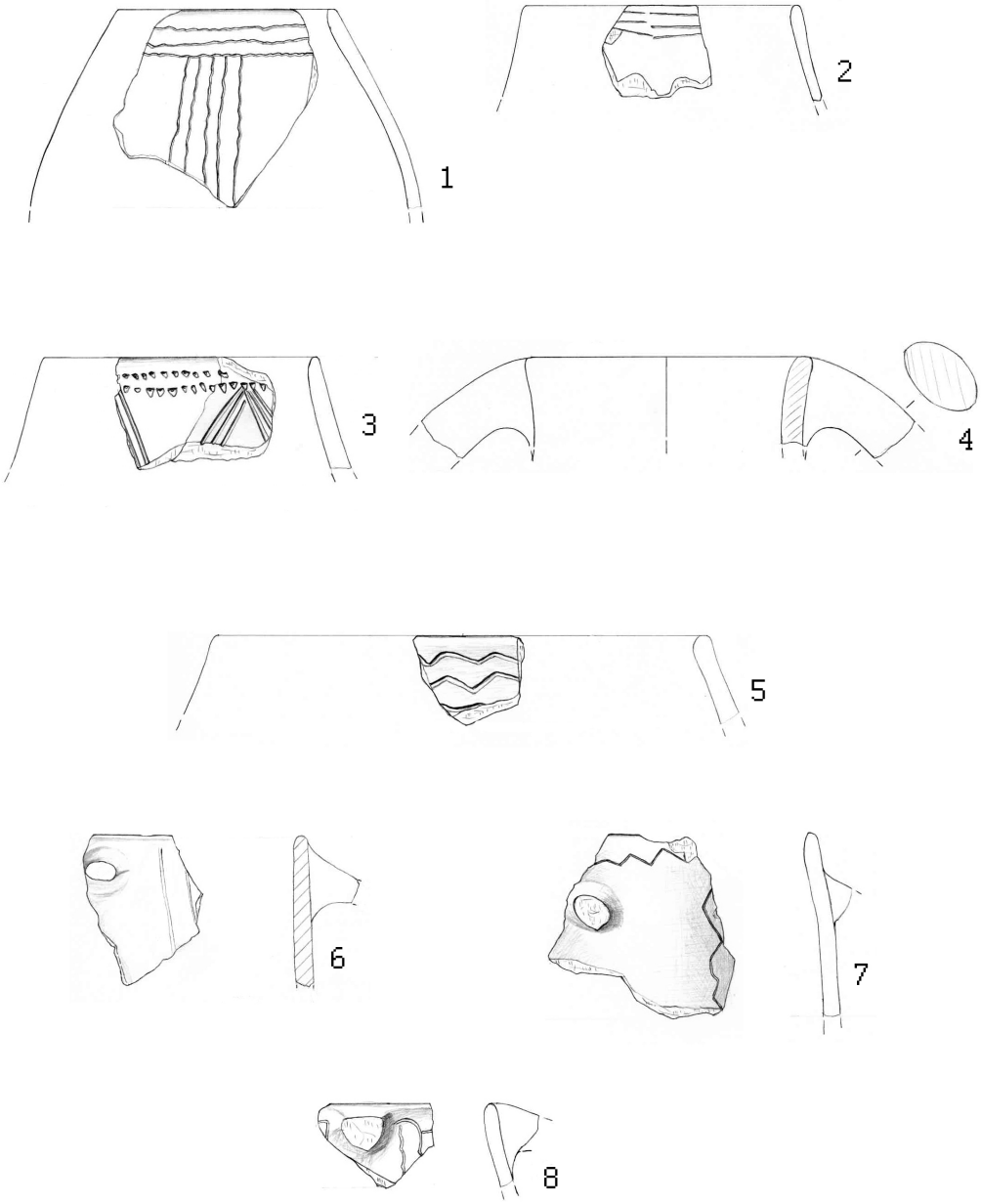

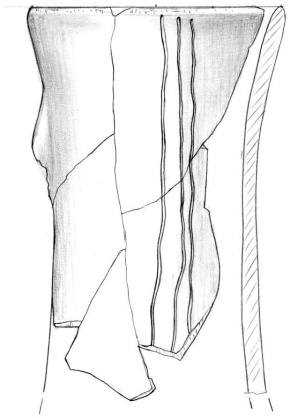
LEVHA 10

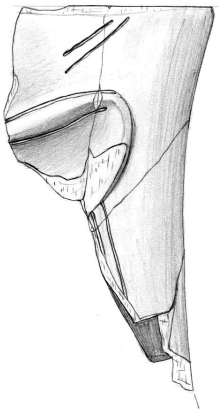

LEVHA 11

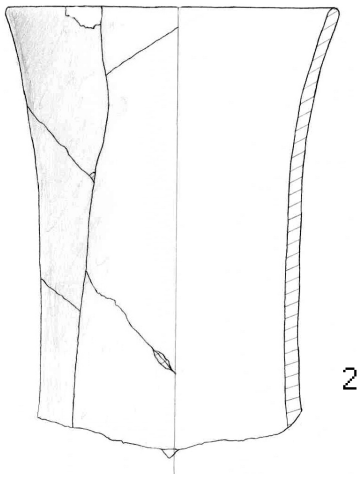

LEVHA 12

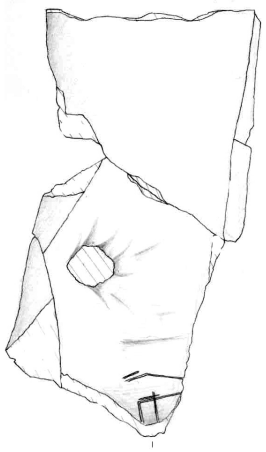

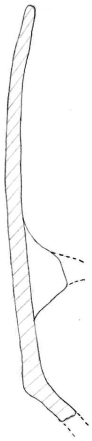

1

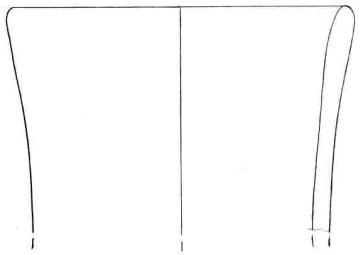
2

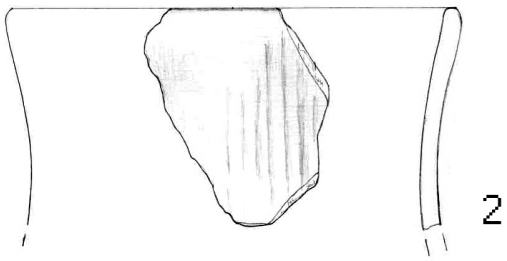

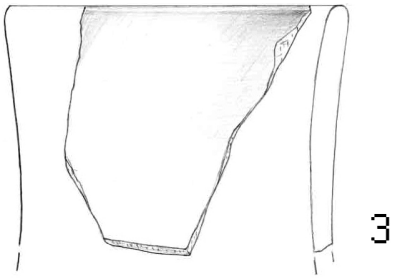

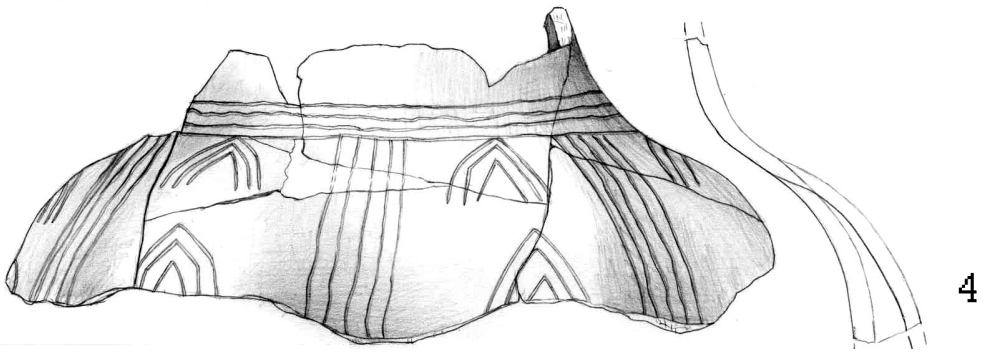
3

LEVHA 13

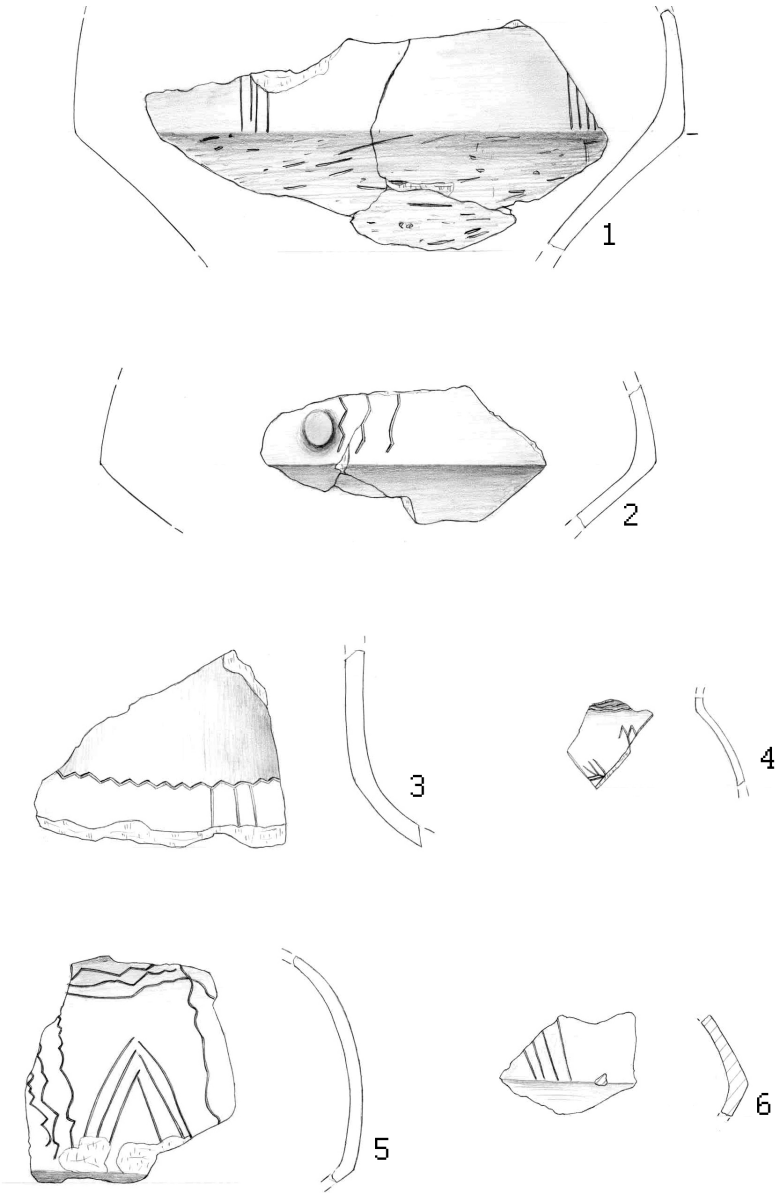

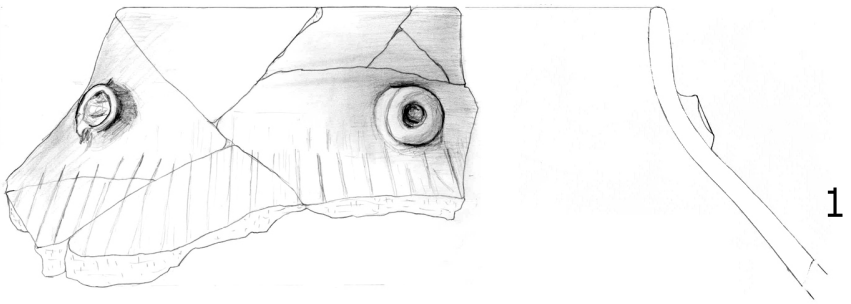

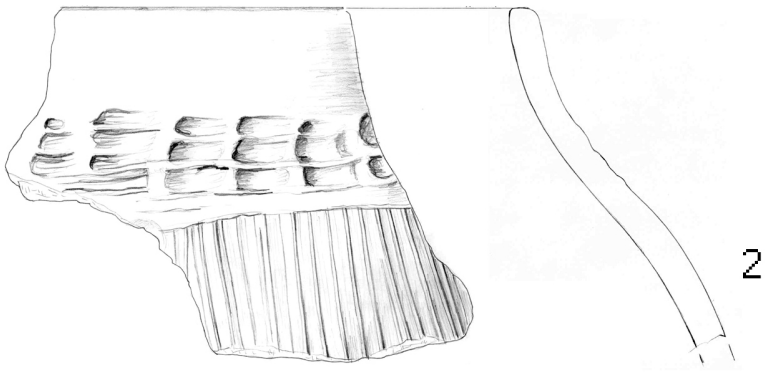

LEVHA 14

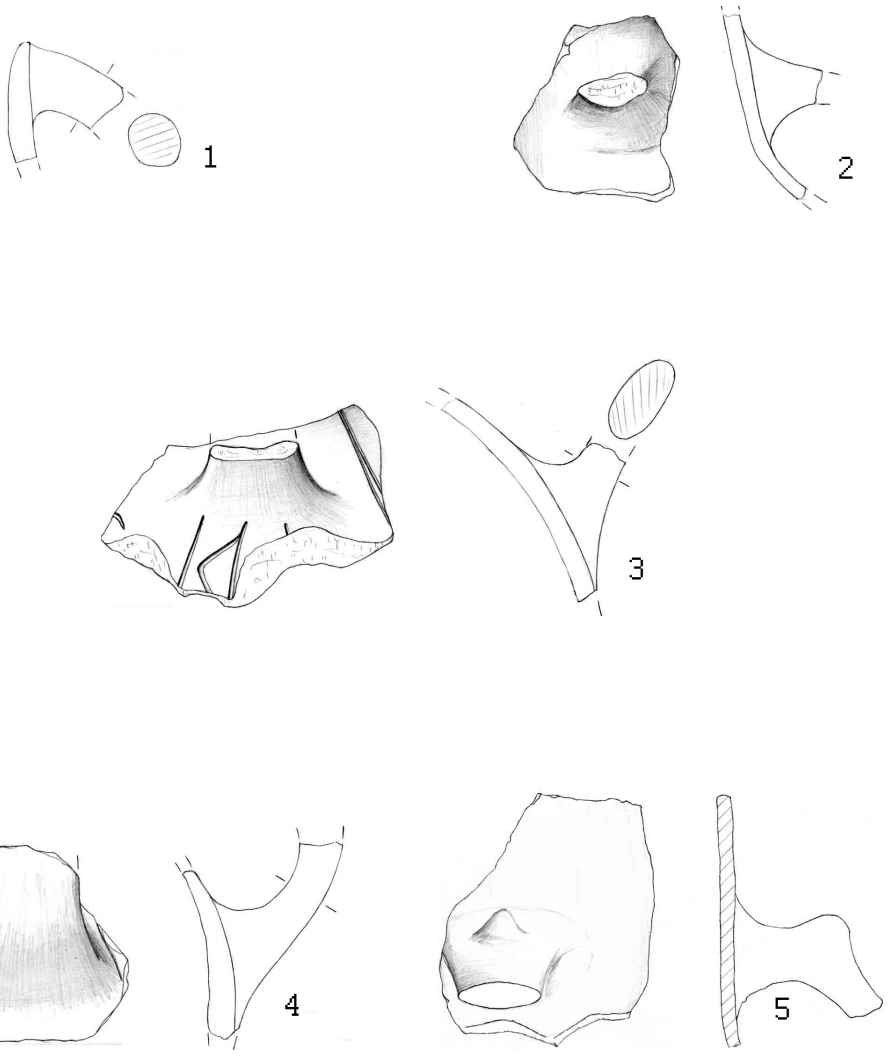

LEVHA 15

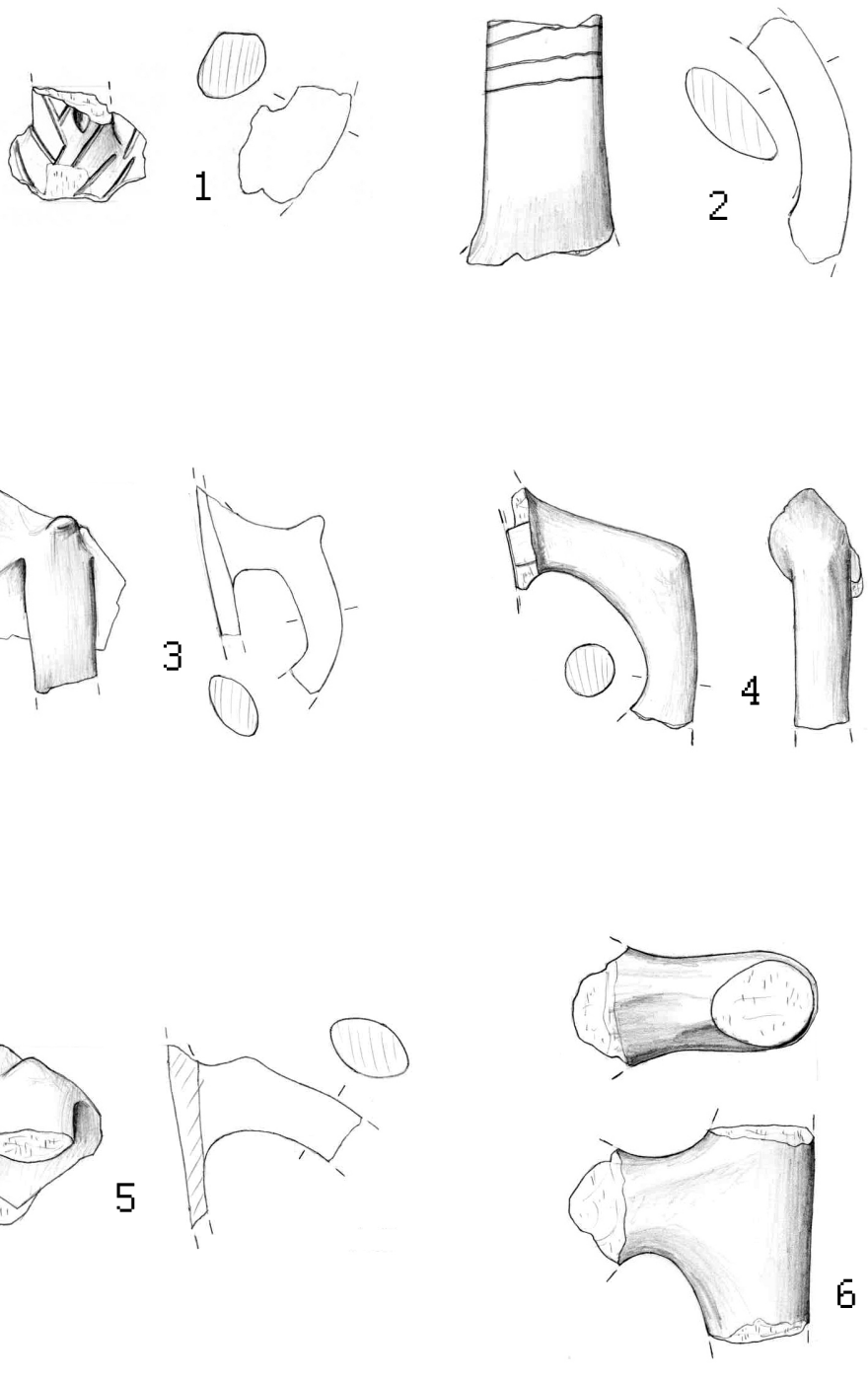

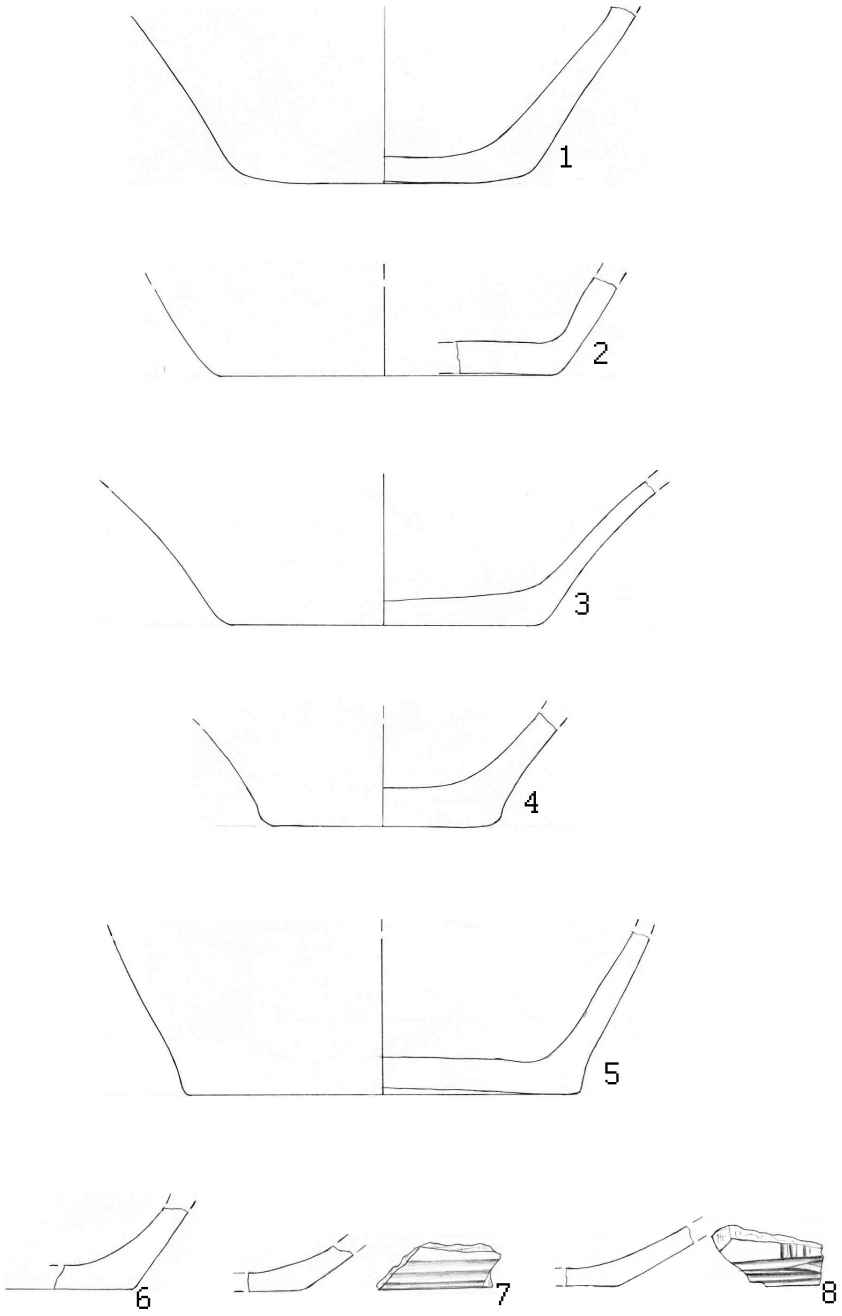
LEVHA 16

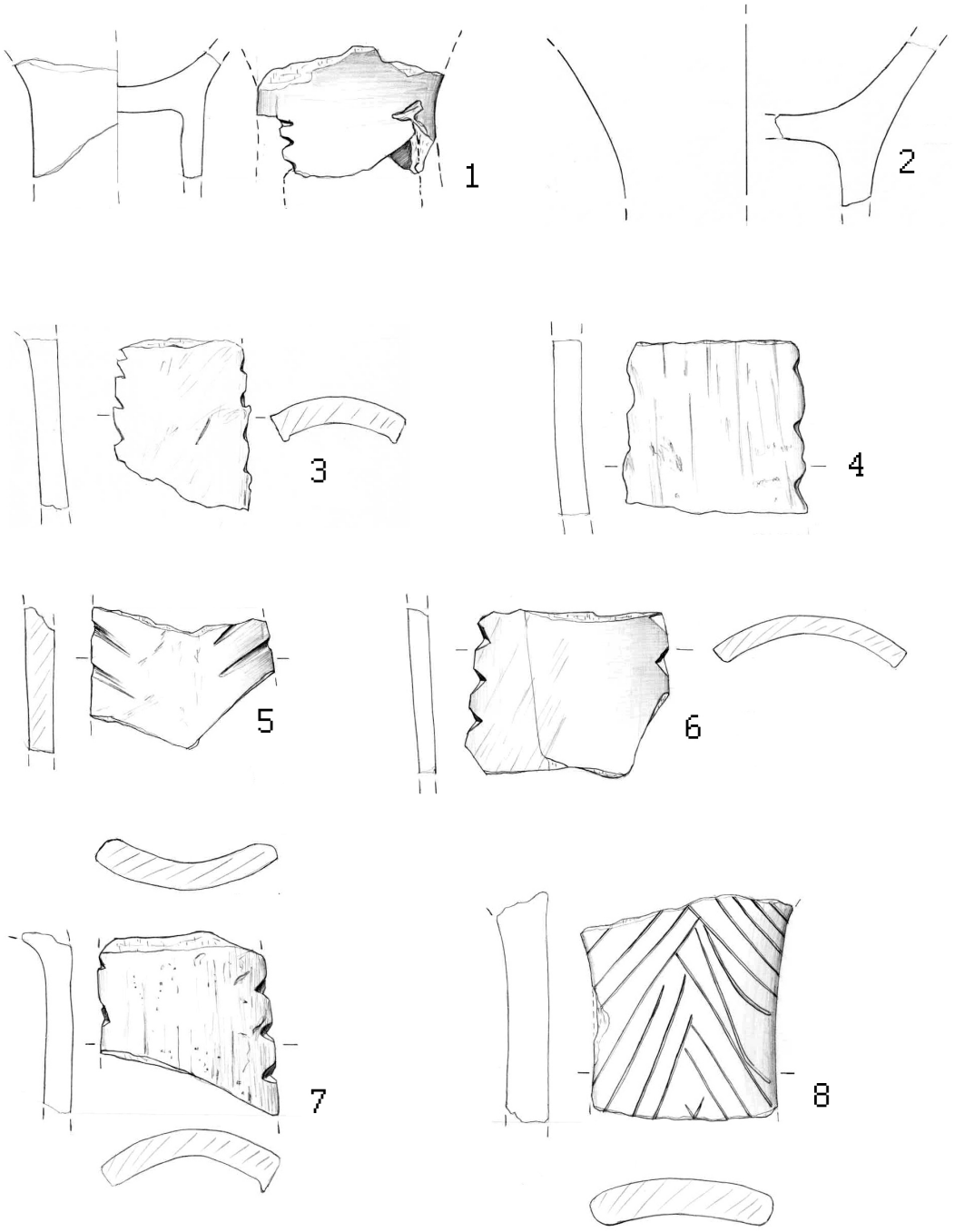
LEVHA 17

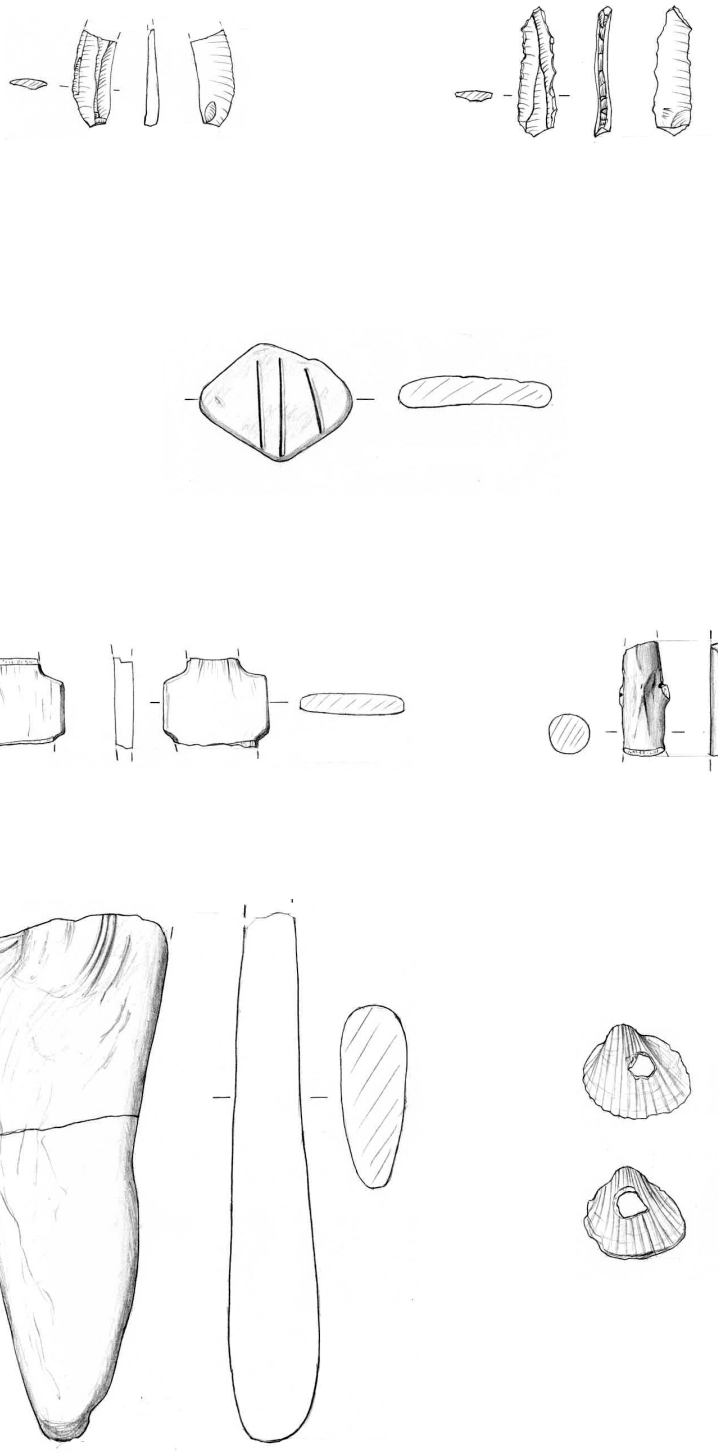
LEVHA 18

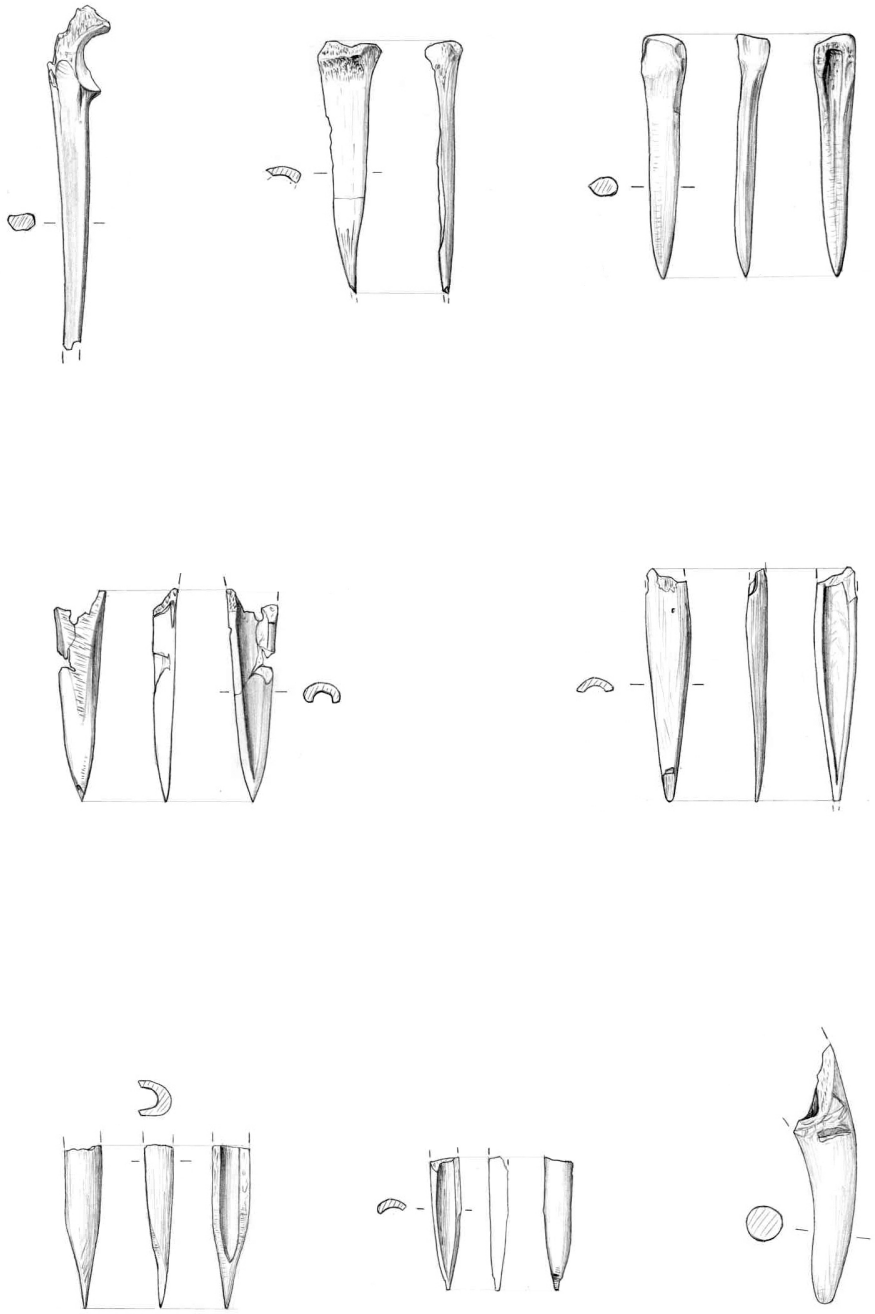
LEVHA 19

LEVHA 20

LEVHA 21

LEVHA 22

LEVHA 23

İlk Tunç Çağı	Karanovo VII		
Son Kalkolitik Çağ	Karanovo VI		Toptepe 1
İlk Kalkolitik Çağ	Karanovo V		
Son Neolitik Çağ	Karanovo IV	Aşağı Pınar 2	Toptepe 2-4
		Aşağı Pınar 3	
		Aşağı Pınar 4	
Orta Neolitik Çağ	Karanovo III	Aşağı Pınar 5	
İlk-Orta Neolitik Çağ Geçiş	Karanovo II-III	Aşağı Pınar 5-6 Geçiş	
İlk Neolitik Çağ	Karanovo II	Aşağı Pınar 6	
	Karanovo I	Aşağı Pınar 7	

TABLO 1: Toptepe, Aşağı Pınar ve Karanovo karşılaştırmalı kronoloji

	Mal 1	*Mal 2*	*Mal 3*	*Mal 4*	*Mal 5*	*Mal 6*	*Mal 7*
Tabaka 0	23%	5.8%	4.4%	30%	20.9%	15.8%	0%
Tabaka 1	7.5%	25.8%	6.1%	16.9%	37.6%	5.8%	0%
Tabaka 2	10.2%	25.7%	3.2%	18.8%	37.2%	4.5%	0%
Tabaka 3	1.7%	29.3%	4.6%	16.3%	41.6%	6.2%	0%
Tabaka 4	1.5%	23.9%	7.6%	23.9%	39.1%	3.8%	0%
Tabaka 5	0%	29.2%	6.3%	36.5%	20%	7.7%	0%
Tabaka 6	0%	39.1%	4.3%	10.8%	43%	2.1%	0%
Tabaka 7	0%	6.6%	0%	6.6%	86.8%	0%	0%
Tabaka 8	0%	21.1%	5.8%	32.1%	37.2%	0%	3.6%
Tabaka 9	0%	21.2%	3.5%	15.9%	53.9%	0.8%	4.4%
Tabaka 10	0%	0%	0%	41.1%	55.8%	0%	2.9%
Tabaka 11	0%	9%	0%	81%	10%	0%	0%
Tabaka 12	0%	4%	0%	8%	88%	0%	0%

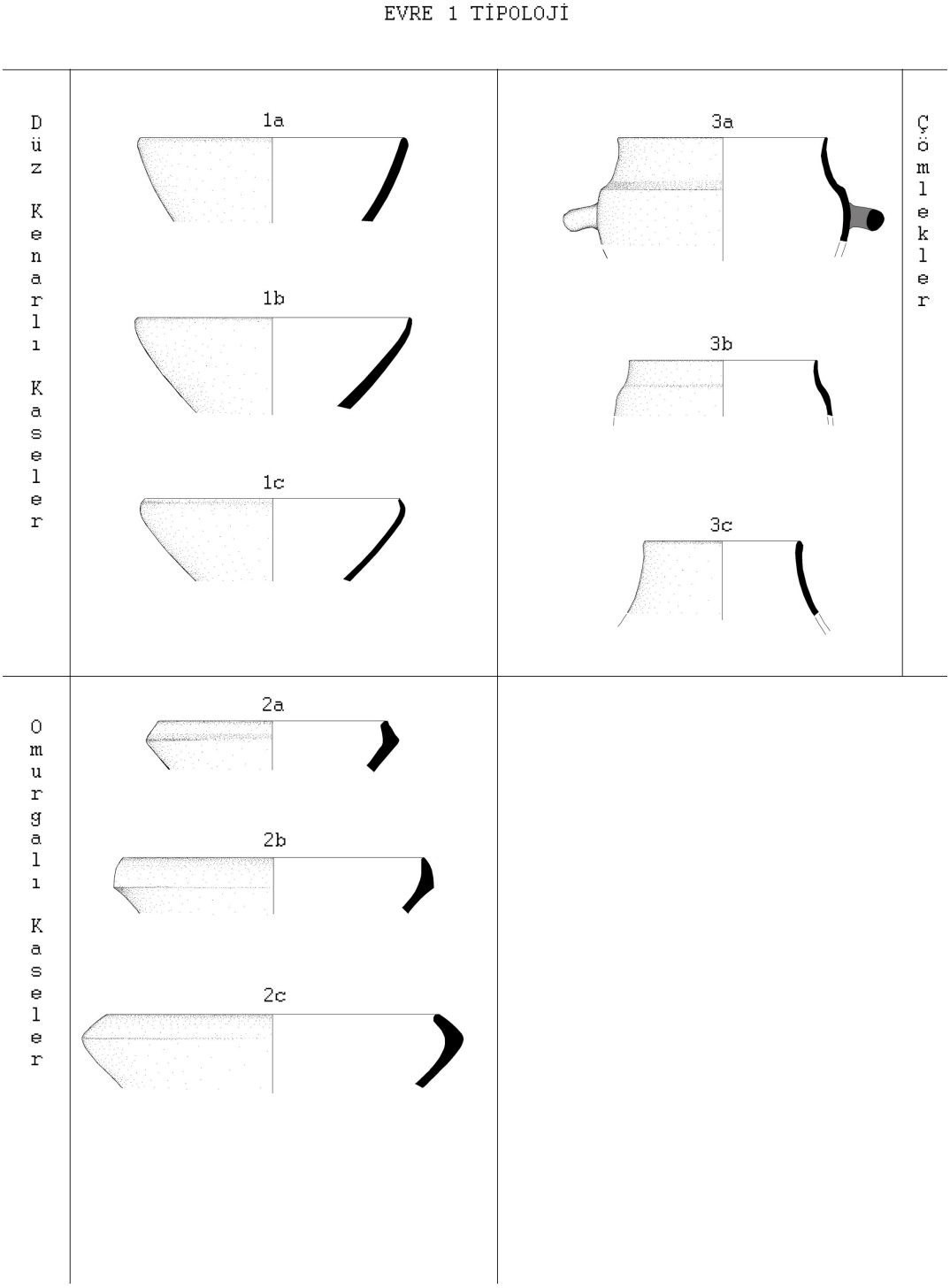
TABLO 2: Toptepe mal gruplarının tabakalara göre dağılımı

Evre 2-3-4		
	%	*%*
Kaseler	**32%**	
Kase 1a	7.6%	23.8%
Kase 1b	8.5%	26.4%
Kase 1c	1.0%	3.5%
Kase 2a	6.2%	19.3%
Kase 2b	0.6%	2.0%
Kase 3a	2.0%	6.4%
Kase 3b	3.1%	9.6%
Kase 4	2.9%	9.0%
Küresel Formlar	**34%**	
Küresel 1a	5.1%	15.3%
Küresel 1b	3.3%	9.8%
Küresel 2a	4.1%	12.2%
Küresel 2b	1.4%	4.2%
Küresel 3a	4.5%	13.9%
Küresel 3b	4.1%	12.2%
Küresel 4a	9.7%	28.8%
Küresel 4b	1.2%	3.6%
Omurgalı Formlar	**34%**	
Omurgalı 1a	2.4%	7.7%
Omurgalı 1b	0.8%	2.4%
Omurgalı 2a	3.9%	11.6%
Omurgalı 2b	1.6%	4.9%
Boyunlu 1a	2.9%	8.5%
Boyunlu 1b	2.2%	6.7%
Boyunlu 2a-b	19%	58.2%

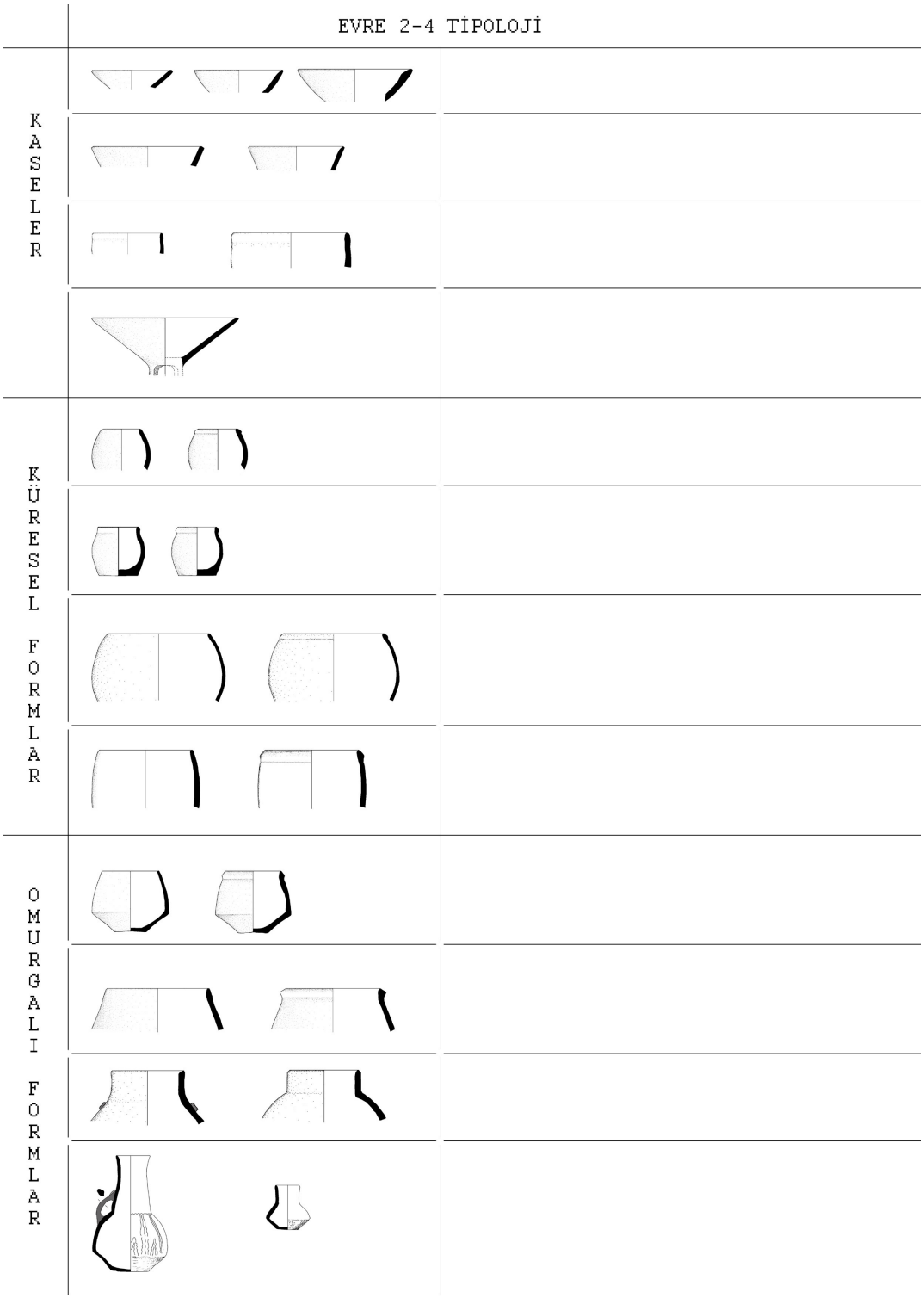
TABLO 3: Formların tüm malzeme ve kendi içlerindeki oranları

EVRE 2-3-4															
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	*toplam*	*%*
Kaseler															
Kase 1a	11	12	5	2	2				2		1	2		37	7.6%
Kase 1b	7	5	3	2	8	3			8	5				41	8.5%
Kase 1c	1	1	1		1				1					5	1.0%
Kase 2a	4	1	6	3	6	2				4	3	1		30	6.2%
Kase 2b		3												3	0.6%
Kase 3a	3	1	4	2										10	2.0%
Kase 3b	8		6		1									15	3.1%
Kase 4	1	3	1	5					3	1				14	2.9%
			Kase Toplam:										**155**		**32%**
Küresel Formlar															
Küresel 1a	1	4	7	6	1	1	1			2	2			25	5.1%
Küresel 1b	3		6	5	2									16	3.3%
Küresel 2a	2	4	3	2	1	1	1			3		3		20	4.1%
Küresel 2b	1		1	2		2				1				7	1.4%
Küresel 3a	7	5	1	3	2	1	1		2					22	4.5%
Küresel 3b	5	1	2	5	2	2			1	2				20	4.1%
Küresel 4a	14	3	8	3	8	2		1	4	3	1			47	9.7%
Küresel 4b	2		1		2	1								6	1.2%
			Küresel Toplam:										**163**		**34%**
Omurgalı Formlar															
Omurgalı 1a		1	2	7	2									12	2.4%
Omurgalı 1b	2	1			1									4	0.8%
Omurgalı 2a	4	1	3	4		2	2			2	1			19	3.9%
Omurgalı 2b		2		4		2								8	1.6%
Boyunlu 1a	1				8				5					14	2.9%
Boyunlu 1b	4	1	2	2			1			1				11	2.2%
Boyunlu 2a-b	23	15	14	17	10	4	2		4	6				95	19%
			Omurgalı Toplam:										**163**		**34%**
												Toplam:		**481**	***100***

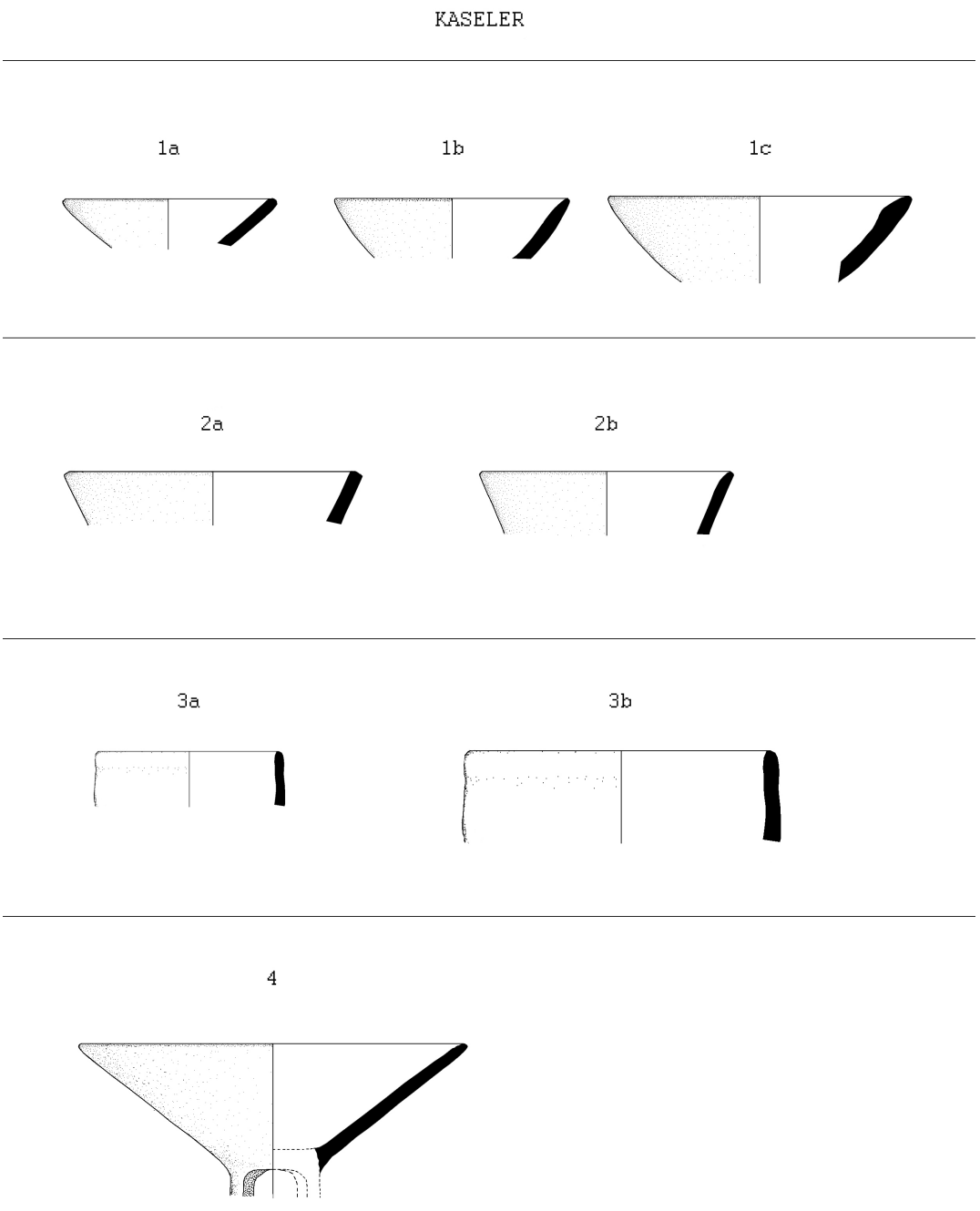
TABLO 4: Tabakalara göre form sayımı

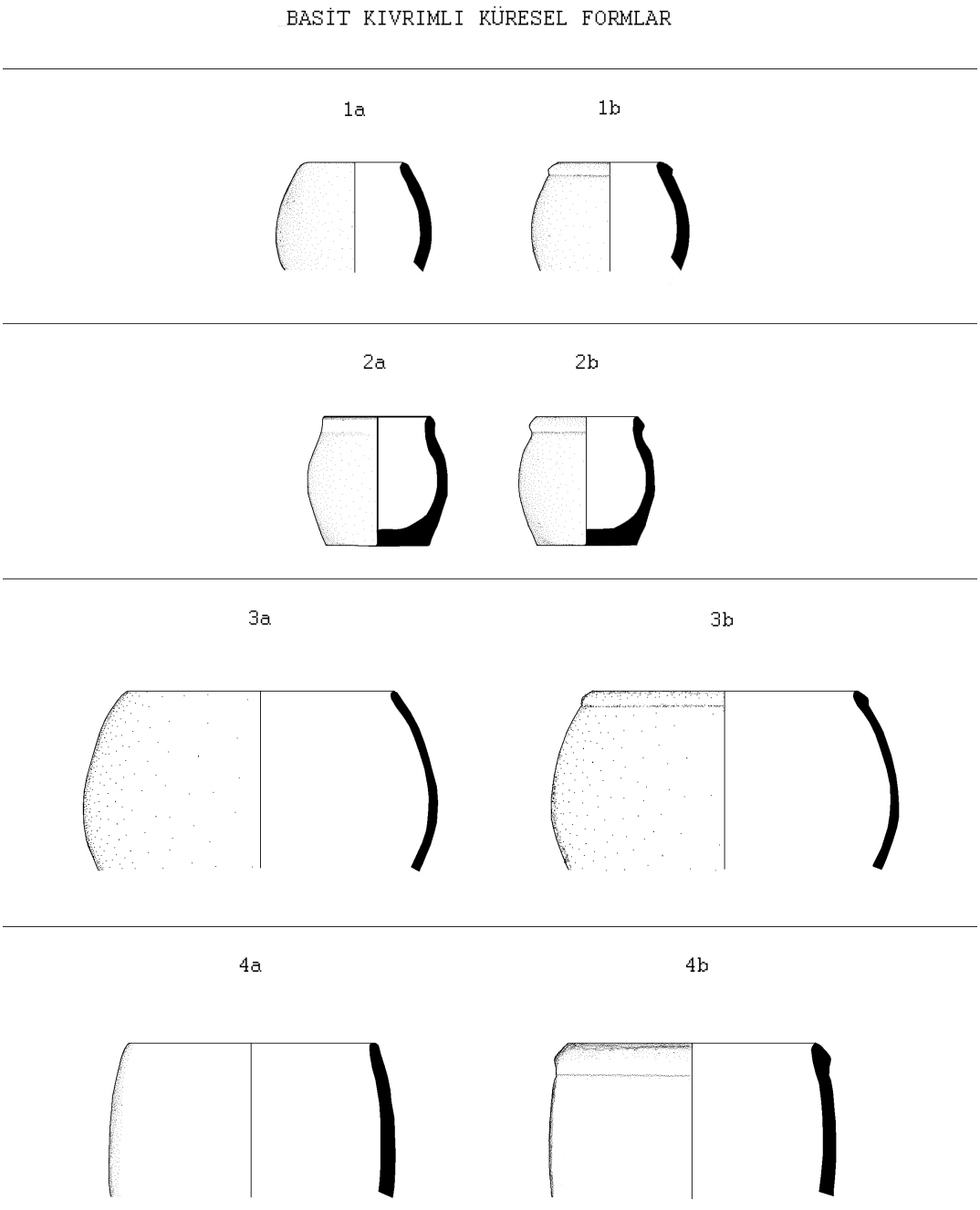
ŞEKİL 1: Evre 1 formlar

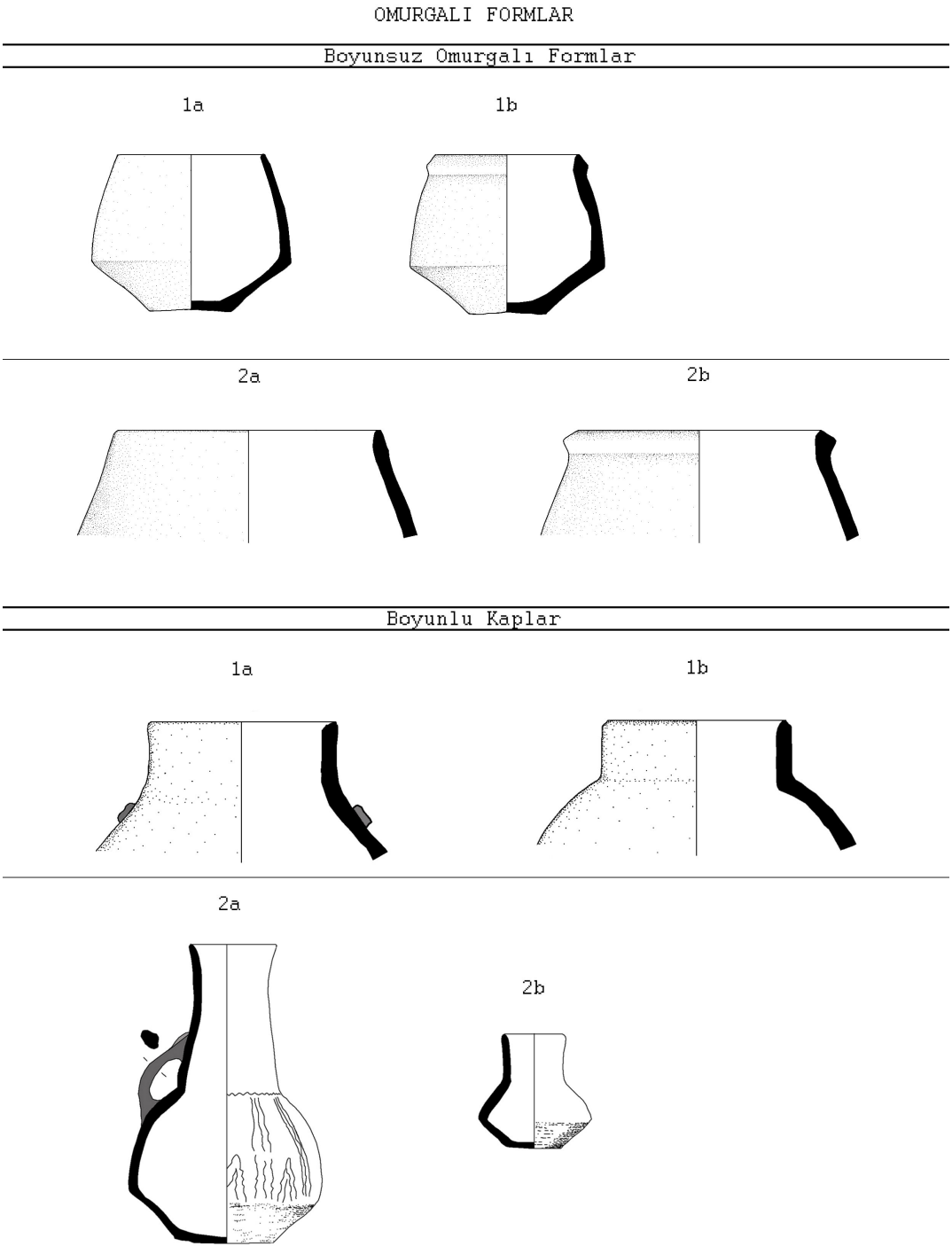
ŞEKİL 2: Evre 2-4 formlar

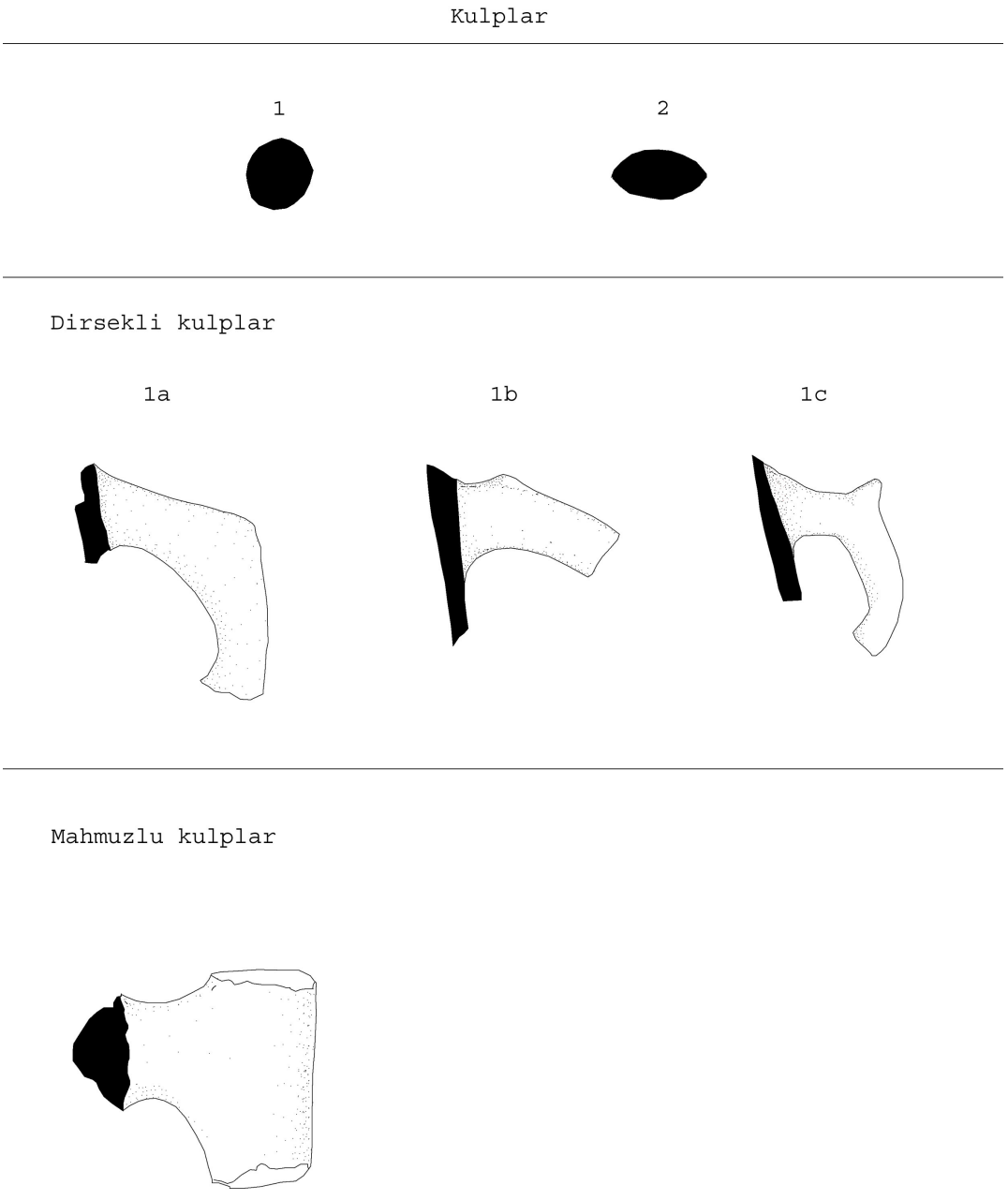
ŞEKİL 3: Evre 2-4 kaseler

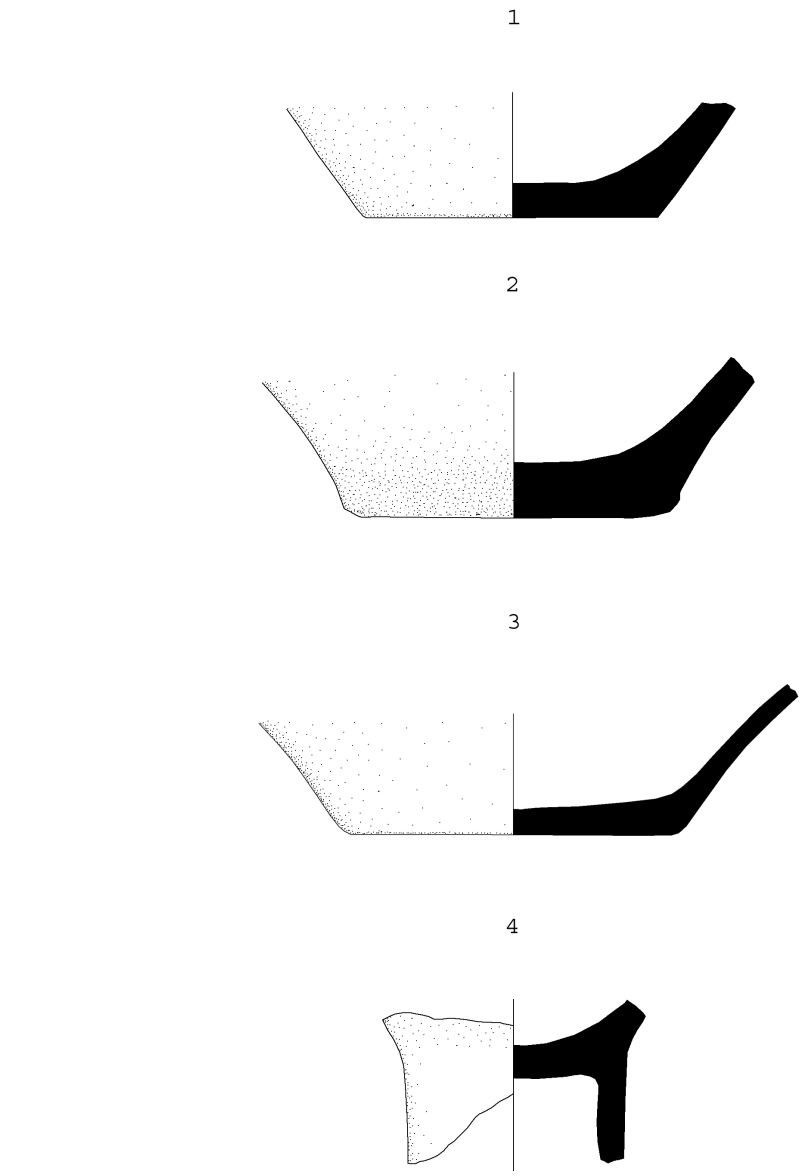
ŞEKİL 4: Evre 2-4 küresel formlar

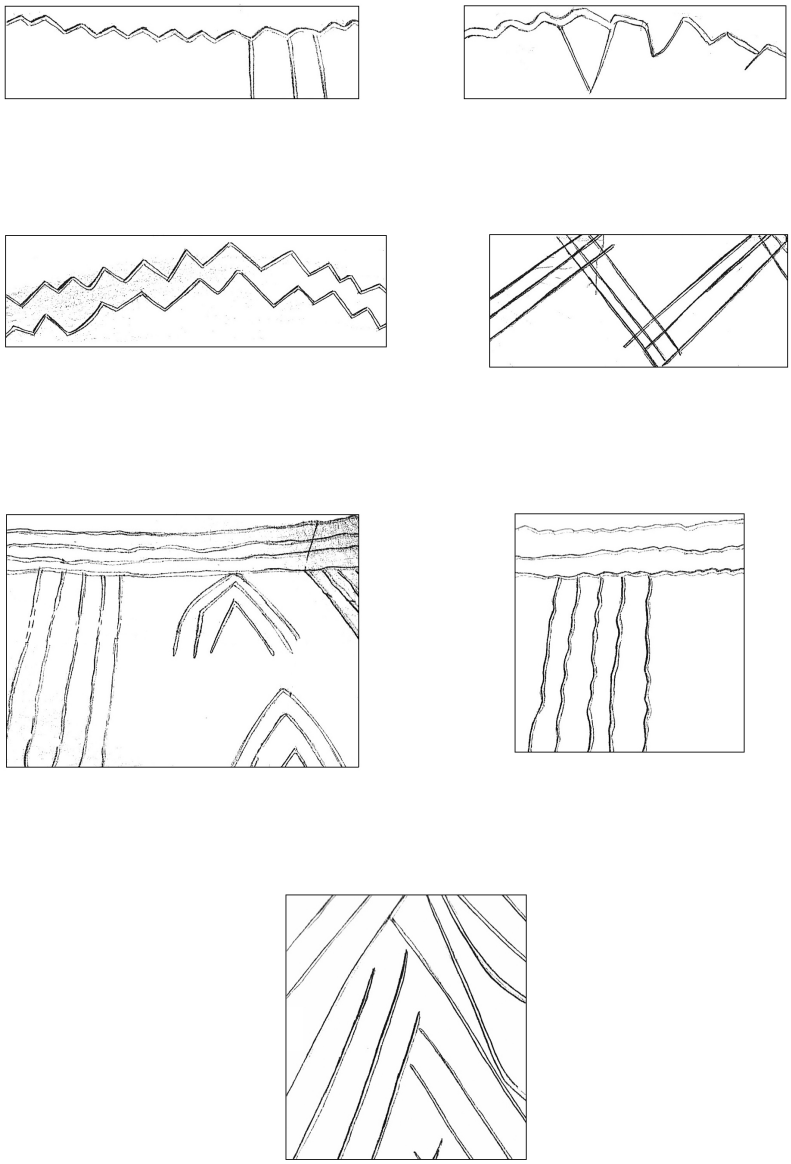
ŞEKİL 5: Evre 2-4 omurgalı formlar

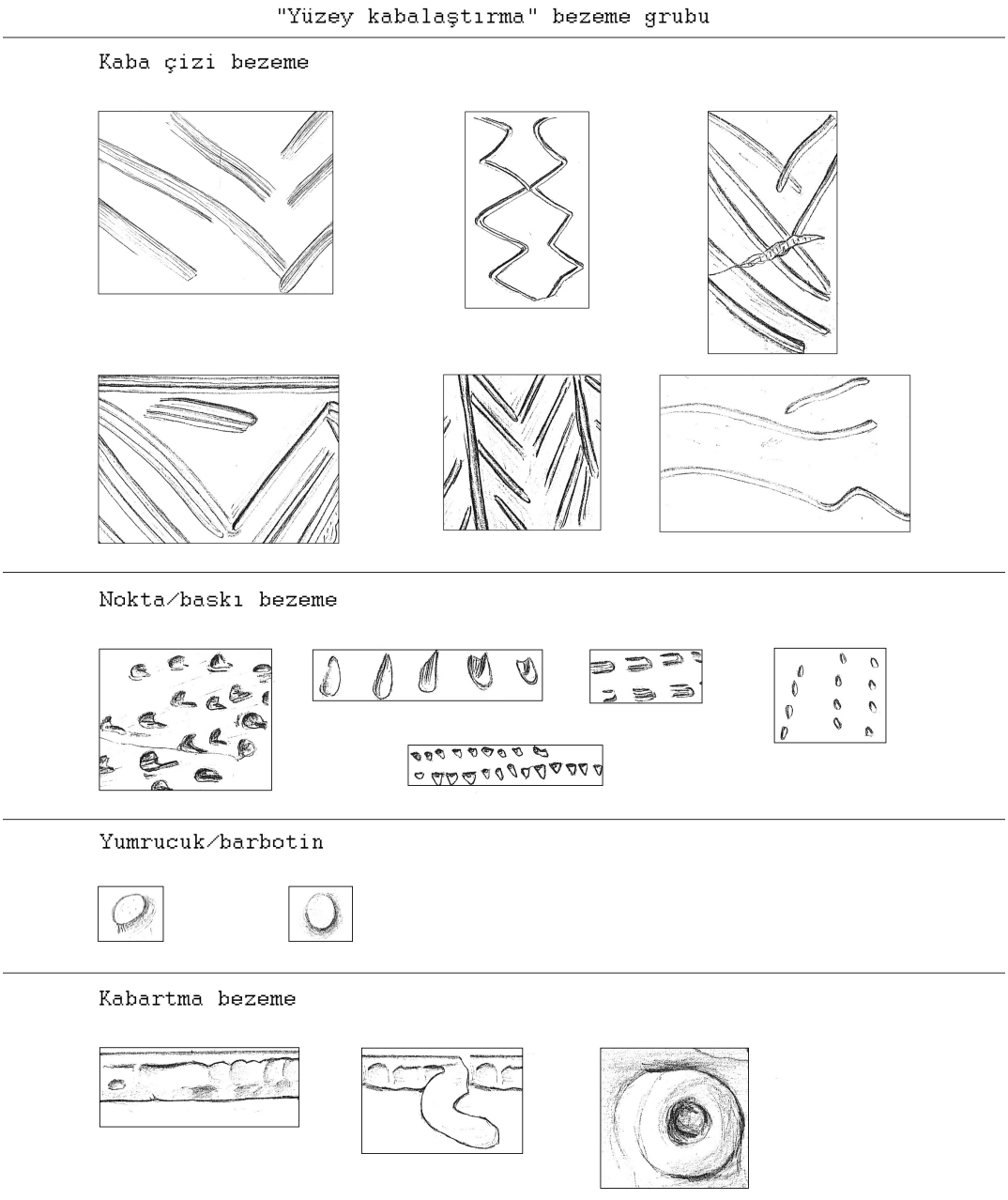
ŞEKİL 6: Evre 2-4 kulplar

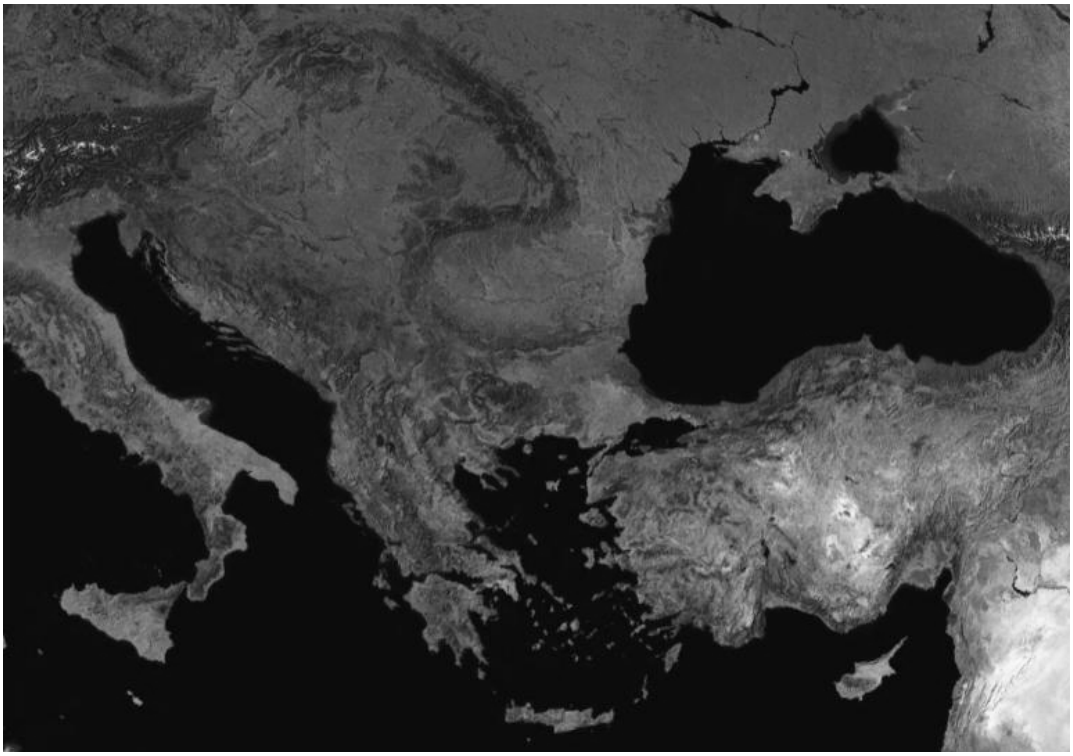
ŞEKİL 7: Evre 2-4 dipler

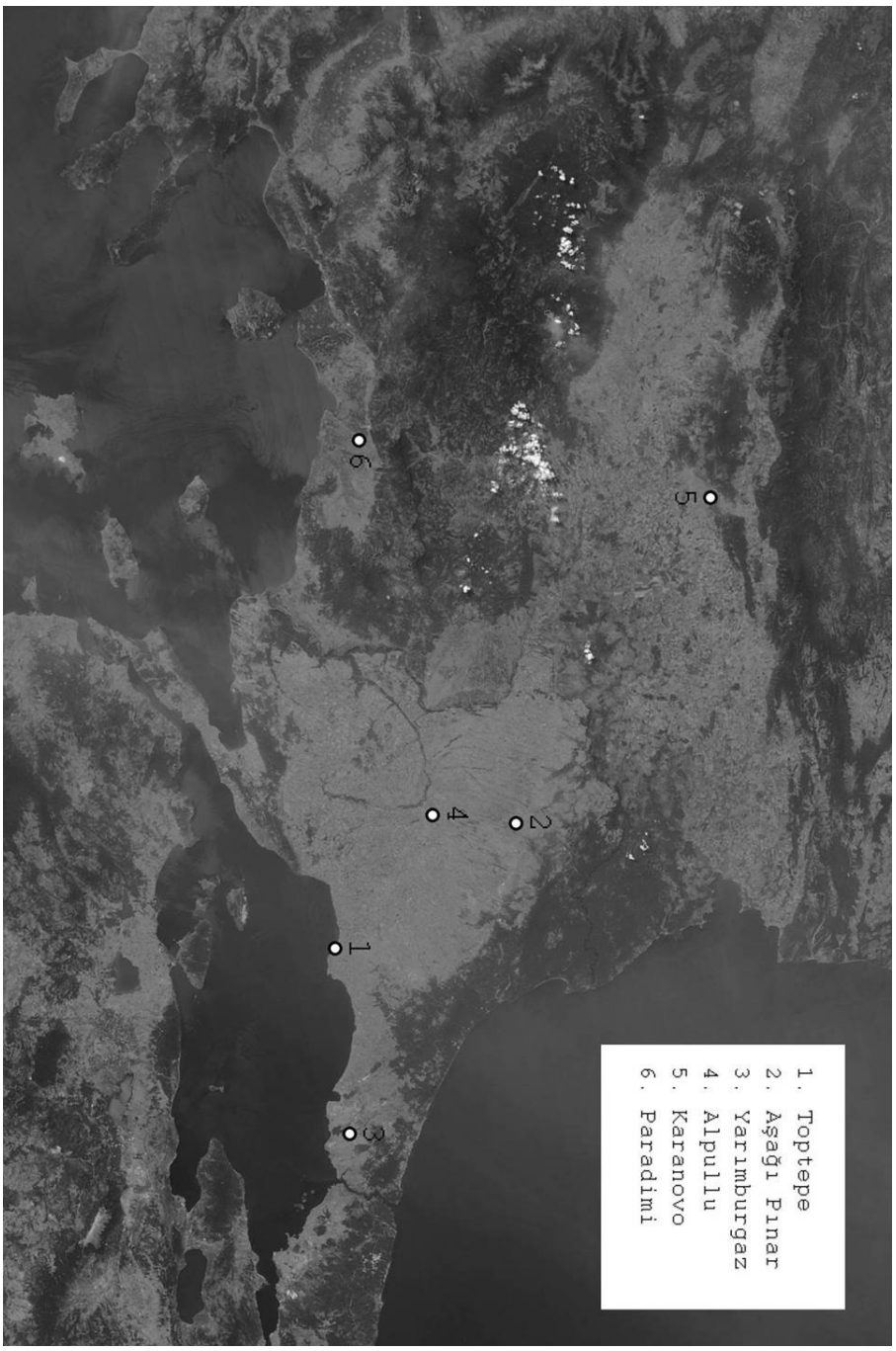
ŞEKİL 8: Evre 2-4 çizi bezeme

ŞEKİL 9: "Yüzey kabalaştırma" bezeme grubu

HARİTA 1: Anadolu ve Balkanlar'ın uydu görüntüsü
(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d1)

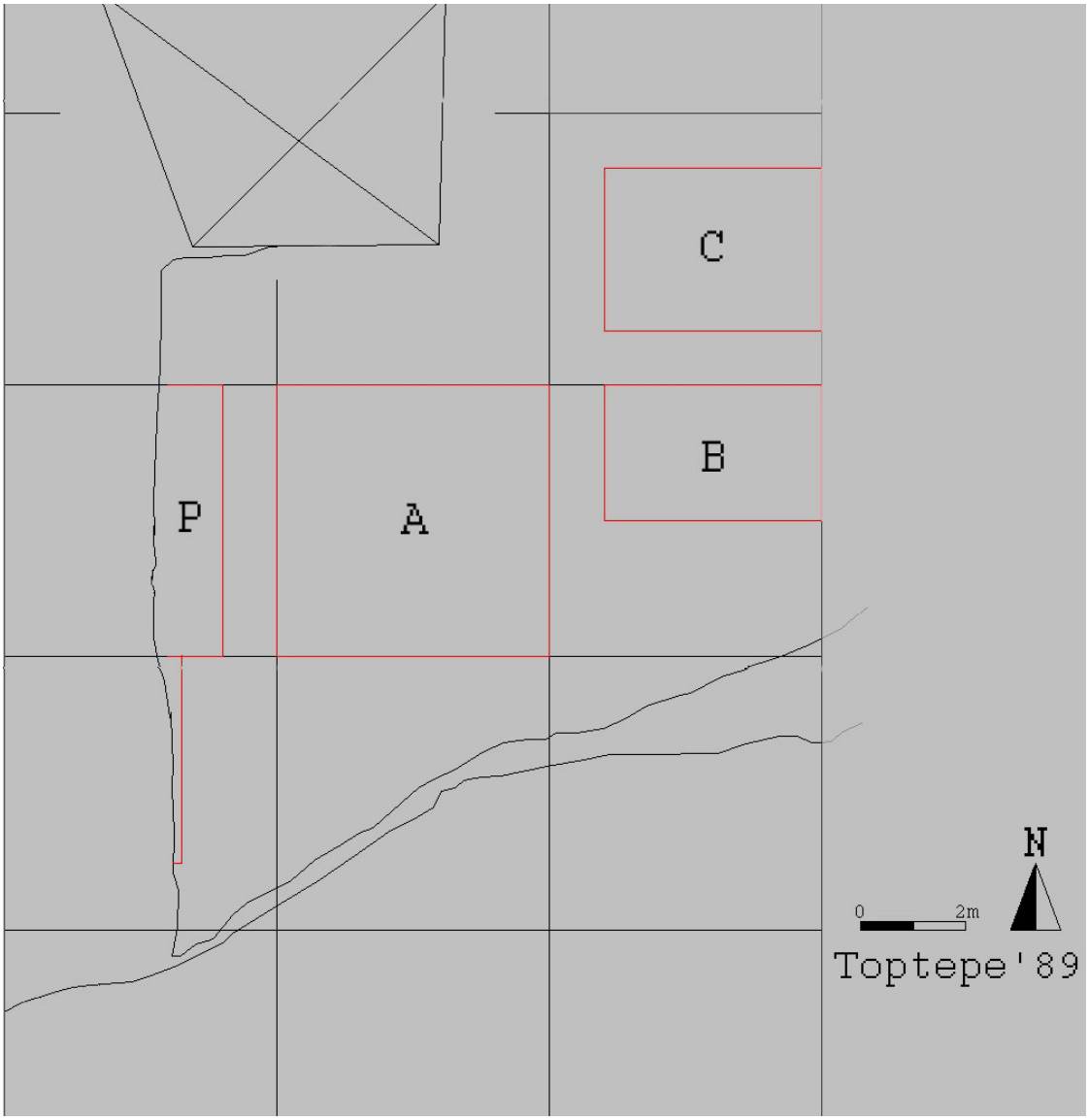

HARİTA 2: Metinde geçen başlıca yerleşmeler (haritanın aslı: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/)

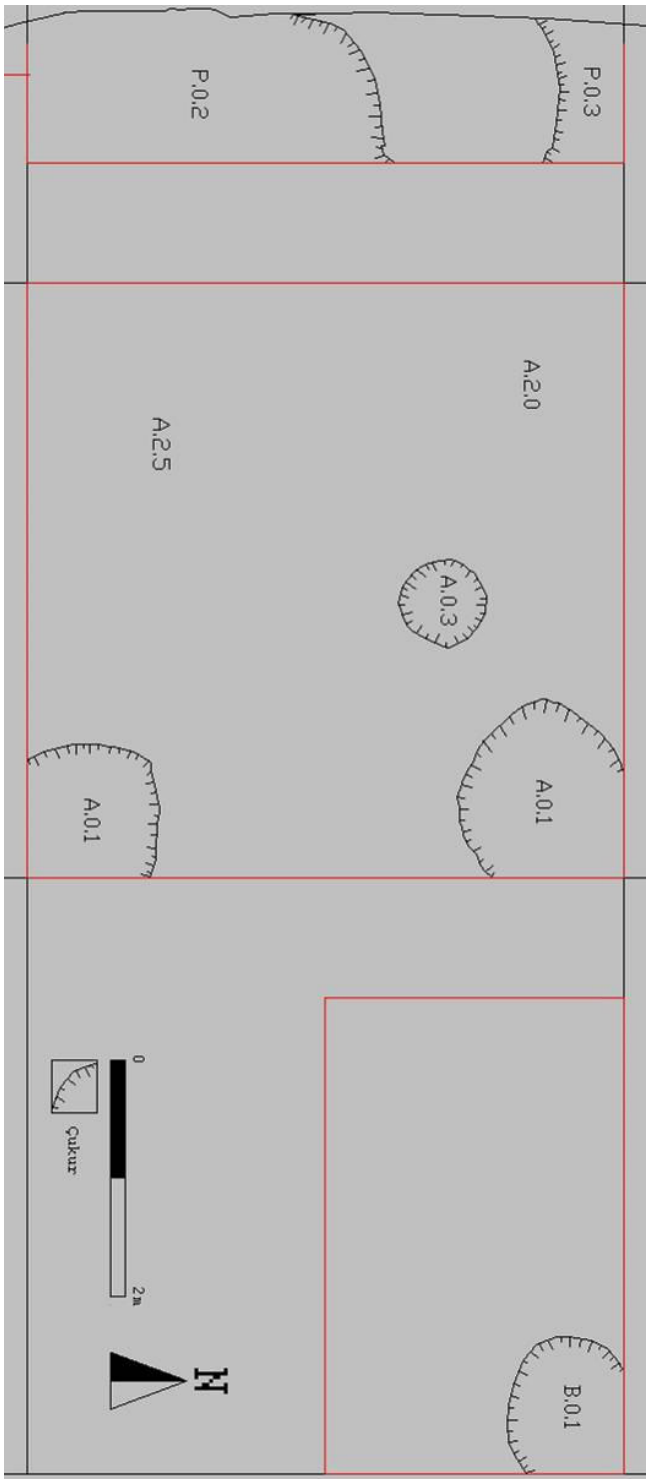

HARİTA 3: Balkanlar fiziki harita

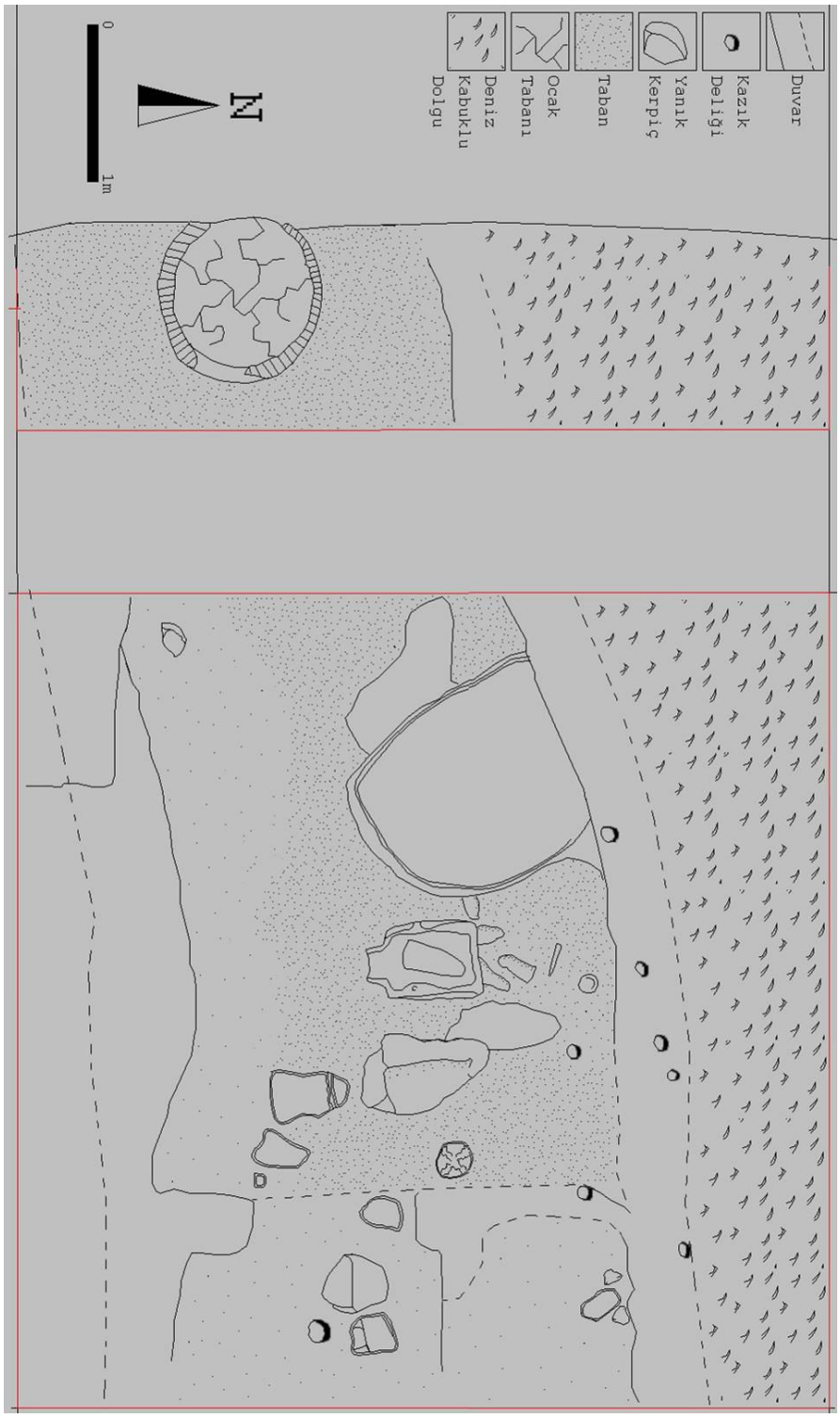
(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6)

PLAN 1: Toptepe 1989 yılı kazısı açmalar

PLAN 2: Evre 1 çukurlar

PLAN 3: 5.1 Yapısı

RESİM 1: Gazino inşaatından kazı alanının genel görünümü

RESİM 2: Gazino inşaatından B ve C açmaları

RESİM 3: Höyüğün dozerle tahrip edilişi

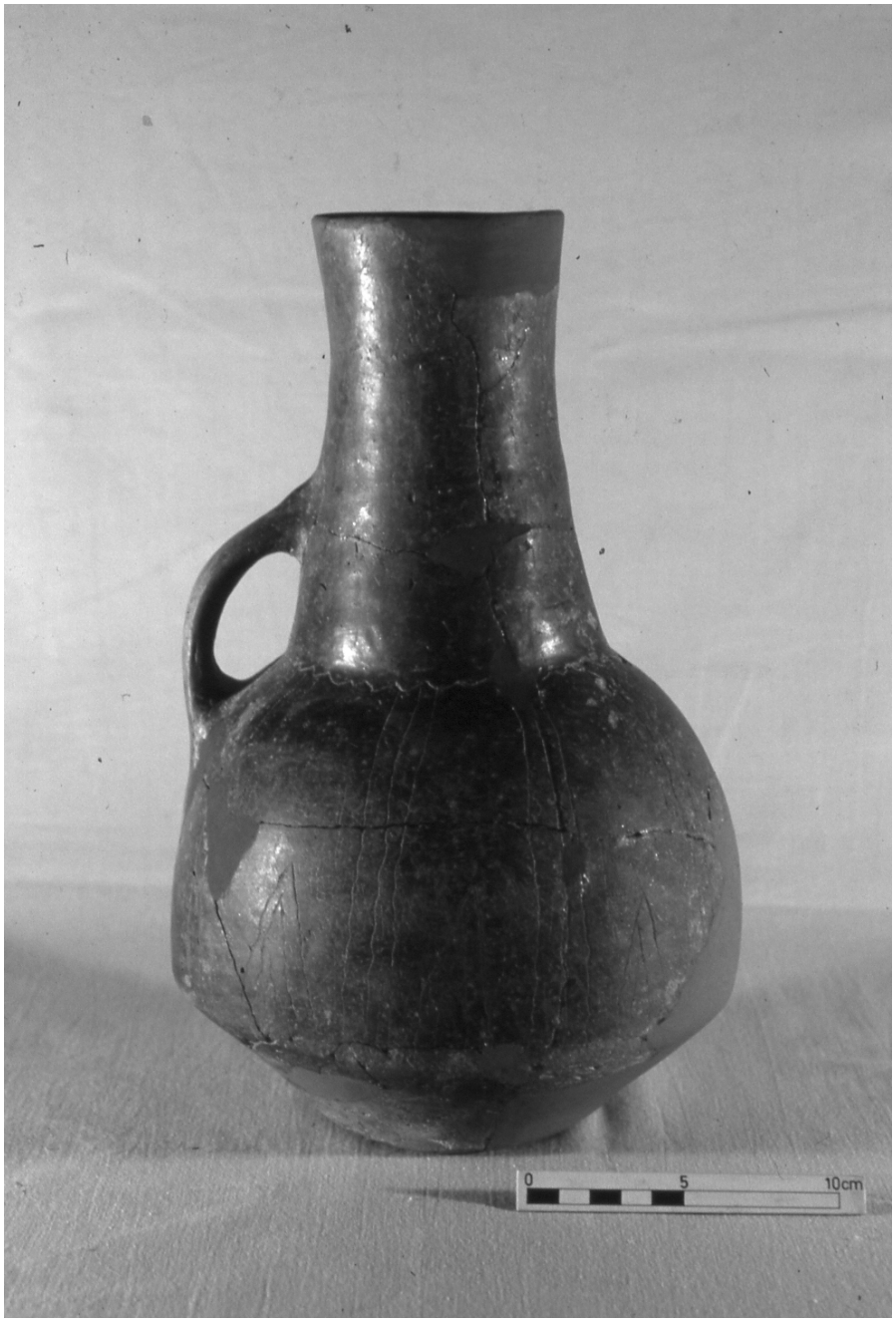
RESİM 4: 5.1 yapısı içerisinde bulunan insan biçimli kap

RESİM 5: İnsan biçimli kabın ön yüzündeki bezemelerin detaylı görünümü

RESİM 6: Toptepe'de bulunan tüm kaplar

RESİM 7: Tüm kap

RESİM 8: Tüm kap

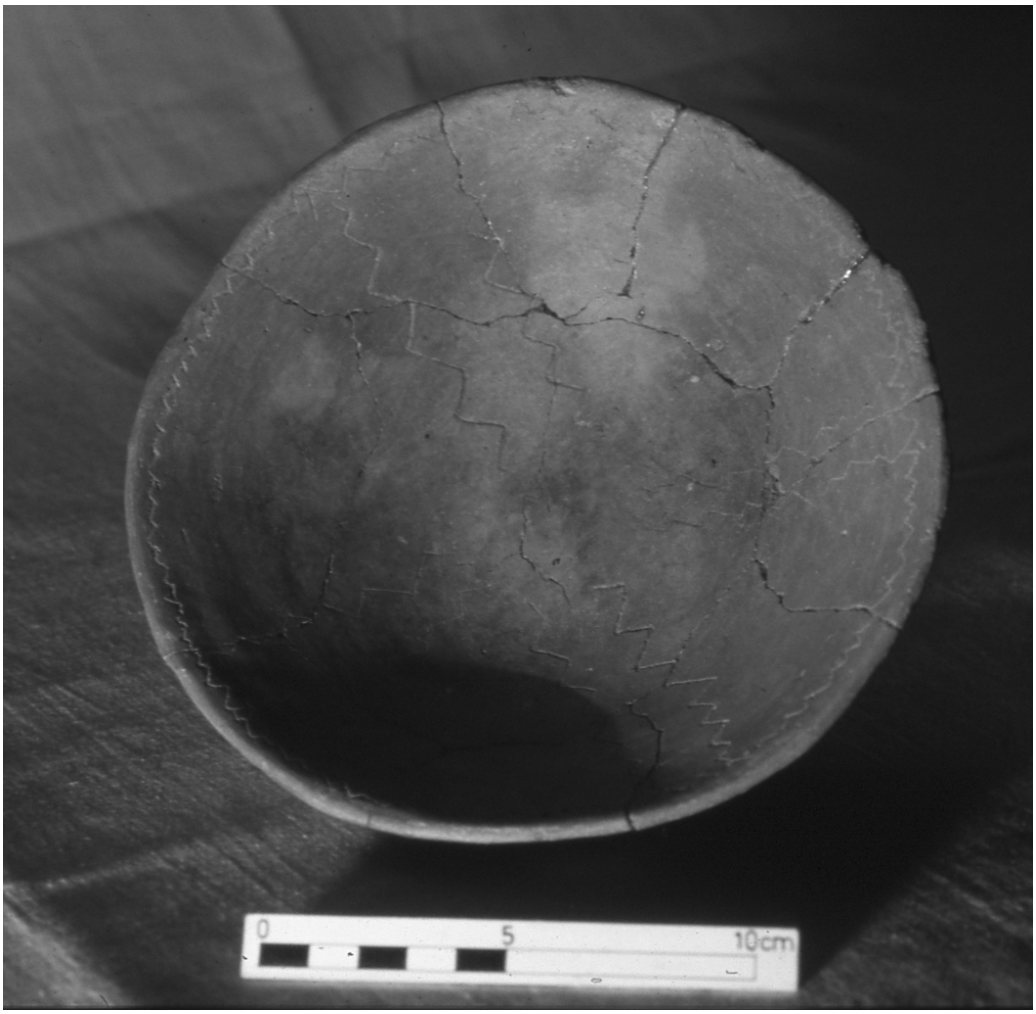
RESİM 9: Tüm kap

RESİM 10: Tüm kap

RESİM 11: Tüm kap

RESİM 12: Tüm kap

RESİM 13: Mal 1 (İnce mallar) açık renkli örnekler

RESİM 14: Mal 1 (İnce mallar) koyu renkli örnekler

RESİM 15: Mal 2 (Donuk yüzeyli mika astarlı mallar)

RESİM 16: Mal 3 (Parlak açkılı mallar)

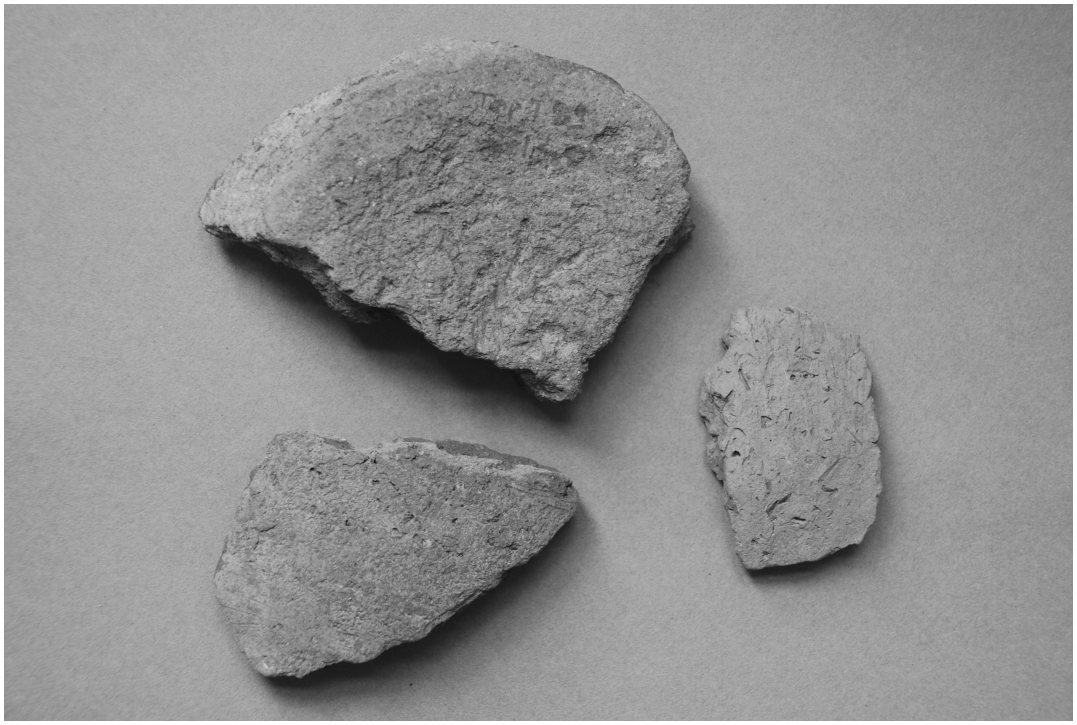
RESİM 17: Mal 4 (Orta incelikteki mallar)

RESİM 18: Mal 5 (Yüzeyi kabalaştırılmış mallar)

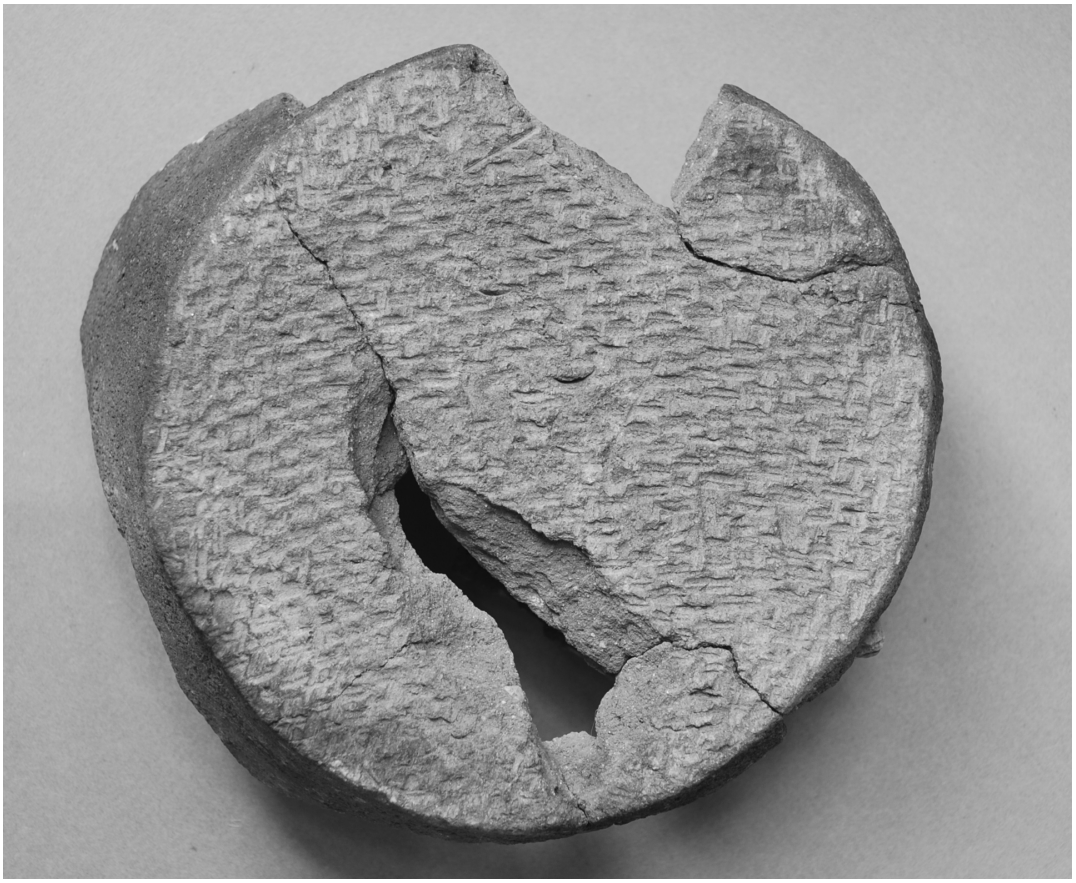
RESİM 19: Mal 6 (Kaba mallar)

RESİM 20: Mal 7 (Bitkisel katkılı mallar)

RESİM 21: Boyunlu 2a tipi altıgen gövdeli kap

RESİM 22: Hasır izli dip

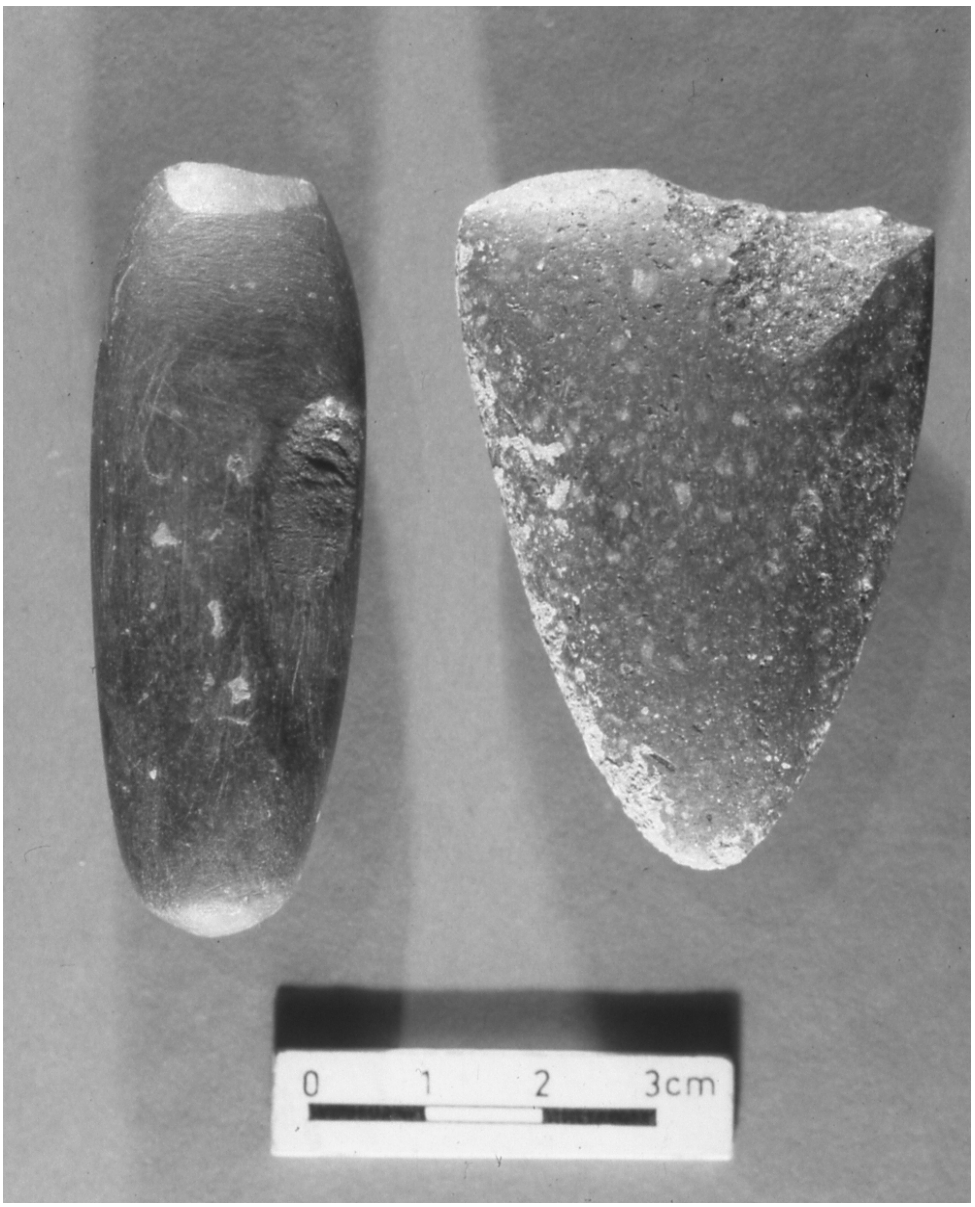
RESİM 23: Çizi bezeme ile oluşturulmuş “M” biçimli motif

RESİM 24: Grafit boya bezeme ile oluşturulmuş dairesel motifler

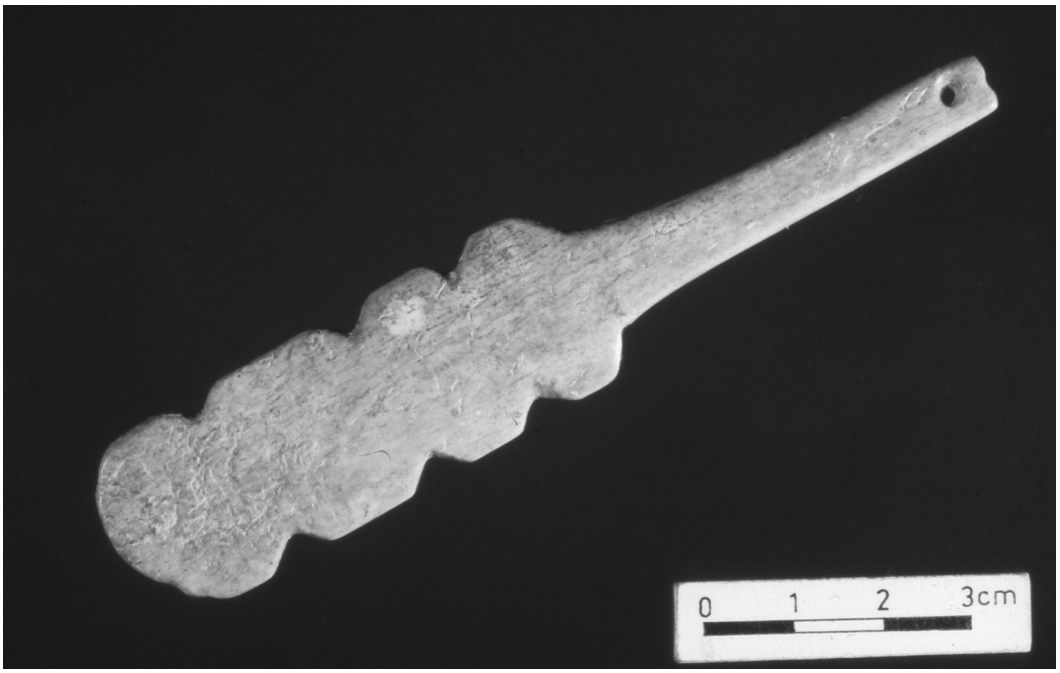
RESİM 25: Küresel gövdeli yüzeyi kabalaştırılmış mal örneği

RESİM 26: Toptepe yassı balta buluntuları

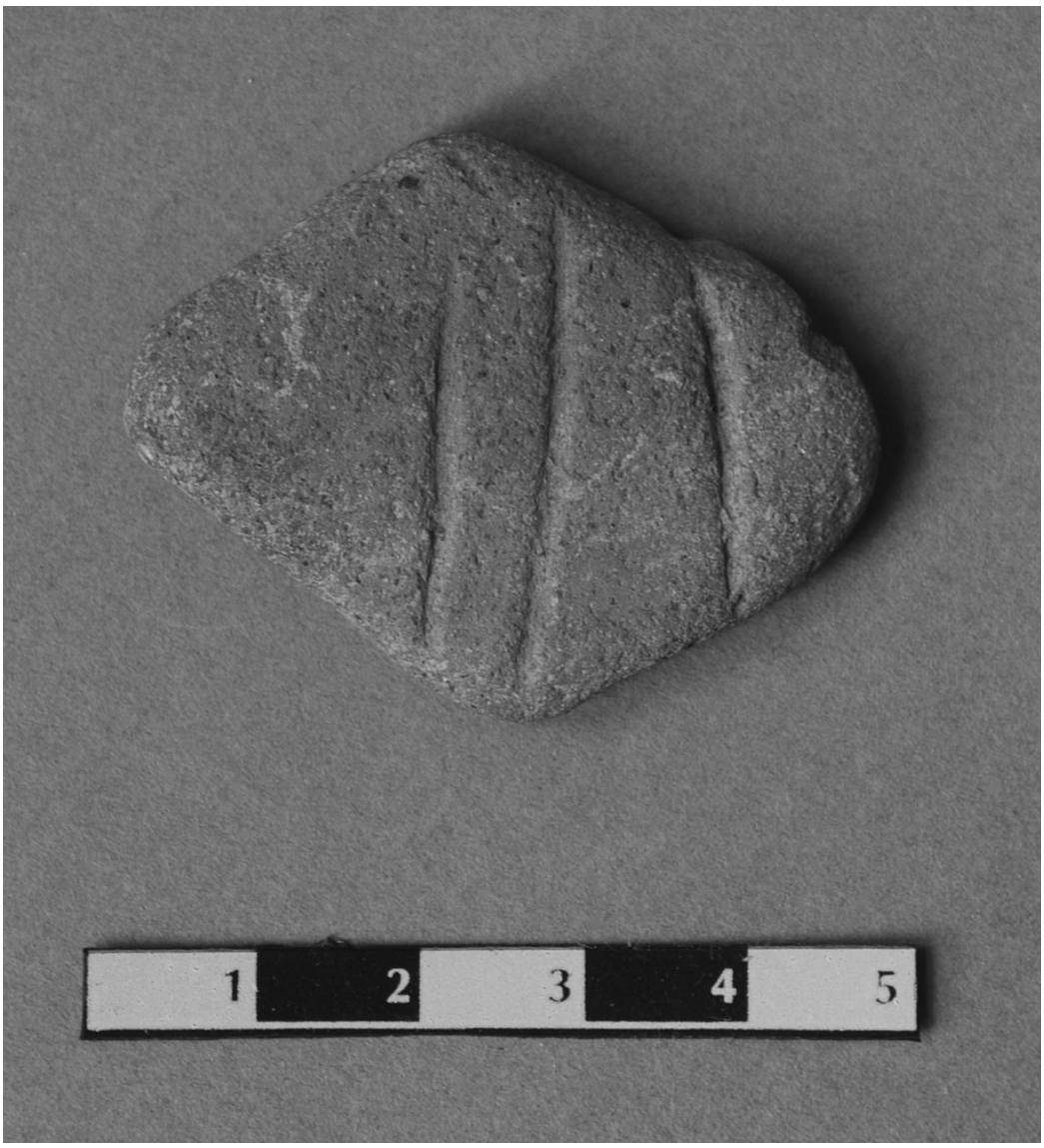
RESİM 27: Boynuz sapı ile birlikte bulunmuş bir yassı balta

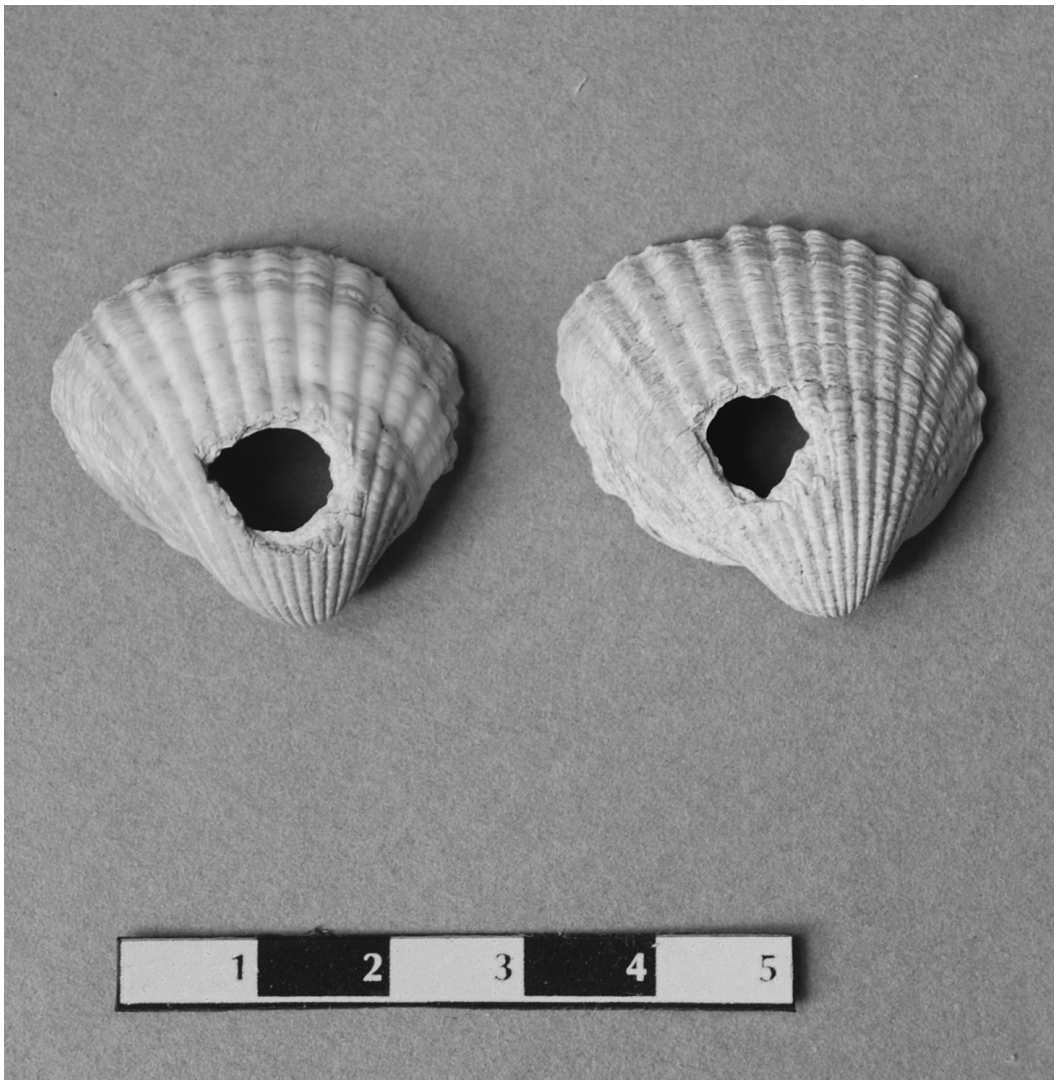
RESİM 28: Dalgalı olarak biçimlendirilmiş, saplı kemik nesne

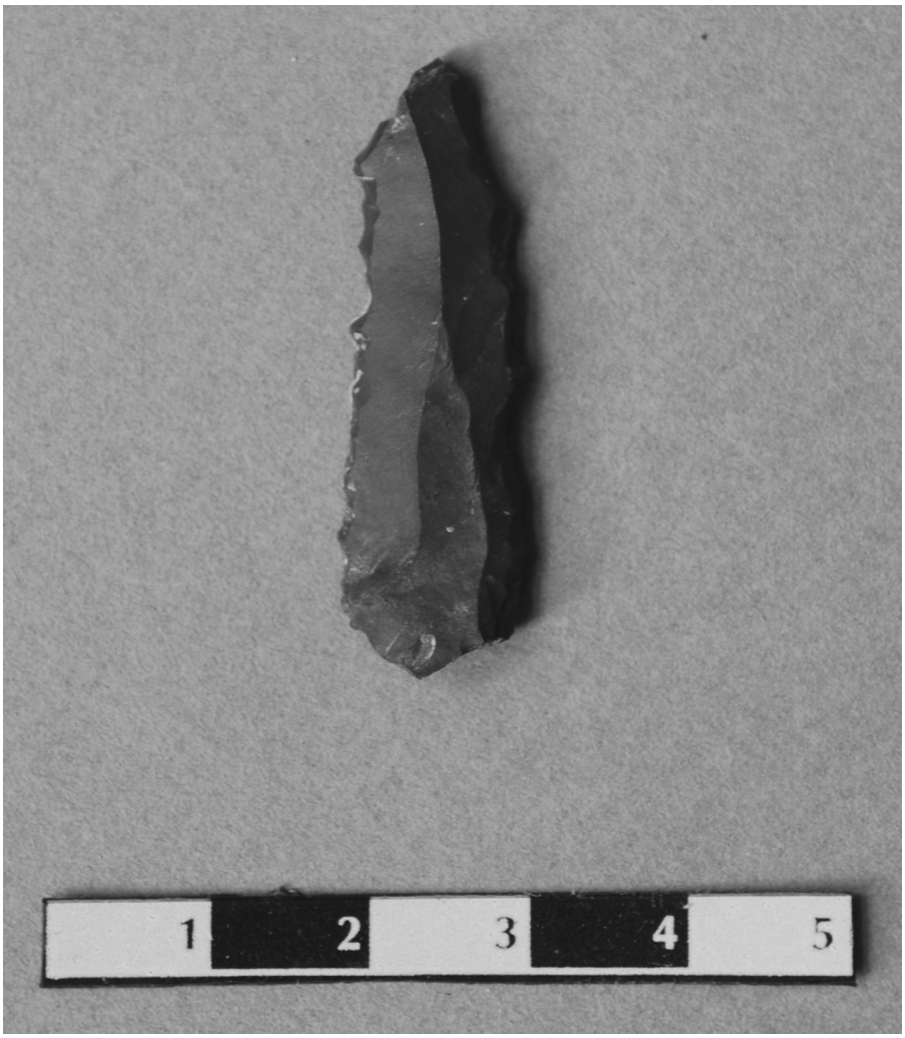
RESİM 29: Dalgalı olarak biçimlendirilmiş bir kemik nesneye ait parça

RESİM 30: Yiv bezemeli kil nesne

RESİM 31: Delikli deniz kabukları

RESİM 32: Her iki kenarıda düzeltili çakmaktaşı dilgi

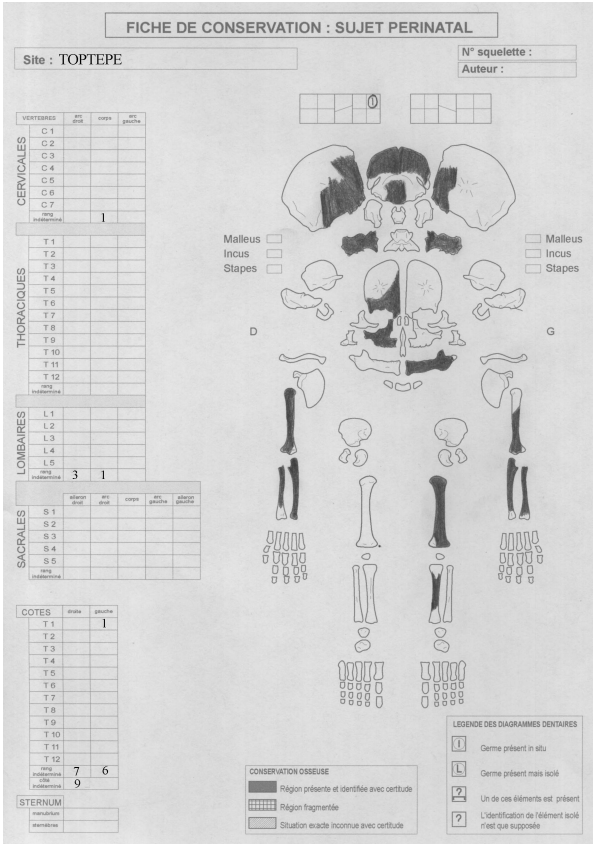

RESİM 33: Kemik bızlar

RESİM 34: Kemik bızlar

RESİM 35: A.5.0 biriminde bulunan insan kalıntıları

RESİM 36: Alpullu kazısında bulunan bir tüm kap (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

RESİM 37: Alpullu kazısında bulunan bir tüm kap (İstanbul Arkeoloji Müzesi)